

การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

DEVELOPMENT OF THE MODEL OF SANGHA AFFAIRS
ADMINISTRATION IN CHAIYAPHUM PROVINCE

พระศรีสังฆาณมุนี (สุมินทร์ ยติกโร)

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎฐินิพนธ์
สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

พระศรีสังฆญาณมุนี (สุมินทร์ ยติกโร)

ดุชะฎีกาฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุชะฎีกาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

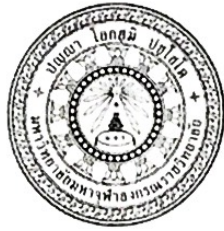
Development of The Model of Sangha Affairs
Administration in Chaiyaphum Province

Phra Srisacyanmuni (Sumin Yatikaro)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุชฎินิพนธ์
เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิโกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุชฎินิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ศ.ดร.ประยงค์ แสนบูราน)

กรรมการ

(พระราชาวรเมธี, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.หอมทวล บัวระภา)

กรรมการ

(พระมหามิตร รุตตปถโย, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระครูสุธีคัมภีรญาณ, ผศ.ดร.)

คณะกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์

พระมหามิตร รุตตปถโย, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระครูสุธีคัมภีรญาณ, ผศ.ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระศรีสังญาณมณี/ก่อบุญ)

- ชื่อคุณิพนธ์** : การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ
- ผู้วิจัย** : พระศรีสัจญาณมณี (สุมินทร์ ยติโกโร)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรคุณิบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์**
- : พระมหามิตร ฐิตปญโญ, รศ. ดร., ป.ธ. ๔, พธ.บ. (รัฐศาสตร์), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), Ph.D. (Buddhist Studies)
 - : พระครูสุธีคัมภีรญาณ, ผศ. ดร., ป.ธ. ๖, พธ.บ. (ภาษาไทย), M.A. (Linguistics), M.A. (Pali & Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

คุณิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ๑) ศึกษาพุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ ๒) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ ๓) ศึกษาแนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ กลุ่มเป้าหมายคือ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส นักวิชาการ และเครื่องมือวิจัยใช้ขบวนการเดลฟายคือ กำหนดกลุ่มเชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถ จากนั้นสร้างเครื่องมือวิจัย แบบสัมภาษณ์ แบบโครงสร้างที่เที่ยงตรง ถามผู้เชี่ยวชาญ ๓-๔ รอบก่อน ก่อนนำไปสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์นั้นๆ ถือว่าเป็นคำตอบที่ชัดเจน งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ พระพุทธศาสนาอื่นๆ เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา พร้อมเอกสารวิชาการการสื่อสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนา

ผลจากศึกษาพบว่า พุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิมีการบริหารงานพระธรรมวินัยจะเป็นแบบแผนในการปกครองของคณะสงฆ์จะกล่าวง่ายๆก็คือ ศิล สมาธิ และปัญญาทั้งสามอย่างนี้ให้รักษาและยึดมั่นในสามหลักการนี้จึงจะเป็นของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เกิดให้ถูกต้องและเป็นระเบียบในการปกครอง

การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิพบว่า สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา เพิ่มประชากรผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมโดยหาคนมาบวชเรียน มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล มีการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้วางเอาไว้

แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิพบว่า ควรจะปรับเชิงรุกให้มากขึ้น โดยเฉพาะด้านศาสนศึกษา และด้านศึกษาสงเคราะห์ ศาสนศึกษา ควรให้ความสำคัญ เอาใจใส่ สร้างแรงจูงใจในการเรียนบาลี ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อนำไปประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี ศึกษาสงเคราะห์ ควรมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล คือ สังคหวัตถุ ๔ เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์เกิดประสิทธิผลมากที่สุด ส่วนการปกครอง ต้องยึดแนวทางการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหลักพร้อมกฎระเบียบ พระราชบัญญัติ กฎหมายการเมือง การรับคนมาบวชก็ต้องมีการคัดกรองความเหมาะสม ไม่ให้เกิดความเสียหาย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการวางแผน เรียนรู้ด้วยสื่อที่หลากหลายมีความทันสมัย ต้องมีการฝึกอบรมเป็นวิทยากรทุกๆปี สาธารณูปการ มีการปรับปรุงบูรณะซ่อมแซมอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุง ภูมิทัศน์ ในบริเวณวัดให้มีความร่มรื่น สุขสงบเย็น สะอาด การสาธารณสงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชน อย่างเต็มความสามารถ

- Dissertation Title** : Development of The Model of Sangha Affairs Administration in Chaiyaphum Province
- Researcher** : Phra Srisacyanmuni (Sumin Yatikaro)
- Degree** : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)
- Dissertation Supervisory Committee**
- : Phramaha Mit Thitapanyo, Assoc. Prof. Dr., Pali IV, B.A. (Political Science), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
 - : Phrakhru Sudhikhambhirayan, Asst. Prof. Dr., Pali VI, B.A. (Thai), M.A. (Linguistics), M.A. (Pali & Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
- Date of Graduation** : March 8, 2019

Abstract

The aims of this dissertation were: 1) to study the Buddhist administration of Sangha affairs in Chaiyaphum province; 2) to study the development of the model of Sangha affairs administration in Chaiyaphum Province; 3) to study the tendency of Sangha affairs administration in Chaiyaphum Province. The target group of this research included the Sangha provincial governor, vice-Sangha provincial governors, Sangha district governors, Sangha sub-district governors, abbots and academics. The Delphi method was used as the research tool to select the involved experts and create the research tools: a structured interview form. Then the form was taken to consult the experts, (3-4 times) before its actual implementation. The obtained data were analyzed based on the research objectives by the descriptive analysis. This qualitative research was also conducted by the study of *Tipiṭaka*, Buddhist scriptures, academic papers, academic work related to communication and relevant research.

The research results revealed that the Buddhist administration of Sangha affairs in Chaiyaphum province was carried out based on the disciplines (*dhamma-vinaya*) as the pattern of Sangha governance through the principles of *Sīla*

(precepts), *Samādhi* (mindfulness) and *Paññā* (wisdom). This was the right administration of Sangha affairs in terms of governance.

The study of the development of the Sangha administration model in Chaiyaphum suggested that there were the creation of stability of Buddhism, levelling up the internal management process, developing a Buddhist learning organization, sufficient resource to drive Buddhist affairs, increasing the population to study Buddhist scripture by recruiting people to ordain, the administration based on good governance and the implementation of the laid down strategic plan.

The study of the tendency of Sangha affairs administration in Chaiyaphum province suggested that Sangha affairs administration should be more active, especially in the aspect of 'Religious Studies', the motivation to learn *Pāli* language should be made in worldly and dhamma societies to those who are interested in; they should be the good sample of the society. In the aspect of 'Educational Assistance', Sangahavatthu-dhamma (*saṅgahavatthu*, bases of social solidarity) should be effectively used in the Sangha affairs administration; the disciplines, regulations, acts and law should be adhered; the recruitment of those who want to be ordained as a monk must be effective and must not cause any problem; the propagation of Buddhism should be planned; the learning media should be modern; the lecturer training should be organized every year. In terms of public assistance, the temple maintenance should be made to improve the temple landscape with peaceful and clean environments and helping people should be done with full capacity.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีเพราะความเมตตาอนุเคราะห์จากหลายๆ ฝ่ายด้วยกัน ได้แก่ ที่ปรึกษาสารนิพนธ์คือ พระมหามิตร ฐิตปถัญญ, ผศ.ดร. และพระครูสุธีคัมภีร์ญาณ, วิ., ผศ.ดร. พระราชวรเมธี, รศ.ดร. ประธานกรรมการตรวจสอบดุชฎินิพนธ์ ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ และ ผศ.ดร.หอมหวล บั้วระภา กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ซึ่งให้ความช่วยเหลืออนุเคราะห์ให้คำแนะนำ ประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับดุชฎินิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนขั้นตอนสุดท้าย และเป็นผู้จุดประกายแนวคิดการทำ วิจัยในเรื่องนี้ พร้อมทั้งให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา ให้การชี้แนะแนวทางการศึกษา และตรวจแก้ดุชฎินิพนธ์มาโดยตลอด รวมทั้งเจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตที่เป็นกัลยาณมิตรทุกท่านเป็นเบื้องต้น

กราบขอบพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพภาวนาวิกรม (บุญมา ปุณฺณญาภิรโต) เจ้าคณะ จังหวัดชัยภูมิที่เมตตาผู้วิจัยให้โอกาสทางการศึกษา รวมทั้งคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิทุกท่านที่คอยถามและให้กำลังใจอยู่ตลอดเวลา

ด้วยคุณงามความดีที่ผู้วิจัยได้อุตสาหะพากเพียรพยายาม จากการศึกษาหลักธรรมคำสอน ในทางพระพุทธศาสนาในครั้งนี้ ขออุทิศถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ตลอดถึงคุณครู อุปัชฌาย์อาจารย์ และผู้มีอุปการคุณทั้งหลาย จงมีส่วนได้แห่งคุณงามความดีนี้ ขอจงเป็นผู้ สติสัมปชัญญะ มีปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในธรรมของพระพุทธเจ้าโดยทั่วหน้ากัน จึงขอได้รับความ ขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

พระศรีสังฆญาณมณี

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	๑
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	๑
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ คำถามวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๘
๒.๑ พุทธบริหารทางพระพุทธศาสนา	๑๘
๒.๑.๑ พุทธบริหารในการวางแผน	๑๘
๒.๑.๒ พุทธบริหารในการจัดองค์กร	๒๒
๒.๑.๓ พุทธบริหารในการบริหารงานบุคคล	๒๓
๒.๑.๔ พุทธบริหารในการอำนวยการ	๒๕
๒.๑.๕ พุทธวิธีในการกำกับดูแล	๒๗
๒.๑.๖ รูปแบบของการบริหารทางพระพุทธศาสนา	๒๙
๒.๑.๗ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี	๓๔
๒.๑.๘ รูปแบบสำคัญของพระศาสนา	๓๔
๒.๑.๙ รูปแบบส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม	๓๕
๒.๑.๑๐ การพัฒนารูปแบบ	๓๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารทั่วไป	๔๐
๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับบทบาทการบริหาร	๔๐
๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการบริหาร	๕๓

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์	๖๐
๒.๓.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ	๖๐
๒.๔ รูปแบบของการบริหารโดยทั่วไป	๖๒
๒.๕ ทฤษฎีในการบริหาร	๖๓
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๙
๒.๗ การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ	๗๙
๒.๗.๑ บริบทพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ	๗๙
๒.๗.๒ แนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ	๘๑
๒.๗.๓ คุณธรรมที่ปรากฏในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ	๘๗
๒.๗.๔ รูปแบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล	๑๐๐
๒.๘ แผนยุทธศาสตร์การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในประเทศไทย	๑๐๑
๒.๘.๑ แผนยุทธศาสตร์การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ	๑๑๑
๒.๘.๒ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔)	๑๑๔
๒.๘.๓ การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์ในปัจจุบัน	๑๑๖
๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Frame work)	๑๒๓
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๒๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๒๕
๓.๒ ขอบเขตพื้นที่	๑๒๖
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)	๑๒๗
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	๑๒๘
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๓๐
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๓๐
๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย	๑๓๑
๓.๘ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๓๑
บทที่ ๔ ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย	๑๔๒
๔.๑ พุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ	๑๔๒
๔.๒ การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ	๑๔๕
๔.๓ แนวโน้มการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ	๑๕๒
บทที่ ๕ สรุป ผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๗๐
๕.๑ สรุปผลของการศึกษา	๑๗๐
๕.๒ อภิปรายผล	๑๘๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๙๑

ภาคผนวก	๒๐๓
ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์	๒๐๔
ภาคผนวก ข. หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย	๒๑๗
ภาคผนวก ค. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	๒๒๒
ภาคผนวก ง. ภาพประกอบการวิจัย	๒๒๕
ประวัติผู้วิจัย	๒๓๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขย่ออ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะบอกเล่ม ข้อ หน้า ตามลำดับ เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๑/๒๔ หมายถึง ขุททนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๒๕ ข้อ ๒๑ หน้า ๒๔ และฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย จะบอกเล่มที่ เล่ม ภาคตอน เช่น ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๓/๑ หมายถึง นิบาตชาดกอรุทธกถา ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๕๕ เล่ม ๓ ภาค ๑

พระวินัยปิฎก

เล่ม	คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		
๑-๒	วิ.มทา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
๖-๗	วิ.จ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		
๙	ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
๑๐	ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
๑๒	ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก (ภาษาไทย)
๑๓	ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก (ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)
๑๕	ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
๒๐	อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
	อง.เอก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๑	อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
	ขุ.อิตติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททนิกาย	อิตติวุตตกะ (ภาษาไทย)
	ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย พระสงฆ์จึงมีความสำคัญที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ความรู้ และแนวทางการปฏิบัติธรรมะให้ถูกต้อง รวมถึงงานทั้ง ๖ ด้าน ที่คณะสงฆ์ควรตระหนักและเอาใจใส่ในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบอย่างจริงจัง อันได้แก่ การปกครอง ศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้แก่ประชาชนได้รับทราบได้เข้าใจและนำไปปฏิบัติ การบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งต่อบ้าน วัด โรงเรียน หรือที่เราเรียกว่า “บวร” และดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา กับสังคมไทย คณะสงฆ์ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ๔ ที่มีสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำหน้าที่เผยแผ่ สืบสาน วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และถ่ายทอดองค์ความรู้ คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อให้พุทธบริษัทได้นำเอาพระธรรมคำสั่งสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและสังคมให้ดียิ่งขึ้นไป^๑ การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาเป็นการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันสงฆ์ และการดำรงอยู่ของคณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ นอกจากนั้นการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย สามารถสร้างศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจ ให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงหน้าที่ของตน ในฐานะพุทธบริษัทอีกด้วย เมื่อเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็มีวิธีแสดงออกหลายอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชาวพุทธมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล กุลบุตรชาวพุทธ จะต้องหาโอกาสบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็น

^๑ พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), ธรรมบทวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวัน, ๒๕๓๐), หน้า ๖๓๓.

การยังมลทินให้ออกไป^๒ หลังจากสังคายนาพระธรรมวินัย ครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราช องค์ประธานศาสนูปถัมภก ได้ส่งพระมหาเถระไปประกาศพระพุทธศาสนา ๙ สาย โดยเฉพาะประเทศไทย ก็ได้รับผลจากการประกาศพระพุทธศาสนาในคราวนั้น ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่จรจายไปทั่วทุกมุมโลกและสร้างประโยชน์สำคัญคือการทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชาติ เพราะอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักพุทธธรรมนำชีวิตให้ประชาชนอยู่ดีกินดี

คณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิมีการบริหารงานโดยมีพระสังฆาธิการเป็นผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบคือ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ได้แบ่งภาระงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ในจังหวัดชัยภูมิ มีพื้นที่ ๑๖ อำเภอ มีวัดที่ขึ้นทะเบียนสำนักงานพระพุทธศาสนาทั้งหมด ๑๐๕๔ วัด มีวัดมหานิกาย ๙๖๐ วัดธรรมยุต ๙๔ วัด ซึ่งมีจำนวนพระภิกษุสามเณรรวมกัน ๖,๒๒๔ รูป โดยมีรูปแบบการบริหารด้านการปกครอง การศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้เกิดความสุขในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

การบริหารและการจัดรูปแบบการบริหารของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ รวมอยู่ที่จังหวัด โดยมีเจ้าคณะจังหวัดและคณะทำงานเป็นผู้รับผิดชอบหน้าที่ทั้งหลาย ขณะเดียวกันมีคณะทำงานไม่พอ พระสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิตัดความรู้ความเข้าใจในการปกครอง ในบางอำเภอไม่กระจายอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ พร้อมขาดความรู้ทางพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง กฎระเบียบของมหาเถรสมาคม การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการในการศึกษาบาลี นักธรรม ธรรมศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และการศึกษาตามอัธยาศัย บูรณาการกันยังไม่เป็นระบบ ขาดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาระบบและกลไกในการสร้างและพัฒนาศาสนทายาท การศึกษาสงเคราะห์ยังขาดทุนสนับสนุนการศึกษาพระภิกษุสามเณร การเผยแผ่ ขาดแผนพัฒนาบุคลากรเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ มีทักษะด้านภาษาเพื่อการสื่อสาร เช่น พระนักเผยแผ่ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระธรรมทูตสายต่างประเทศ พร้อมทั้งขาดการสร้างเครือข่ายการประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ข่าวสารกิจการงานพระพุทธศาสนาและศาสนสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์และต่อเนื่อง สาธารณูปการยังขาดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดเสนอให้รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณเพื่อการก่อสร้างให้เพิ่มขึ้น พระสังฆาธิการขาดความรู้และความสามารถในการสาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ ยังขาดระบบและกลไกเพื่อกำกับ ดูแล และบริหารภารกิจให้เป็นรูปธรรมโดยสามารถวัดและประเมินผลได้ ในเรื่องเดียวกันนี้ พระสังฆาธิการ

^๒ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๗.

ไม่ว่าจะเป็น เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส มีอำนาจสูงสุดในการปกครองวัดของตน เพียงผู้เดียว การรวมศูนย์อำนาจของการบริหารเช่นนี้ จึงจำเป็นที่พระสังฆาธิการจะต้องมีการบริหาร ให้กิจการคณะสงฆ์เป็นไปได้อย่างดี ต้องมีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามหลักธรรม ทนต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยหลักการ พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์หรือบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเรื่องสำคัญในการบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการทุกระดับ ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน^๓ แต่เวลานี้ การทำงานไม่ต่อเนื่องเป็นผลให้กิจการคณะสงฆ์ไร้ประสิทธิภาพ เพราะขาดเครื่องมือ หรือกลไก ยุทธศาสตร์ที่จะสนองงานอื่นให้ได้ผลนั้นยิ่งยาก ทั้งในการบริหารงานแล้วยังขาดการร่วมมือ ร่วมคิด และรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย จึงทำให้พระสังฆาธิการมีงานล้นมือ และเนื่องจากไม่มีการปฏิรูปโครงสร้างคณะสงฆ์จึงทำให้เกิดปัญหาความประพฤติเสื่อมเสียของพระภิกษุ สามเณรตามมาอีกด้วย ดังพุทธพจน์ที่ว่า^๔ “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่าเพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” ดังนั้น ตรงกับหลักอภิธานิยธรรม ๗ ประการว่า^๕ “ตราบใดที่บ้านเมืองใดที่ยังรักษารธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ไว้ได้ครบถ้วน บ้านเมืองนั้นก็จะมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว จะไม่มีความเสื่อมเลย ไม่ว่าแวนแคว้นใด ๆ จะมีแสนยานุภาพมากมายอย่างไร ก็ไม่อาจรุกรานล่วงล้ำเข้ามาย่ำยีปীชาได้” การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องเห็นพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นทั้งโครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย และเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วย ทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง

กิจการหรืองานที่คณะสงฆ์หรือพระสังฆาธิการได้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ มีความสำเร็จเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมายและระเบียบคำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถรสมาคม และตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชหรือไม่ ซึ่งขอบข่ายงานคณะสงฆ์ของจังหวัดชัยภูมิ มีภาระกิจที่จะต้องบริหารจัดการให้ได้ แต่เมื่อมาศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายหรือกฎระเบียบอื่น ๆ ที่จะส่งเสริมให้พระสังฆาธิการทำงานให้สะดวกยิ่งขึ้นนั้นมีน้อยมาก เพราะมีปัญหามาจากโครงสร้างการบริหารไม่ได้มาจากสิ่งอื่น และโครงสร้างการบริหารไม่มีการแก้ไขให้ทันต่อ

^๓ กองแผนงาน กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒), คำนำ.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^๕ พระภวนาวินัยคุณ, **รัฐศาสตร์เชิงพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้ากรู๊ป, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒.

การเปลี่ยนแปลง ทำให้การบริหารไม่สอดคล้องกับสถานะของสังคมปัจจุบัน^๖ การบริหารงานคณะสงฆ์นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบการบริหารจัดการดีพระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมึรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับการแบ่งงานมอบอำนาจกระจายงานให้ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีมาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์^๗ คณะสงฆ์ต้องรู้เท่าทันสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยตั้งสติและปัญญา^๘ พระสงฆ์ต้องเรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ถ้าพระสงฆ์รู้ไม่เท่าทันสังคม ย่อมไม่สามารถทำประโยชน์ที่แท้จริงแก่สังคมสมตามพุทธเจตนา และอาจตกเป็นเหยื่อของสังคม พระพุทธศาสนาก็หมดศักดิ์ศรีหมดศักยภาพ และถึงการเสื่อมอย่างรวดเร็ว^๙ จะเห็นว่าความสำคัญของสถาบันพุทธศาสนาเป็นที่ตระหนักของผู้บริหารประเทศทุกยุค ทุกสมัยในเนื้อหาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๖(พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๔) จึงปรากฏแผนงานพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรม อันเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มแผนงานพัฒนาคุณภาพคนและแรงงาน มีข้อความซึ่งแสดงความพยายามนำหลักพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิต และการปฏิบัติหน้าที่การงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและส่งเสริมบทบาทของศาสนสถาน ให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาจิตใจและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน โดยเน้นบทบาทของพระภิกษุ นักบวชอื่น ๆ ตลอดจนผู้นำศาสนาให้เป็นผู้ดำเนินการฝึกอบรมพร้อมทั้งให้มีการปรับปรุงและกระจายอำนาจการบริหารงานของคณะสงฆ์ให้มีความคล่องตัวและเอื้ออำนวยต่อ การศึกษาเผยแผ่และให้คณะสงฆ์ได้ดำรงมั่นคงในพระธรรมวินัยส่งเสริมศาสนศึกษาทุกระดับชั้นสำหรับพระภิกษุ-สามเณร และขยายการดำเนินงานของพระธรรมทูต ตลอดจนส่งเสริมการประสานงานอย่างใกล้ชิดระหว่าง บ้าน ศาสนสถาน และโรงเรียน

ผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์ของจังหวัดชัยภูมิจากปัญหาเบื้องต้นจึงมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องกันตามสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพราะแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์จะประสบความสำเร็จได้นั้น ก็ต้องมีการ

^๖ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, เอกสารสัมมนาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์: ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๔.

^๗ กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๔๓.

^๘ ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการเรียนรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๗๒.

^๙ วไลลักษณ์ เวชุนเคราะห์, ระบบการเงินของสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๓๒.

พัฒนาบุคลากรเพื่อให้เข้าใจปัญหาและอุปสรรคพร้อมได้นำพุทธบริหารมาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยในฐานะเป็นพระภิกษุในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ เพื่อเป็นข้อมูลแนวโน้มนำในการวางแผนและพัฒนากิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาพุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวโน้มนำการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

๑.๓ คำถามวิจัย

- ๑.๓.๑ พุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิมีการพัฒนาอย่างไร
- ๑.๓.๓ แนวโน้มนำการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

พระไตรปิฎก คู่มือพระสังฆาธิการ แผนปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ หนังสือวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิดังนี้

๑. ศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ จากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหลัก
๒. ศึกษาจากตำราวิชาการ และงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารคณะสงฆ์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อนำเข้าไปสู่การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเป็นองค์ความรู้ หนักแน่น ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เกิดความเท่าเทียมกันและมีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ หลังจาก

นั้่นนำเสนอรูปร่างการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิก่อให้เกิดความสุขในการบริหารงาน
กิจการคณะสงฆ์ จังหวัดชัยภูมิ ต่อไป

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ศึกษา ๑๖ อำเภอ ได้แก่

๑. อำเภอเมืองชัยภูมิ ๒. อำเภอจัตุรัส ๓. อำเภอบ้านเขว้า ๔. อำเภอหนองบัวแดง
๕. อำเภอเกษตรสมบูรณ์ ๖. อำเภอแก้งคร้อ ๗. อำเภอเทพสถิต ๘. อำเภอภูเขียว ๙. อำเภอกอนสาร
๑๐. อำเภอบ้านแท่น ๑๑. อำเภอบำเหน็จณรงค์ ๑๒. อำเภอกอนสวรรค์ ๑๓. อำเภอเนินสง่า
๑๔. อำเภอภักดีชุมพล ๑๕. อำเภอหนองบัวระเหว ๑๖. อำเภอซับใหญ่

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรศึกษา/กลุ่มเป้าหมาย

ขอบเขตในด้านประชากร/กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ได้แก่

๑. ด้านประชากร ๔๔ รูป/คน
๒. ด้านเป้าหมาย พระสังฆาธิการในเขต ๑๖ อำเภอ และนักวิชาการ แบ่งออกเป็นดังนี้

๑) เจ้าคณะจังหวัด	๑ รูป
๒) รองเจ้าคณะจังหวัด	๑ รูป
๕) เจ้าคณะอำเภอ	๑๖ รูป
๖) เจ้าคณะตำบล	๑๐ รูป
๗) เจ้าอาวาส	๑๐ รูป
๘) นักวิชาการ	
(๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ	๓ คน
(๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ	๓ คน
รวม	๔๔ รูป/คน

ได้มาโดยวิธีการเจาะจงในระดับผู้ปกครอง มีภูมิรัฐภูมิธรรม มีประสบการณ์ในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการที่ดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรม รวม ๔๔
รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยและนำมาจำกัดความดังนี้

รูปแบบ หมายถึง ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และรูปแบบการพัฒนาตนโดยใช้หลักธรรม พรหมวิหาร สังคหวัตถุ สาราณียธรรม หลักสัมมาทิฐิ อธิปไตย

พัฒนา หมายถึง การทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้น ตามรูปแบบการทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน การพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และการพัฒนาตนโดยใช้หลักธรรมเพื่อบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เกิดสุขในปัจจุบัน

แนวทางการปฏิบัติ หมายถึง การดำเนินการในการปฏิบัติจริงตามแผนทั้ง ๖ ด้าน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการขององค์กรที่สามารถนำไปปรับปรุงและปฏิบัติตามแผน เพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ขององค์กรต่อไป

กิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่พระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติหรือจะต้องกระทำอันเรียกเป็นหน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์ ประกอบด้วย การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของพระภิกษุ (การปกครองคณะสงฆ์) การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นกิจการคณะสงฆ์ และกิจการ พระศาสนาเป็นงานในหน้าที่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์สังกัดมหานิกายจังหวัดชัยภูมิ

คณะสงฆ์ หมายถึง เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัด เลขาธิการรองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสสังกัดมหานิกายในจังหวัดชัยภูมิ

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระชั้นปกครองระดับ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

การบริหาร หมายถึง การกระจายอำนาจที่เป็นกฎระเบียบ ตาม พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไข ๒๕๓๕ รวมถึงกฎหมายเถรสมาคม นำไปปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้อย่างถูกต้องในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ พร้อมปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่ตั้งไว้ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ ดังนี้

(๑) เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ประถม แสงสว่าง ได้เขียนเรื่อง การบริหารการศึกษาเบื้องต้น คือต้องมีสองแบบ ได้แก่ การบริหารจากศูนย์กลาง (Centralization) หรือที่เรียกว่า การรวมอำนาจ คือ การบริหารที่อำนาจส่วนใหญ่อยู่ที่ส่วนกลาง ให้อำนาจแก่หน่วยงานย่อย^{๑๐}

ประทาน คงฤทธิศึกษากร ศึกษาการให้ความหมาย การบริหาร คือ การทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การโดยมีหลักการดังนี้

๑) ต้องมีองค์การ (Organization) และองค์การนั้นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) อันแน่ชัด ต้องมีคนทำงานร่วมกัน คนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือการทำงาน

๒) ต้องมีทรัพยากรในการบริหาร ซึ่งนอกจากคน (Man) แล้วจะต้องมีทรัพยากรอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่เงิน (Money) วัสดุ (Material) ในการทำงาน และต้องมีการ จัดการในการบริหารหรือการทำงานเพื่อให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์^{๑๑}

สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา เสนอกระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึงการวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ไว้ล่วงหน้า

๒. การแสวงหา การกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหา กำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึงการบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

^{๑๐} ประถม แสงสว่าง, การบริหารการศึกษาเบื้องต้น (Introduction to Educational Administration), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์ จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๑๑} ประทาน คงฤทธิศึกษากร, สุขาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๖.

๔. การประสานงาน (Co-Ordination) หมายถึงการจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกัน เพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

๕. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึงการตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผล
ขึ้น^{๑๒}

บรรจบ เนียมมณี ให้ความหมายว่า การบริหารคือ กิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือ หลายๆอย่างร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

- ๑) บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
- ๒) ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
- ๓) ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
- ๔) วัตถุประสงค์นั้นๆต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำ^{๑๓}

เสนาะ ดิยาว์ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ คือ (๑) การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สาเหตุสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้ (๒) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมี

^{๑๒} ชีระรัตน์ กิจจาร์ักษ์, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

^{๑๓} บรรจบ เนียมมณี, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖๑.

แผนงานที่มีประสิทธิภาพประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น (๓) การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่าประสิทธิผล หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพหมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ (๔) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล (๕) การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น^{๑๔}

สมพงษ์ เกษมสิน มีความเห็นว่า “การบริหาร” คือ การใช้ศาสตร์และศิลปะการนำเอาทรัพยากรการบริหาร (Administrative Resource) มาประกอบกันตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และเห็นว่าการบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ คือ^{๑๕}

- ๑) การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
- ๒) การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
- ๓) การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
- ๔) การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
- ๕) การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล
- ๖) การบริหารอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจของบุคคล ฉะนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือ (Collective Mind) เพื่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (Group Cooperation) อันจะนำไปสู่พลังรวมกลุ่ม (Group Effort) ในอันที่จะทำให้ภารกิจบรรลุวัตถุประสงค์

^{๑๔} เสนาะ ตียาว, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๒๓.

^{๑๕} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๔๑.

- ๗) การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
- ๘) การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- ๙) การบริหารไม่มีตัวตน (Intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

สมาน รั้งสิโยภุชฎ์ และสุธี สุทธิสมบุรณ์ ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การดำเนินการใบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ คน เงิน วัสดุ สิ่งของ และวิธีการปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงานหรืออีกนัยหนึ่ง การบริหาร คือ การทำงาน คือ การทำงานสำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่น^{๑๖}

กมล รอดคล้าย ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การนำทรัพยากรมาใช้ดำเนินงานตามกระบวนการจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๗}

พระมหาเสริมชัย ชยมงคล ได้เขียนเรื่อง การบริหารวัด สรุปความว่า การบริหารวัด คือ การปกครองดูแลรักษาพระภิกษุสามเณรและฆราวาสที่อยู่ในวัด รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมและการจัดการทรัพย์สินต่าง ๆ ของวัดซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับการบริหารทั่วไป การบริหารวัดยังรวมความไปถึง “การบริหารตน หรือ กายบริหาร” คือ ดูแลรักษา การอบรมตนตามพระธรรมวินัย ได้แก่ ศิลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา หรือเรียกว่า ไตรสิกขา เพื่อสร้างพระในใจตน และเพื่อช่วย สร้างพระในใจคนอื่น ให้แก่พระสงฆ์สามเณรและคนที่อยู่ในวัด^{๑๘}

พิฑูร มลิวัลย์ ได้สรุปเรื่องการปกครองเอาไว้ว่า นักปกครองที่ดีต้องปกครองตนเองให้ได้ก่อน โดยต้องมีธรรมประจำใจ ความเป็นธรรมในสังคมเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการปกครอง เป็นสิ่งที่สังคมต้องการและเรียกร้อง แม้ผู้ปกครองจะเป็นผู้เฉลียวฉลาด เป็นผู้ดำเนินงานด้วยความรอบคอบ มีความรับผิดชอบสูง มีความเป็นผู้นำ เป็นผู้มีการศึกษา และเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ แต่ถ้าไม่มีธรรมในใจแล้ว ย่อมไม่สามารถจะนำหมู่คณะไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายได้ การปกครองจะล้มเหลวและเกิดความไม่เป็นธรรมจึงไม่สามารถเป็นนักปกครองที่ดีได้^{๑๙}

^{๑๖} สมาน รั้งสิโยภุชฎ์ และสุธี สุทธิสมบุรณ์, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สวัสดิการสำนักงาน, ๒๕๒๗), หน้า ๑๓๗.

^{๑๗} กมล รอดคล้าย, **คู่มือการบริหารศูนย์ฯ ในวัด**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๙๙.

^{๑๘} พระมหาเสริมชัย ชยมงคล, **การบริหารวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอช ที พีเพรส จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕๙.

^{๑๙} พิฑูร มลิวัลย์, **หลักธรรมสำหรับการปกครอง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑๑.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึงการบริหารเป็นวิธีการทำงานสำเร็จ โดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้คือ

P คือ Planning หมายถึงการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึงการจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของ การปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร^{๒๐}

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวไว้ในหนังสือมณีแห่งปัญญาว่า นักบริหารคือผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นซึ่งเขาบริหารด้วยธรรมาธิปไตย จึงเป็นผู้นำที่นั่งอยู่ในหัวใจของคนร่วมงาน เพราะเขามีธรรมเป็นพลังในการบริหาร ๔ ประการ คือ (๑) ปัญญาพละ กำลังแห่งความรู้เรื่องตนเอง เรื่องคน เรื่องงาน (๒) วิริยะพละ กำลังแห่งความขยันที่ปลุกใจตนเองและคนอื่น ตลอดเวลา (๓) อดวิชชพละกำลังแห่งความสุจริตปราศจากรู้อันเกิดจากอบายมุข (๔) สังคหพละ กำลังแห่งมนุษยสัมพันธ์ที่ประสานใจคนร่วมงานด้วยความโอบอ้อมอารีย์^{๒๑}

(๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในกรพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ

^{๒๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีในการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓-๕.

^{๒๑} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **มณีแห่งปัญญา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๔๕.

ความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคม และบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลจากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถืออุดมคติ เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจเป็นพระสงฆ์ นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่าการพัฒนาของท่านมีอยู่ ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข และสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๒๒}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิมฐิตีสีโล) วัดโนนเมือง ตำบล โนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาพระครูศีลวราภรณ์ ในการนำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจ และใช้ร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิกอบายมุข โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่การศึกษาคือ ชุมชนวัดโนนเมือง ที่มีพระครูศีลวราภรณ์เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน และสมาชิกภายในชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลเป็นตัวประกอบการศึกษา การเลือกบุคคลให้สัมภาษณ์ หรือผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ที่เป็นเป้าหมายในการให้ข้อมูลคือ ๑. พระสงฆ์ ได้แก่ พระครูศีลวราภรณ์ พระภิกษุ-สามเณรในวัดโนนเมือง ๕ รูป ๒. กรรมการวัด มีจำนวน ๘ คน ได้แก่ กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๒ คน ไวยาวัจกร ครูใหญ่ และผู้ทรงกรมการวัด ๓. ผู้นำชาวบ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ๔. ผู้นำกลุ่มกิจกรรม จำนวน ๔ คน ๕. กรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ สมาชิกภายในหมู่บ้าน ๖. สมาชิกภายในโครงการ หรือตัวแทนกลุ่มทั้ง ๔ กลุ่ม ๗. ชาวบ้านทั่วไปที่อาวุโสชุมชน ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชน ผ่านการสนทนา การบรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือ ชุมชนปลอดอบายมุข โดยขั้นตอนกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ชุมชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกิจกรรมการพัฒนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจากผลสรุปการวิจัย

^{๒๒} พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๖๐.

พบว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน^{๒๓}

พระมหาวิสมัญญา ทวยโธสงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ประชากรกลุ่ม/ตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ๑๒ กลุ่ม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตราด ซึ่งมีอายุการก่อตั้งกลุ่ม ๓ ปีขึ้นไป และมีสถานก่อตั้งกลุ่มอยู่ในวัดมีเจ้าอาวาสเป็นประธานกลุ่ม หรือเป็นที่ปรึกษากลุ่ม และผู้เกี่ยวข้องคือ พระสงฆ์ คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เกิดจากพระสงฆ์ที่รับรู้ปัญหาชุมชน จึงมีการประยุกต์หลักธรรมและปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการส่งเสริมระบบการเรียนรู้ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อสร้างทุนชุมชนส่งเสริมการไว้น้ำใจเชื่อใจและการสื่อสารต่อกันโดยประยุกต์หลักธรรมาภิบาล พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมองค์กรชุมชนด้วยการเป็นผู้ปลุกจิตสำนึก ผู้ให้การเรียนรู้ผู้ส่งเสริมคุณธรรมและผู้นำคำปรึกษา โดยอาศัยบทบาทดังกล่าวในการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มใน ๓ ขั้นตอน คือขั้นแนะนำเตรียมการ ขั้นก่อตั้งกลุ่ม ขั้นดำเนินกิจกรรมด้วยการให้มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยการให้การเรียนรู้ และส่งเสริมคุณธรรมและขั้นดำเนินกิจกรรมมุ่งหมายให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็ง และส่งเสริมคุณธรรมให้คำปรึกษาเกิดสวัสดิการแก่สมาชิก จนเกิดการพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง^{๒๔}

พระมหาภคญา นันทเพชร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ประการแรก เพื่อศึกษาถึงทศนคติของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ผู้รับการศึกษาในปริญญาตรีในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหาจุฬาราชวิทยาลัยต่างกัน มีทศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกสังคมวิทยา มีทศนคติเห็นด้วยกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมสูงกว่าพระสงฆ์ที่

^{๒๓} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺตฺสโร)”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

^{๒๔} พระมหาวิสมัญญา ทวยโธสงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๘, หน้า ๒๕.

เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา วิชาเอกบาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่าปัจจัยอื่น ๆ เช่น พรรษา สถาบัน การศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทัศนคติ ต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๒๕}

พระมหาธรรมรัต อริยมโฆ (ยศขุน) ได้ศึกษาวิจัยพุทธวิธีในด้านการบริหารและการปกครอง โดยนำมาเปรียบเทียบกับหลักรัฐประศาสนศาสตร์ พบว่าการบริหารของพระพุทธองค์มีความสอดคล้องกับหลักรัฐประศาสนศาสตร์ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งองค์กรรมสงฆ์ ก็ดำรงเป็นปึกแผ่นมั่นคงมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ จึงเป็นการยืนยันให้เห็นได้ถึงพระคุณลักษณะของนักปกครอง และนักบริหารชั้นยอด ถึงแม้ว่าจะเป็นศาสตร์ทางโลก เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองโดยตรงส่วนพุทธศาสตร์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสงบสุขของมวลมนุษย์ แต่ทั้งสองศาสตร์สามารถศึกษาควบคู่กันได้ อย่างสอดคล้อง เพราะคำสอนในทางพระพุทธศาสนามีสองระดับ คือระดับโลกียะซึ่งเป็นคำสอนระดับสามัญสำหรับใช้ในชีวิตรประจำวันในสังคมทั่วไป ส่วนระดับโลกุตระ อันเป็นคำสอนระดับสูงสำหรับนักบวช หรือผู้มุ่งแสวงหาทางพ้นทุกข์ ด้วยเหตุนี้จึงนำคำสอนในส่วนที่เป็นโลกียะมาศึกษา กับรัฐศาสตร์ได้อย่างไม่ขัดแย้งกัน^{๒๖}

พระยุพธนา รมณียมโฆ (แก้วกันหา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ การจัดองค์กรรมสงฆ์ในสมัยพุทธกาลว่า๒๕ เมื่อมีการจัดตั้งคณะสงฆ์ใน พระพุทธศาสนาเป็นเหตุให้มีผู้เลื่อมใสศรัทธาเข้ามาบวชเป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่ จะต้องมีการจัดระบบ วางระเบียบ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุขและ สามารถจะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา อาการที่พระพุทธองค์ทรงจัดระบบวาง ระเบียบไว้เป็นแบบแผน หรือข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันนี้ เรียกว่าการบัญญัติพระธรรมวินัยเพื่อ เป็นเครื่องมือในการปกครองให้การศึกษาแก่สมาชิก ซึ่งเป็นการจัดองค์กรรมสงฆ์ อาจกล่าวได้ว่า เป็นการบริหารจัดการนั่นเอง

พระสมณิก อนันตรวงค์ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทการบริหารด้านต่างๆ ใน “สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอนาคตตามทรรศนะของพระผู้นำทางด้านวิชาการ”วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นทรรศนะของพระสงฆ์นักบริหารและหรือพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในด้านต่างๆ ทั้งหมด ๑๖ รูป บทบาทการบริหาร

^{๒๕} พระมหาภุชญา นันทเพชร, “ทัศนคติพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖.

^{๒๖} พระมหาธรรมรัต อริยมโฆ (ยศขุน), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗๗-๑๗๘.

ด้านต่างๆ ที่กล่าวถึงคือ การบริหารด้านการเผยแผ่ การบริหารด้านการสงเคราะห์ การบริหารด้านการปกครอง การบริหารด้านการก่อสร้าง และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย^{๒๗}

พระยุพธนา รมณียธมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัตองค์รคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล” มีประเด็นที่เกี่ยวกับการจัตองค์ร คือ การจัดตั้งองค์ร การจัดการองค์ร และการแบ่งงานในองค์รคณะสงฆ์มีจุดมุ่งหมายให้สมาชิกในองค์รมีการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สูงสุด คือ นิพพาน การมอบหน้าที่ และความรับผิดชอบ เป็นลักษณะการมอบหน้าที่โดยการให้ตำแหน่ง และการสร้างภาระผูกพันต่อหน้าที่ด้วยกระบวนการลงมติของหมู่คณะตามหลักพระธรรมวินัย การประสานงานในองค์รใช้พระธรรมประสานใจและใช้พระวินัยประสานความเสมอภาคในการอยู่ร่วมกันในการบังคับบัญชา พระองค์ทรงใช้หลักการของความสัมพันธ์ลักษณะบิดากับบุตรและอาจารย์กับศิษย์โดยต่างเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน^{๒๘}

นิตย สัมมาพันธ์ ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับนักบริหารควรมีวินัยรับผิดชอบ ในฐานะผู้นำทางพระพุทธศาสนาวินัยสำหรับฆราวาส ศีล ๕ การรักษาศีลได้ผลดีเมื่อมีเบญจธรรม ประกอบหนุนหลักศีล ๕ เอาไว้เป็นค้ำ เช่นทำให้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ได้งายถ้ามีใจเมตตากรุณา เป็นต้น เบญจศีล เบญจธรรมและกุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งเป็นเรื่องของฆราวาส คืออุบาสกอุบาสิกา มีศีล ๕ ธรรม ๕ กรรมบถ ๑๐ โดยสมบูรณ์แล้วก็จะได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” เป็นผู้ประเสริฐเหมาะที่จะเป็นผู้บริหารเพื่อนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาถาวรในระยะยาว^{๒๙}

สุมพร ปุญญาคม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) กับหลักพุทธศาสนา” ได้กล่าวว่า บทพิสูจน์ที่สำคัญของการสร้างระบบการปกครองที่ดี ไม่อาจอาศัยคุณสมบัติเป็นคนดีอย่างเดียวมาเป็นผู้นำบริหารบ้านเมืองได้อีกต่อไป หากคนดีไม่ยึดหลักการปกครองโดยธรรมอย่างเต็มเปี่ยมด้วยศรัทธามั่นคง การปกครองที่ดีไม่ได้อยู่ที่กลไกการปกครองระบบการปกครองหรือวิธีการปกครอง หากแต่เน้นที่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่จะบรรลุ นั่นคือความเป็นธรรมในแผ่นดิน การมีจิตสำนึกของผู้นำผู้มีอำนาจทางคุณธรรม รูปแบบหรือกลไกการปกครองจะเป็นอย่างไรก็

^{๒๗} สมนึก อนันตรวงค์, “สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอนาคตตามพระคัมภีร์ของพระพุทธเจ้า”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒.

^{๒๘} พระยุพธนา รมณียธมโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัตองค์รคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕.

^{๒๙} นิตย สัมมาพันธ์, *กลวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมการบริหารเชิงพุทธ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔๔-๔๖.

ได้ แต่กลไกนั้นจะต้องใช้อำนาจโดยมีธรรมะเป็นสรณะ ซึ่งแตกต่างกับตะวันตกที่เป็นระบบการปกครองที่ดีโดยเป็นระบบประชาธิปไตยด้วยวิธีการเน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นหลัก^{๓๐}

จากผลรวมของงานวิจัยดังกล่าว พอจะสรุปโดยรวมความว่า พระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการทุกระดับเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยแล้ว จึงจะต้องปรับบทบาทในด้านต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมให้ได้ พระสังฆาธิการ ต้องมีการพัฒนาตนเองในด้านการศึกษาดูด้วยการชวนช่วยในหน้าที่ของตน และไม่ลืมที่จะพัฒนาคนอื่นหรือคนในชุมชนในสังคมนั้นด้วย ดังนั้นบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงย่อมมีปัญหาอันเนื่องมาจากพื้นความรู้ของพระสังฆาธิการ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในเรื่อง พัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ศึกษาแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ พัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ พร้อมนำเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้เกิดความสุขในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดชัยภูมิ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนากิจการคณะสงฆ์ บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๗.๑ ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๗.๒ ได้การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๗.๓ ได้แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

^{๓๐} สยมพร ปุญญาคม, “การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) กับหลักพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๒.

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมจากวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ มีการวางแผน การจัดองค์กร การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก คณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบในการปกครอง มีแผนยุทธศาสตร์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ก็จะกล่าวในบทที่ ๒ ต่อไป

๒.๑ พุทธบริหารทางพระพุทธศาสนา

๒.๑.๑ พุทธบริหารในการวางแผน

การศึกษาพุทธวิธีการบริหารในครั้งนี้ขอใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณาหน้าที่ (Function) ของนักบริหาร ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิก และสายการบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยความสะดวก เป็นการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาในองค์กร^๑

การบริหารงานในองค์กรทุกองค์กรจะต้องมีการวางแผนไม่ว่าจะทำอะไร งานอำนวยความสะดวกงานบุคลากร อาทิเช่น โครงการ กิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับองค์กรต้องมีแผน มาจัดการองค์กรหรือกิจกรรมต่างๆให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

เมื่อว่าตามค่านิยมและหน้าที่ของนักบริหารดังกล่าวมานี้ เราต้องยอมรับว่า หลังจากการตรัสรู้ในวันเพ็ญกลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียวในชั้นนั้นยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้น เมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๒ เดือน นั่นคือ เมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ด้วยพระพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^๒

พระพุทธดำรัสดังกล่าวนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทไว้ชัดเจนว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นหมายถึงว่า มีการกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนตัวเพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดมั่นเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในโอกาสอื่นว่า พรหมจรรย์ (การบวช) นี้ไม่ได้มีไว้สำหรับแสวงหาลาภสักการะและคำสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อศีล สมาธิ และปัญญาเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อเจโตวิมุตติหรือความหลุดพ้นแห่งจิต^๓

ในพุทธวิธีเกี่ยวกับการวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้บริหารต้องมีจักขุมา แปลว่า มีสายตาที่ยาวไกล คือมองการณ์ไกล^๔ วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น องค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุด

^๑ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔-๕.

^๒ วิมฺหา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓.

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๒/๓๗๓.

^๔ อง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๔๕๙/๑๕๖.

อยู่ที่จุดเดียวคือวิมุตติ (ความหลุด พันทุข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเทียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉันท ไตร ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติ ฉันทัน”^๕

การถือเอาความหลุดพันทุข์เป็นวัตถุประสงค์ส่วนตัวสำหรับสมาชิกทุกคนในพระพุทธศาสนานี้ใช้ได้กับผู้ยังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์ แต่เมื่อสมาชิกรู้เป็นพระอรหันต์ได้ เจโตวิมุตติ หลุดพันทุข์แล้ว วัตถุประสงค์ของเขาก็เปลี่ยนไป นั่นคือ แทนที่จะดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพันส่วนตัว พระอรหันต์จะดำเนินชีวิตเพื่อคนอื่นให้หลุดพันทุข์ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อพันพรรษาแรก มีภิกษุผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ๖๐ รูป พระพุทธเจ้าทรงวางแผนเพื่อประกาศศาสนาแล้วส่งพระสาวกเหล่านั้นให้แยกย้ายกันไปทิศทางต่างๆ ด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปทางเดียวกันสองรูป...แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^๖

เนื่องจากพระสงฆ์มีจำนวนจำกัด พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญชาให้แต่ละรูปไปตามลำพังผู้เดียว ส่วนพระองค์เองทรงเลือกไปประกาศธรรมแก่เจ้าลัทธินในแคว้นมคธ คือ ชฎิลสามพี่น้องที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลา ๒ เดือนในการชี้แจงให้เข้าใจหลักปรัชญาในพระพุทธศาสนา แก่ชฎิลสามพี่น้องและบริวาร จนทำให้พวกเขาหันมาบวชเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จากนั้นได้เสด็จไปเทศน์โปรดพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชอาแห่งแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารและประชาชนชาวอมคธเห็นว่าชฎิลสามพี่น้องที่พวกตนนับถือได้ยอมเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ก็คลายทิฐิมานะหันมาตั้งใจฟังธรรม ในที่สุดก็ได้ดวงตามเห็นธรรมและหันมานับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลาไม่นานนับจากวันตรัสรู้ก็สามารถวางรากฐานพระพุทธศาสนา ในแคว้นมคธ ซึ่งเป็นหนึ่งในแคว้นมหาอำนาจสมัยนั้น นี่เป็นผลมาจากการวางแผนประกาศพระศาสนาในเบื้องต้นของพระพุทธเจ้า^๗

ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการประกาศศาสนาโดยที่หาผู้บรรลุธรรมตามอย่างพระพุทธองค์ไม่ได้สักคนเดียว พระพุทธเจ้าก็เป็นเพียงพระปัจเจกพุทธะ คือ ผู้ตรัสรู้เฉพาะตนที่ไม่สามารถสอนคนอื่นให้บรรลุธรรมตามได้ จึงไม่ใช่ผู้บริหาร แต่เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทาง

^๕ วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑.

^๖ วิ.ม.ท. (ไทย) ๑/๓๒/๓๙.

^๗ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, หน้า ๖.

สามารถทรงสามารถสอนให้คนอื่นตรัสรู้ตามได้พระองค์จึงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะผู้สามารถจัดตั้งองค์การพระพุทธศาสนา และเป็นนักบริหารกิจการพระศาสนา^๘

ในการวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาตั้งกล่าวนั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับให้สมาชิกในองค์กรทุกคนถือปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือให้สมาชิกยึดความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัวหรือความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่นเป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว เรียกว่า อัตตहितสมบัติ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เรียกว่า พรหิตปฏิบัติ^๙

พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งอัสติสมบัติที่เกิดจากพระปัญญาคุณและพรหิตปฏิบัติที่เกิดจากพระกรุณาคุณ จึงทรงวางรากฐานในการประกาศพระศาสนาด้วยการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ แก่พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ องค์ ในวันมาฆบูชา หลังจากตรัสรู้ได้ ๔ เดือน

ในโอวาทปาฏิโมกข์ หมายถึง คำสอนที่เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่และเป็นหัวใจพร้อมรักษาคำสอนเอาไว้พระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ในโอวาทปาฏิโมกข์นี้ มีการกำหนดให้นิพพานหรือความหลุดพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม แนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส นอกจากนี้ยังกำหนดวิธีการประกาศพระพุทธศาสนาว่า ให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยขันติหรือความอดทน ไม่ให้ใช้การว่าร้ายหรือการเข่นฆ่าประหัตประหาร เพื่อบีบบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา^{๑๐} ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ

พระพุทธเจ้าได้ทรงวางแผนในการปกครองคณะสงฆ์พระองค์เองตอนที่พระองค์ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ พระองค์ก็ปกครองตามหลักพระธรรมวินัย พระองค์เป็นผู้วินิจฉัยตัดสินเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ให้ไปตามกฎระเบียบที่ถูกต้อง ต่อมาเมื่อพระองค์ก่อนดับขันธปรินิพพานพระองค์ก็สั่งบอกว่าสาวกของพระองค์ว่า พระธรรมวินัยจะเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย ซึ่งจะเห็นได้ว่า พระธรรมวินัยจะเป็นแบบแผนในการปกครองของคณะสงฆ์จะกล่าวง่ายๆก็คือ ศีล สมาธิ และปัญญาทั้งสามอย่างนี้ให้รักษาและยึดมั่นในสามหลักการนี้จึงจะเป็นของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เกิดให้ถูกต้องและเป็นระเบียบในการปกครอง

^๘ อ่างแล้ว.

^๙ อ่างแล้ว.

^{๑๐} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

๒.๑.๒ พุทธบริหารในการจัดองค์กร

ขบวนการบวชในพระพุทธศาสนานั้นใช้ระบบไม่แบ่งชั้นวรรณะ ทุกคนสามารถบวชเข้ามาได้ทุกสาขาอาชีพ เหมือนกับดอกไม้ที่หลายสีก็อยู่ในแจกันดอกไม้ได้ฉันใด ทุกคนบวชในพระพุทธศาสนาได้เหมือนกันฉันนั้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสายคือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรณุมหิ ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสียถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรเหมือนกันวรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เช่นเดียวกันคือออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสียถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน”^{๑๑}

พระพุทธองค์ตรัสเช่นนี้ก็หมายถึงทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน นิสัย ความประพฤติของคนที่ จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานั้นต่างกัน ถ้าคนเข้ามาบวชแล้วมีความอยากเป็นใหญ่พร้อมกันก็ทำให้เกิดความเดือดร้อนได้เพราะต่างกันอยากเป็นใหญ่ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การอยู่ร่วมกันของคนที่เสมอกันนำทุกข์มาให้ ถ้าเป็นเช่นนั้นการบังคับบัญชาภายในองค์กรก็ไม่มีได้”^{๑๒} พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรชาผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน

เมื่อสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์การในพระพุทธศาสนาออกเป็นพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในส่วนของภิกษุบริษัทและภิกษุณีบริษัทพระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์ดำเนินการอุปสมบทเมื่อมีกิจจาริกรรมหรือกิจการที่จะต้องทำร่วมกัน คณะสงฆ์สามารถบริหารจัดการเองหรือเมื่อมีกรณีความขัดแย้งเกิดขึ้นในคณะสงฆ์พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการแก้ปัญหา^{๑๓}

พระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นธรรมราชา คือผู้บริหารสูงสุดในองค์กรพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราเป็นพระราชานั้นคือเป็นธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม”^{๑๔} พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรให้เป็นพระธรรมเสนาบดีมีฐานะเป็นรองประธานบริหาร อยู่ในลำดับถัดมาจากพระพุทธเจ้า และเป็นอัครสาวกฝ่ายขวารับผิดชอบ งานด้านวิชาการพระ โมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกฝ่ายซ้ายรับผิดชอบ งานด้านบริหารพระอานนท์เป็นเลขานุการส่วนพระองค์และทรงแต่งตั้งสาวกทั้งฝ่าย

^{๑๑} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๐/๒๕๐.

^{๑๒} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๑/๕๔.

^{๑๓} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๑/๕๔.

^{๑๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๐๘/๕๕๔.

บรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นเอตทัคคะ คือผู้ชำนาญการที่รับภาระงานด้านต่าง ๆ เช่น พระมหากัสสปะ เป็นผู้ชำนาญด้านธุดงค์พระปุณณะมันตานีบุตรเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรมภิกษุณีปฐาจาราเป็นผู้ชำนาญด้านวินัย จิตตคหบดีเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม^{๑๕} การแต่งตั้งเอตทัคคะนี้เป็นตัวอย่างของการกระจายอำนาจและการใช้คนให้เหมาะกับงานในพระพุทธศาสนา

สรุปว่า การจัดองค์กรของพระพุทธเจ้าท่าน เริ่มจากการมอบความเป็นใหญ่ให้ให้พระสงฆ์ปกครองกันเองปกครองด้วยธรรมวินัย คือ เป็นพระอุปัชฌาย์เองบวชให้กุลบุตรเอง ดูแลเอาใจใส่ในการจัดองค์กร เพราะว่าพระสงฆ์มีจำนวนเพิ่มขึ้นจึงมอบ ภาระงานให้พระอุปัชฌาย์รับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ตามคุณสมบัติของพระในแต่ละรูป

๒.๑.๓ พุทธบริหารในการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวชที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรตามแบบบัญญัติจตุตถกรรมพระสงฆ์เป็นประธานในพิธีอุปสมบทเรียกว่าพระอุปัชฌาย์การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท^{๑๖}

เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้วพระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ๕ จึงเรียกว่านิสัยมุตตกะ คือผู้พ้นจากการพึ่งพาพระอุปัชฌาย์ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งกระบวนการนี้ก่อให้เกิดระบบโรงเรียนในวัดซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่สำคัญในอินเดีย เช่นมหาวิทยาลัยนาลันทา^{๑๗}

ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากรตราบไต่ที่บุคลากรนั้นยังไม่บรรลุนั้นพระอรหันต์เขาผู้นั้นต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไปเรียกว่าเป็นเสขะ คือ ผู้ยังต้องศึกษาต่อเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นพระอรหันต์แล้วจึงเรียกว่าเป็นอเสขะคือผู้ไม่ต้องศึกษา^{๑๘}

^{๑๕} อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖/๓๐.

^{๑๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีการบริหาร*, หน้า ๗.

^{๑๗} อ่างแล้ว.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

กระบวนการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญาซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหารเราต้องยอมรับว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่งด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา^{๑๙}

การศึกษอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมายสาระกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน^{๒๐} ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่าและทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษาอบรมไปตามจริต ๖ และที่สำคัญมากก็คือพระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตุมเหติ กิจจํ อาตปปี อกขาตาโร ตถาคตาเธอทั้งหลายต้องทำความเพียรเผากิเลสเองพระตถาคตเจ้าเป็นแต่ผู้บอกทาง”^{๒๑}

ในพระธรรมวินัยก็มีบทลงโทษสำหรับพระสงฆ์ที่กระทำผิดธรรมวินัย พระพุทธเจ้า เหล่าสาวกไม่นิ่งดูตายเมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็รีบวินิจฉัย ตัดสินไปเลยด้วยเหตุปัจจัย ผิดก็คือผิด ถูกก็คือถูก ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษดังพระบาลีที่ว่า “นิคคณเห นิคคหารหंपคคณเห ปคคหารหंप ช่มคนที่ควรช่ม ยกย่องคนที่ควรยกย่อง”^{๒๒} เราจะเข้าใจระบบการให้รางวัลและการลงโทษได้ดีจากเรื่องต่อไปนี้เป็นเกสีสูตร^{๒๓}

วันหนึ่ง สารถิผู้ฝึกม้าชื่อนายเกสีเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลถามว่าพระพุทธเจ้าทรงมีวิธีฝึกคนอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามว่านายเกสีมีวิธีฝึกม้าอย่างไร นายเกสีกราบทูลว่า เขาใช้ ๓ วิธี คือ วิธีนุ่มนวลวิธีรุนแรง วิธีผสมผสาน คือ มีทั้งความนุ่มนวลและรุนแรง

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่าถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร

นายเกสีกราบทูลว่าถ้าฝึกไม่ได้ผลก็ฆ่าม้าทิ้งเสียเพราะปล่อยไปก็ทำให้เสียชื่อสถาบันเกสีวิทยา

^{๑๙} อ่างแล้ว.

^{๒๐} กระทรวงศึกษาธิการ, **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

^{๒๑} พ.ร.บ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑.

^{๒๒} พ.ร.บ. (ไทย) ๒๗/๒๔๔๒/๕๓๑.

^{๒๓} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๕๐.

พระพุทธเจ้าตรัสว่าพระองค์ทรงใช้ทั้ง ๓ วิธีฝึกคนเหมือนกันคือ ใช้วิธีนุ่มนวลกับคนที่ควรให้กำลังใจใช้วิธีรุนแรงกับคนที่ควรตำหนิห้ามปรามและใช้วิธีผสมผสานกับคนที่ควรยกย่องเมื่อถึงคราวต้องยกย่องและตำหนิเมื่อถึงคราวต้องตำหนิ

นายเกสีทูลถามว่าถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร

พระพุทธเจ้าตรัสว่าก็มีการฆ่าทิ้งเหมือนกัน

นายเกสีทูลถามว่าการฆ่าไม่สมควรสำหรับสมณะมิใช่หรือ

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่าในวินัยของพระอริยเจ้า การฆ่าหมายถึงการเลิกกล่าวสั่งสอนคนที่พระพุทธเจ้าเลิกกล่าวสั่งสอนยอมหมดโอกาสเจริญเติบโตในทางธรรม

สรุปว่า การบริหารงานบุคคลนั้นพระองค์ทรงเป็นตัวอย่งที่ดีก่อน ทำให้ดู โดยจากการพิจารณาด้วยธรรมเสียก่อนว่า ก่อนที่จะแต่งตั้งสาวกของพระองค์ในการปกครองคณะสงฆ์ พระองค์ก็ถือตามอายุพรรษา ลำดับอาวุโส และแต่งตั้งพระสงฆ์ที่ชำนาญการเฉพาะนั้นๆ หรือทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า เอตทัคคะ เอาพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ในการปกครอง พระองค์ทรงวางระบบการบริหารงานบุคคลไว้ตามลำดับชั้นตอน ประกอบด้วยฝ่ายปกครอง ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายเผยแผ่ เป็นต้น ซึ่งในแต่ละฝ่ายก็จะมีหน้าที่รับผิดชอบจากการได้รับมอบหมายจากพระองค์

๒.๑.๔ พุทธบริหารในการอำนวยการ

การอำนวยการในทางพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นผู้มีจิตอาสา ผู้เหลือเท่าที่ช่วยเหลือได้ตามสติกำลังและปัญญา เช่น ถ้าเป็นผู้นำจะต้องทำตนเองเป็นตัวอย่งเสียก่อน เป็นที่เคารพนับถือ ผู้นำที่ผู้ตามทำตามปฏิบัติตามคำสั่งเพราะผู้นำเป็นบุคคลที่ทำตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีงาม มีความบริสุทธิ์สุจริตในหน้าที่การงาน มีความรับผิดชอบแสวงหาความรู้ในตำแหน่งหน้าที่ของตนให้เข้าถึงเนื้อหาที่เป็นจริงถูกต้องตามกฎระเบียบและเป้าหมายอย่างถูกต้อง ผู้บริหาร คือผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ต้องการ ผู้นำ คือผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ต้องการ

ดังนั้นผู้บริหารเชิงพุทธต้องมีภาวะผู้นำ คือมีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร บุคคลที่จะเป็นผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ๒ ประการดังกล่าวมาแล้ว คือ อัตตहितสมบัติหมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตปฏิบัติหมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอัตตहितสมบัติและปรหิตสมบัติจึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีอัตตहितสมบัติที่สำคัญในการบริหารของ

พระพุทธเจ้าก็คือความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไปในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้ง พระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก ๔ ส.^{๒๔} ซึ่งคำอธิบายเชิงประยุกต์เข้ากับการบริหารดังต่อไปนี้

๑. สันทัสสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึงอธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย

๒. สมาทปทา (จงใจ) หมายถึงอธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าจะต้องฝ่าฟันให้ไกลและไปให้ถึง

๓. สมุตเตชนา (แก้วักล้า) หมายถึงปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย

๔. สัมปหังสนา (ร่วมใจ) หมายถึงสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน

ความสามารถในการจูงใจของคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึงคนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น^{๒๕} พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาที) ทำให้ดู (ตถาการี) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาที ตถาการี) ยิ่งไปกว่านั้นการสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการแต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำความดีซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ^{๒๖} คือ

๑. อัตตาธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง

๒. โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือยึดทัศนคติหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง

๓. ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ

หน้าที่ของผู้ปกครอง คือ^{๒๗} ทุกคนที่อยู่ในสังคมประชาธิปไตย ก็มีความรับผิดชอบที่จะรักษาธรรมอย่างน้อยก็เห็นแก่ประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม ที่จะรักษาสังคมที่ดีงามไว้ แต่ระดับของความรับผิดชอบต่อแต่ละบุคคลจะแคไหน ก็ต้องว่ากันไปเป็นขั้นตอนตามสถานะและบทบาทเป็นต้น แต่อย่างน้อย ทุกคนก็มีธรรมที่จะต้องรับผิดชอบต่อในฐานะที่เป็นราษฎรของสังคมประชาธิปไตย เราก็ต้องจับให้ได้ว่า ธรรมของราษฎรที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมหรือประเทศ

^{๒๔} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

^{๒๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๑/๒๕๕.

^{๒๖} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๖.

^{๒๗} พระพรหมมณเฑียรธรรม (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๓๖.

ประชาธิปไตยนี้คืออะไร และต้องให้ประชาชนทุกคนมีธรรมนี้ให้ได้ แล้วก็ให้เขาเอาธรรมนี้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ แคะนี้เขาก็เป็นธรรมาธิปไตยดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า

“พระตถาคตอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาทรงอาศัยธรรม สักการธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตราเป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๒๘} พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมาธิปไตยนี้เองจึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระพุทธองค์ทั้งนี้เพราะทรงประสงค์จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วจะเป็นศาสดาของพวกเราเมื่อเราล่วงลับไป”^{๒๙} ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วไม่นานพระมหากัสสปะได้ปฏิบัติตามพุทธพจน์นี้โดยเรียกประชุมพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปเพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้เป็นหลักอ้างอิงในการบริหารกิจการพระศาสนา นับแต่นั้นมาการบริหารกิจการพระศาสนาก็ยึดพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกเป็นหลักโดยมีคณะสงฆ์เป็นองค์กรบริหารสูงสุดสืบต่อมาจนทุกวันนี้

สรุป พระพุทธเจ้าทรงใช้การมอบหมาย ชี้แนะ และติดตามตรวจสอบการทำงานของสาวกที่มีหน้าที่บทบาทในการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปตามแผนหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยจะต้องคำนึงถึงขวัญและกำลังใจของคณะสงฆ์ด้วย พระองค์ทรงวางขั้นตอนการทำงานอธิบายการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งเข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตร

๒.๑.๕ พุทธวิธีในการกำกับดูแล

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่งดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกันพระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ เช่นเพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ร้ายางอายุเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา^{๓๐}

การบัญญัติพระวินัยทำให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเองมากยิ่งขึ้นมีภูมิเกณฑ์ในการประเมินตนเองเมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจากมาตรฐานความประพฤติที่

^{๒๘} อ.ต.ก.(ไทย) ๒๐/๔๕๓/๑๓๙.

^{๒๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๗/๑๔๐.

^{๓๐} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗.

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้และความผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะทำผิดก็ยอมรับผิดทั้งต่อหน้าและรับหลังหรือขาดจากความเป็นภิกษุพระสงฆ์แต่ละรูปจะสารภาพความผิดพลาดต่อเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกันพิธีสารภาพเรียกว่า การแสดงอาบัติซึ่งลงท้ายด้วยคำมั่นสัญญาว่าจะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีกต่อไป

เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้วพระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุนำศีลสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้เหล่านั้นมาสวดให้กันและกันฟังทุกกึ่งเดือนในวันพระ๑๕ คำ ประเพณีปฏิบัตินี้เรียกว่าการสวดปาฏิโมกข์ ในตอนจบของศีลสิกขาบทแต่ละข้อผู้สวดก็จะถามที่ประชุมสงฆ์ว่า “กัจจิตถ ปริสุทธาท่านทั้งหลายปริสุทธฺิในศีลสิกขาบทนี้แล้วหรือ”^{๓๑}

ยิ่งไปกว่านั้นพระพุทธเจ้ายังได้ทรงบัญญัติให้พระภิกษุทำการบวระณาต่อคณะสงฆ์ในวันออกพรรษาการบวระณาหมายถึง การอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันด้วยคำว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอบวระณาต่อสงฆ์ เพราะเห็นกัฏฐิ เพราะได้ยินกัฏฐิเพราะสงสัยกัฏฐิ ขอท่านทั้งหลายจงอาศัยความกรุณาว่ากล่าวข้าพเจ้าเมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าผิดพลาด ก็จักแก้ไขปรับปรุงตัวเอง”^{๓๒}

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงกำหนดวิธีการในการกำกับดูแลเพื่อให้ พระสงฆ์มีวินัยในตนเองมีการประเมินตนเองและมีการกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์กำกับดูแลกันเอง

ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขัดแย้งซึ่งเรียกว่าอภิรณขันธ์ขึ้นในองค์กรสงฆ์อันเนื่องมา จากพระสงฆ์บางรูปไม่ยอมรับการกำกับดูแลนั้นพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวิธีระงับอภิรณขันธ์ซึ่งเรียกว่า อภิรณสมถะ ๗ ประการ^{๓๓} ตัวอย่างเช่น

สัมมุขาวินัย คือวิธีระงับข้อพิพาทด้วยการที่คณะสงฆ์ประชุมพร้อมกันพิจารณาข้อกล่าวหาของฝ่ายโจทก์และคำแก้ต่างของฝ่ายจำเลยแล้วตัดสินโดยยึดหลักพระธรรมวินัย

เยภุยลิกาคือ วิธีระงับข้อพิพาทโดยให้ที่ประชุมสงฆ์ออกเสียงชี้ขาดฝ่ายที่ได้รับเสียงสนับสนุนข้างมากเป็นฝ่ายชนะ

ติณวัตถารกะ คือวิธีระงับข้อพิพาทด้วยการประนีประนอมยอมความโดยที่คู่กรณีตกลงเลิกกันไปไม่ต้องมีการชำระสะสางให้มากเรื่องเหมือนเอาหญ้ามากลบทับปัญหาไว้

กระบวนการกำกับดูแลความประพฤติของพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้นั้นเป็นหลักประกันความมั่นคงและความบริสุทธิ์ผุดผ่องของคณะสงฆ์ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เปรียบ

^{๓๑} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๐๐/๒๒๐.

^{๓๒} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๒๒๖/๓๑๔.

^{๓๓} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๗๙/๕๗๑.

เหมือนมหาสมุทร ไม่รวมกับซากศพที่ตายแล้วซากศพที่ตายแล้วใต้มืออยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรย่อม นำซากศพที่ตายแล้วนั้นไปสู่ฝั่งซัดขึ้นบกโดยพลัน บุคคลใดเป็นผู้ทุศีล มีธรรมลามก มีความประพฤติ ไม่สะอาดน่ารังเกียจ สงฆ์ย่อมไม่รวมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันยกเธอออกไปเสียโดยพลันถึงแม้เธอนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริงถึงอย่างนั้นเธอชื่อว่าไกลจากสงฆ์และสงฆ์ก็ไกลจากเธอ”^{๓๔}

การบริหารแบบพระพุทธเจ้านั้นเป็นการบริหารแบบศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาและ ศาสตร์สมัย ผสานวิธีและบูรณาการหลักการทำงานให้เข้ากับระเบียบ มีอำนาจหน้าที่ ดำเนินการ มาตรฐานที่วางไว้ แผนงานวัฒนธรรมองค์กร วิสัยทัศน์ การบริหารพุทธวิธีบริหารของพระพุทธเจ้านี้ สามารถปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของคนได้สามารถนำมาใช้ในยุคปัจจุบันได้กับทุกองค์กรเพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพที่ดี มีประโยชน์ต่อการบริหารงานในองค์กรสร้างความสามัคคีและความยุติต่อทุกคนใน องค์กร

๒.๑.๖ รูปแบบของการบริหารทางพระพุทธศาสนา

การบริหาร คือ หน้าที่แต่ละอย่างของกระบวนการการบริหาร ล้วนเป็นหน้าที่ของงานที่ จำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้ภารกิจหรืองานทั้งหลายที่บุคคลฝ่ายต่างๆ ในองค์กร ปฏิบัติอยู่ให้สำเร็จผลโดยมีประสิทธิภาพ POSDCCR คือ

๑. การวางแผน (Planning) การกำหนดนโยบาย และมาตรการการวางแผนปฏิบัติ หมายถึงการกำหนดแผนงาน หรือวิธีปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จตามที่ต้องการ การวางแผนจะ เกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จที่ต้องการจะได้หนทางที่จะทำได้ตามตั้งเป้าหมาย ไว้ ในทางปฏิบัติในการวางแผนผู้บริหาร จะทำการคาดการณ์อนาคต และจะมีการคิดวิเคราะห์เพื่อ กำหนดเป้าหมายต่างๆในการวางแผนนั้น ผู้บริหารได้ใช้ดุลยพินิจต่างๆ ว่าองค์กรจะต้องทำอะไร ให้ ได้ผลอะไร ทำอย่างไร ทำโดยใคร ทำเมื่อไหร่ ก็จะทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้โดยกล่าว ไว้ว่า

ในการวางแผนนี้พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนบุคคล เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ ปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ทรงประทานการอุปสมบทแก่อัญญาโกณฑัญญะ พระภิกษุรูปแรกในทางพระพุทธศาสนาด้วยพระดำรัส ว่า “เธอจงเป็นพระภิกษุมาเถิดธรรมอันเรา กล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” จะเห็นได้ว่า พระพุทธดำรัส นี้มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทชัดเจน ว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่ง

^{๓๔} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๕๕/๒๘๙.

ทุกข์โดยชอบเกิด” นั้นหมายถึงว่า ให้สมาชิกให้ปฏิบัติให้หลุดจากทุกข์ส่วนตัว หรือแนะนำคนอื่นให้หลุดพ้นจากทุกข์ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินชีวิต^{๓๕}

๒. การจัดองค์การ^{๓๖} (Organizing) การจัดองค์การหรือการจัดรูปงาน หมายถึงการจัดรูปงานและโครงสร้างการแบ่งหน้าที่ตามความรับผิดชอบของตำแหน่งต่างๆ คือการจัดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์การ รวมถึงการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งภายในองค์การตามความถนัดและตามความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนในเชิงวิชาการด้วย

สำหรับคณะสงฆ์พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุเคารพกันตามลำดับอาวุโส หรืออายุพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน คณะสงฆ์ได้มีการบริหารกันมาในรูปแบบอาจารย์ปกครองศิษย์ หรือพ่อปกครองลูก โดยปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ในการจัดระเบียบการบริหาร โดยให้อำนาจการบัญชาหลักเกณฑ์ และวิธีการดำเนินงานของคณะสงฆ์ตามความเหมาะสมต่อมาฝ่ายบ้านเมืองจึงได้เข้ามามีบทบาทช่วยอุปถัมภ์ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๓. การบริหารงานบุคคล (Staffing) คือ การสรรหาบุคคลมาบรรจุในตำแหน่งที่กำหนดไว้ หมายถึง การสรรหา การรับสมัคร การสัมภาษณ์ การคัดเลือก การบรรจุ การฝึกอบรมของบุคลากรให้เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติงาน

สำหรับการบริหารบุคลากรของคณะสงฆ์ เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่พระสังฆาธิการผู้หวังความสำเร็จในการบริหาร ต้องปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยในการบริหารภารกิจ และจำเป็นที่จะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งขึ้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำหรับการบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวช ที่จะต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ ในการทำพิธีอุปสมบทให้แก่กุลบุตร พระเถระผู้เป็นประธานในพิธีเรียกว่า พระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามามีการอุปสมบทต้องได้รับการเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ ซึ่งประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท

เมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่ (พระนวกะ) จะต้องได้รับการฝึกอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากอุปัชฌาย์ โดยอยู่ภายใต้การดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะก่อให้เกิดการศึกษาในวัด

^{๓๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีการบริหาร*, หน้า ๕-๖.

^{๓๖} กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๖.

ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญในอินเดีย เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา^{๓๗}

ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากรตราบไต่ที่บุคลากรยังไม่บรรลุพระอรหันต์ เขาผู้นั้นจะต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป

๔. การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) คือการเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง ในจำนวนทางที่มีให้เลือกจำนวนมาก การตัดสินใจสั่งการที่สำคัญที่สุดในกระบวนการบริหารทั้งหมด เพราะว่า บรรดากระบวนการต่างๆ ล้วนแต่ดำเนินไปเพื่อช่วย และสนับสนุนในการตัดสินใจสั่งการทั้งสิ้น

ในการตัดสินใจด้านการบริหารของพระสังฆาธิการ จะต้องอาศัยพระธรรมวินัย ตัวบท กฎหมายระเบียบ กฎ และข้อบังคับ ตลอดทั้งแนวนโยบาย และระเบียบประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ฉะนั้น การตัดสินใจ หมายถึง การอำนวยการเลือกตั้ง การชี้แนะงาน ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลตลอดทั้งติดตามคำสั่งชี้แนะนั้น และในการสั่งงานซึ่งตัดสินใจสั่งการลงไป พระสังฆาธิการจะต้องอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริงตลอดจนความคิดเห็นของบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการพิจารณา การสั่งการจะดำเนินไปในทิศทางอันเป็นจุดหมายของหน่วยงานนั้นๆ ต้องใช้เทคนิควิธีให้เกิดแรงจูงใจ การติดต่อสื่อสารความคิด และการทำงานให้เกิดขึ้นนั้น จึงจะทำให้การปฏิบัติงานของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่ง

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมกิจกรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการทำงานให้ได้คุณภาพที่ต้องการโดยถือหลักปรัชญาที่ว่า “คุณภาพใส่เข้าไปในผลงานระหว่างกระบวนการทำงาน ไม่ใช่การตรวจสอบครั้งสุดท้าย” ดังนั้น การควบคุมจึงหมายถึง การส่งเสริมและการเสริมสร้างคุณภาพทุกขั้นตอน

การควบคุมแต่ละขั้นตอนเพื่อให้ได้คุณภาพตามวัตถุประสงค์นั้น เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของทุกคนที่เกี่ยวข้อง มิใช่เป็นหน้าที่ของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุนี้การควบคุมคุณภาพ คือการทำงานเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความสูญเปล่า ป้องกันไม่ทำงานผิดพลาดไปจากข้อกำหนด หาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กร ให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างดีดังที่พระพุทธเจ้าบัญญัติพระวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ใช้มาตรฐานการควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบ

^{๓๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, หน้า ๑๒.

เดียวกันพระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ไม่มีความละอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระศาสนา

๖. การประสานงาน (Coordinating) การประสานงาน หมายถึง การประสานงานแนวคิด พฤติกรรมของตนเอง และเพื่อร่วมงานผสมผสานกลมกลืนกัน ไม่ขัดหรือแย้ง หรือซ้ำซ้อนกัน เพื่อประสานผลประโยชน์ของการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกับการประสานงานจึงเป็นการสร้างวิธีการทำงานร่วมกัน หรือบุคคลภายนอกเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อกัน สำหรับคณะสงฆ์ต้องมีประสานงานกันระหว่างพระสังฆาธิการ ตั้งแต่ระดับบนไปจนระดับล่าง และระดับล่างขึ้นสู่ระดับบน

๗. การเสนอรายงาน (Reporting) การเสนอรายงาน คือ การเสนอจะเป็นไปด้วยวาจา หรือการบันทึกเป็นหลักฐานในการดำเนินงาน พร้อมกับเสนอแนะปัญหา และสถิติข้อมูลที่แท้จริงต่อผู้บังคับบัญชา ตลอดทั้งการประชาสัมพันธ์เพื่อช่วยและกำลังใจในการปฏิบัติงานสำหรับพระสังฆาธิการซึ่งเป็นผู้บริหารงานคณะสงฆ์ ควรนำหลักและวิธีการปฏิบัติดังกล่าวไปปรับปรุงใช้ในงานคณะสงฆ์ ก็จะเป็นไปประโยชน์ต่องานคณะสงฆ์อย่างยิ่ง การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา มีความละเอียด และเป็นขั้นตอนในการกลั่นกรองรับบุคคลเข้ามาบวชโดยที่พระพุทธเจ้ามอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ในการอุปสมบทกุลบุตรตามแบบบัญญัติจุดดุดกรรมโดยมีพระอุปัชฌาย์เป็นประธานในการอุปสมบท และต้องรับรับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์พร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท

เมื่อเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกฝนอบรมจากพระอุปัชฌาย์หรือผู้ปกครองจนกว่าจะมีพรรษา ๕ ที่เรียกว่า นิสัยมุตกะ คือพ้นจากการพึ่งพาอุปัชฌาย์ ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ トラบใดที่บุคคลนั้นยังไม่บรรลุพระอรหันต์ ผู้นั้นจะต้องได้รับการศึกษาอบรมในด้านพระธรรมวินัยต่อไป ที่เรียกว่า เสขะ คือ ผู้ยังต้องศึกษา ต่อเมื่อผู้นั้นสำเร็จการศึกษาเป็นพระอรหันต์แล้ว จึงเรียกว่า พระอเสขะ คือ ผู้ไม่ต้องศึกษา “กระบวนการจัดการศึกษาในทางพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียน การสอนในทางทฤษฎี(Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหารเราต้องยอมรับว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่งด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา”

การศึกษาอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดสาระ กิจกรรม แหล่งการเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคน และชีวิตให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการ

ของผู้เรียน^{๓๘} ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการ และวุฒิภาวะของผู้เรียนโดยที่พระพุทธเจ้าเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเปรียบเทียบกับบัว ๔ เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่ได้รับการศึกษาอบรมไปตามจริต ๖ ประการ และที่สำคัญพระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง ดังมีพุทธพจน์ที่ว่า “ตุมเหติ กิจจ อตตปปี อกขา ตาโร คถาคตา เธอทั้งหลายต้องทำความเพียรเพิกกิเลส พระคถาคตเจ้าเป็นเพียงผู้บอกทาง”^{๓๙}

บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วจะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถ ดังพระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเอตทัคคะในด้านต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วในการบริหารงานบุคคลพระพุทธศาสนามีระบบการให้รางวัลและการลงโทษซึ่งเปรียบเทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบัน ใครทำดีก็จะได้รับการยกย่องใครทำผิดก็ต้องได้รับการลงโทษดังพระบาลีว่า^{๔๐} “นิคคณเห นิคคหารหิ ปคคณเห ปคคหารหิ ชมคนที่ควรชม ยกย่อง คนที่ควรยกย่อง” เราจะเข้าใจระบบการให้รางวัลและการลงโทษได้ดี จากเรื่อง เกสิสูตร ว่า

วันหนึ่ง สารถีผู้ฝึกม้าชื่อนายเกสิเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลว่า พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีฝึกคนอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามว่า นายเกสิมีวิธีฝึกม้าอย่างไร นายเกสิกราบทูลว่า ข้าพระองค์ใช้ ๓ วิธีคือ วิธีที่นุ่มนวล วิธีรุนแรง วิธีผสมผสาน คือมีทั้งนุ่มนวล และรุนแรง

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า^{๔๑} ถ้าใช้ ๓ วิธี ไม่ได้ผลแล้วจะทำอย่างไรนายเกสิกราบทูลว่า ถ้าฝึกไม่ได้ผลก็ฆ่ามันทิ้งเสีย เพราะปล่อยไปก็ทำให้เสียชื่อสถาบันเกสิวิทยาพระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์ทรงใช้ทั้ง ๓ วิธีฝึกคนเหมือนกัน คือใช้วิธีนุ่มนวลกับคนที่ควรให้กำลังใจ ใช้วิธีรุนแรงกับคนที่ควรตำหนิห้ามปราบ และใช้วิธีผสมผสานกับคนที่ควรยกย่องเมื่อถึงคราวต้องยกย่อง และตำหนิเมื่อถึงคราวที่ตำหนิ นายเกสิทูลถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไรพระพุทธเจ้าตรัสว่า ก็มีการฆ่าม้าเหมือนกันนายเกสิทูลถามว่า การฆ่าไม่สมควรสำหรับสมณะมิใช่หรือพระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่า ในวินัยของพระอรหันต์ การฆ่า หมายถึง การเลิกว่ากล่าวสั่งสอนคนที่พระพุทธเจ้าเลิกว่ากล่าวสั่งสอนยอมหมดโอกาสเจริญเติบโตทางธรรม

การบริหารเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ต้องมีกรอบมีแผนในการทำงาน เพราะคณะสงฆ์มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นกระทำให้เท่าๆกันจึงจะประสบความสำเร็จในการ

^{๓๘} กระทรวงศึกษาธิการ, ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, หน้า ๒๐.

^{๓๙} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑.

^{๔๐} พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๔๒/๕๓๑.

^{๔๑} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๕๐

ปกครองกิจการคณะสงฆ์ ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คณะสงฆ์ตั้งเอาไว้จึงต้องอาศัยหลักการบริหารสมัยใหม่ที่สอดคล้องถูกต้องตามพุทธบัญญัติแล้วมาประยุกต์ใช้เพื่อความเหมาะสมถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและทันยุคสมัยปัจจุบัน

๒.๑.๗ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

รูปแบบมีมากมายหลายรูปแบบแต่รูปแบบที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ดีนั้นควรมีการจัดทำรูปแบบที่มีพร้อมกำหนดประกอบหลักสำคัญใหญ่ๆ ๔ ประการคือ^{๕๒}

๑) รูปแบบการประกอบด้วยความสัมพันธ์มีโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องรวมกัน ๒) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่เกิดขึ้นซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกตที่เป็นไปได้ในการที่จะทดสอบรูปแบบบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ ๓) รูปแบบควรจะระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่กำลังศึกษาดังนั้นรูปแบบควรจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้แล้วควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้อีกด้วย ๔) รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างนวัตกรรมใหม่และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

หลักการของรูปแบบที่สำคัญมี ๓ ประการคือ^{๕๓} ๑) รูปแบบจะต้องเป็นที่รวมของแนวความคิดและแสดงถึงความสัมพันธ์ต่างๆของความคิดซึ่งไม่เพียงแต่จะสามารถตอบปัญหาที่เคยมีมาก่อนเท่านั้นแต่จะต้องสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาได้ อีกด้วย ๒) ในโครงสร้างของแนวความคิดและความสัมพันธ์ดังกล่าวจะต้องสามารถปฏิบัติและวางอยู่ในรูปแบบขององค์กรได้ หมายความว่าแนวความคิดและความสัมพันธ์ไม่เพียงแต่สามารถชี้แนวทางให้เกิดความเข้าใจเท่านั้นขอแต่สามารถติดตามตรวจสอบได้อีกด้วย ๓) รูปแบบนั้นจะต้องยึดหลักการและอยู่บนพื้นฐานทางการบริหารหรือผลงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารภายใต้แนวความคิดและความสัมพันธ์ดังกล่าว

๒.๑.๘ รูปแบบสำคัญของพระศาสนา

งานปกครองเป็นงานของผู้นำเป็นงานลึกซึ้งกว้างขวางยิ่งใหญ่อันละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลายและเป็นงานที่ทำไม่สำเร็จต้องคอย ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลาซึ่งประกอบด้วย ๕ ประการคือ^{๕๔}

^{๕๒} Keeves P.J., *Educational research, methodology and measurement : An international handbook*, (Oxford: Pergamon Press, 1988), p. 560.

^{๕๓} Bown, W.B. and Mobery, D.J., *Organization theory and management : A macro approach*, (New York: John Wiley and Sons, 1980), pp. 16-17.

^{๕๔} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), *ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ปี พระพุทธวรญาณ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๘.

๑. ศาสนสถานได้แก่พื้นที่ตั้งวัดและบริเวณมีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเหมาะที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวกความสงบ

๒. ศาสนวัตถุได้แก่สิ่งปลูกสร้างเป็นเสนาสนะต่างๆเป็นปูชนียวัตถุปูชนียสถานที่แสดงถึงความถูกต้องเรียบร้อยนำไปสู่ความสงบ

๓. ศาสนบุคคลได้แก่พระภิกษุสามเณรที่มีลักษณะเป็นสมณะตั้งอยู่ในศีลจารวัตรบำเพ็ญหน้าที่ศึกษาปฏิบัติและแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบบำเพ็ญสังคัมสังเคราะห์ตามสมณวินัย ศิษย์วัดที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะตลอดจนทายาททายิกาที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่มีความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

๔. ศาสนธรรมได้แก่ระเบียบแบบแผนขนบประเพณีทางศาสนาตลอดถึงคำสั่งสอนและแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่องเชิดชูและศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

๕. ศาสนกิจได้แก่งานต่างๆทางพระศาสนาเช่นการศึกษาการเผยแผ่หรืองานเสริมสร้างความบริสุทธิ์ความมั่นคงของสังฆมณฑลเพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนาเจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องบริหารส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง ๕ นี้ไปพร้อมๆกันด้วยความรับผิดชอบโดยนโยบายที่สุขุมรอบคอบเหมาะสมกับกาลเทศะและสถานการณ์ปัจจุบันทั้งนี้ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษคือการบริหารศาสนบุคคลโดยเริ่มงานปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดให้เป็นพื้นฐานในเบื้องต้น

นอกจากนั้นจากภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาสทั้ง ๕ ประการดังกล่าวแล้วเจ้าอาวาสยังมีภาระหน้าที่สำคัญตามพุทธประสงค์คือการช่วยพัฒนาท้องถิ่นด้วยเพราะปัจจุบันประชาชนนับถือพระภิกษุที่ประพฤติดีมีน้อยนับถือพระที่ผิดมากกว่าการนับถือพระถูกต้องจะต้องนับถือที่ท่านใช้ชีวิตของท่านตามพระพุทธประสงค์

๒.๑.๙ รูปแบบส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม

การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติอันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์ ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พระสงฆ์จึงมีการปรับบทบาทให้สอดคล้องกับสังคมเพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองในรูปแบบส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงามผ่านบทบาทของพระสงฆ์ และได้นำมาแสดงดังต่อไปนี้การศาสนา มี ๖ ประการ คือ

๑. การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม (การปกครองคณะสงฆ์)
๒. การศาสนศึกษา
๓. การศึกษาสงเคราะห์

๔. การเผยแพร่พระพุทธศาสนา

๕. การสาธารณูปการ

๖. การสาธารณสงเคราะห์

วิธีดำเนินการทั้ง ๖ ประการดังกล่าวบางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคมแต่ บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความ เรียบร้อยดังมาหมายถึงงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขต ปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและตามพระบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งนี้คำว่าการปกครองแปลว่าการควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่านควรจะอยู่ด้วยเหตุนี้พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรม วินัยกฎหมายกฎหมายมหาเถรสมาคมข้อบังคับระเบียบคำสั่งมติประกาศและพระบัญชาจากสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนี้พระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์วินัยฉัยการลงนิคหกรรมวินัยฉัยข้อ อุทธรณ์คำสั่งรวมทั้งควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ภายใต้เขตปกครองของตนชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในการบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจ การและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๔๕}

๒.๑.๑๐ การพัฒนารูปแบบ

การพัฒนารูปแบบนั้นไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว โดยทั่วไปการพัฒนารูปแบบ จะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะสร้าง หรือต้องการที่จะพัฒนารูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงกำหนดหลักการและองค์ประกอบของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบขึ้น แล้วนำไปตรวจสอบหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ หรือทดลองใช้ต่อไป^{๔๖} แนวคิดและแนวทางในการพัฒนารูปแบบไว้ดังนี้ ๑) การศึกษารูปแบบ หมายถึงการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักการและข้อมูลพื้นฐานประกอบการสร้างรูปแบบซึ่งอาจจะดำเนินการได้โดยวิธีสำรวจความคิดเห็นหรือการศึกษาภาคสนาม ๒) การนำเสนอรูปแบบ ผู้วิจัยต้องออกแบบและนำเสนอรูปแบบใหม่ เพื่อให้ได้รูปแบบที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ ในขั้นนี้ยังไม่ต้องทดลองใช้รูปแบบ เพียงแต่จัดโอกาสนำเสนอเพื่อพิจารณาของผู้เกี่ยวข้อง เช่น การนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาและประเมินในรูปของแบบสอบถาม หรือการประชุมสัมมนา การนำรูปแบบให้ผู้ปฏิบัติประเมินความเป็นไปได้ตลอดจนการให้ข้อคิดเห็นหรือ

^{๔๕} พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน), “วัดจะช่วยชาวบ้านได้อย่างไร”, ในการแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๗๐.

^{๔๖} ดิเรก วรณเศียร, “การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณ์ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒

ข้อเสนอแนะ ๓) การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การวิจัยที่ผู้วิจัยต้องการดำเนินการทั้งสามส่วน คือ การศึกษารูปแบบ การออกแบบรูปแบบใหม่ การนำรูปแบบใหม่ไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริงส่วน จะมีการใช้ที่รอบขึ้นอยู่กับโครงการวิจัย และทำการรายงานผลการทดลองใช้^{๔๗} หลักการเพื่อกำกับ การสร้างรูปแบบไว้ ๔ ประการ คือ ๑) รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (ของตัวแปร) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบ ธรรมดาทั่วไปนั้นก็มีประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ ๒) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ สามารถตรวจสอบ ได้โดยการสังเกตและหาข้อมูลสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ ๓) รูปแบบควรจะต้องระบุหรือ ชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย ๔) นอกจากคุณสมบัติต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็น เครื่องมือในการสร้าง มโนทัศน์ใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ สำหรับ การที่จะพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมได้นั้นต้องมีขั้นตอนการพัฒนาได้ ๕ ขั้นตอน ดังนี้ ๑) ศึกษาวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่ต้องการนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบ ๒) นำแนวคิดสำคัญของข้อมูลที่ ได้จากการวิเคราะห์ มากำหนดหลักการเป้าหมายและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เห็นว่าสำคัญและจำเป็น อันจะทำให้รูปแบบมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งกำหนดทิศทาง ลำดับความสำคัญและรายละเอียด ขององค์ประกอบเหล่านั้น ๓) กำหนดแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้เป็นกาให้รายละเอียดเกี่ยวกับ วิธีการเงื่อนไขต่าง ๆ ในการนำรูปแบบไปใช้ ๔) การประเมินรูปแบบ เป็นขั้นทดสอบความมี ประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยปฏิบัติ ๒ ประการ คือ การประเมินความเป็นไปได้ในเชิง ทฤษฎีซึ่งเป็นการประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ โดยผู้เชี่ยวชาญด้าน รูปแบบและด้านการเรียนการสอนทั้งในทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติ และการประเมินความเป็นไปได้ ในเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในสถานการณ์จริง ๕) การปรับปรุงรูปแบบ แบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ ระยะก่อนการนำรูปแบบไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบระยะนี้ใช้ข้อมูล จากการประเมินความเป็นไปได้เชิงทฤษฎีของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มากขึ้น และระยะที่สอง เป็นการปรับปรุงรูปแบบการสอนโดยใช้ข้อมูลจากผลการทดลองใช้ ซึ่งการ ปรับปรุงรูปแบบการสอนและนำไปทดลองซ้ำอาจทำได้หลายครั้งจนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ^{๔๘}

^{๔๗} สมาน อัครภูมิ, การศึกษาและการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษา การพัฒนา คณะกรรมการสถานศึกษา และสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาดั้งแบบ รุ่นที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

^{๔๘} Joyce, B. and Weil, M., *Model of Teaching*, (New York: Prentice-Hall, 1996), p. 197.

เมื่อรูปแบบมีหลาย ๆ ลักษณะดังกล่าวมาแล้วนั้น ในการสร้างหรือพัฒนารูปแบบก็ต้องขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจที่เหมาะสมของรูปแบบ หรือโมเดลที่เลือกใช้อาจพิจารณาได้จากการวิเคราะห์ ความสอดคล้องระหว่างปรัชญา หรือแนวคิดของรูปแบบการประเมินกับประเด็นปัญหาของสิ่งที่ ต้องการประเมิน ในปัจจุบันนี้การพัฒนารูปแบบใดก็ตามได้ดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้งเมื่อรูปแบบที่ใช้ อยู่นั้นค่อนข้างล้าสมัยหรือไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่วางไว้จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาขึ้นเพื่อให้รูปแบบนั้นมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๔๙} ขั้นตอนในการพัฒนาระบบไว้ดังนี้ ๑. การวิเคราะห์ระบบ (System analysis) หมายถึงการวิเคราะห์องค์ประกอบของ ปัจจัยนำเข้ากระบวนการรวมทั้งผลผลิตของระบบนั้นนั้นให้ชัดเจน ๒. การออกแบบระบบ (System design) หมายถึง การออกแบบองค์ประกอบของระบบในปัจจุบันนำเข้ากระบวนการและผลผลิตให้มี คุณภาพมากที่สุดเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพขององค์กรและสภาพแวดล้อมที่ใช้ระบบนั้นนั้น ๓. การ ทดสอบระบบ (System testing) หมายถึง การนำระบบที่ออกแบบไปทดสอบโดยการทดลองใช้ ระบบในสถานการณ์จำลองหรือในสถานการณ์จริงเพื่อทดลองดูว่าระบบนั้นมีคุณภาพหรือไม่มี ข้อบกพร่องในองค์ประกอบอะไรจะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น^{๕๐} ยังมีนักวิชาการที่กล่าวถึงการพัฒนารูปแบบนั้นอาจกระทำได้ ๒ ขั้นตอนคือ ๑. การสร้างหรือการพัฒนารูปแบบผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐานโดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบที่มี ผู้พัฒนาไว้ในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ สภาพสถานการณ์ต่างๆซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ต่างๆระหว่างองค์ประกอบตัวแปรนั้นลำดับก่อนหลังของแต่ละ องค์ประกอบในรูปแบบในการพัฒนารูปแบบนั้นจะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญและ การศึกษาค้นคว้าซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบเป็นอย่างยิ่งผู้วิจัยอาจจะคิดโครงสร้างของ รูปแบบขึ้นก่อนปรับปรุงโดยอาศัยข้อเสนอแนะจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบหรือ ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือทำการศึกษารูปแบบขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจสำคัญ ของคณนี้ขึ้นอยู่กับที่การเลือกเฟ้นองค์ประกอบในรูปแบบเพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมผู้วิจัยควรกำหนด หลักการการพัฒนารูปแบบอย่างชัดเจนเช่นเป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนสามารถนำไปปฏิบัติได้ง่ายตัวแปร ในรูปแบบมีน้อยตัวแต่สามารถอธิบายผลได้มากในการวิจัยบางเรื่องจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ความถูกต้องเหมาะสม ๒. การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบหลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้น

^{๔๙} ศิริชัย กาญจนวาสิ, **ทฤษฎีการประเมิน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๘.

^{๕๐} Kendall, K.E. and Kendall, J.E., **Systems analysis and design**, (New York: Prentice Hall, 2005), p. 389.

จำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมาหรือแม้กระทั่งได้รับการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตามแต่ ก็เป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐานซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมหรือไม่^{๕๑} สำหรับการพัฒนาจากระบบหรือการพัฒนาระบบโดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ระบบเป็นวิธีการระบุส่วนประกอบองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลายที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบภายในระบบกับองค์ประกอบภายนอก การจัดเรียงองค์ประกอบ ทรัพยากรที่ต้องใช้กลุ่มเป้าหมายของผู้ใช้ระบบภารกิจที่จะต้องดำเนินการและผลผลิตหรือบริการที่จะเสนอแก่กลุ่มเป้าหมายในการวิเคราะห์ระบบผู้วิเคราะห์ระบบมีกิจกรรมที่จะต้องวิเคราะห์ดังนี้ ๑) วิเคราะห์ปณิธาน ๒) วิเคราะห์จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ ๓) วิเคราะห์หน้าที่ ๔) วิเคราะห์ภารกิจ ๕) วิเคราะห์เครื่องมือหรือช่องทาง ๖) วิเคราะห์วิธีการ ๗) วิเคราะห์การตรวจสอบและการประเมิน

๒. การสังเคราะห์ระบบเป็นการนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการสร้างระบบใหม่โดยการนำองค์ประกอบความสัมพันธ์ทิศทางและลำดับขั้นตอนของระบบใหม่

๓. การสร้างแบบจำลองระบบเป็นขบวนการสื่อสารระบบที่สร้างใหม่เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้โดยการเขียนแบบจำลองใดแบบจำลองหนึ่ง ดังนี้ ๓.๑ รูปภาพหรือหุ่นจำลองของจริงเช่น ภาพวาดหุ่นจำลองเครื่องบิน เป็นต้น ๓.๒ แบบจำลองเปรียบเทียบเช่นนาฬิกาเป็น แบบจำลองของเวลาหรือสีแดงขาวน้ำเงินของธงชาติไทยเป็น แบบจำลองอุปมาอุปไมยของชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ๓.๓ แบบจำลองสัญลักษณ์เช่นสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ๓.๔ แบบจำลองแนวคิดได้แก่แบบจำลองที่แทนด้วยแผนภูมิหรือแผนภาพในรูปต่าง ๆ แบบจำลองระบบช่วยอธิบายขั้นตอนสำคัญของระบบช่วยในการสื่อสารให้ทราบขั้นตอนและการควบคุมและทำนายได้ว่าจะเกิดผลอะไรขึ้นเมื่อได้ดำเนินไปตามระบบ ๔. การทดสอบระบบเมื่อได้มีการพัฒนาระบบด้วยการกำหนดขั้นตอนและแสดงออกมาในรูปของแบบจำลองเรียกได้ว่าเราได้ระบบใหม่ขึ้นเป็นตัวแต่ยังประกันไม่ได้ว่าระบบที่พัฒนาขึ้นจะทำงานได้ตามวัตถุประสงค์นี้จัดระบบจึงจำเป็นที่จะต้องนำต้นแบบระบบไปทดสอบระบบในสถานการณ์จำลองกล่าวคือนำระบบไปใช้ในสถานการณ์ใกล้เคียงความจริงแน่นอนหา

^{๕๑} บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยทางการวัดผลและประเมินผล, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

สามารถนำไปทดลองในสถานการณ์จริงมีปัญหามากในด้านค่าใช้จ่ายเวลาและความเสี่ยงโดยเฉพาะระบบที่เกี่ยวข้องกับคนและทรัพย์สินนั้จัดระบบจึงทดสอบระบบในสถานการณ์จำลองแทน^{๕๒}

จากการพัฒนารูปแบบนั้น การพัฒนารูปแบบแบ่งออกเป็นตอนๆ ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบซึ่งบางรูปแบบมันมีอยู่แล้ว แต่เอารูปแบบอันเก่ามาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน อาจจะทำให้เด่นขึ้นพัฒนาขึ้นให้ดีกว่าเก่า อาจนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ให้ถูกต้องตามกฎระเบียบที่ได้วางไว้ในการพัฒนารูปแบบต่าง

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารทั่วไป

กิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นรฐะหน้าที่ และเป็นภารกิจบทบาทหน้าที่ที่จะต้องทำเป็นประจำของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติอันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนาให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยในที่นี้จะกล่าวถึงความหมายเกี่ยวกับบทบาทการบริหารและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการบริหารดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับบทบาทการบริหาร

ความหมายของบทบาทที่มีนักวิชาการให้ความหมายของบทบาทไว้แตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละท่าน ดังนี้

๒.๒.๑.๑ คำว่า “บทบาท” ตามนักวิชาการ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมาย บทบาทไว้ว่า^{๕๓} การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่ บทบาทจึงถือเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่างๆ มีนักวิชาการได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทสรุปได้ว่า^{๕๔} “บทบาท หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งและสถานภาพในสังคมนั้นๆ ถ้าตำแหน่งหรือสถาน ภาพ

^{๕๒} ชัยยงค์ พรหมวงศ์, การจัดการระบบการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๒.

^{๕๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

^{๕๔} กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๕๐.

เปลี่ยนไปบทบาทก็จะเปลี่ยนตามไปด้วยและถ้าบุคคลใดในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมมากขึ้นเท่าใด บทบาทก็จะเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น”

งามพิศ สัตย์สงวน ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า^{๕๕} บทบาทคือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร

ลือชา ธรรมวินัยสถิต ให้บทบาทของความหมายในแง่ทางโครงสร้างของสังคมว่า^{๕๖} บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะพึงกระทำตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่เมื่อบุคคลใดได้เข้าไปมีสถานภาพหนึ่ง ๆ แล้วย่อมแสดงบทบาทตามสถานภาพนั้น ๆ สถานภาพและบทบาทจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เปรียบได้กับเหรียญที่ต้องมี ๒ ด้านเสมอ เมื่อสถานภาพเป็นตัวกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์นั้นมีความสอดคล้องกัน และเป็นไปตามแบบแผนที่กำหนด ดังนั้นบทบาทจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของโครงสร้างทางสังคมประการหนึ่ง

ประกอบ มีโคตรกอง ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า^{๕๗} “บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งนั้น จะถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้าน ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และการแสดงบทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่จะมีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใดขึ้นกับปัจจัย ๓ ประการ ดังนี้” ๑) ความเข้าใจในบทบาทที่ตนเองแสดงหรือปฏิบัติ ๒) ประสบการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบทบาท ๓) บุคลิกภาพของผู้แสดงบทบาท

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า^{๕๘} บทบาท หมายถึง สิ่งที่บุคคลปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น

^{๕๕} งามพิศ สัตย์สงวน, **สังคมและวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗๓.

^{๕๖} ลือชา ธรรมวินัยสถิต, **มนุษย์กับสังคม**, (เพชรบุรี: ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

^{๕๗} ประกอบมี โคตรกอง, “บทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^{๕๘} ปราชญา กล้าผจญ, **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

ขนิษฐา วิเศษสาธิต และมุกดา ศรียงค์ กล่าวว่า^{๕๙} บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรม ตามตำแหน่ง ความคาดหวัง หรือตามหน้าที่แสดงจริง

ประภาพิศ สัญชาติเจตน์ กล่าวว่า^{๖๐} บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออก ของคน ซึ่งคนอื่นคาดคิดหรือคาดหวังว่าเขาจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง พิจารณาบทบาทนั้นมี ๒ นัย คือ^{๖๑} ทางด้านโครงสร้างบทบาทเป็นตำแหน่งทางสังคม ที่มีชื่อเรียกต่างๆ กันแสดงบทบาทโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้นๆ ส่วนทางด้านกรแสดงบทบาท หรือการมีปฏิสัมพันธ์ (Social Structure) บทบาทเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม

พัชนี วรกวิน ได้กล่าวว่า^{๖๒} บทบาท ก็คือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามหรือสถานภาพของบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้นๆ และบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป

พัทยา สายหู ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า^{๖๓} บทบาท คือ การกระทำต่างๆ ตาม “บท” ที่กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำ トラบใดที่ยังอยู่ใน “บท” นั้น เปรียบได้เหมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัวอะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร”

ไพบุลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายว่า^{๖๔} บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพอุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุ จูงใจ การอบรมขัดเกลาความพอใจ

วราคม ทีสุกะ กล่าวว่า^{๖๕} บทบาท คือสิ่งที่เราทำ หรือหน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ

^{๕๙} ขนิษฐา วิเศษสาธิต และมุกดา ศรียงค์, **จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์**, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖), หน้า ๒๓.

^{๖๐} ประภาพิศ สัญชาติเจตน์, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๒๔), หน้า ๕๖.

^{๖๑} ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, **สถานภาพและบทบาท**, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑.

^{๖๒} พัทชนี วรกวิน, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๒.

^{๖๓} พัทยา สายหู, **กลไกของสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๗.

^{๖๔} ไพบุลย์ ช่างเรียน, **สารานุกรมศัพท์ทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: แพร่วิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒-๓๐.

สงวน สิทธิเลิศอรุณ กล่าวว่า^{๖๖} บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหรือตามลักษณะการรับรู้ หรือตามที่แสดงจริงได้แบ่งลักษณะ บทบาทออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. บทบาทที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้นๆ

๒. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง บทบาท หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ เช่น นักเรียนคาดหวังว่าครูจะช่วยอธิบายปัญหาข้อข้องใจเกี่ยวกับบทเรียนให้กับตน เป็นต้น บทบาทนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด

๓. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด และเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

๔. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง

๕. บทบาทผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติ บทบาทของผู้อื่นในตำแหน่ง

สุชา จันท์เอม และคณะกล่าวว่า^{๖๗} “บทบาทมีความหมายใกล้เคียงกับสถานภาพมาก บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่างๆ พึงกระทำนั้น คือเมื่อสังคมกำหนดสิทธิ และหน้าที่ให้สถานภาพใด อย่างไรก็ดี แล้วบุคคลในสถานภาพนั้นๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้”

โสภา ชูพิกุลชัย ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า^{๖๘} หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำ ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง โดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน บทบาทที่ทำให้คนในสังคมสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่น รู้ว่าบุคคลอื่นต้องการอะไรจากตน ทำให้เกิดประโยชน์ในการทำงานร่วมกันเป็นทีม๒๓

^{๖๕} วราคม ทีสุภะ, **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^{๖๖} สงวน สิทธิเลิศอรุณ, **จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษาศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: เกรียงศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๕.

^{๖๗} สุชา จันท์เอม, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: แพรวิทยา, ๒๕๒๐), หน้า ๔๖.

^{๖๘} โสภา ชูพิกุลชัย, **จิตวิทยาสังคมประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๔๕.

ลินตัน (Linton, อ้างอิงจาก ทิตยา สุวรรณชฎ) ให้ความหมายว่า^{๖๙} “บทบาทเป็นจุดของความคาดหวังตามกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับสถานภาพสังคมตั้งนั้น บุคคลต่างๆ ในสังคมจะมีบทบาทเป็นกรอบและถูกคาดหวังว่าควรมีพฤติกรรมอย่างไร”

สมคิด เฟ็งอุตม ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทตามแนวคิดของราล์ฟ (Ralp) โดยสรุปได้ว่า^{๗๐} “สถานภาพเป็นฐานะหรือตำแหน่งซึ่งจะเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทของบุคคลตำแหน่งและบทบาทจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กันไม่สามารถแยกออกจากกันได้เปรียบเสมือนเหรียญคือ ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญเป็นตำแหน่งอีกด้านหนึ่งของเหรียญก็เป็นบทบาท”

พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว) ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาท คือ^{๗๑} พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานภาพของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อทัศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะ ของตำแหน่งนั้นๆ หรืออาจกล่าวสั้นๆ ว่าบทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

บทบาทการปฏิบัติตามสิทธิ เป็นพฤติกรรมปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกตามหน้าที่อันเนื่องมาจากสถานภาพของบุคคลไปตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายและบทบาทจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากบุคคลมีหลายสถานภาพในคนคนเดียว ฉะนั้นบทบาทของบุคคลจึงต้องปฏิบัติไปตามสถานภาพในสถานการณ์ตามสถานภาพนั้น ๆ ในการบริหารงานตามตำแหน่งหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมายหรือหน้าที่ที่ตนเองต้องรับผิดชอบตามเป้าหมายที่วางไว้ให้ถูกต้องตามบทบาทที่ตนเองเป็น

๒.๒.๑.๒ คำว่า การบริหาร ตามนักวิชาการ

จากการค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ปรากฏว่า มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

^{๖๙} ทิตยา สุวรรณชฎ, พัฒนาการ: ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

^{๗๐} สมคิด เฟ็งอุตม, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕), หน้า ๓๔.

^{๗๑} พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า^{๗๒} การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามค่านิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือน นับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล) ได้กล่าวว่า^{๗๓} การบริหาร หมายถึง การปกครองดูแล ตลอดจนทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คาสั่งและการประกาศของมหาเถรสมาคม

ฉลอง มาปรีดา ได้ให้ความหมายไว้ว่า^{๗๔} การบริหาร หมายถึง การปกครอง รักษาดูแล และการดำเนินอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของที่เป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน ส่วนผู้บริหารคือ การที่ทำให้คนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป มาร่วมกันทำงาน และให้งานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และเนื่องจากผู้บริหารเป็นที่พึ่งมอง เป็นแบบอย่างของผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนจนบุคคลทั่วไป

ติน ปรัชญพฤทธิ ได้ให้ความหมายว่า^{๗๕} การบริหาร หมายถึง ลักษณะที่เป็นกระบวนการ โดยกระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึง เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

ธนจรัส พูนสิทธิ์ ได้อ้างถึงความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ George R. Terry ได้กล่าวว่า^{๗๖} การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วยการวางแผน

^{๗๒} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๓.

^{๗๓} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), *การบริหารวัด*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔), หน้า ๑๓๐.

^{๗๔} ฉลอง มาปรีดา, *คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๗-๘.

^{๗๕} ติน ปรัชญพฤทธิ, *ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๓.

^{๗๖} วีรชาติ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, *องค์การและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร: อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

(Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบด้วย

นภดล เสงเจริญ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพว่า^{๗๗} เป็นกลวิธีจัดการที่มีปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ให้เกิดผลสำเร็จ องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารหรือการจัดการ จึงมีอยู่ ๓ ส่วน คือ การบริหารตน คือ ตัวเราเอง การบริหารคน คือ คนที่เกี่ยวข้องและการบริหารงานซึ่งเป็นจุดสำคัญ

การบริหารตน เป็นความเข้าใจในความสำเร็จของชีวิตที่มีความสุขจากการทำงานในความรับผิดชอบ จนสำเร็จมากกว่าตำแหน่งหน้าที่ฐานะทางเศรษฐกิจโดยนักบริหารต้องมีคุณธรรมสำหรับผู้นำ เช่น พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทศพิธราชธรรม สปัจริยธรรม หรือ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน เป็นแนวทางประพฤติและเป็นหลักในการปฏิบัติงาน มีความรอบรู้ทางวิชาการและวิชาชีพและต้องพัฒนาตนให้เกิดความรอบรู้สูง มีความคิดเชิงวิสัยทัศน์คิดเป็นระบบ และคิดทั่วทุกด้านในการแก้ไขปัญหา ปรับปรุงพัฒนางานปรับตัวปรับความคิดให้ทันสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในการทำงาน คำนึงถึงต้นทุนผลลัพธ์และผลสำเร็จของงานมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง รู้จักเสียสละให้อภัยเปิดใจกว้างยอมรับการเปลี่ยนแปลงมีความอดทนและมองโลกในแง่ดี ปรับวิธีการทำงานอย่างเท่าทันเหตุการณ์ ทำงานเชิงรุก ทำงานล่วงหน้า และคู่ขนานสร้างความเชื่อถือ และมีความเที่ยงตรง

การบริหารคน มีปฏิสัมพันธ์อย่างเหมาะสมกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ๔ กลุ่ม คือ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ทำให้ได้รับความเชื่อถือและปฏิบัติงานตามประสงค์ โดยต้องมีความจริงใจซื่อตรง และรู้จักการทำความเข้าใจคำสั่ง ความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยมีความเที่ยงธรรมให้เวลาให้โอกาส ให้อภัย ให้ออแนะช่วยเหลือแก้ปัญหา มีความเข้าใจในความแตกต่างของคนความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนร่วมงานด้วยความรู้สึกเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักประสานงานประสานใจด้วยความนุ่มนวล

^{๗๗} นภดล เสงเจริญ, เทคนิคการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ข้าราชการ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓-๒๔.

นอนน้อม แน่วแน่และหนักแน่น การทำงานมีความยืดหยุ่นเกิดความรู้สึกประสานได้อย่างคล่องตัว ความสัมพันธ์กับประชาชนต้องทราบปัญหาความต้องการของประชาชนให้ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง โดยข้าราชการที่ดีต้องรู้จักสำนึกในการบริการประชาชนไม่ใช่บริการแต่พวกเดียวกัน

การบริหารงาน นอกจากบริหารตนและบริหารคน การบริหารงานมีความสำคัญมาก องค์ประกอบของการบริหารงานหรือ POSDCORB เป็นหลักพื้นฐานของการบริหาร P ตัวแรกคือ Planning การวางแผน แผนวางแล้วต้องนำไปปฏิบัติ O คือ Organizing การจัดองค์การการจัดโครงสร้าง การวางจัดวางระบบงานต่าง ๆ S คือ Staffing การจัดหาบุคลากรการสรรหาบุคลากรเข้ามาทำหน้าที่ การใช้คนให้ตรงกับงาน D คือ Directing การบริหารจัดการการกำกับดูแลทรัพยากรการบริหารโดยเฉพาะงบประมาณ Co คือ Coordinating การประสานงานการประสานสัมพันธ์ รวมถึง Communication การติดต่อสื่อสาร R คือ Reporting การรายงาน การตรวจสอบกลับกรอง สู้สุดท้าย B คือ Budgeting เป็นกรอบในการบริหารงานแบบกว้าง ๆ ในปัจจุบันแนวคิดหรือเทคนิคการบริหารมีมากขึ้นกว่าเดิม

บรรจบ เนียมมณี ให้ความหมายว่า^{๗๘} การบริหารหมายถึง กิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือ หลายๆอย่างร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่างๆดังนี้

- ๑) บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
- ๒) ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
- ๓) ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
- ๔) วัตถุประสงค์นั้นๆต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมทำการ

บุญทัน ดอกโรสง ได้ให้ความหมายว่า^{๗๙} การบริหาร หมายถึง การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กร หรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร

ประธาน คงฤทธิ์ศึกษากร ศึกษาการให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง^{๘๐} การทำงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์ขององค์กรโดยมีหลักการดังนี้

^{๗๘} บรรจบ เนียมมณี, **หลักการบริหาร**, หน้า ๒๖๑.

^{๗๙} บุญทัน ดอกโรสง, **การจัดองค์การ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๘๐} ประธาน คงฤทธิ์ศึกษากร, **สุชาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง**, หน้า ๑๗๖.

๑) ต้องมีองค์การ (Organization) และองค์การนั้นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) อันแน่ชัด

๒) ต้องมีคนทำงานร่วมกัน คนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือการทำงาน

๓) ต้องมีทรัพยากรในการบริหาร ซึ่งนอกจากคน (Man) แล้วจะต้องมีทรัพยากรอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่ เงิน (Money) วัสดุ (Material) ในการทำงาน

๔) ต้องมีการ จัดการในการบริหารหรือการทำงานเพื่อให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่น และบรรลุวัตถุประสงค์

พะยอม วงศ์สารศรี ได้ให้ความหมายไว้ว่า^{๘๑} การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้ให้ความหมายว่า^{๘๒} การบริหารหมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้ให้ความหมายไว้ว่า^{๘๓} การบริหาร หมายถึง การบริหารจัดการ (Management Administration) การบริหารการพัฒนา (Development Administration) แม้กระทั่งการบริหารการบริการ (Service Administration) แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย ๓ ส่วน คือ

๑) ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ

๒) มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ การคิด (Thinking) หรือการวางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Acting) และการประเมินผล (Evaluating)

^{๘๑} พะยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๘๒} ไพบูลย์ ช่างเรียน, **วัฒนธรรมการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗.

^{๘๓} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

๓) มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิดการจัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการพัฒนานโยบาย แผนงาน โครงการ (Policy, Plan, Program, Project) หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน

สมคิด บางโม ได้ให้ความหมายว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง^{๘๔} ศิลปะ ในการ ใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

สมพงษ์ เกษมสิน ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึงการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการ การบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคน การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มคน และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล

สมยศ นาวิการ ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง^{๘๕} กระบวนการของการวางแผนการจัดองค์การและสั่งการควบคุมกำกับ ความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

ลักษณะที่สำคัญของการบริหาร การบริหารมีลักษณะสำคัญ ประการ ดังนี้

๑) การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มีใช้บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่าผู้บริหาร

๒) การบริหารเป็นงานที่จุดหมายทั้งนี้หมายความว่า ในการบริหารงานนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายไว้ก่อน ไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตามส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

^{๘๔} สมคิด บางโม, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^{๘๕} สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๗.

๓) การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายในและภายนอกองค์กรดังเช่น ถ้าผู้บริหารต้องการจะปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็อาจได้โดยการจัดหาเครื่องจักร เครื่องมืออันทันสมัยมาใช้ จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อองค์กร และผู้ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างผลกระทบต่อสังคมภายนอกเป็นต้นว่า ถ้าองค์กรนั้น ๆ มีนโยบายที่จะ ทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้ทุนการศึกษาหรือบริจาคเงินก่อสร้าง โรงเรียนก็เห็นว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมภายนอกองค์กรหรือองค์กรบางแห่งอาจไม่นำพาต่อ ความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้น เช่น สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการบริหารอันมีอิทธิพล ต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๔) การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคน ธุรกิจก่อตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการ ให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยกลุ่มคน มิใช่เป็นความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพียง บุคคลเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะว่าคนเราย่อมมีขอบเขตความสามารถจำกัด ทั้งด้านกำลังกาย กำลัง สมองและเวลา จึงจำต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลมาช่วยกัน

๕) การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดีก็แต่โดยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเจ้าของธุรกิจ ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาเจ้าของ เช่น ผู้ถือหุ้นอาจไม่มีเวลาหรือ ความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มี ความสามารถในการบริหารให้มาบริหารในองค์กร

๖) การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็แต่โดยการใช้ความรู้ความชำนาญและ การฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารเป็นวิชาชีพ อย่างหนึ่ง ผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารสูงสุดไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางเทคนิคในการปฏิบัติโดยตรง แต่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความชำนาญในการบริหารอันได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ

๗) การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่า การ บริหารดำเนินไปอย่างไร ได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั้น ก็คือผลงาน เพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัด ความสามารถทางการบริหาร

๘) เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเองโดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กร ขนาดเล็ก) คณะผู้บริหารมักจะเป็นกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่มีความสามารถทางการบริหารทำหน้าที่ในนาม ของเจ้าของธุรกิจ

สมาน ริงลียอกฤษฏ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า^{๘๖} การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน

เสาะ ดิเยาร์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า^{๘๗} การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคมคือ อาศัยกลุ่มคนที่ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้งานสำเร็จ โดยอาศัยความร่วมมือของคนอื่น การทำงานกับคนและโดยอาศัยคนนั้นต้องอาศัยคุณสมบัติของผู้บริหารอย่างหนึ่ง คือทำงานร่วมกับคนอื่นได้หรือเป็นที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า^{๘๘} การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ และสนองตอบความคาดหวัง และจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

สิรภาพ เหล่าลาภะ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ^{๘๙} ๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปณฺห ปริหริต สมตฺโถ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบ ซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรืออีกๆ จัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนวยการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง

อุทัย ธรรมเตโช ได้ให้ความหมายไว้ว่า^{๙๐} การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามความต้องการโดยอาศัยทรัพยากรการบริหารมาประกอบและใช้ทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพมากที่สุด

^{๘๖} สมาน ริงลียอกฤษฏ์, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๘๗} เสาะ ดิเยาร์, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

^{๘๘} สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๘๙} สิรภาพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

^{๙๐} อุทัย ธรรมเตโช, **คู่มือการสอบเลื่อนระดับข้าราชการ**, (กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์, ๒๕๒๘), หน้า ๒.

روبينส์และคูลเตอร์ (Robbins and Coulter) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง^{๙๑} กระบวนการประสานกิจกรรมหรืองานต่างๆเข้าด้วยกัน ทำให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลภายใต้การดำเนินงานของคนอื่น

เฮอริเบิร์ต เอ. ซิมอน (Herbert A. Simon.) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า^{๙๒} หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

สรุปได้ว่า การบริหารหมายถึง เป็นการลงมือกระทำหลังจากวางหลักการบริหารแล้ว ในขั้นตอนนี้ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อที่จะนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ทั้ง บุคลากร วัสดุ งบประมาณ มาจัดการตามหลักการที่วางไว้ โดยมีกระบวนการที่ชัดเจนเพื่อทำให้เกิดความสำเร็จเป็นรูปธรรมตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๒.๒.๑.๓ หลักการ หรือหน้าที่ในการบริหารงาน

เพราะจะมีหลักสำคัญอันหนึ่งที่สำคัญมากและถือว่าขาดไม่ได้ในการบริหารจัดการในปัจจุบันคือ Leading ดังนั้นหน้าที่หลักในการทำหน้าที่ทางการบริหาร ๔ ประการ ดังนี้

การวางแผน (Planning) กำหนดสิ่งที่ต้องการบรรลุ กำหนดวัตถุประสงค์และขั้นตอนที่จะบรรลุผล มีการวางแผนเพื่อมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (Result-based) การจัดองค์การ (Organizing) ทั้งการจัดโครงสร้างองค์การ จัดคน จัดทรัพยากรต่างๆให้พร้อมต่อการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้ ภาวะผู้นำ (Leading) เป็นการกระตุ้นให้พนักงานทำงานให้สำเร็จด้วยความเต็มใจหรือไม่ต้องบังคับ เพราะผู้บริหารคือผู้ที่ทำงานให้สำเร็จโดยไม่ต้องลงมือทำเองหรืองานสำเร็จโดยผู้อื่น จึงต้องใช้ภาวะผู้นำจูงใจคนให้อยากทำงานให้ดี กระตุ้นความกระตือรือร้นของคนในองค์การให้ทำงานหนักเพื่อบรรลุแผนงานที่สำคัญ การควบคุม (Controlling) เป็นการติดตาม(Monitoring)และประเมินผลงาน (Evaluation)ว่าเป็นไปตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้และบรรลุตามวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์หรือไม่

การที่ผู้บริหารสามารถทำหน้าที่หลักทางการบริหารได้อย่างดีก็จะสามารถนำความสำเร็จและความสุขมาสู่องค์การของตนเองได้ การดำเนินการในกิจการต่าง ๆ มีหน่วยงานหรือองค์การ ดำเนินการอำนวยความสะดวกให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลตามที่ต้องการ

^{๙๑} Robbins, Stephen P. and Coulter, M. **Management 7th ed**, (New Jersey: prentice Hall International, Lnc, 2002), p. 6.

^{๙๒} Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, (New York: The Macmillan Company, 1947), p. 3.

๒.๒.๑.๔ การจัดการที่มีหลักเกณฑ์นี้มีหลักการที่สำคัญ

แนวคิดในการจัดการ แบ่งได้ ๓ กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่ แนวคิดคลาสสิก แนวคิดพฤติกรรมมนุษย์ และแนวคิดการจัดการสมัยใหม่ กลุ่มคลาสสิกมีแนวคิดหลักในการจัดการที่เน้นการแยกการบริหารออกจากการเมือง โดยมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้แก่ การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ การจัดการเชิงบริหาร และการจัดการตามแนวคิดของระบบราชการ กลุ่มพฤติกรรมมนุษย์เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ กลุ่มนี้มองว่ามนุษย์ไม่ใช่เครื่องจักร แต่เป็นทรัพยากรที่มีความรู้สึกนึกคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้แก่ แนวคิดจิตวิทยาอุตสาหกรรม พฤติกรรมมนุษย์ เป็นต้น กลุ่มการจัดการสมัยใหม่เน้นการสร้างระบบการจัดการทำงานโดยนำความรู้ในทางคณิตศาสตร์ สถิติ วิศวกรรม การบัญชี เข้ามาช่วยในการจัดการ

คนเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีจิตใจ การสร้างขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญของการทำงานการให้รางวัลทางใจ เช่น การยกย่องชมเชย การให้เกียรติ มีผลต่อการทำงานไม่น้อยไปกว่าการจูงใจด้วยเงินความสามารถในการทำงานของคนไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมของหน่วยงานด้วย เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนงาน เป็นต้น อิทธิพลของกลุ่มมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน จึงมุ่งเน้นที่จะให้มี การทำงานเป็นทีม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แนวคิดเชิงสถานการณ์เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่แวดล้อมองค์กร ดังนั้นผู้บริหารจัดการจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการของตนเองให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพที่เกิดขึ้นได้ แนวคิดนี้มีจุดเด่นคือ ไม่เชื่อในหลักการสากล แต่มุ่งเน้นความเป็นสากลของสถานการณ์ เพราะเชื่อว่าไม่มีหลักการใดที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการองค์กรได้ทุกองค์กร ดังนั้นการจัดการแต่ละองค์กรจึงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมขององค์กรนั้น ๆ

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการบริหาร

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต) ได้กล่าวว่า^{๑๓} การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนาจการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการ จะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่

^{๑๓} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๓.

เมื่อว่ากันทางปฏิบัติแล้ว คนไทยเราก็มองการบริหารบ้านเมืองแบบนี้มานานแล้ว หน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ได้กล่าวว่า^{๙๔} ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมชาติสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ

การบริหารงานเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานของทุกๆ การบริหาร ทั้งนี้เพราะการบริหารงานสามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ว่าองค์กรนั้นๆ มีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด การบริหารงานขององค์กรต่างๆ ที่ดีนั้น ผู้บริหารองค์กรจะต้องมีความสามารถในการวางแผนให้บุคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้เพราะผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ รวมด้วย ซึ่งการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของตัวผู้บริหารเองมีนักวิชาการ นักการศึกษาและนักบริหารหลายท่านได้ให้ความหมายและแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับการบริหารงานไว้หลากหลาย ดังนี้

จันทรานี สงวนนาม ได้กล่าวว่า^{๙๕} การบริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ กล่าวคือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้ การบริหารงานจึงเป็นศาสตร์ทางสังคมที่อยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารงานในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงานแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม

^{๙๔} พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^{๙๕} จันทรานี สงวนนาม, **เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง**, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๖), หน้า ๔.

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และ สมาน รั้งสิโยกฤษฎ์ ได้กล่าวว่า^{๙๖} การบริหารงานเป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน

ธงชัย สันติวงษ์ ได้กล่าวว่า^{๙๗} การบริหารงานเป็นภาระหน้าที่ของผู้นำกลุ่มซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคนและวัตถุ สามารถประสานเข้าด้วยกันเพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้และในขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์กรให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด

จากความหมายของการบริหารที่ได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย สามารถสรุปได้ดังนี้ การบริหาร คือ ศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินงานอย่างมีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาศัยบุคคลผู้ร่วมงานที่มีความชำนาญของแต่ละบุคคลพร้อมทั้งกระจายอำนาจอย่างทั่วถึง เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยการใช้หลักการวางแผน จัดการ องค์กรโดยภาพรวม

๒.๒.๒.๑ การบริหารภายใน

การบริหารภายในเป็นการค้นหาและระบุว่าองค์กรจะต้องบริหารงานและดำเนินงานที่จะนำปัจจัยขององค์กรมาใช้เพื่อสร้างจุดแข็งและโอกาส ตลอดจนเพื่อหลีกเลี่ยงจุดอ่อนและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น การวิเคราะห์บริหารภายในขององค์กรสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้ คือ ทรัพยากรเป็นฐานเป็นการพิจารณาถึงคุณลักษณะพิเศษของทรัพยากรที่จะสร้างตัวอย่างในการปกครองโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นทรัพยากรในองค์กรมีการบริหารจัดการภายในให้เกิดความเรียบร้อยในภายในทำให้เกิดศรัทธาจากประชาชนเพราะประชาชนก็มีส่วนรวมมีส่วนช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการภายในองค์กร เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมให้เป็นจุดแข็งที่จะก่อให้เกิดคุณค่าแก่องค์กร การวิเคราะห์ตามหน้าที่บริหารเป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์กรโดยแยกตามหน้าที่ คือ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การวิจัยและพัฒนา การจัดการ และระบบสารสนเทศ เป็นการศึกษาปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการ

^{๙๖} สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รั้งสิโยกฤษฎ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๙๗} ธงชัย สันติวงษ์, **องค์กรและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

ดำเนินงานขององค์กร ประกอบด้วย กลยุทธ์ ระบบ รูปแบบ การบริหาร ทักษะและค่านิยมร่วมและการวิเคราะห์ความสามารถหลักขององค์กรเป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นความสามารถหลักขององค์กรที่จะนำไปสู่การแข่งขันให้ประสบความสำเร็จ โดยการสร้างคุณค่าให้แก่องค์กรที่สามารถรับรู้ได้ เช่น ความคงทน ความสะดวกสบาย ทำให้องค์กรของคณะสงฆ์มีจุดแข็งภายใน ในการบริหารกิจการ

๒.๒.๒.๒ การวิเคราะห์ SWOT การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิดังนี้

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ หรือ การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ สำหรับองค์กร หรือโครงการ ซึ่งช่วยผู้บริหารกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายใน โอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบที่มีศักยภาพจากปัจจัยเหล่านี้ต่อการทำงานขององค์กร ดังในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยเป็นเหตุให้มี SWOT Analysis คือ^{๙๘} การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค ของมหาจุฬาลงกรณการศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัย เราได้นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ไปประกอบการชี้แจงให้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณฯ ผ่านด้านทุกด้าน และทฤษฎีการ^{๙๙} วิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรค (SWOT Analysis) ความหมายของ SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์สภาพอุตสาหกรรมหรือหน่วยงานในปัจจุบัน เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดเด่น จุดด้อย หรือสิ่งที้อาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต ทฤษฎีนี้คิดค้นขึ้น ๓ โดยอัลเบิร์ต ฮัมฟรีย์ (Albert Humphrey) ได้นำเทคนิคนี้มาแสดงในงานสัมมนาที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ในช่วงปี คริสต์ศักราช ๑๙๖๐ and ๑๙๗๐

SWOT เป็นตัวย่อที่มีความหมายดังนี้

Strengths-จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ

Weaknesses-จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ

Opportunities-โอกาสที่จะดำเนินการได้

Threats-อุปสรรค ข้อจำกัด หรือปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงานของอุตสาหกรรม

จุดแข็ง (Strengths) คณะสงฆ์มีความสามัคคีในการสร้างวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิกันตั้งแต่ออดีตจนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินการขออนุมัติ ขยายการศึกษา

^{๙๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทำไมเรารักพระเจ้าอยู่หัว*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๔.

^{๙๙} สถาบันวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อยอุตสาหกรรมการผลิต, *โครงการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้ SMEs ภาคการผลิต เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ปี ๒๕๕๔*, (กลุ่มอุตสาหกรรมพิมพ์และบรรจุภัณฑ์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓. (อัดสำเนา).

ระดับอุดมศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ซึ่งได้รับอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในคราวประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๕๑ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๑ และหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ซึ่งได้รับอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในคราวประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๕๓ เป็นต้นมา

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ คณะสงฆ์ได้มีมติเป็นเอกฉันท์มอบภาระให้ พระราชภาวนาวราจารย์ รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ เป็นประธานดำเนินการจัดหาทุนก่อสร้างอาคารเรียนและอาคารอื่นๆ โดยจัดพิธีวางศิลาฤกษ์สร้างอาคารเรียนและอาคารอำนวยการพร้อมกันจำนวน ๓ อาคาร เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้ก่อสร้างพร้อม ๆ กันทั้ง ๓ อาคาร และสร้างอาคารแรกแล้วเสร็จพร้อมใช้งานทันปีการศึกษา ๒๕๕๕ โดยได้จัดงานพิธีเปิดอาคารเรียนพระยาภักดีชุมพล (๑) เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ส่วนอีก ๒ อาคารจะแล้วเสร็จทันในการจัดงานพิธีมอบอาคารแก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยใน วันอังคาร ที่ ๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ยึดถือปฏิบัติในแนวทางเอื้อเพื่อแผ่ต่อกันของทั้งประชาชน พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติงานส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ วัด สถานศึกษาของสงฆ์ เป็นสถานที่ระงับ โลก โกรธ หลง คล้ายความถือตัว จองหอง ดังในหนังสืออีก ๑ แง่งามแห่งธรรมลิขิตที่กล่าวไว้ว่า^{๑๐๐} พวกเธอทั้งหลาย จงตัดป่า แต่อย่าตัดต้นไม้ พวกเธอทั้งหลาย จงฆ่าเสือ แต่อย่าฆ่าสัตว์ พวกเธอทั้งหลาย จงฆ่ามหาโจร แต่อย่าฆ่าคน หมายความว่า ป่า คือ กิเลสตัณหา เสือ คือ อัสสัมชิตะ จองหองอวดดีมหาโจร ที่ปล้นความดี คือ โลก โกรธ หลง

วัดเป็นที่รองรับผู้คนที่เข้ามาทำบุญในวันสำคัญเช่นนักเรียน เยาวชน ประชาชน หน่วยราชการ มีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ประชุมของชุมชน หมู่บ้านต่างๆ เป็นวัดที่ขับเคลื่อนกิจการงานพระพุทธศาสนา

จุดอ่อน (Weaknesses) งบประมาณในการดำเนินการพัฒนากิจการบริหารงานคณะสงฆ์จำนวนน้อย ไม่สามารถพัฒนางานได้อย่างต่อเนื่อง ขาดสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการพัฒนาการเรียนการสอนตามโรงเรียนพระปริยัติธรรม หลักสูตรไม่ว่าจะเป็นวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ โรงเรียนพระปริยัติธรรมการปฏิบัติงานขาดการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ธรรมก็ยังเป็นรูปแบบเดิม ใช้ภาษาบาลีมากเกินไปเวลาเทศน์เวลาสอนขาดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมอย่างเต็มศักยภาพสื่อการศึกษา เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ขาดการทำนุบำรุง ดูแลรักษา

^{๑๐๐} พระราชภาวนาวราจารย์, อีก ๑ แง่งามแห่งธรรมลิขิต, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕.

บูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุอย่างถูกหลักวิชาการ ขาดการจัดการความรู้และขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม

การบริหารการคณะสงฆ์นั้นเป็นการบริหารเชิงรับไม่ใช่เชิงรุก แทนที่คณะสงฆ์จะผลิตพระธรรมทูตออกมาเยอะ แต่กลับปล่อยให้พระธรรมทูตเกิดขึ้นเองตามยถากรรม ในขณะที่สังคมต้องการธรรมะแต่ไม่มีพระธรรมทูตออกมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่าที่ควร

โอกาส (Opportunities)

การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิเป็นองค์กรหนึ่งที่ทำเนิการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นหนึ่งในสถาบันหลักของชาติ มีพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติภารกิจในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาครอบคลุมพื้นที่ ประชาชนโดยส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนาเป็นโอกาสในเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

อุปสรรค (Threats)

จังหวัดชัยภูมิตั้งมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม และค่านิยม ความเจริญทางเทคโนโลยี ทำให้คนขาดความสนใจกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ ขาดการพัฒนาศักยภาพ ทำให้ขาดความเชื่อมั่นซึ่งช่วยผู้บริหารกำหนด จุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายนอก โอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบจากปัจจัยต่าง ๆ ต่อการทำงานขององค์กร นอกจากนี้ยังบอกได้ว่าองค์กรมีแรงขับไปยังเป้าหมายได้ดีหรือไม่ มั่นใจได้อย่างไรว่าระบบการทำงานในองค์กรยังมีประสิทธิภาพอยู่ มีจุดอ่อนที่จะต้องปรับปรุงอย่างไร ซึ่งการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม มีปัจจัยที่ควรนำมาพิจารณา ผู้บริหารสั่งงานปฏิบัติการได้ไม่ค้อยสมบูรณ์ตามนโยบาย การออกกฎระเบียบข้อบังคับของวัด พระส่วนใหญ่ไม่ค่อยตั้งใจเท่าที่ควร ชาวบ้านบางคนยังไม่เข้าใจกฎระเบียบของวัด

ภายนอกขององค์กรเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการ ดำเนินงานขององค์กร โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จุดแข็งนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายใน ผู้บริหารที่ดีจะต้องแสวงหาโอกาสอยู่เสมอ และใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้นสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งการบริหารจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรค ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้จริง

การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร จะเป็นการประเมินปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การควบคุมขององค์กร เช่น อาคาร สถานที่ บุคลากร และการดำเนินการต่าง ๆ ภายนอกองค์กร ทุก ๆ ด้าน ระบุจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร แหล่งที่มาเบื้องต้นของข้อมูลเพื่อการประเมินสภาพแวดล้อม

ภายนอก มาจากระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management Information System : MIS) ที่มีอยู่ในองค์กร ได้แก่ ระบบข้อมูลเพื่อการบริหารที่ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในด้านโครงสร้าง ระบบ ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน บรรยากาศในการทำงานและทรัพยากรในการบริหาร บริหารคน บริหารเงิน การจัดการ รวมถึงการพิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมาขององค์กร เพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์และผลกลยุทธ์ก่อนหน้านี้ เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายนอกองค์กรนั่นเองว่าปัจจัยใดภายนอกองค์กรที่เป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นขององค์กรที่องค์กรควรนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรได้ และควรดำรงไว้เพื่อการ เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร จุดอ่อนขององค์กร (Weaknesses) เป็นการวิเคราะห์ ปัจจัยภายนอกจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายนอกจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายนอกองค์กรนั้น ๆ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าปัจจัยภายนอกองค์กรที่เป็นจุดด้อยของการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ข้อเสียเปรียบขององค์กรที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือจัดให้หมดไป การประเมินสภาพแวดล้อมภายในจะช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า สร้างความได้เปรียบในการดำเนินกิจกรรมทางคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ และเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ดังนั้นผู้ประกอบการจึงควรให้ความสำคัญกับจุดแข็ง จุดด้อย อุปสรรค และโอกาส ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการกำหนดทิศทางและกลยุทธ์ขององค์กรที่มีประสิทธิภาพ

๒.๒.๒.๓ หน้าที่ในการจัดการ (Management functions)

การจัดการ (Management) เป็นขบวนการที่ทำให้งานกิจกรรมต่างๆ สำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลด้วยคนและทรัพยากรขององค์กร ผู้ที่ทำงานร่วมกับหรือทำโดยผ่านพนักงานอื่นๆ ให้เกิดการประสานงาน เพื่อให้กิจกรรมต่างๆ ขององค์กรสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด การเปลี่ยนแปลงขององค์กรในปัจจุบัน ทำให้บทบาทของผู้จัดการต้องปรับเปลี่ยนไป ไม่มีเส้นแบ่งระหว่างผู้จัดการ กับ พนักงาน อย่างชัดเจน ทำให้เกิดประสิทธิภาพ การทำงานอย่างถูกวิธี เป็นการเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยนำเข้า (inputs) กับผลผลิต (outputs) หากเราสามารถทำงานได้ผลผลิตมากกว่าในขณะที่ใช้ปัจจัยนำเข้าน้อยกว่า หรือ เท่ากัน ก็หมายความว่า เราทำงานได้มีประสิทธิภาพมากกว่า ส่วนประสิทธิผลในการจัดการเป็นการทำได้ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นั่นคือประสิทธิภาพจะเน้นที่วิธีการในการปฏิบัติงาน ส่วนประสิทธิผลจะเน้นที่ผลลัพธ์ที่เกิดจากการปฏิบัติงาน ขบวนการจัดการ (management process) ประกอบด้วย กิจกรรมที่สำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) การวางแผน (planning) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมาย และวางกลยุทธ์ รวมทั้งแผนปฏิบัติการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ๒) การจัดองค์การ (organizing) เป็นการจัดวางโครงสร้างองค์กรเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ ๓) การโน้มนำ (leading/influencing) เป็นการจูงใจ โน้มนำพนักงานรายบุคคลและกลุ่ม ให้ปฏิบัติงาน มีการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการรับมือกับประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของพนักงานในองค์กร และ ๔) การควบคุม (controlling) เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการติดตามประเมินผลงาน เปรียบเทียบกับเป้าหมาย หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ และทำการ

แก้ไข เพื่อให้ผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ ๕) ทักษะที่จำเป็นของผู้บริหาร ได้แก่ ทักษะด้านเทคนิค (technical skills) ทักษะด้านคน (human skills) และทักษะด้านความคิด (conceptual skills) ผู้บริหารในระดับต่างๆ ต้องการทักษะในแต่ละด้านแตกต่างกัน ผู้บริหารระดับสูงจะต้องการทักษะด้านความคิดสูงกว่าผู้บริหารระดับต้น และผู้บริหารระดับต้นจำเป็นต้องมีทักษะด้านเทคนิคมากกว่าผู้บริหารระดับสูง ส่วนด้านทักษะเกี่ยวกับคนนั้นจำเป็นสำหรับทุกระดับ ๖) ผู้บริหารมักเป็นผู้ที่มีอำนาจในองค์กร และอาจใช้อำนาจในทางที่ขัดกับหลักจริยธรรม คือ ไม่ได้ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร หรือใช้อำนาจซึ่งก้าวล่วงสิทธิอันชอบธรรมของผู้อื่น

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์

๒.๓.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

๒.๓.๑.๑ คำว่า พระสังฆาธิการ

จากการทบทวนความหมายของพระสังฆาธิการของนักวิชาการหลากหลายท่านได้ให้ความหมายของพระสังฆาธิการไว้ดังนี้

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ ได้กล่าวว่า^{๑๑๑} พระสังฆาธิการ มาจากคำว่า “สังฆ” และ “อธิการ” เป็นพระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ หรือพระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่งจึง หมายถึงพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน คือ บริหารการคณะสงฆ์ และการพระศาสนาตามที่กำหนดใน ๔ องค์กรเดิมแต่ไม่ได้จัดเป็นองค์กร ซึ่งเป็นตัวองค์กรบริหาร คงยึดเอาเฉพาะลักษณะงานในองค์กรนั้นๆ เปลี่ยนเรียกว่า "การ" กล่าวคือ

๑. การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (เดิมคืองานในองค์กรปกครอง)
๒. การศาสนศึกษา (เดิมคืองานในองค์กรศึกษา)
๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (เดิมคืองานในองค์กรเผยแผ่)
๔. การสาธารณูปการ

^{๑๑๑} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

๕. เพิ่มการศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสุขสงเคราะห์เข้า พร้อมทั้งเอาการนิคมกรรม (เดิมคือการวินิจฉัยอธิกรณ์) รวมเข้าอยู่ในอำนาจหน้าที่เจ้าคณะชั้นนั้นๆ เพื่อมิให้เกิดความถ่วงดุลแห่งอำนาจดัง เช่น กฎหมายฉบับเดิม เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม ได้กำหนดให้มีรองเจ้าคณะ เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะในชั้นนั้นๆ อีกส่วนหนึ่ง แม้ในส่วนวัด ก็ให้มีรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เพื่อเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ

พระสังฆาธิการเป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตน คือ บริหารการคณะสงฆ์และการพระศาสนาตามที่กำหนดใน ๔ องค์การเดิม แต่มิได้จัดเป็นองค์การ ซึ่งเป็นตัวองค์กรบริหาร คงยึดเอาเฉพาะลักษณะงานในองค์การนั้น ๆ ได้แก่ ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวมีอำนาจเต็มที่ตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ มติ คำสั่งของมหาเถรสมาคมครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ในหมู่บ้าน และในชุมชน โดยใช้หลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา

๒.๓.๑.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง^{๑๐๒} ความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องด้วยพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนโดยเฉพาะ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพ และเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ ข้อ ๔ ได้กำหนดว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

^{๑๐๒} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, คำนำ.

พระสังฆาธิการเป็นพระภิกษุที่ปฏิบัติตามภารกิจของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง และสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธศาสนา และสร้างความเข้มแข็ง ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและปกครองดูแลคณะสงฆ์ให้อยู่ในระบบระเบียบของกฎหมายเถรสมาคม

๒.๓.๑.๓ การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) หมวด ๒ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ถือเป็นกฎหมายที่คณะสงฆ์ปฏิบัติมา

๒.๓.๑.๔ คุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ

คุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งตามข้อ ๔ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
๒. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวิฉโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
๗. ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

๒.๔ รูปแบบของการบริหารโดยทั่วไป

การบริหารโดยทั่วไปก็มีอยู่หลายอย่างซึ่งในที่นี้เสนอการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการจูงใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานในองค์กรได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความรับผิดชอบ และร่วมมือใน องค์กรพัฒนาปฏิบัติด้วยความเต็มใจ แนวความคิดพื้นฐาน (Basic Assumption) จากทฤษฎี การจูงใจของ Mollivation Theory เชื่อว่า มนุษย์ย่อมมีความต้องการเหมือน ๆ กันตราบใดที่ไม่สามารถตอบสนอง ความต้องการได้แล้ว ก็จะเกิดปัญหาความต้องการอยู่เรื่อยไป แต่ถ้าความต้องการได้รับความตอบสนอง ก็จะเลิกสนใจมนุษย์ตอบสนองความต้องการแตกต่างกันทางด้านปริมาณ ความต้องการระดับต่ำค่อนข้างมีขอบเขตจำกัด แต่ความต้องการระดับสูงมักจะไม่ค่อยมีขอบเขตจำกัด ทฤษฎี การจูงใจของ Herzberg (Motivation Hygiene Theory) เชื่อว่าปัจจัยที่จูงใจให้คนทำงาน คือ ความสำเร็จ การยกย่อง ความก้าวหน้า ลักษณะงาน ความรับผิดชอบ ความเจริญเติบโต การ

บริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้การบริหารงานจึงเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์แต่ถ้าพิจารณาการบริหารงานในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงานแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม^{๑๐๓}

การศึกษาจากพฤติกรรมของมนุษย์ ของ Aravris ได้เผยว่า บุคคลที่มีวุฒิภาวะ จะมีบุคลิกภาพที่ต้องการเป็นของตนเอง การบริหารแบบมีส่วนร่วมช่วยให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนในด้านการตัดสินใจ และการควบคุมการทำงาน การแสดงออก ทศนคติ และการใช้ความสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้

องค์การต้องใช้ความสามารถของพนักงานอย่างเต็มที่ เพื่อกระจายอำนาจในการตัดสินใจ และเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่มีความไม่แน่นอน และแตกต่างกันอย่างรวดเร็ว

เทคนิคการใช้บริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารการแบบทั่วไป

๒.๕ ทฤษฎีในการบริหาร

จากประมวลทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารมีแนวคิดที่นำเสนอไว้หลากหลายประเด็นดังนี้

คูлик แอล แอน เอวิกค์ เจ (L. Gulick And J. Urwick) ได้กล่าวไว้ว่า^{๑๐๔} กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ หรือที่เรียกกันย่อๆ ว่า “POSDCoRB Model” ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้ ๑) การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร ๒) การจัดการองค์การ(O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่างๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน ๓) การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึงการจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงาน

^{๑๐๓} จันทรานี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, หน้า ๔.

^{๑๐๔} L. Gulick and J. Urwick , Papers on the Science of Administration, (New York: Institute of Public Administration, 1973), pp. 18-19.

ทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตราค่าจ้าง การสรรหาการพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน (๔) การอำนวย (D=Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน (๕) การประสานงาน (Co=Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่างๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน (๖) การรายงาน (R=Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบ ความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด (๗) การงบประมาณ (B=Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงานงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน

ติน ปรัชญพฤทธิ ได้กล่าวไว้ว่า^{๑๐๔} ภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ประการ คือ ๑) การวางแผน หมายถึง การกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือ ๒) การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป ๓) การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมทั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป ๔) การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบรวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นๆ ๕) การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์กร ๖) การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะ สะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้าง ความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานงบประมาณการเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม ปฏิบัติการ

^{๑๐๔} ติน ปรัชญพฤทธิ, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔-๒๖.

วิลเลียม อูชิ (William Ouchi) ได้กล่าวไว้ว่า^{๑๐๖} ทฤษฎีของการบริหาร คือ ทฤษฎี Z

โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกันโดยมีแนวคิดด้านการบริหาร ดังนี้

- ๑) การจ้างงานระยะยาว
- ๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
- ๓) ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
- ๔) การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
- ๕) การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ
- ๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
- ๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

เฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) ได้เสนอแนวทางการบริหารโดยมีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาลโดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหารซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร(Management Functions) ๕ ประการคือ^{๑๐๗}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจและกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึงภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีโครงสร้างของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักรสิ่งของและตัวคนอยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึงหน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งจะทำให้ผลสำเร็จด้วยดีโดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีจะต้องเข้าใจคนงานของตนจะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลงนอกจากนี้ยังต้องทำ

^{๑๐๖} William Ouchi, **Organization And Management**, (Eaglewood Cliffs: Prentice Hill, 1971), p. 283.

^{๑๐๗} Price, Alan, **Human Resource Management in a Business Context : 2 edition**, (London: Thomson Learning, 2004), p. 110.

การประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วยหากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุง

เช่นเดียวกันถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพการไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึงภาระหน้าที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึงภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้วสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ บางครั้งก็ต้องคำนึงถึง หลักมนุษยและแรงจูงใจ บางครั้งก็ต้องคำนึงถึงเป้าหมายหรือผลผลิตขององค์กรเป็นหลัก การบริหารจึงต้องอาศัยสถานการณ์เป็นตัวกำหนดในการตัดสินใจ

คีริวธรณ เสรีรัตน์ และคณะ ได้กล่าวถึงทฤษฎีของเฮนรีฟาโยล(Henry Fayol) ว่าได้กำหนดหลักการในการบริหารจัดการขึ้น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการดังนี้^{๑๐๘}

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) เฮนรีฟาโยลได้เสนอว่าคนงานควรจะได้รับการมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้นหรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบ ขอบในผลลัพธ์ของงานมากขึ้นซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรยุคปัจจุบันได้

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวปเบอร์และเฮนรีฟาโยลได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของแวปเบอร์จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชาส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับความชำนาญงานของบุคคล(Expertise)ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม(Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading)และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชาตลอดจนเน้นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command)ฟาโยลกล่าวว่าคำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command)อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงานเช่นการรายงานจะมีความเกี่ยวข้องในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชาและทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของ

^{๑๐๘} คีริวธรณ เสรีรัตน์ และคณะ, **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗-๓๐.

อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยากและผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชามักจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชาโดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับขั้นของการบริหารจัดการจำนวนที่ดีที่สุดของลำดับขั้นการบังคับบัญชา(Hierarchy)คือความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่างรวมถึงความล่าช้าในการวางแผน(Planning)และการจัดการองค์การ(Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับขั้นการบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาในการติดต่อสื่อสารลดลงและองค์การจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้นภายในองค์การได้มีการแบ่งแยกแผนกต่างๆซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับขั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารในระดับกลางและระดับต้นของสายการบังคับบัญชาแต่ละแผนกต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่นๆซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้นเนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคลอื่นและรู้วิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้นสำหรับการทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้นเป็นการสร้างทีมงานข้ามสายซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์การซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสายการบังคับบัญชาแต่เป็นการกำหนดว่าควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไรอย่างไรและมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไรสิ่งนี้ถือว่ามีความสำคัญเนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การองค์การใดที่ไม่มีการวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผลซึ่งจะไม่มีการณ์มุ่งไปสู่กิจกรรมของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคลแต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์หลักการในข้อนี้ยึดหลักว่ากิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุดและเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคนและเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขั้นได้ในอนาคตการวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบันเนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคนและทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำการสิ่งต่างๆโดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชาผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่งความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การเนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงานและความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุลซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้วัดความสามารถของผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Power) การใช้กฎบังคับ (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมาสำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชาความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆคนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้ปฏิบัติ งานทั้งหมดและทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การและเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัสและแผนการแบ่งกำไรเป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์การรวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่มโดยการให้รางวัลเพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาวเมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำ งานเป็นทีมเป็นระยะเวลาอันยาวนานโดยพยายามพัฒนาทักษะและปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การการจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of individual interests to the common interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุกๆคนหรือของทุกกลุ่มในองค์การในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การและสมาชิกภายในองค์การ

๑๔. ความสามัคคี (Esprit de corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่มในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การและสิทธิในการสั่งการหรือการบริโภคและความร่วมมือกันถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนาความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงานโดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลังเมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์การมีความแข็งแกร่ง

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อย่างถูกต้อง ต้องประกอบด้วยเหตุปัจจัยเป็นสำคัญ บางครั้งก็ต้องคำนึงถึง หลักมนุษยและแรงจูงใจบางครั้งก็ต้องคำนึงถึงเป้าหมายหรือผลผลิตขององค์การเป็นหลัก การบริหารจึงต้องอาศัยสถานการณ์เป็นตัวกำหนดในการตัดสินใจ พร้อมสติและปัญญาในการเป็นนักบริหารที่ดี

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฤษดา มมตะขบ^{๑๐๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕” ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นไปตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั่นคือเจ้าอาวาสเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ผลการสำรวจทัศนคติของพระสงฆ์ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดเห็นว่าพระสงฆ์ซึ่งโดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจ เห็นว่าโครงสร้างอำนาจเดิมไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ เจ้าอาวาสมีอำนาจมากเกินไปควรนำหลักพระธรรมวินัยมายึดเป็นหลักในการตัดสินใจ ควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์ภูมิภาคในขั้นตอนการบริหาร การแต่งตั้งและถอดถอน รัฐควรเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสถาบันมากขึ้นและนอกจากนี้ประชาชนควรเข้ามามีอำนาจในระดับที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร มีผลดังต่อไปนี้

^{๑๐๙} กฤษดา มมตะขบ, “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

๑. ปัจจัยด้านอายุ สมณศักดิ์ ตำแหน่งการบริหารและพรชาสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แตกต่างกัน

๒. หน้าที่แตกต่างกันส่งผลต่อความแตกต่างกันในการตีความเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕

๓. ปัจจัยต่างๆ คือ ที่ตั้งของวัด วิทยุ สมณศักดิ์ ตำแหน่งทางการบริหารการศึกษาและอายุพรชากำหนดทัศนคติของพระสงฆ์ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดต่างกัน

ชาญณรงค์ หินเกิด ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง^{๑๑๐} “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

๑. พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ใช้วัดของตนเองเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบาทหน้าที่ด้วยดี เสมอมา ปรับปรุงสถานที่และบริเวณวัดให้สะอาดและร่มรื่นรวมทั้งให้สาธารณสงเคราะห์ได้ ตามฐานานุรูป

๒. การพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคามทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์พระสังฆาธิการประสบปัญหาสำคัญ ได้แก่ ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ห้องสมุดและหนังสือประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะขาดแคลนบุคลากร งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาเหล่านี้พระสังฆาธิการได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสมทบและชุมชนช่วยแก้ปัญหา ทำให้การพัฒนาวัดดำเนินมาไ้ระดับหนึ่ง

เฉียบ ไทยยิ่ง ศึกษาวิจัยเรื่อง^{๑๑๑} ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูปมีกระบวนการแบบ “ธรรมาธิปไตย” กล่าวคือเป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในลักษณะของการปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่

^{๑๑๐} ชาญณรงค์ หินเกิด, “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

^{๑๑๑} เฉียบ ไทยยิ่ง, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน กรณีศึกษา: ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (กองแผนงาน: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนได้เป็นอย่างดี มี ๒ กลุ่มปัจจัย คือ

๑. กลุ่มปัจจัยเสริม แบ่งย่อยออกเป็น ๓ ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้น จากการอบรมสั่งสอนและการเลี้ยงดูตั้งแต่เล็กและปัจจัยด้านทำเลที่ตั้งของวัด

๒. กลุ่มปัจจัยหลักหรือปัจจัยด้านการบริหาร ปัจจัยด้านนี้เกิดจากการเรียนรู้ฝึกฝนและลงมือปฏิบัติของภิกษุสงฆ์แต่ละรูป จำแนกได้ ๗ ปัจจัยย่อยคือ

๑) ปัจจัยความชัดเจนในด้านวัตถุประสงค์ พบว่าภิกษุสงฆ์ทุกรูปมีความชัดเจนในการปฏิบัติงานของตนเองและรู้ทิศทางการทำงานของตนเอง

๒) ปัจจัยด้านความเข้าใจในการทำงาน ทำให้การมอบหมายงานเป็นไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

๓) ปัจจัยด้านการวางแผนและการปฏิบัติงานอย่างมีระบบ แม้ภิกษุสงฆ์เกือบทุกรูปไม่มีระบบการวางแผนที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ทุกรูปก็มีความสามารถในการทำงานอย่างเป็นระบบโดยอาศัยพระธรรมวินัย

๔) ปัจจัยด้านความสามารถในการใช้คน เจ้าอาวาสทุกรูปที่เป็นภิกษุสงฆ์ มีหลักและวิธีการใช้คนให้ถูกกับงานได้ทั้งคนและได้ทั้งงาน

๕) ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ เจ้าอาวาสทุกรูปมีภาวะผู้นำสูงมาก ภาวะผู้นำนี้เป็นผลมาจากศรัทธาเลื่อมใส

๖) ปัจจัยด้านความสามารถในการติดตามและการควบคุมงาน คือการใช้หลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา จึงทำให้งานดำเนินไปตามเป้าหมาย

๗) ปัจจัยการเอาใจใส่ด้านจารีตประเพณี มารยาทและกิจของสงฆ์ เจ้าอาวาสทุกรูปเป็นผู้ที่รักษาภุมระเบียบตามพระธรรมวินัยและกฎหมายนครหลวงเคร่งครัดมาก ทุกรูปจึงเป็นพระสุปฏิปันโน ปฏิบัติดี ปฏิบัติงามและปฏิบัติชอบ

โชติ บดีรัฐ^{๑๑๒} ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” พบว่า ๑) สภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๔ ในการบริหารคน มีการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การบริหารงาน มีการออกกฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์ ๒) ประสิทธิภาพการบริหารงาน

^{๑๑๒} โชติ บดีรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๔). บทคัดย่อ.

คณะสงฆ์ภาค ๔ ในการบริหารคน มีการดำเนินไปอย่างรวดเร็วสนองต่องานที่มอบหมายให้ทำการบริหารภาระงาน มุ่งบริหารที่สนองต่อความต้องการของผู้มาติดต่อ และการบริหารองค์กร ได้เน้นในเรื่องสร้างศรัทธาเข้าวัดและปฏิบัติธรรมมากขึ้น ๓) ศักยภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๔ การบริหารคน มีการนำจุดเด่นของบุคลากรมาใช้ในการบริหารงาน การบริหารภาระงาน มีการประยุกต์เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารงาน และการบริหารองค์กร มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง ๔) วิธีการพัฒนาการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๔ ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ มีการพัฒนาสมรรถนะด้านการบริหารงาน โดยอบรมให้พระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรมและให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา

บวร แก้วราช^{๑๑๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้อิทธิบาท ๔ ในงานที่ทำของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พ.ศ.๒๕๔๘ จากการศึกษาวิจัย พบว่า บุคลากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้อิทธิบาท ๔ ในมหาวิทยาลัยนี้ เพราะมีความสนใจและต้องการทำงานให้สำเร็จตามกำหนดด้วยตนเอง ด้านการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงานนั้น บุคลากรได้นำหลักธรรมนี้มาใช้มากที่สุด เช่นพอใจในการปฏิบัติงานและพอใจในภาระงาน(ฉันทะ) การไปทำงานทุกวันเพื่อให้งานสำเร็จสำเร็จตามความมุ่งหมายและการพยายามทำงานเพิ่มขึ้นทุกวัน (วิริยะ) การพัฒนาตนเองให้เข้ากับงาน การไม่คิดเปลี่ยนหน้าที่ การทำงานด้วยความตั้งใจมั่น ไปทำงานและกลับจากที่ทำงานตรงเวลา (จิตตะ) นอกจากนั้น ต้องทบทวนงานก่อนทำงานและไตร่ตรองที่ทำแล้วทุกครั้ง การคิดก่อนพูดกับเพื่อนร่วมงานและการตรวจสอบภาระงานก่อนกลับบ้านทุกครั้ง (วิมังสา) และจากการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ปัจจัย สนับสนุนได้แก่ การศึกษา ความสัมพันธ์กับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงานส่วนปัจจัยที่เหลือไม่มีความสัมพันธ์กัน

บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลภกิตโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษากรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด ในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการดำเนินตามภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์ ได้แก่ ด้านปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยศึกษาจากเอกสารรายงานต่าง ๆ และสัมภาษณ์เชิงลึกกับพระเถรานุเถระ กรรมการวัดและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด ผลการวิจัยพบว่า ด้านการปกครองวัดมีการจัดระบบการปกครองมีการจัดระบบการปกครองโดยมีผู้รับผิดชอบอย่างมี

^{๑๑๓} บวร แก้วราช, “การใช้อิทธิบาท ๔ ในงานที่ทำของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พ.ศ.๒๕๔๘”, รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยญาณสังวร: มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๓.

ระบบชัดเจน แบ่งความรับผิดชอบเป็นเขตพุทธาวาส และเขตกัมมัฏฐาน มีระเบียบการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน มีการประชุม มีการคัดสรรพระสงฆ์ที่บวชและปฏิบัติในวัด ด้านการ ศาสนศึกษา พระภิกษุสามเณรบวชแล้วต้องเรียนตามพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี ส่งเสริมการศึกษาให้พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดทั้งทางโลกและทางธรรมมีหลักสูตรระยะสั้น สำหรับพระภิกษุบวชใหม่ ด้านการเผยแผ่เน้นการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้า ทั้งในวัดและนอกวัดจัดพิมพ์หนังสือธรรม เทปธรรมะ จัดตั้งมูลนิธิสนับสนุน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ วัดได้จัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน โดยตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนอนุบาลพุทธศาสนา อบรมธรรมะตามโรงเรียนต่าง ๆ มีการเข้าค่ายคุณธรรม ให้ทุนการศึกษาแก่ศิษย์วัด ด้านการสาธารณูปการ ได้พัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมภายในวัดให้เป็นที่สัปปายะ แบ่งเขตเป็นพุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน ด้านสาธารณสงเคราะห์ ได้จัดบำเพ็ญกุศลแบบประหยัด การสร้างอุโมงค์และวัดปัญญานันทาราม ตั้งศูนย์ฝึกอบรมและปฏิบัติธรรม ตั้งธรรม ตั้งมูลนิธิแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง สร้างโรงพยาบาล ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนและทุนอาหารกลางวันสำหรับภารกิจที่ประสบผลสำเร็จที่สุดคือ ด้านการเผยแผ่ การจัดการศึกษาสงเคราะห์และการจัดการศึกษา

นายบัญชายุทธ นาคมุขลินท์^{๑๑๔} วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” ผลวิจัยพบว่า ปัจจุบันคณะสงฆ์ได้กำหนดโครงสร้างองค์กรการเผยแผ่ขึ้น โดยให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลืองานกิจการคณะสงฆ์ที่มีมากขึ้น มหาเถรสมาคมกำหนดให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐ ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี ก็ได้ดำเนินแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า และทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตามแล้วแต่ความคิด หลักการ ทฤษฎี ไม่ว่าจะ เป็นทฤษฎีของ Gulick and Urwick ทฤษฎีของ ดร.เอ็ดเวิร์ด เดมมิ่ง (Dr. W. Edwards Deming) ก็ตาม ยังมีกฎธรรมชาติของพระพุทธเจ้า ๕ ประการ ซึ่งเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับวิทยาการสมัยใหม่ควรนำมาประกอบการบริหารองค์กร ซึ่งการบริหารไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะนั้น ถ้าหากเรามีวิธีการคิดและบูรณาการเชิงบริหารแล้วจะทำให้การบริหารองค์กรมีประสิทธิภาพเกินกว่าที่คิดที่เดียวและเห็นว่าควรนำมาใช้กับการบริหารองค์กรอื่นๆในพื้นที่ต่อไป

^{๑๑๔}บัญชายุทธ นาคมุขลินท์, “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานีวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต”, วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

ดรุณี ญาณวัฒนา, สรรเสริญ สุวรรณธ์ ละธารทิพย์ ศิริวัฒนรักษ์^{๑๑๕} (๒๕๔๕:๖๘-๖๙) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตามภารกิจทั้ง ๖ ด้านของวัดอัมพวัน พบว่า ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ประสบความสำเร็จสูงสุด โดยยึดหลักการพัฒนาจิตการฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่ นอกจากนี้ยังการเทศน์สั่งสอน การพิมพ์หนังสือและวารสาร การจัดทำเทพ วิดีทัศน์ รองลงมาคือการบริหารด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยการบริจาคปัจจัยและสิ่งของให้แก่วัดและหน่วยงานต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมของวัดอยู่ในสภาพดี มีการพัฒนาด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทำให้วัดมีสภาพร่มรื่น สะอาดเรียบร้อย สวยงาม ด้านการปกครองยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นหลักและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดคือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ไกลมีความจริงจังในการทำงาน มีความเมตตากรุณาและเสียสละอย่างสูงในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ของวัด อีกทั้งวัดมีการเผยแผ่ศาสนาธรรมหลากหลายรูปแบบ

พระครูปลัดอาทิตย์ อตถเวที (ซองดี) ได้วิจัยเรื่อง^{๑๑๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒” โดยผลการศึกษาพบว่า หัวใจหลักของการปกครองคณะสงฆ์ ก็คืองานด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับมติ พระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

พระมหาธรรมรัต อริยธมโม (ยศขุน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง^{๑๑๗} “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก” พบว่า ระบบการปกครองในอุดมคติทางพระพุทธศาสนานั้นคือ ระบบการปกครองที่มุ่งธรรม คือ ความถูกต้องดีงาม สันติภาพ ภารดรภาพ ให้เกิดแก่ปวงชน ที่เรียกว่า “ระบบธรรมาธิปไตย” รูปแบบการปกครองไม่สำคัญเท่ากับคุณธรรมในการปกครอง หากปฏิบัติถูกต้องแล้ว ก็เป็นการปกครองที่ดีได้ รูปแบบการปกครองมิใช่จุดหมายเป็นเพียงเครื่องมือเท่านั้น เป็น

^{๑๑๕} ดรุณี ญาณวัฒนา และคณะ, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”, **รายงานวิจัย**, (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘-๖๙.

^{๑๑๖} พระครูปลัดอาทิตย์ อตถเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๑๑๗} พระมหาธรรมรัต อริยธมโม (ยศขุน), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

สิ่งที่มนุษย์บัญญัติขึ้น จึงไม่มีรูปแบบใดที่ถาวรหรือดีที่สุด การปกครองทุกระบบ จะดีได้ต้องพิจารณาถึงหลักธรรมในการบริหารและคุณธรรมของผู้หน้าที่เป็นแกนกลางในการปกครอง

พระมหากมล โปรงใจ (ขุนตริโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง^{๑๑๘} “ประสิทธิภาพการบริหารงาน คณะสงฆ์อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน” พบว่า มีประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์อยู่ในระดับปานกลาง แต่พระสงฆ์ส่วนมากมีระดับการปฏิบัติตามหลักและวิธีการในการบริหารจัดการของการบริหารงานพระสังฆาธิการอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อยซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนในการบริหารงานคณะสงฆ์และจากแบบสอบถามปลายเปิดพบว่าพระสงฆ์ในระดับปกครองขาดความสามัคคีและมีการเล่นพรรคเล่นพวกเพื่อผลประโยชน์ในการเลื่อนตำแหน่งสมณศักดิ์

พระครูสันติธรรมมาภีรัต (บุญชัย สุนติกโร)^{๑๑๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” สรุปว่า สาเหตุสำคัญของความคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้น เนื่องมาจากปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ปรารถนาชี้ทางหลุดพ้นจากความทุกข์และชี้ทางสู่ความสุขให้แก่มนุษย์ตามหลักคำสอนนี้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง เช่น ภาวนา ๔ อปริหานิยธรรม ๗ เป็นต้นล้วนเป็นการพัฒนาทั้งในส่วนของสังคม และตัวมนุษย์ แต่จะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้ว ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง

พระราชปริยัติ (สฤชดี ประธาตุ) ได้วิจัยเรื่อง^{๑๒๐} “การพัฒนาแบบการบริหารงาน วิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงาน วิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีโครงสร้างการบริหารงานวิชาการ เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ แต่มีจุดเด่น คือ วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือมุ่งให้การศึกษ วิจัย ส่งเสริมการให้บริการทางวิชาการ พระพุทธศาสนา และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีผลต่อการบริหารงานด้านอื่นๆ คือ ด้านการบริหารบุคลากรทางวิชาการ ที่ต้องกระจายกำลังคนไปตามวิทยาเขตทั่วประเทศ ทำให้แต่ละวิทยาเขต

^{๑๑๘} พระมหากมล โปรงใจ (ขุนตริโร), “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๑๙} พระครูสันติธรรมมาภีรัต (บุญชัย สุนติกโร), “การพัฒนาแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐.

^{๑๒๐} พระราชปริยัติ (สฤชดี ประธาตุ), “การพัฒนาแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

ต้องเร่งสร้างบุคลากรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งต้องเสริมสร้างระบบการประสานงานและการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของมหาวิทยาลัยให้รวดเร็วและทั่วถึง สำหรับด้านหลักสูตรและการวัดผลประเมินผลของมหาวิทยาลัยที่ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ได้พบว่ามี การจำกัดให้จัดหลักสูตรเฉพาะทาง จึงไม่สามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยทั่วไป จึงมีจุดอ่อนอยู่ตรงที่การจัดการเรียนการสอนยังอยู่ในระดับปริญญาตรีแทนการพัฒนาหลักสูตรในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ในด้านพระพุทธรศาสนาและการวัดประเมินผลที่กระจายไปตามวิทยาเขต ไม่มีการจัดการให้เป็นระบบมาตรฐานของมหาวิทยาลัยได้ สำหรับการบริหารงานวิชาการที่ได้รับผลจากมาตราต่างๆ ในพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารบุคลากรทำให้มีจุดอ่อนที่จะต้องพัฒนาอย่างรีบด่วนคือ การเพิ่มพูนองค์ความรู้ในระดับปริญญาที่สูงขึ้น และตำแหน่งทางวิชาการ เนื่องจากมาตราในหมวด ๒ ของพระราชบัญญัติได้ลือเนื้อความของมหาวิทยาลัยอื่นๆ เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์ของสำนักงานการอุดมศึกษา

ในส่วนของผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามสำหรับบุคลากรของมหาวิทยาลัย ซึ่งได้แก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิต และแจกแบบสอบถามสำหรับผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ๑) การบริหารงานวิชาการด้านโครงสร้างการบริหารงานวิชาการ มีข้อคิดเห็นให้มหาวิทยาลัยบริหารงานแบบมีส่วนร่วมของหน่วยปฏิบัติทั้งในส่วนกลางและส่วนที่เป็นเครือข่าย วิทยาเขต และจากบุคลากรทุกระดับ ๒) การบริหารงานวิชาการด้านการบริหารบุคลากรทางวิชาการ มีข้อคิดเห็นให้มหาวิทยาลัยเน้นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการสรรหา การพัฒนาและการส่งเสริมทางวิชาการให้กับอาจารย์ ผู้สอนในด้านการวิจัย การเพิ่มวุฒิการศึกษาและการปรับตำแหน่งทางวิชาการ และเน้นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนให้นิสิตได้พัฒนาคุณภาพทั้งด้านวิชาการและด้านจริยธรรม ๓) การบริหารงานวิชาการด้านหลักสูตรและการวัดผลประเมินผล มีข้อคิดเห็นให้มหาวิทยาลัยกำหนดเกณฑ์ที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการปรับปรุง การเสนอหลักสูตรให้ทันสมัย ทันท่วงทีเหตุการณ์และสอดคล้องกับทิศทาง นโยบายของมหาวิทยาลัย แล้วแจ้งข่าวให้บุคลากรได้รับทราบอย่างทั่วถึง ๔) การบริหารงานวิชาการด้านการบริหารงานวิชาการ มีข้อคิดเห็นให้มหาวิทยาลัยจัดแผนปฏิบัติงานด้านวิชาการที่ชัดเจนในรูปของแผนระยะสั้นและระยะยาว

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำมาพัฒนารูปแบบของการบริหารงานวิชาการทั้ง ๔ ด้านเพื่อนำเสนอให้กับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและองค์กรที่เกี่ยวข้องในลำดับต่อไป

มนัส ภาคภูมิ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง^{๑๒๑} ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการ "แบบธรรมาธิปไตย" กล่าวคือ เป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็น ในลักษณะการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษ หรือคุณลักษณะ เฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ/ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนในพระธรรมวินัย และกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์กรการบริหารบุคลากร การติดตามงาน การบริหารการเงิน เป็นต้น และปัจจัยเสริมคือ ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนได้แก่ สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งบรรยากาศในวัดและการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะเช่น เป็นโบราณสถานมีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ

วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรภรณ์ ได้วิจัยเรื่อง^{๑๒๒} “การพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒” ที่พบว่า ยุทธศาสตร์การดำเนินงานสู่ผลสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม ยุทธศาสตร์การมอบงาน ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากร ยุทธศาสตร์กำกับติดตามงาน ยุทธศาสตร์การใช้เทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การระดมทรัพยากร ยุทธศาสตร์การประสานงาน ยุทธศาสตร์การบูรณาการ และยุทธศาสตร์การบริหารที่เน้นคุณภาพทั้งองค์กร

สรุปว่า บทบาท เป็นหน้าที่อันเนื่องมาจากสถานภาพของบุคคล เนื่องจากบุคคลมีหลายสถานภาพในคนคนเดียว ฉะนั้นบทบาทของบุคคลจึงต้องปฏิบัติไปตามสถานภาพในสถานการณ์ตามสถานภาพนั้น ๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การบริหารหมายถึงการลงมือกระทำหลังจากวางหลักการบริหารแล้ว ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อที่จะนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ทั้ง บุคลากร วัสดุ งบประมาณ มาจัดการตามหลักการที่วางไว้ โดยมีกระบวนการที่ชัดเจนเพื่อทำให้เกิดความสำเร็จเป็นรูปธรรมตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาศัยบุคคลผู้ร่วมงานที่มีความชำนาญของแต่ละบุคคลพร้อมทั้ง

^{๑๒๑} มนัส ภาคภูมิ และคณะ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน”, **รายงานการวิจัย**, (กองแผนงาน: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๒๒} วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรภรณ์, “การพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

กระจายอำนาจอย่างทั่วถึง เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยการใช้หลักการวางแผน จัดการองค์การโดยภาพรวม การบริหารภายนอกองค์กรที่เป็นจุดต่อ ข้อเสียเปรียบขององค์กรที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้น หรือขจัดให้หมดไป การประเมินบริหารภายในจะช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า สร้างความได้เปรียบในการดำเนินกิจกรรม/โครงการ และเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับการบริหารจัดการ ดังนั้นผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญกับการพิจารณาปัจจัยและทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์กร ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการกำหนดทิศทางและกลยุทธ์ขององค์กรที่มีประสิทธิภาพ พระสังฆาธิการเป็นพระภิกษุที่ปฏิบัติตามภารกิจของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง และสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธศาสนา และสร้างความเข้มแข็ง ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและปกครองดูแลคณะสงฆ์ให้อยู่ในระบบระเบียบของกฎหมายอาณัติ การแต่งตั้งเจ้าคณะภาคเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติครบถ้วนเสนอต่อมหาเถรสมาคมพิจารณาเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาคจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปีและอาจได้รับการแต่งตั้งอีกก็ได้ การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุ ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวเสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนา และรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติและระบุหน้าที่ที่มอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคมสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงตามมติมหาเถรสมาคม เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า "พระสังฆาธิการ" ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษา เป็นเรื่องของบุคคลทุกฝ่ายในวัด ได้แก่เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร แม่ชี ศิษย์วัด ตลอดจนถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ในวัด ก็ต้องมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษา เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย และให้สอดคล้องกับกฎหมายอาณัติที่บัญญัติขึ้นในด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ การสอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด เป็นการตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือ

คำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวมการจัดการศาสนศึกษาของสงฆ์เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งมีตำแหน่งเรียกว่า เจ้าสำนักเรียน การจัดการเรียนการสอนและการบริหารสำนักเรียน วัดและท้องถิ่นดำเนินการเองโดยคณะกรรมการการศึกษาคณะสงฆ์ไม่ได้เข้าไปดูแล และไม่มีกฎระเบียบว่าด้วยการบริหารสำนักเรียน การจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องของแต่ละวัดที่ดำเนินการเอง วัดใดที่มีเจ้าอาวาสเอาใจใส่เป็นกิจธุระนั้น งานก็เป็นไปด้วยดี ส่วนวัดที่เจ้าอาวาสไม่ให้ความสนใจปล่อยไปจึงเป็นปัญหา อุปสรรคในปัจจุบัน

เจ้าอาวาสมีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ตามความในมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ คุณสมบัติและอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการชั้นใดๆ ก็ตาม ต้องมีคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้หากไม่มีหรือมีไม่ครบก็แต่งตั้งให้เป็นพระสังฆาธิการไม่ได้เหมือนคุณสมบัติเบื้องต้นของบุคคลจะเข้ารับราชการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนที่กำหนดว่า ต้องมีสัญชาติไทยอายุ ๑๘ ปี ไม่เป็นผู้บกพร่องในศีลธรรมอันดี เป็นต้น การบริหารกิจการต้องใช้ความสามารถของพนักงานอย่างเต็มที่ เพื่อกระจายอำนาจในการตัดสินใจ และเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่มีความไม่แน่นอน และแตกต่างกันอย่างรวดเร็ว เทคนิคการใช้บริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารการแบบทั่วไป การบริหารเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและจำเป็นต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ เพราะคณะสงฆ์มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คณะสงฆ์ตั้งเอาไว้จึงต้องอาศัยหลักการบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อความเหมาะสมถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและทันยุคสมัยปัจจุบัน

๒.๗ การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

๒.๗.๑ บริบทพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ

๒.๗.๑.๑ ประวัติจังหวัดชัยภูมิ

สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมืองชัยภูมิ ปรากฏในทำเนียบแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ว่าเป็นเมืองขึ้นกับเมืองนครราชสีมาแต่ต่อมาผู้คนได้อพยพออกไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากินที่อื่น และ พ.ศ.๒๓๖๐ "นายแล"ข้าราชการสำนักเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์ได้อพยพครอบครัวและบริวารเดินทางข้ามลำน้ำโขง มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านหนองน้ำขุ่น (หนองอีจาน) ซึ่งอยู่ในบริเวณท้องที่อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบัน ปี พ.ศ. ๒๓๖๒ เมื่อมีคนอพยพเข้ามาอยู่มาก

นายแลก็ได้ย้ายชุมชนมาตั้งใหม่ที่บ้านโนนน้ำอ้อม บ้านสีลอง ห่างจากตัวเมืองชัยภูมิ ๖ กิโลเมตร นายแลได้เก็บส่วยผ้าขาวส่งไปบรรณาการเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์ จนได้รับบำเหน็จความชอบแต่งตั้งเป็น "ขุนภักดีชุมพล" ในปี พ.ศ. ๒๓๖๕ นายแลได้ย้ายชุมชนอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากที่เดิมกันดารน้ำ มาตั้งใหม่ที่บริเวณบ้านหลวง ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างหนองปลาเฒ่ากับหนองหลอด เขตอำเภอเมืองชัยภูมิ ปัจจุบันและได้หันมาขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมา และส่งส่วยทองคำถวายแด่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ยอมขึ้นต่อเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์อีกต่อไปจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้ายกบ้านหลวงเป็นเมืองชัยภูมิ และแต่งตั้งขุนภักดีชุมพล (แล) เป็น "พระยาภักดีชุมพล" เจ้าเมืองคนแรกต่อมาเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์ได้ก่อการกบฏ ยกทัพเข้ามาหมายจะตีกรุงเทพฯ โดยหลอกหัวเมืองต่าง ๆ ที่เดินทัพมาว่าจะมาช่วยกรุงเทพฯ รบกับอังกฤษ จนกระทั่งเจ้าอนุวงศ์สามารถยึดเมืองนครราชสีมาได้เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๙ ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งต่อมา เมื่อความแตกเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์ได้กวาดต้อนชาวเมืองนครราชสีมา เพื่อนำไปยังเมืองเวียงจันทร์ เมื่อไปถึงทุ่งสัมฤทธิ์ หลุยส์ ชายชาวเมืองที่ถูกจับโดยการนำของคุณหญิงโม ภรรยาเจ้าเมืองนครราชสีมา ได้ลุกฮือขึ้นต่อสู้ พระยาภักดีชุมพลเจ้าเมืองชัยภูมิพร้อมด้วยเจ้าเมืองใกล้เคียงได้ยกทัพออกไปสมทบกับคุณหญิงโม ตีกระหนาบทัพเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์จนแตกพ่ายไปฝ่ายกองทัพลาวส่วนหนึ่งล่าถอยจากเมืองนครราชสีมาเข้ายึดเมืองชัยภูมิไว้ และเกลี้ยกล่อมให้พระยาภักดีชุมพล (แล) เข้าร่วมเป็นกบฏด้วย แต่พระยาภักดีชุมพลไม่ยอมเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์เกิดความแค้น จึงจับตัวพระยาภักดีชุมพลมาประหารชีวิตที่บริเวณใต้ต้นมะขามใหญ่ริมหนองปลาเฒ่า ซึ่งต่อมาชาวชัยภูมิได้ระลึกถึงคุณความดีที่ท่านมีความซื่อสัตย์และเสียสละต่อแผ่นดิน จึงได้พร้อมใจกันสร้างศาลขึ้น ณ บริเวณนั้น ปัจจุบันทางราชการได้สร้างศาลขึ้นใหม่เป็นศาลาทรงไทยชื่อว่า "ศาลาพระยาภักดีชุมพล (แล)" มีรูปหล่อของท่านอยู่ภายใน เป็นที่เคารพกราบไหว้และถือเป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของจังหวัด ตั้งอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดชัยภูมิประมาณ ๓ กิโลเมตร

๒.๗.๑.๒ ข้อมูลทั่วไป

จังหวัดชัยภูมิ ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตรงบริเวณใจกลางของประเทศ บริเวณเส้นรุ้งที่ ๑๒ องศาเหนือ เส้นแวงที่ ๑๐๒ องศาตะวันออก อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ๖๓๑ ฟุต ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ ๓๓๒ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒,๗๗๘.๓ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๗๙๘๖,๔๒๙ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗.๖ ของพื้นที่ทั้งหมดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และร้อยละ ๒.๕ ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีพื้นที่ใหญ่เป็นลำดับที่ ๓ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นลำดับที่ ๗ ของประเทศ

จังหวัดชัยภูมิมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง บริเวณตอนกลางของจังหวัดเป็นพื้นที่ราบ พื้นที่ครึ่งหนึ่งของจังหวัดเป็นป่าไม้และภูเขา นอกจากนั้นเป็นที่ราบสูง มีพื้นที่ป่าไม้และ

เทือกเขาตั้งเรียงรายจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก ประกอบด้วยเทือกเขาสำคัญคือ ภูเขาเขียว ภูเขาแลนคา และภูพังเหย

พื้นที่ราบฝั่งแม่น้ำ เขตนี้มีพื้นที่ประมาณ ๑,๐๔๘,๐๐๐ ไร่ หรือร้อยละ ๑๓ของพื้นที่จังหวัด มีความสูงตั้งแต่ ๐- ๒๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ได้แก่ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำชีในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิ บำเหน็จณรงค์ จัตุรัส คอนสวรรค์ บริเวณนี้จะเป็นเขตที่ราบ น้ำท่วมถึงในฤดูฝน

พื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้น อยู่ตอนกลางของพื้นที่จังหวัดเป็นแนวยาวตามทิศเหนือ-ใต้ตามแนวเทือกเขาตงพญาเย็น มีความสูงประมาณ ๒๐๐- ๕๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ได้แก่ พื้นที่บางส่วนของเขตอำเภอเมืองชัยภูมิ จัตุรัส บำเหน็จณรงค์ บ้านเขว้า และคอนสวรรค์

พื้นที่สูงและภูเขา สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลอนลึกและภูเขาในเขตเทือกเขาตงพญาเย็น มีความสูงตั้งแต่ ๕๐๐- ๑,๐๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งได้แก่พื้นที่บางส่วนของอำเภอหนองบัวระเหว คอนสาร เกษตรสมบูรณ์ ภูเขาเขียว แก้งคร้อ และพื้นที่ทางตอนเหนือของอำเภอเมืองชัยภูมิ

คณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิมีการบริหารงานโดยมีพระสังฆาธิการเป็นผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบคือ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ได้แบ่งภาระงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ในจังหวัดชัยภูมิ มีพื้นที่ ๑๖ อำเภอ มีวัดที่ขึ้นทะเบียนสำนักงานพระพุทธศาสนาทั้งหมด ๑๐๕๔ วัด มีวัดมหานิกาย ๙๖๐ วัดธรรมยุต ๙๔ วัด ซึ่งมีจำนวนพระภิกษุสามเณรรวมกัน ๖,๒๒๔ รูป โดยมรูปแบบการบริหารด้านการปกครอง การศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้เกิดความสุขในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

๒.๗.๒ แนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

๒.๗.๒.๑ ด้านการปกครอง

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมียึดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกเป็นพระประมุขสงฆ์ไทยและสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยและทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายมิได้ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด คณะสงฆ์ในชัยภูมิก็อาศัยกฎระเบียบปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์และสามเณรต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถร

สมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการโดยแต่งตั้ง ในการปกครองคณะสงฆ์ แบบแผนการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลักกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงานหรือคณะผู้รับมอบงาน ในการปฏิบัติงานการปกครองคณะสงฆ์ และส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน การตั้งผู้รักษาการแทน และการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่นๆ

การปกครองคณะสงฆ์ระดับเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส มีหน้าที่ปกครองแตกต่างกันตามอำนาจและหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิได้ประชุมในระดับพระสังฆาธิการเป็นประจำทุกปีโดยเจ้าคณะภาคเป็นประธานได้กล่าวให้โอวาทและมอบหมายงานให้คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมินำไปปฏิบัติตาม

๒.๗.๒.๒ ด้านการศาสนศึกษา

การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาล และบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่า เรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ

๑. คัมภีระ คือ ฐานะฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาธุระ คือ ฐานะฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนยอด ครั้นพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกได้ประชุมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสั่งสอนไว้ให้เข้าเป็นหมวดหมู่ โดยกำหนดจำนวนรวม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี เรียกว่าจัดแบ่งเป็น ๓ หมวดคือ

๑. หมวดพระสุตตร มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี เรียกว่า พระสุตตันตปิฎก

๒. หมวดพระวินัย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี เรียกว่า พระวินัยปิฎก

๓. หมวดพระอภิธรรม มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี เรียกว่า พระอภิธรรมปิฎก รวม

ทั้งหมดเรียกว่า พระไตรปิฎก พระไตรปิฎกจึงเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบ

ต่อมาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น ๓ ชั้นคือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสูตรแบ่งออกเป็น ๘ ชั้นคือ บาลี ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๙

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของ กระทรวงศึกษาธิการโดยกระทรวง ประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญการศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีตั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในหลักธรรมและหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แผนกนักธรรมและแผนกบาลี ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักในพระพุทธศาสนา เป็นการจัดการศึกษาให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และมหามกุฏราชวิทยาลัยด้วย(มมร.)ด้วย

ในจังหวัดชัยภูมิด้านการศึกษาที่มีรูปแบบเดียวกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระ แต่ในปัจจุบันนี้พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาส่วนมากจะเรียนตอนบាយ แผนกนักธรรมและบาลีจะเรียนตอนเช้า การศึกษาบาลีอย่างเดียวหายากมาก มีอยู่วัดห้วยหินฝน อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ เป็นสำนักที่เรียนแต่ภาษาบาลี เข้า-บាយ มีการสอบได้ทุกประโยค ๑-๙ เป็นประจำทุกปี นับได้ว่าเป็นสำนักหนึ่งเดียวที่เรียนศึกษาคันถว่าแต่ภาษาบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมมีอยู่ ๖ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดกลางเมืองเก่าวิทยา โรงเรียนวัดชัยภูมิวนารามวิทยา โรงเรียนวัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก็ง) โรงเรียนพุทธธรรมวิทยา โรงเรียนวัดป่าหนองดินคำวิทยาลัย โรงเรียนประจักษ์วิทยานุสรณ์

๒.๗.๒.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดชัยภูมิก็ได้จัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากสาธารณะศึกษาหรือบุคคลผู้มีกำลังศึกษาหรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชนทั้งก่อนวัยเรียนและในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ ตามสมควร การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันดำเนินการตั้งนี้เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม ให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน เช่น ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์อยู่ในวัดชัยภูมิวนาราม เป็นต้น

สร้างศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลุกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิธีการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนาปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอบก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา การจัดการศึกษาและการจัดการอบรมทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้ และภายในบริเวณวัดจังหวัดชัยภูมิบ้างวัดก็มีการเอื้อกูลให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมาเปิดศูนย์การเรียนการสอนภายในวัดได้ก็ถือได้ว่าเป็นการศึกษาสงเคราะห์ให้กับหน่วยงานราชการได้

๒.๗.๒.๔ ด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่ ในจังหวัดชัยภูมิเป็นการทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ขยายกว้างขวางออกไป ทำให้เป็นที่เผยแผ่หลายต่อสาธารณชนเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงต่อพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้น สมดังพระดำริที่พระพุทธองค์ส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกรับรู้จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า จรณภิกขเว จาริกัม พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปายอตถายหิตาย สุขาย เทวมนุสสานัม แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด การที่พระองค์ประสงค์ว่า ๓ ประการ คือ ๑. ติฏฐธรรมมิกัตถะ คือประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์โลกนี้ ประโยชน์ขั้นต้น ๒. สัมปรายิกกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือภพหน้า หรือประโยชน์สูงขึ้นไป ๓. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด คือนิพพาน วิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันได้แก่ การเทศนา ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนสมถะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ ดังนั้นแนวทางรูปแบบการเผยแผ่ในจังหวัดชัยภูมิเป็นรูปแบบที่มีความเอื้อกูลต่อกัน เช่น เทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาก็ได้เทศน์โปรดโยมที่ม่าวัด จำศีลภาวนา สลับเปลี่ยนกันไปในเวลาทีเทศน์ทุกวัด หรือ เวลาสอนศีลธรรมในโรงเรียนก็การ

แพรกรรมระน้อมนำธรรมะให้เด็กปฏิบัติตาม นี้ก็นับได้ว่าเป็นรูปแบบการในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นต้น

๒.๗.๒.๕ ด้านการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ ในจังหวัดชัยภูมิก็มีการประชุมบ่อยครั้งเกี่ยวกับเรื่องนี้ เป็นรูปแบบในการช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อยเป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานให้อยู่เรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนโดยมีพระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ ผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลและรักษา และจัดการวัดของประชาชน ถือเป็นกรช่วยเหลือประชาชนชนและกิจการอื่นๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่ให้การช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัด หรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการจัดการวัดว่าสาธารณูปการในมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ.๒๕๓๕ ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสสมิหน้าที่ขอแรกว่า บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีการสาธารณูปการจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสและเป็นกิจการของวัดและคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิได้สอดส่องดูแลให้ความสำคัญเหมือนกันเกี่ยวกับการสร้างวัด บูรณปฏิสังขรณ์ภายในวัด อนึ่งงานด้านสาธารณูปการ เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้วจะได้ดังนี้

๑. ขออนุญาตรื้อถอนและก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่
๒. ขอสถสร้างวัดตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
๓. ขอยกวัดร้างเป็นวัดมีภิกษุจำพรรษา
๔. ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง
๕. ขอยุบวัดรวมวัด
๖. การประกันอัคริภัย วินาศภัย
๗. การประชุมตรวจการคณะสงฆ์
๘. การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด
๙. ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวกับสาธารณูปการ
๑๐. ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา
๑๑. งานของบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด

๒.๗.๒.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์รูปแบบของจังหวัดชัยภูมิ เป็นการช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์โดยแยกลักษณะมี ๔ ประการ คือ ๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดและคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำชุมชน เป็นสถานที่จัดวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับหน่วยงานราชการ เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม เป็นสถานที่สวดมนต์ไหว้พระในวันพระ ห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น ๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น ช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนให้เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นสถานที่ให้นักเรียนและประชาชนทั่วไปมาเข้าค่ายอบรมคุณธรรมและจริยธรรม เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบลและการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ๓. การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ สถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง ก่อสร้างโรงพยาบาลและปลูกต้นไม้ เป็นต้น ๔. การเกื้อกูลแก่ประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชน เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทางด้านไฟไหม้และน้ำท่วมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย และสาธารณะภัย ซึ่งได้แก่ ความยากจน ความเจ็บไข้ เป็นต้น

การพัฒนาบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมินั้น ถือว่าเป็นภาระหน้าที่หลักของเจ้าอาวาสทุกวัดจะต้องนำนโยบายของคณะสงฆ์ และปฏิบัติมติคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรที่ปฏิบัติสำหรับเจ้าอาวาส เพื่อเป็นการทำเพื่อสังคม นอกจากจะบริหารจัดการภายในวัดแล้วให้เป็นระเบียบเรียบร้อยแล้วยังจะต้องมีความรับผิดชอบต่อความสงบสุขของประชาชนด้วย และคณะสงฆ์ต้องการให้พระสงฆ์ โดยเฉพาะระดับเจ้าอาวาส จะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ประเทศชาติ จะต้องช่วยเหลือสังคมด้วยการบริหารพัฒนาให้สอดคล้องกับกฎหมายและศีลธรรมที่บัญญัติขึ้นในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

๒.๗.๓ คุณธรรมที่ปรากฏในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

๑) ด้านการปกครอง หรือ การควบคุมและส่งเสริมการความเรียบร้อย

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองซึ่งมีคุณธรรมที่คณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิได้ปฏิบัติมาคือ^{๑๒๓} บำบัดทุกข์บำรุงสุขซึ่งมีอยู่ ๓ วิธี คือ ๑) นิคคหวิธี คือ การข่มคนที่ควรข่ม หรือ ตำหนิคนที่ควรตำหนิ ๒) ปคคหวิธี คือ ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ๓) ปวารณาวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้ คือให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ คือ ๑) พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้แล้ว ๒) กฎหมายบ้านเมืองที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้อำนาจทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ ตามกระบวนการนิติบัญญัติเพื่อจัดระเบียบและบังคับการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ๓) ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับและนำไปปฏิบัติสืบๆ กันมา

ในการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิก็ใช้หลักธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เป็นหลักในการปกครอง แม้เมื่อจำนวนพระภิกษุสงฆ์เพิ่มมากขึ้นแล้วก็ยังไม่มีการบัญญัติพระวินัย เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะยังไม่มีปฐมเหตุอันเป็นต้นเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบทเกิดขึ้น แม้พระสารีบุตรซึ่งเป็นพระธรรมเสนาบดีจะทูลขอให้ทรงบัญญัติพระวินัย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่ทรงอนุญาตโดยทรงให้เหตุผลว่า พระองค์จะไม่บัญญัติสิกขาบทถ้ายังไม่เกิดเหตุการณ์ที่เป็นตัวอย่างของความไม่เหมาะสมหรือที่ทำให้เกิดความขุ่นใจ เกิดขึ้น แต่ถ้าเมื่อใดมีปฐมเหตุที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้นพระองค์จึงจะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงเพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น^{๑๒๔} ต่อมามีปฐมเหตุปฐมปาราชิก พระพุทธองค์จึงปรารภเรื่องการบัญญัติพระวินัยขึ้น โดยได้ทรงบัญญัติสิกขาบทจากเหตุการณ์นั้น ในการบัญญัติพระวินัยในครั้งแรกนั้น เกิดขึ้นในช่วงพรรษาที่ ๒๐ นับตั้งแต่การตรัสรู้ ทรงปรารภว่า การบัญญัติพระวินัยนั้นย่อมมีเหตุ ๕ ประการคือ^{๑๒๕} ๑) สังคมสงฆ์ก่อตั้งมาเป็นเวลาที่ยาวนานพอสมควร ๒) สังคมสงฆ์ขยายใหญ่ขึ้น ๓) มีลาภสักการะมากขึ้น ๔) มีผู้ทรงความรู้หลากหลาย ๕) มีเหตุการณ์อันเป็นเหตุเสื่อมเสีย

การบัญญัติพระธรรมวินัยนั้นพระพุทธองค์ทรงดำเนินการไปตามลำดับ เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นก็ทรงสั่งให้ประชุมสงฆ์จากนั้นก็ทรงสอบถามเรื่องที่เกิดขึ้น กระบวนการในการบัญญัติพระธรรมวินัย พระองค์ทรงกระทำต่อหน้าพระภิกษุผู้กระทำผิด ต่อหน้าที่ประชุมสงฆ์ เป็นเรื่องที่เปิดเผยจริงจัง และเป็นสาระแก่ภิกษุสงฆ์ทั้งปวง ซึ่งเป็นตัวอย่างกระบวนการพิจารณาที่ก่อให้เกิดความ

^{๑๒๓} พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

^{๑๒๔} วิมहा. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓.

^{๑๒๕} วิมहा. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓-๑๔.

ยุติธรรมทั้งสองฝ่าย หลักธรรมที่ดำเนินคดีในทางธรรมหรือทางพุทธศาสนา ตามหลักพระวินัย ได้แบ่งวิธีการดำเนินคดีสำหรับความผิดไว้ตามประเภทของความผิดที่เกิดขึ้นเป็นวิธีการระงับโทษที่เกิดจากอาบัติที่เรียกว่า อธิกรณสมณะ^{๑๒๖} ซึ่งเป็นหลักธรรมวินัยที่ควรพึงปฏิบัติในการปกครองคณะสงฆ์ ดังนี้คือ ๑) สัมมุขาวินัย สัมมามุขาวินัย คือ ระเบียบอันพึงทำในที่พร้อมหน้า วิธีระงับ ๒) สติวินัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์) คือ กิริยาที่สงฆ์สวดประกาศให้สมมติแก่พระอรหันต์ว่าเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ เพื่อระงับอนุวาทาธิกรณ์ ๓) อมูหวินัย คือ การระงับโดยยกประโยชน์ให้แก่ภิกษุผู้หายจากเป็นบ้าแล้ว ได้แก่กิริยาที่สงฆ์สวดประกาศให้สมมติแก่ภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว ๔) ปฏิญญาตกรณะ คือ การทำตามที่ได้รับ ได้แก่การปรับอาบัติตามคำรับสารภาพของภิกษุผู้ต้องอาบัติ ๕) เยภยยสิกา คือ การตัดสินตามคำของคนข้างมาก ๖) ตัสสาปาปิยสิกา คือ การตัดสินลงโทษแก่ผู้ทำผิดซ้ำและผู้ที่ทำผิดแต่ไม่รับภิกษุผู้ทำผิดซ้ำให้ตัดสินเพิ่มโทษ ๗) ตินวัตถถารกวินัย คือ วิธีแก้ปัญหาคด้วยทำให้ทั้งสองฝ่ายประนีประนอมกันเปรียบเหมือนเอาหม้อกลับไว้ ไม่ต้องชำระสะสางความ

๒) ด้านศาสนศึกษา

ศาสนศึกษาเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆในจังหวัดชัยภูมิ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์ตั้งแต่ยุคพุทธกาล ต่อมาการศึกษาในยุคปัจจุบันจะศึกษาเกี่ยวกับทางโลกและทางธรรม คุณธรรมที่ปรากฏในศาสนศึกษาคือ^{๑๒๗} ๑) คันถะธูระ คือ ธูระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน ๒) วิปัสสนาธูระ คือ ธูระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมยอด วิปัสสนาธูระ ซึ่งก็จะต้องประกอบด้วย สมณะธูระ รวมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นคุณธรรมค้อยสนับสนุนในการศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน หลักไตรสิกขา คือ ดำเนินตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา^{๑๒๘} เพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ ปริยัติ ปฏิบัติและปฏิบัติ เรียกว่าหลักสัทธิธรรม ๓ หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักปัญญา ๓ คือ ความรู้อันเกิดจากการฟัง (สุดตามยปัญญา) ความรู้อันเกิดจากการคิด (จินตามยปัญญา) และ ความรู้อันเกิดจากการอบรมจิตตามมรรควิธี(ภาวนามยปัญญา) ก็ได้ ดังนั้นหลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา จึงอาศัยปัญญาเป็นหลักสำคัญ ศีลและสมาธิเป็นบาทวิธิต่างกัน เมื่อพิจารณาตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็น อีกหลักหนึ่งและเป็นหลักเดียวกันกับหลักไตรสิกขาในการศึกษา คุณธรรมอีกอย่างก็คือ ขันติ การรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ ไม่ว่าจะถูกรบกวนกระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนา หรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่นเหมือนแผ่นดิน ซึ่งไม่หวั่นไหว ไม่ว่าจะมีความเดือดร้อนไป ของ

^{๑๒๖} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๘-๒๔๒/๓๔๔-๓๖๙.

^{๑๒๗} พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๗.

^{๑๒๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

เสีย ของหอม ของสกปรกหรือของดีงามก็ตาม ทั้งทางโลกและทางธรรม ลักษณะของขันติ ๓ ประเภท จะอธิบายแยกแยะเอาไว้ดังนี้^{๑๒๙} ๑) ตีติกขาขันติความอดทนด้วยอำนาจการอดกลั้นเอาไว้ ๒) ตปขันติ ความอดทนเป็นเดชเผาผลาญกิเลสอย่างหยาบ ๓) อธิวาสนขันติ ความอดทนจนข่มกิเลสได้ และสามารถหยุดยั้งขบวนการเคลื่อนไหวของกิเลสให้ขาดลง สูญสลายไปด้วยอำนาจแห่งวิปัสสนาปัญญา คือสามารถถอนอนุสัยกิเลสออกจากขันธสันดานได้ ดังนารถดาบสได้ตอบกล่าวพระโพธิสัตว์ว่า^{๑๓๐} ขอความเพียรและวิหารธรรมทั้งปวงจงมีแก่พระองค์เท่านั้นพระองค์จงบำเพ็ญสิ่งที่บกพร่องให้บริบูรณ์เถิดจงประกอบด้วยความอดทนและความสงบเถิด

จะเห็นได้ว่าคาถานี้เป็นคาถาที่นารถดาบสเป็นบทให้กำลังใจ มีธรรมะคือความอดทนพัฒนาจุดบกพร่องของตนเองให้สมบูรณ์เพื่อที่จะผ่านอุปสรรคที่เข้ามาในชีวิตเพื่อทำให้จิตใจมีความตั้งมั่นในการบำเพ็ญดังเช่นการศึกษาเล่าเรียนต้องใช้ขันติอดทนต่อความยากลำบากคนที่ประสบความสำเร็จได้ก็อาศัยขันติธรรม ขันติเปรียบเสมือน ล้อรถ หรือโครงกระดูก ไปได้ ขยับได้ ถ้าไม่มีขันติธรรมแล้วก็เหมือน รถไม่มีล้อ คนไร้วิญญาณ วิริยะ คือ ความเพียร ซึ่งเป็นคุณธรรมหนึ่งที่จะมุ่งให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนในจังหวัดชัยภูมิประสบความสำเร็จความพยายามอดทนให้กิจที่ตนเองประกอบให้สำเร็จไปจึงเรียกว่า ความเพียร ความเพียรในพจนานุกรม คือ^{๑๓๑} พากเพียร บากบั่น กล่าวหาญ มักใช้กับอุตสาหกรรมคือ พยายาม พูดถึงอำนาจของความเพียร ความเพียรย่อมเป็นกำลังใหญ่ สามารถผลักดันความขี้เกียจขี้คร้านความมั่งง่าย ไม่ให้ปรากฏขึ้นมา เพราะเมื่อกำลังทั้งสองนั้นปรากฏขึ้นก็จะนำพาจิตใจให้มีความรู้สึกโน้มเอียงไปในทางกำลังของมัน จะเป็นเหตุให้งานที่ตัวเองประกอบนั้นไม่สำเร็จไปหรือล้มเลิกไปเสียดังพระคาถาที่ว่า^{๑๓๒}

ควรรีบทำความเพียรเสียในวันนี้ใครเล่าจะพึงรู้ได้ว่า ความตายจะมีในวันพรุ่งนี้ เพราะความอ่อนผันกับพญามัจจุราชที่มีเสนาหุมใหญ่นั้นไม่มีแก่เราทั้งหลายเลย

ความเพียรที่ปรากฏในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิที่ พระราชชัยสิทธิสุนทรซึ่งได้ปฏิบัติตามหลักของพระพุทธเจ้า ได้กล่าวว่า^{๑๓๓} “ความเพียรเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน” เป็นนิมิตเป็นสัญญาณเครื่องหมายอยู่ในจิตแล้วย่อมสามารถจะประหารหรือขับไล่ความไม่ดีทั้งสองอย่างนั้นออกไปเสีย ไม่ให้เกิดขึ้นมาได้ เพราะ

^{๑๒๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๔๓-๔๔.

^{๑๓๐} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๐๖/๒๒๓.

^{๑๓๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔, (กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๘๐๒.

^{๑๓๒} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๒๑/๒๐๒.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ พระราชชัยสิทธิสุนทร, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

อาศัยความเพียรนี้เป็นตัวกำกับ เป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพยับยั้งความรู้สึกให้มีมานะอดสาหะประกอบในสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จไป ความเพียรเมื่อใครหากจะมีให้เกิด ให้มีขึ้นในตัวของตนแล้ว ความเพียรอันนี้ย่อมสามารถจะอุดหนุนกิจการนั้น ๆ ให้สำเร็จไปได้ทุกอย่างไม่ว่าจะในการศึกษา เมื่อผู้ใดอาศัยกำลังของความเพียรเป็นตัวอุดหนุนทำกิจให้สำเร็จไปความเพียรเป็นสะพานสามารถข้ามพวงแห่งความทุกข์ได้ ดังนั้นจึงจำเป็นที่เดียวที่เราจะต้องใช้ปัญญาเข้ามาพิสูจน์ความจริงเสียก่อนเพราะปัญญาเป็นสิ่งที่คอยควบคุมปัญหาต่างๆไว้ให้อยู่ในความสงบมีเหตุมีผลค่อยๆแก้ปัญหาไปได้ ก่อนที่จะใช้ปัญญาพิสูจน์ความจริงได้ ต้องอาศัยสติเป็นตัวคิดก่อน เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่เราจะประกอบลงไป และความรู้สึกของจิตมันไหวตัวออกไปจึงมีความรู้สึกอย่างนั้น ซึ่งมันมองเห็นแล้วว่า ทำอย่างนั้นดี เมื่อความคิดที่จะพุ่งออกไปเราต้องใช้สติเป็นเบรคยับยั้งไว้เช่นกัน และก็คิดเสียก่อนว่าคำพูดที่เราจะพูดออกไปนี้ จะประกอบด้วยโทษหรือคุณกันแน่ ต้องมองเสียก่อน เพราะเหตุนี้ทั้งทางกายและทางวาจาที่เราจะแสดงออกไปหรือประกอบลงไป เราต้องมองทั้งผลดีและผลเสียด้วยโทษหรือคุณเสียก่อน เมื่อสิ่งใดจะเป็นไปเพื่อโทษห้ามทันที อย่าให้เป็นไป อย่าใช้ความเพียรเข้าอุดหนุน พระพุทธเจ้าประทานความเพียรใน ๔ สถาน คือ^{๑๓๔}

๑. เพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น คือ เพียรระวังยับยั้งป้องกันบาปอกุศลธรรม สิ่งชั่วร้ายเสียหาย ที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น ท่านเรียกว่า “สังวรปธาน” (effort to avoid)

๒. เพียรละหรือเพียรกำจัด คือ เพียรละบาปอกุศลธรรม สิ่งชั่วร้ายเสียหาย ที่เกิดขึ้นแล้ว ทำให้หมดไป เรียกว่า “ปหานปธาน” (effort to overcome)

๓. เพียรเจริญ หรือเพียรก่อให้เกิด คือ เพียรทำกุศลธรรม สิ่งดีงามเป็นคุณ ที่ยังไม่เกิด ให้เกิดมีขึ้น เรียกว่า “ภาวนापธาน” (the effort to develop)

๔. เพียรอนุรักษ์ คือ เพียรรักษากุศลธรรม สิ่งดีงามเป็นคุณ ที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ตั้งมั่นและให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไปพลุลย์ เรียกว่า “อนุรักษปธาน” (the effort to maintain)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิในเรื่องการศึกษาก็ต้องมีความเพียรเอาใจใส่ พยายามทำลายความเกียจคร้าน ความเกียจคร้านทำให้ผลเสียหายต่อการศึกษาเล่าเรียนจะไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งความเพียรทั้งสี่นี้ก็เป็นการศึกษาแล้วนำมาปฏิบัติสามารถกำจัดความโลภ โกรธ หลง ได้จะทำให้เราไม่หลงไหลไปในทางที่ชั่วได้ ความโลภใดที่เป็นไปในทางที่ถูกต้อง คือเป็นผู้มองเหตุ ประกอบเหตุเข้าไปหาผล อันนี้สมควรจะต้องเอาชนะความเพียรเข้ามาอุดหนุนเพื่อให้จิตนั้นสำเร็จ ความโกรธที่ปรากฏขึ้นเราก็ต้องอาศัยคุณธรรม ๒ อย่าง คือ สติตัวยับยั้งปัญญาตัวตรงถึงเหตุผล คือ ในเมื่อประสบเหตุการณ์อันที่จะเป็นไปเพื่อความโกรธรุนแรง เราต้องอาศัยสติ เป็นตัวตรึง บังคับก่อน

^{๑๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ภูมิธรรมชาวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาบันลือธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๖๘.

ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า^{๑๓๕} “วิริเยน ทุกขมจเจติ” คนที่จะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร เราต้องพยายาม ให้ประกอบอยู่อย่าให้ตกไป ความเพียรในพระพุทธศาสนามีหลายที่มีความเพียรเป็น ตัวขับเคลื่อนนำธรรมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน พร้อมกันไปสู่อุบัติความสำเร็จในการศึกษา และบรรลุถึงจุดหมายตามที่การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิได้ใช้ ความเพียรพยายามนำมาประยุกต์ใช้

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิที่มีคุณธรรม ปรากฏอย่างชัดเจน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือ ได้หัดพัฒนา หรือ เรียนรู้ศึกษาพัฒนา^{๑๓๖} และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทย ได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้ว เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ ต่างๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลง ก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังสัมภาษณ์พระปริยัติกิจวิธานที่ได้ศึกษาตาม หลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกบอกว่า^{๑๓๗} “การศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดชัยภูมิต้องมี ศิล สมาธิ ปัญญา จึงจะประสบความสำเร็จ” สอดคล้อง กับพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ไตรสิกขา” คือการศึกษา ทั้ง ๓ มีหัวข้อตามหลักดังนี้^{๑๓๘} ๑. อธิศีลศึกษา การฝึกศึกษาในด้านความประพฤติทางกาย วาจา และอาชีพ ให้มีชีวิตสุจริตและเกื้อกูล (Training in Higher Morality) ๒. อธิจิตตสิกขา การฝึกศึกษาด้านสมาธิ หรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้ (Training in Higher Mentality หรือ Concentration) ๓. อธิจิตปัญญาสิกขา การฝึกศึกษาใน ปัญญาสูงขึ้นไป ให้รู้คิดเข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง (Training in Higher Wisdom)

ไตรสิกขานี้ เมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติทั่วไป ได้ปรากฏในหลักที่ เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์ (พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่ ๓ อย่าง) คือ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง (ศิล) การบำเพ็ญความดีให้เพียงพร้อม (สมาธิ) การทำจิตของตนให้ผ่องใส (ปัญญา) ไตรสิกขานี้ เรียกว่า เป็น “พหุลัมมิกถา” คือคำสอนธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงบ่อย และมีพุทธพจน์แสดงต่อเนื่องกัน

^{๑๓๕} พระพรหมคุณาภรณ์, อมฤตพจนานุกรม (พุทธศาสนสุภาษิต) ภาพพุทธประวัติ จากปฐมสมโพธิกถา, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๓), หน้า ๗๓.

^{๑๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๔๓.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระปริยัติกิจวิธาน, เจ้าคณะอำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

ของ กระบวนการศึกษาฝึกอบรมที่เรียกว่าไตรสิกขา ทุกคนจะต้องศึกษา^{๑๓๙} ถ้าคนไม่มีการศึกษา ก็เรียกว่าสักแต่ว่ามีลมหายใจ คนที่เป็นอยู่สักแต่มีลมหายใจ ทางพระเรียกว่าเป็นพาล ถ้าจะเป็นคนให้ถูกต้อง ก็ต้องเป็นอยู่ดี มีการศึกษาตลอดเวลา เพราะฉะนั้นหลักพุทธศาสนาจึงบอกว่า ถ้าเราจะดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง ก็ต้องมีการฝึกอยู่ตลอดเวลา คือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ดังนี้ “ ศิล เป็นอย่างนี้ สมาธิเป็นอย่างนี้ ปัญญาเป็นอย่างนี้ สมาธิทำศิลปบ่มแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่สมาธิบ่มแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก จิตที่ปัญญาบ่มแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยสิ้นเชิง คือ จากกามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ” ความสัมพันธ์ของไตรสิกขาความสัมพันธ์แบบต่อเนื่องของไตรสิกขานี้ มองเห็นได้ง่ายแม้ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ (ศิลป -> สมาธิ) เมื่อประพฤติดี มีความสัมพันธ์งดงาม ได้ทำประโยชน์อย่างน้อยดำเนินชีวิตโดยสุจริต มั่นใจในความบริสุทธิ์ของตน ไม่ต้องกลัวต่อการลงโทษ ไม่สะดุ้งระแวงต่อการประทุษร้ายของคู่เวร ไม่หวาดหวั่นเสียใจต่อเสียงตำหนิหรือความรู้สึก ไม่ยอมรับของสังคม และไม่มี ความฟุ้งซ่านวุ่นวายใจ เพราะความรู้สึกเดือดร้อนนั่งเกียจในความผิดของตนเอง จิตใจก็เอิบอ้อม ชื่นบานเป็นสุข ปลอดโปร่ง สงบ และแน่วแน่ มุ่งไปกับสิ่งที่คิด หลักธรรมที่ปรากฏในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดชัยภูมิอีกข้อหนึ่งก็คือ สังคหวัตถุ ๔ ก็คือ^{๑๔๐} ๑) ทาน คือ การเผื่อแผ่ แบ่งปัน ให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ทั้งทางทุนทรัพย์สิ่งของ ปัจจัยสี่ที่จำเป็น ๒) ปิยวาจา คือ การใช้คำพูดหรือวาจาที่ไพเราะ ชัดเจน ไม่พูดส่อเสียด ดูถูกดูแคลน ๓) อตถจริยา คือ การทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ช่วยเหลือตามกำลังร่างกายที่ตนมีอยู่ ๔) สมานัตตตา คือ การเอาตัวเข้าไปสमान การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย หนักแน่น

ดังนั้น การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ มาช่วยในการศึกษาของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติ ให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติอย่างยิ่ง และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่าง เพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียน โดยให้สงฆ์ให้ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนเป็นครูสอน และแจกทุนการศึกษาตามกำลังทรัพย์และความสามารถของพระสังฆาธิการและพระสงฆ์แต่ละรูปจะสามารถปฏิบัติได้ พร้อมได้แนะนำด้านศิลป สมาธิ ปัญญา ให้ความสำคัญในการศึกษา

๔) ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดชัยภูมิถือเป็นภารกิจของพระภิกษุสงฆ์ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลพระพุทธร่องค์ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายให้เที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก

^{๑๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ข้อคิดเพื่อการศึกษาศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

^{๑๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย^{๑๔๑} การเผยแพร่เป็นการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชน ก็ไม่เป็นที่รังเกียจการเผยแพร่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วย และแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน ในการเผยแพร่หรือเผยแผ่พระพุทธรศาสนา ดังพระครูศรีปริยัติพิมล ได้กล่าวไว้ว่า^{๑๔๒} “การแสดงธรรมเป็นการเผยแผ่ไปในตัว” เป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณร ที่จะต้อง เผยแผ่...เช่น “พระพุทธรศาสนาแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะพระสาวกได้ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธรศาสนา ถ้าขาดการเผยแผ่แล้ว พระพุทธรศาสนาจะไม่แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้” ดังพุทธวจนะว่า “เราจักแสดงธรรมไปโดยลำดับ”^{๑๔๓} ซึ่งมีหลักธรรมในการเผยแผ่ดังนี้

พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้อย่างนั้น

ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ในกิจของตน

ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

ไม่เห็นแก่ความง่าย ติความธรรมวินัยตามขอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน

ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธรศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวิวัฒนาสภาพของพระพุทธรศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนาและปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ^{๑๔๔}

บุคคลผู้ทำหน้าที่เผยแผ่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาให้เจริญยิ่งขึ้นไปควรปฏิบัติดังนี้

^{๑๔๑} ส .ส. (ไทย) ๑๕/๔๒๘/๑๓๐

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติพิมล, เจ้าอาวาสวัดละหานค้าย จังหวัดชัยภูมิ, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๓} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^{๑๔๔} พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๓๑.

มีความแตกต่างกันในเนื้อความ ในหลักธรรมคำสั่งสอนในภาษาที่ใช้ และมีความแตกต่างกันในไหวพริบปฏิภาณ ซึ่งรวมเรียกว่า^{๑๔๕} ปฏิสัมภีทา ๔ ประการ

เป็นคนน่ารัก น่าเคารพ น่ายกย่อง ทำให้อยากเข้าไปปรึกษา เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ ทำให้อยากเข้าไปถามปัญหา เป็นนักพูด เป็นผู้รู้จักพูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ ทำให้อยากเข้าไปฟังคำแนะนำ การแก้ไขปัญหาที่ยก ลุ่มลึก ลึกซึ้ง เป็นผู้ไม่ชักนำไปในทางเสื่อมเสียและเป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้อยากทำตาม ทั้งหมดนี้ คือองค์แห่งกัลยาณมิตธรรม

บริสุทธิ์ใจในการเผยแผ่ ไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ ไม่ลำเอียง และมีความยุติธรรมในการเผยแผ่ การเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ ต้องเป็นรูปแบบที่สามารถตอบสนอง และดึงดูดความสนใจของผู้รับการเผยแผ่ให้มีความกระตือรือร้นอยากศึกษาและมีความรู้ พระพุทธองค์ทรงมีพุทธวิธีการเผยแผ่ที่น่าสนใจหลายแบบมีดังนี้ ๑) สันตัสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไรก็ชี้แจงแจ่มแจ้งและอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงในสิ่งที่สอน ๒) สมာทปนา ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำก็แนะนำบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า ๓) สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญกล้ากล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ สู้งานไม่หวั่น ไม่กลัวเหน็ดเหนื่อยไม่กลัวยาก ๔) สัมปหังสนา ปลอดภัยใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตใจให้ชุ่มชื่นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ คุณธรรมอย่างหนึ่งในการเผยแผ่ในบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ คือ เรื่องสัจจะ ความจริงที่จะบอกกล่าวแจ่มแจ้งตามที่ พระครูสุวรรณจันทรังษี ได้กล่าวไว้ว่า^{๑๔๖} “สัจจะเป็นความจริง เป็นสิ่งไม่ตายเป็นหลักธรรมที่ทำให้การใช้ชีวิตแบบไม่ประมาท” ซึ่งเป็นหลักธรรมในการซื่อสัตย์ในคำพูด หรือ อธิษฐาน ตามตนเองได้ศึกษาปฏิบัติมาทำให้เกิดความตั้งมั่นให้แก่ชีวิต สัจจะ ที่เป็นคำพูด คือ คำตรง คำแท้ คำที่ไม่โกหก หลอกหลวงบิดพลิ้ว เรียกเต็มว่า สัจวาจา สัจจะ ที่เป็นคุณธรรม แปลว่า ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ ความมีสติซื่อตรง หมายถึง ความมีจิตใจตรง ไม่คิดคด ไม่คิดโกหก หลอกหลวง รักษาคำมั่น

๕) ด้านสาธารณูปการ

สาธารณูปการ (Public Facilities) สาธารณูปการในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิเป็นบริการในเรื่องเคหการ การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม การอนามัย ความปลอดภัย สันทนาการ และบริการอื่น ๆ ตามความต้องการของญาติโยม และเป็นกิจการที่ไม่หวังผลกำไร สาธารณูปการ มีหลายประเภทและชนิด ซึ่งพอจะสรุปผลได้ดังนี้ ถาวรวัตถุด้านศาสนสถาน การก่อสร้างศาสนสถานของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้นซึ่งในจังหวัดชัยภูมิก็มีหลายวัดเดียวกันที่กำลังก่อสร้างปฏิสังขรณ์ ได้รับการอุปถัมภ์จากหน่วยงานราชการบ้างและจากพุทธศาสนิกชนทั่วไปวัด

^{๑๔๕} เสถียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙-๒๒.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณจันทรังษี, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, ๗ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ของพระพุทธศาสนาจำนวนไม่น้อยที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างขึ้นด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และพุทธเจดีย์พุทธสถานจำนวนมากที่พระมหากษัตริย์ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ การบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาในด้านนี้ได้ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นแผ่นดินที่มี “ถาวรวัตถุ”^{๑๔๗} ซึ่งได้กลายเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของชาติไทยมาแต่อดีตจนปัจจุบันดังพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงดำริพระเจ้าพิมพิสารเรื่องวัดในอุตมคติพุทธว่า^{๑๔๘} “ไม่ไกลและไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก สะดวกแก่การไปวัดและมาจากวัดเหมาะที่ประชาชนจะไปพบพระสงฆ์ได้ กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนเงียบสงบ ไม่มีเสียงอึกทัก ไม่เป็นที่สัญจรไปมาเหมาะแก่การประกอบกิจการผู้ต้องการความสงบ และเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม” หลักธรรมที่ปรากฏในสาธารณูปการคือ หลักสัปปุริสธรรม หลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมีได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก ที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารสาธารณูปการ มี ๗ ประการ คือ ๑) ฌัมมัญญุตตา (Knowing the Law, Knowing the Cause) ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือรู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำ ๒) อัตถัญญุตตา (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose) ความเป็นผู้รู้จักผล หรือความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก หมายถึง การบริหารงานองค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และรู้ถึงประโยชน์ของ องค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคง และไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อองค์กร ในที่นี้ก็หมายถึงการมีแผนงานที่ดี การวางแผนที่วิเคราะห์ผลกระทบด้านต่าง ๆ ๓) อัตตัญญุตตา (Knowing Oneself) ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้น โดยฐานะภาวะเพศ ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร ๔) มัตตัญญุตตา (Moderation, Knowing how to be temperate) ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์บุญชีรายรับ-รายจ่ายของวัด ในที่นี้หมายถึงการบริหารการเงิน หรือ การพิจารณาให้รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ๕) กาลัญญุตตา (Knowing the Propertime) ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจการ ในที่นี้หมายถึง การบริหารจัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม ๖) ปริสัจญุตตา (Knowing the Assembly, Knowing the Society) ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ รู้ரியที่จะประพุดต่อชุมชนนั้น ว่าควรจะดำเนินการอย่างไร การบริหาร จำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ๗) บุคคลัญญุตตา (Knowing the individual, Knowing the different individuals) ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอหยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคล และใช้มอบงานที่เหมาะสมให้การบริหารในการรู้บุคคล ในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาสมีหลักที่จะต้องรับผิดชอบนี้^{๑๔๙}

^{๑๔๗} ม.ร.ว. อคินรพีพัฒน์, **พุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๒), หน้า ๔๙.

^{๑๔๘} วิมहा. (ไทย) ๔/๕๙/๗๑.

^{๑๔๙} มาณพ พลไพรินทร์, **คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒๙๔.

- ๑) ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
- ๒) ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอควรแก่สภาพท้องถิ่นและให้ก่อสร้างตามแบบแปลน
- ๓) ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ
- ๔) ควบคุมการเงินและบัญชีรับ-จ่ายของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี
- ๕) ควบคุมดูแลการเอกสารต่าง ๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง
- ๖) ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง การพัฒนาวัดดูแลการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ การจัดการบริหารสาธารณูปการภายในวัดต้องมีหลัก อยู่ ๔ ประการคือ^{๑๕๐} ๑) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย คือทำวัดให้เป็นอาราม เป็นรมณีสถาน รื่นรมย์เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น ๒) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย เมื่อมีที่อยู่สบายต้องคำนึงถึงการกินอาหาร ในสมัยก่อนเป็นหน้าที่ของพระภิกษุแต่บัดนี้ ปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หน้าที่แจกจ่ายการนิมนต์ให้ทั่วถึงโดยความเป็นธรรมหรือจัดตั้งมูลนิธิสงเคราะห์สวัสดิการด้านอาหาร ในยามขาดแคลน ๓) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย คำนึงถึงเรื่องบุคคลที่อยู่ภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความเจริญและความเสื่อมของศาสนา คนวัดแบ่งออกเป็น พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี และเด็กวัด วัดใดดีหรือไม่ดีบ้างบอกมาให้ดูจากบุคคลทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าว ควรจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพ การติดต่อกันควรกำหนดเวลาสถานที่ ที่อยู่ของเด็กวัดควรสะอาดและมีระเบียบ มีการวางกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติพร้อมบทกำหนดโทษและควรกำหนดวันให้มีการพัฒนาวัดร่วมกัน ๔) ธรรมสัปปายะ ธรรมเป็นที่สบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือสถานที่ประพฤติธรรม สิ่งที่จะก่อให้เกิดธรรมสัปปายะ คือ บริเวณวัดร่มรื่น เป็นระเบียบ มีโครงการต้นไม้พุดได้ มีสุภาชิตสอนใจ ปริศนาธรรม คติธรรม โครงการเสียงธรรมะตามสาย รับฟังกันทั่วบริเวณวัดทั้งในวันจัดงานบุญ และกระจายเสียงไปถึงชุมชนหมู่บ้าน จุดมุ่งหมายหลักของวัด^{๑๕๑} คือ สถานที่ประพฤติธรรม การจัดการใดๆ เรื่องสาธารณูปการ จึงไม่ควรลืม หัวใจ ถ้าถือ หัวใจ จะได้สิ่งไม่ควรมิได้ สิ่งที่จะก่อให้เกิดธรรมสัปปายะ คือธรรมที่เป็นที่สบายนั้น คือ บริเวณวัด ร่มรื่น สดชื่นมีต้นไม้ปลูกหญ้าอย่างเป็นระเบียบ ถ้าจะจัดให้มีสระน้ำสวยๆ ไว้ในบริเวณได้ยิ่งดี ดังคุณธรรมที่พระพระครูสิริวิชิรากร ได้กล่าวไว้ว่า^{๑๕๒} “การเผยแผ่ในพระพุทธศาสนานั้นต้องมีความสัปปายะความพร้อมทุกอย่าง เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย ตัวบุคคล และธรรมะ สี่อย่างนี้ต้องให้พร้อมจึงจะประสบความสำเร็จในการเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าได้”

^{๑๕๐} กนก แสนประเสริฐ, หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www1.onab.go.th/index>. [ม.ป.ป.].

^{๑๕๑} พระมหากวีพัฒน์ สุขเมธี, การบริหารกิจการคณะสงฆ์, (ขอนแก่น: หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘๒.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริวิชิรากร, เจ้าคณะอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ, ๗ มิถุนายน ๒๕๖๑.

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิทำให้เกิดความสามัคคีแห่งหมู่คณะในการดำเนินชีวิต หรือการกระทำกิจการร่วมกันโดยชอบธรรม ตามกฎระเบียบ ที่วางไว้ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ คือ โดยความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมืองและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมเท่านั้น จึงจะยังประโยชน์สุข และถึงความเจริญสันติสุขอย่างแท้จริงได้ ญาติโยมสาธุชน ความสามัคคี มี ๒ ประการ คือ ความสามัคคีทางกาย ร่วมแรงร่วมใจทำงาน ความสามัคคีทางใจ ร่วมมือร่วมใจปรึกษาหารือหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมีบ้างอำเภอเจ้าคณะอำเภอไม่ร่วมมือ ไม่ร่วมทำกิจกรรม ก็ได้พูดคุย ให้กำลังใจแก้ปัญหาในเบื้องต้นแล้ว เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ความสามัคคีจึงเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งที่จะนำความเจริญมาสู่สถาบันต่างๆ ก็คือ ความรัก ความสามัคคี เริ่มจากสถาบันเล็กๆ ในครอบครัว ที่อยู่ด้วยกันด้วยความรัก ความเข้าใจ รู้จักรักษา น้ำใจซึ่งกันและกัน มีความเคารพต่อกัน ยอมรับฟังกัน รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเมื่อเด็กเข้าสู่สังคมที่ใหญ่ขึ้น กว้างขึ้น คงเป็นไปได้ที่ทุกคนจะรักกัน แต่ทุกคนก็งดเว้นจากการเบียดเบียนกันได้ การบริหารงานอย่างยั่งยืนและมั่นคง รวมทั้งจะเป็นหลักการของนักบริหารในการบริหารของตนอย่างมีระบบการบำรุงรักษาส่งเสริมวัดให้เป็นบ่อเกิดแห่งความสุขความเจริญ ส่วนหนึ่งจึงมาจากสัปปายะ ๔ อย่างข้างต้น ที่อำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนหรือสังคม สำคัญคือวัดยังมีอีกหลายเรื่องหลายด้านที่เป็นเรื่องดี พูดได้ไม่รู้จบอนันต์จริง ๆ โดยที่ยังมีคุณธรรมมาประกอบคือ สัปปริสธรรม สังคหวัตถุ สติ สมาธิและปัญญาในการพิจารณาบริหารสาธารณูปการ

๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์

คุณธรรมด้านการสาธารณสงเคราะห์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิเป็นการจัดสร้างเพื่อประโยชน์อันก่อให้เกิดผลต่อสาธารณะ เช่น การสร้างโรงพยาบาล การสร้างถนน การสร้างศาลา การสร้างอาคารเรียน การสร้างสถานีตำรวจ เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการจัดหาสิ่งของ หรือวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้สำหรับสถานศึกษา หรือสถานที่อื่นใดที่เป็นของสาธารณะ สาธารณสงเคราะห์ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันและกันระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังพระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า^{๑๕๓} “ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการสละโอชะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ” การใช้พรหมวิหารมาใช้ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ หลักธรรมนี้ได้แก่ เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มุทิตาความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขาการรู้จักวางเฉย เมตตาพรหมวิหาร คือ การเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขานั้น เริ่มด้วยเมตตาพรหมวิหาร คือ การเจริญเมตตาที่สอดคล้องกับ พระครูโสภณภัทรกิจที่กล่าวไว้ว่า^{๑๕๔} “คุณธรรมของการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิต้องมีความเมตตา เพราะเมตตาค้ำจุนโลก ถ้ามีเมตตาแล้วคุณธรรมอื่นๆก็เพิ่มขึ้นเหมือนกัน” ในพรหมวิหารทั้ง ๔ อัน

^{๑๕๓} พ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ พระครูโสภณภัทรกิจ, เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต ๑ จังหวัดชัยภูมิ, ๙ มิถุนายน

ประกอบไปด้วย เมตตา ที่แปลว่า ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น การไม่โกรธผู้อื่น กรุณา คือ ความสงสาร ความตั้งใจที่จะช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ การไม่คิดที่จะเบียดเบียนผู้อื่น แต่ต้องการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ มุทิตา คือ ความมีจิตชื่นชม พลอยยินดีในคุณความดีของผู้อื่น ไม่คิดริษยาผู้อื่น และอุเบกขา คือ การวางจิตให้มั่นคง คิดว่าสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม เมื่อเราช่วยเหลือเต็มที่แล้ว ชี้แจงบอกกล่าว เท่าที่สามารถจะช่วยเหลือได้ก็ต้องวางจิตให้เป็นอุเบกขา คือ เป็นกลาง ไม่ให้ดีใจ ไม่ให้เสียใจ นี่คือ ความหมายของ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา พระอาทิตย์กัมมิกโยคาวจร แปลว่า นักปฏิบัติผู้เริ่มต้นในการเจริญพรหมวิหาร อันดับแรก ต้องตัด ปลีโพธ คือ ความกังวล ซึ่งเป็นรูปแบบมาตรฐานในการสอนกรรมฐานทุกข้อ เริ่มแรกจะต้องตัดความกังวลเสียก่อน คนเราถ้ามีห่วงกังวลจะปฏิบัติกรรมฐานได้ยาก พอจะปฏิบัติกรรมฐาน หากยังมีความกังวลในเรื่องต่างๆ เช่น พอมาวัด จะมาปฏิบัติกรรมฐาน ก็นึกกังวลว่า ลืมปิดเตาแก๊สรีเปลา ลืมล็อคประตูรีเปลา ลุกๆ อยู่ที่บ้านจะชนรีเปลา งานที่ทำจะเป็นอย่างไร ถ้าไม่มาปฏิบัติกรรมฐานจะกลับไปทำงานก็คงจะดี หรือนอนซังกีบก็เข้าท่า การกังวลในทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งล้วนเป็นปลีโพธทั้งหมด โดยปลีโพธในแบบฉบับที่อธิบายไว้มีทั้งหมด ๑๐ ประการ โดยเน้นไปที่พระ อวาโส จ กุล ล่าโก คโคณ กัมเมนจ ปญจมัม ในที่สุด คือ ห่วงวัด โดยเฉพาะเจ้าอาวาส ยิ่งไปไหนไม่ได้ โบราณกล่าวไว้ว่า “อยากเป็นเปรตให้เป็น มรรคนายก อยากตกนรกให้เป็นสมภารเจ้าวัด” เพราะห่วงไปหมด ไปไหนก็ไม่ได้ ห่วงวัดวา ถ้าเป็น พ่อบ้านแม่บ้านก็ห่วงบ้าน ห่วงตระกูลนั้นแหละ จะไปธุดงค์หน่อย ก็ห่วงโยมพ่อโยมแม่ ห่วงโยมอุปัฏฐาก ห่วงลาภ โดยเฉพาะ ลาภสักการะ ไปแล้วเดียวไม่ได้ จะบิณฑบาตรเต็มบาตรได้อย่างไรในที่อื่นหรือเปล่านั้นไม่รู้ นี่เรียกว่า ห่วงลาภ ส่วนการห่วงหมู่คณะ ห่วงลูกศิษย์ ห่วงหน้าที่การงาน จะปลีกวิเวกไปปฏิบัติธรรม ก็ห่วงว่าแล้วใครจะสอนลูกศิษย์ สารพัดความห่วงกังวล

แม่เมตตาโดยเจาะจงในบุคคลที่ตายไปแล้ว แนวคิดในสังคาลสูตรที่พระพุทธองค์ ทรงตรัสถึงหน้าที่ของสมณพราหมณ์ในการอนุเคราะห์แก่กุลบุตรผู้มีอุปการคุณแก่ตนด้วยหน้าที่ ๖ ประการดังนี้^{๑๕๕}

ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

ให้ตั้งอยู่ในความดี

อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม

ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง

อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

บอกทางสวรรค์ให้

^{๑๕๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

สาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นการจัดทำให้มีที่พักสำหรับประชาชน อาหารกลางวันสำหรับเด็ก ยารักษาโรค ห้องสมุดประชาชน จัดที่ดินให้ประชาชนอยู่อาศัยตั้งหน่วยสงเคราะห์และฝึกอาชีพให้ คำปรึกษาปัญหาชีวิตด้านต่างๆด้วยเมตตา^{๑๕๖} พร้อมสามารถแยกด้วยลักษณะที่ควรได้ ๔ ประการ คือ^{๑๕๗}

การดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือกิจการอื่นๆ กิจการเหล่านี้อาจเป็นกิจการที่ทำเองหรือ โครงการที่กำหนดเองที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราวก็ได้

การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น ซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งให้ดำเนินการเพื่อประโยชน์แก่สังคม ชุมชน เช่นการพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาชุมชน การพัฒนาตำบล การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ หรือการช่วยป้องกันการติดโรคเอดส์ เป็นต้น

การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างงานฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าและอื่นๆ

การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย วัตภัย หรือคราวอากาศหนาวจัด ก็จัดการช่วยเหลือด้วยการจัดการสงเคราะห์ เช่น สงเคราะห์คนชรา สงเคราะห์คนพิการ สงเคราะห์โดยประการอื่น

ส่วนพุทธศาสนาเชิงรุกด้านการศึกษาสงเคราะห์ จะมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ โรงเรียนการกุศลของวัด โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และพุทธศาสนาเชิงรุกด้านการศึกษาสงเคราะห์ ประกอบด้วยการเข้าไปบริหารจัดการ การเข้าไปสนับสนุน การแสวงหาการมีส่วนร่วม และการเข้าไปแบบให้เปล่า

^{๑๕๖} นำทรัพย์ จันทรหอม, การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.), ๒๕๒๖. หน้า ๕๓-๖๗.

^{๑๕๗} บุญศรี พานะจิตต์, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕๖.

๒.๗.๔ รูปแบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล

ลักษณะการปกครองสงฆ์สมัยพุทธกาล มีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยและเป็นสังคมที่เสมอภาค พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ปฏิบัติตนตามพระวินัย พระเถระผู้เป็นพระอุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ของแต่ละรูป แต่ในสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ย่อมเป็นใหญ่ ไม่เลือกกว่าจะเป็นอาจารย์หรือสาธุศิษย์ เมื่อมีกิจของสงฆ์เกิดขึ้นจะต้องประชุมสงฆ์และถือมติเอกฉันท์เป็นหลัก^{๑๕๘}

๑. พระพุทธเจ้า (พระองค์เดียว) โดยธรรมาธิปไตย

ทรงแสดงธรรม บัญญัติวินัย - นิติบัญญัติ

ทรงปกครองภิกษุสงฆ์ - บริหาร

ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ - ตลาการ

๒. พระพุทธเจ้า - พระธรรมราชา มีพระสารีบุตร เป็นพระธรรมเสนาบดี ช่วยตามที่โปรดให้ช่วยกับพระโมคคัลลานะ และพระเถระทั้งหลายผู้เป็นพระสังฆบิดรพระสังฆปริณายกข้อ ๑-๒ นี้เป็นมูลฐานแห่งการปกครองคณะส่วนกลาง

๓. ทรงมอบให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ผู้เข้าประชุมพึงเป็นสมานสังวาสกะกัน และจะต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ และจะต้องเป็นไปตามธรรมวินัย(ธรรมาธิปไตย)

๔. การปกครองภายในเนื่องด้วยพระเถระ(เถราธิกะ) เช่นพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ปกครองสัทธิวิหาริกอันเตวาสิก พระเถระปกครองอาวาสิกะ (ภิกษุในอาวาส)นั้นๆ

๕. เมื่อภิกษุสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น ก็มีสมานสังวาสกะ นานาสังวาสกะ ก็ขึ้นอยู่ในข้อ ๑-๒ และปฏิบัติตามนัยข้อ ๓-๔

๖. พระพุทธเจ้าทรงมอบให้พระธรรมวินัย เป็นศาสดาแทนพระองค์ เมื่อพระองค์ทรงล่วงไป ต้องถือธรรมาธิปไตย เป็นหลักสำคัญมูลฐานแห่งการแบ่งออกเป็นฝ่ายเถรวาท อัจฉริยวาท ต่อมาเป็นหินยาน หรือทักษิณิกาย และมหายานหรืออุตฺตรนิกาย และแบ่งย่อยออกเป็นนิกายต่างๆ ตลอดถึงฝ่ายคามวาสี อรัญวาสี เป็นมูลฐานแห่งการปกครองคณะสงฆ์ตามสังกัดวาตะหรือวาสะ (คามวาสี-อรัญวาสี) หรือนิกาย แต่ทั้งหมดอยู่ในข้อ ๖ คือ พระธรรมวินัย ศาสดา หรือธรรมาธิปไตย

การปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล เป็นการปกครองภายในศาสนาเอง ทางรัฐไม่เข้ามาเกี่ยว แต่ก็เข้ามาช่วยอุปถัมภ์อารักขาในบางคราว และทางศาสนาก็ไม่เข้าไปเกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองไม่แสดงธรรมขัดกับการเมือง ไม่ปฏิบัติให้ผิดพระราชกำหนด กฎหมายบ้านเมือง เช่น ไม่บวชราชภัก (ข้าราชการ) ซึ่งมีได้รับอนุญาตจากทางราชการแล้ว

^{๑๕๘} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ, หน้า ๒๔.

สมัยหลังพุทธปรินิพพานในชมพูทวีป(อินเดีย) พระเถระหรือพระอาจารย์ ในเถรวาทหรือ อารยวิเวกในสำนักนั้นๆ เนื่องมาจากเป็นพระอุปัชฌายะอาจารย์ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิเป็นที่เคารพนับถือ ยกย่องกันขึ้นเอง เช่น ในสมัยสังคายนา ครั้งที่ ๑ พระกัสสปเถระ – เป็นพระสังฆปริณายก ในฝ่ายเถรวาท (ที่ถือไม่ถือนสิกขาบทเล็กน้อยตามพระพุทธบัญญัติ) พระปุราณะ – เป็นพระสังฆปริณายกอีกฝ่ายหนึ่ง โดยที่ท่านได้รับการชักชวนให้ปฏิบัติตามฝ่ายเถรวาท แต่ท่านตอบว่า พระเถระทั้งหลายก็สังคายนาพระธรรมวินัยกันดีแล้ว แต่ท่านจักทรงไว้ตามที่ท่านได้สดับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า แสดงว่าท่านไม่ยอมรับปฏิบัติ เป็นการเริ่มต้นแห่งการแยกออกเป็นฝ่ายอารยวิเวก (ที่ถือถือนสิกขาบทเล็กน้อยได้ตามพระพุทธบัญญัติ)

การปกครองคณะสงฆ์กระจายกันอยู่ในสำนักในวาทะหรือนิกายนั้นๆ ทางรัฐยังไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ แต่ก็ให้อุปถัมภ์ในบางคราว ในวาทะหรือนิกายที่พระราชาผู้ทรงเป็นประมุขแห่งรัฐนั้นๆ นับถือ เช่น พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงอุปถัมภ์ฝ่ายเถรวาท มีพระโมคคัลลิตบุดริสสเถระ เป็นหัวหน้า ในสมัยสังคายนาของฝ่ายเถรวาท ครั้งที่ ๓ ส่วนพระเจ้ากนิษฐกะ ทรงอุปถัมภ์ฝ่ายอารยวิเวก ในสมัยสังคายนาฝ่ายนั้น

๒.๘ แผนยุทธศาสตร์การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในประเทศไทย

การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย^{๑๕๙}

ในสมัยสุโขทัย พระมหากษัตริย์และประชาชนส่วนใหญ่ นับถือพุทธศาสนาสายเถรวาท จึงเท่ากับเป็นศาสนาประจำชาติ มีการปกครองคณะสงฆ์ภายใน คือ

๑. มีสังฆปริณายก มีพระอุปัชฌายะ อาจารย์
๒. พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมณศักดิ์ พระราชทินนาม
๓. มีสังฆนายกแห่งวาสะ หรือฝ่าย และมีเจ้าคณะประจำเมืองต่างๆ ที่พระมหากษัตริย์ทางตั้ง

๔. ชื่อสูงสุดแห่งพระสังฆนายกปริณายกว่า พระสังฆราช รองลงมาเรียกว่า ปุครู นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่า น่าจะมีพระสังฆราชมากกว่าองค์เดียว เพราะวิธีปกครองในครั้งนั้น หัวเมืองใหญ่ที่ห่างไกลราชธานี เป็นเมืองประเทศราช โดยมากเมืองใหญ่ เมืองหนึ่งน่าจะมีพระสังฆราช

^{๑๕๙} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, ลักษณะปกครองสงฆ์ โดยสังเขปในการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๘๕-๑๐๘.

องค์หนึ่ง ส่วนเมื่อน้อยจึงมีเพียงปู่ครู เป็นพระสังฆปริณายก คำนี้เปลี่ยนเรียกพระครู แต่ในครั้งสุโขทัย

๕. ในหนังสือพงศาวดารเหนืออีกแห่งหนึ่งว่า จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยเป็น

ฝ่ายขวา - คามวาสี - คันถุระ

ฝ่ายซ้าย - อรัญวาสี - วิปัสสนาธุระ

นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า จะเรียกจะจดว่า คามวาสี- อรัญวาสี ก็ยาก จึงเรียกอย่างง่าย ๆ ว่า ขวา ซ้าย อนุโลมตามชื่อที่จัดหมวดกรรมในราชการ ซึ่งง่ายแก่การเรียกการจด

๖. ทำเนียบคณะสงฆ์สมัยสุโขทัยในพงศาวดารเหนือว่าดังนี้

	ฝ่ายขวา
พระสังฆราชา	อยู่วัดมหาธาตุ
พระครูธรรมไตรโลก	อยู่วัดเขาอินทรแก้ว
พระครูยาโชค	อยู่วัดอุทยานใหญ่
พระครูธรรมเสนา	อยู่วัดโหนดไม่ปรากฏ
	ฝ่ายซ้าย
พระครูธรรมราชา	อยู่วัดไตรภูมิป่าแก้ว
พระครูญาณไตรโลก	อยู่วัดโหนดไม่ปรากฏ
พระครูญาณสิทธิ์	อยู่วัดโหนดไม่ปรากฏ
สมัยกรุงศรีอยุธยา ในชั้นต้นแห่งกรุงเก่า คณะและเจ้าคณะใหญ่	
ฝ่ายคามวาสี สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์	
ฝ่ายอรัญวาสี สมเด็จพระวันรัต	

องค์ไหนมีพรรษาอายุกาลมาก ก็เป็นสมเด็จพระสังฆราช ต่อมาเมื่อคณะป่าแก้วจากลังกามีมากขึ้นในกรุงเก่า และหัวเมืองปักษ์ใต้ชั้นหลัง ต้องแยกคณะคามวาสีเป็น ๒ คณะ จึงเอาตำแหน่งพระวันรัต ไปเป็นเจ้าคณะใหญ่คามวาสีฝ่ายใต้ ตั้งนามเจ้าคณะใหญ่อรัญวาสีขึ้นใหม่ว่า พระพุทธจารย์ (เปลี่ยนเป็น พุฒาจารย์ ในรัชกาลที่ ๔) ต่อมาสมัยพระมหาธรรมราชา (พระราชบิดาสมเด็จพระนเรศวรมหาราช) แบ่งออกเป็น

คณะเหนือ ขึ้นในสมเด็จพระอริยวงศญาณ

คณะใต้ ขึ้นในสมเด็จพระวันรัต(ป่าแก้ว)

คำว่า “ สมเด็จพระ ” นำมาจากเขมรสมัยอยุธยา เดิมคำว่า “ พระสังฆราช ” มีมากองค์ คือ ราชธานีและหัวเมืองใหญ่ทั้งหลายจึงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชขึ้นองค์หนึ่งใหญ่กว่าพระสังฆราช หรือสังฆราชาทุกองค์ ตั้งพระครูในราชธานีขึ้นเป็นพระสังฆราชาคณะให้พิเศษกว่าพระครูทั่วไปแต่เดิม แต่มาเรียกสั้นๆ ว่า พระราชาคณะ ครั้นกรุงเก่าจึงมีสังฆปริณายกเป็น ๓ ชั้น :

(๑) สมเด็จพระสังฆราช

(๒) พระสังฆราชา

(๓) พระครู

๕. สรุปรูปพระเถระผู้ทรงสมณศักดิ์

(๑) สมเด็จพระสังฆราช ซ้าย ขวา ได้แก่ สมเด็จพระอริยวงศ์ และสมเด็จพระวันรัต

(๒) พระพุทธานุจารย์ พระพุทธโฆษาจารย์ พระพิมลธรรม พระธรรมโคดม

(๓) พระพรหมมุนี พระธรรมเจดีย์ พระธรรมไตรโลก

(๔) พระเทพกวี พระเทพมุนี พระญาณไตรโลก

(๕) พระราชาคณะสามัญ มีราชทินนามต่างๆ

จึงได้คณะและเจ้าคณะใหญ่ ดังนี้ (๑)คณะคามวาสี ฝ่ายซ้าย (เหนือ) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (๒) คณะอรัญวาสี สมเด็จพระพุทธานุจารย์ (๓)คณะคามวาสี ฝ่ายขวา (ใต้) สมเด็จพระวันรัต

สมัยกรุงธนบุรี

พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงกู้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาทรงแสวงหาเลือกสรรพระจากเมืองต่างๆ มาทรงสถาปนาและตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราชเป็นต้น เพื่อให้พระพุทธศาสนาทั้งด้านปริยัติ ด้านปฏิบัติ และด้านคณะสงฆ์ คืบคลานเหมือนอย่างสมัยก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาแต่ยังไม่ทันเรียบร้อย

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ก็ทรงจัดขึ้นเค้าเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา แบ่งเป็นฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวา โดยจัดคณะคามวาสี เป็นฝ่ายซ้าย สมเด็จพระอริยวงศ์สังฆราชาธิบดี เป็นเจ้าคณะ จัดคณะอรัญวาสีเป็นฝ่ายขวา พระพนรัตน์เป็นเจ้าคณะ โดยจัดตั้งคณะเหนือ คณะใต้ ขึ้นแทน สองคณะนี้ ยอมรวมเอาคณะอรัญวาสีเข้าไปในเขตของตน คือคณะหนึ่งๆ อาจแยกออกเป็น ๒ คณะย่อย คือฝ่ายคามวาสี และฝ่ายอรัญวาสี ฝ่ายอรัญวาสีก่อนหน้านั้นเป็นคณะหนึ่งต่างหากมาก่อนและยังมิได้เล็ก ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่ายอรัญวาสี จึงยังคงมีเค้าเป็น ๓ คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ คณะอรัญวาสี

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์^{๑๖๐} สมัยรัชการที่ ๑ รัชกาลที่ ๑ ทรงฟื้นฟูปรับปรุงพระพุทธศาสนา ทุกด้าน ทรงสถาปนาพระอารามใหญ่น้อย รวบรวมทำสังคายนาพระไตรปิฎก ทรงปรับปรุงการคณะสงฆ์ ทรงแสวงหาเลือกสรรพระสงฆ์ ทรงสถาปนาแต่งตั้งพระสังฆราช พระราชาคณะทั้งปวงการปกครองคณะสงฆ์ ก็คงแบ่งเป็นคณะเหนือ คณะใต้ ทุกคณะประกอบด้วยคามวาสี อรัญวาสี มีการเปลี่ยนแปลงนามพระราชาคณะบ้าง แต่ก็ยังมีเค้าเป็น ๓ คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ และคณะอรัญวาสี สมัยรัชกาลที่ ๒ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร การปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็นคณะเหนือ คณะใต้ ทุกคณะประกอบด้วย คามวาสี อรัญวาสี แต่ยังคงมีเค้าเป็น ๓ คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ และคณะอรัญวาสี สมัยรัชกาลที่ ๓ โปรดให้รวมพระอารามหลวงและวัดราษฎร์ในจังหวัดกรุงเทพฯ โดยมากเข้าเป็นคณะหนึ่งต่างหาก เรียกว่าคณะกลาง ขึ้นในกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส แต่ยังคงทรงเป็นกรมหมื่นนุชิตชิโนรส อธิบดีสงฆ์วัดพระเชตุพน คณะใหญ่จึงเป็น ๔ คณะมาแต่นั้น คือคณะเหนือ คณะใต้ คณะกลาง และคณะอรัญวาสี ในรัชกาลนี้มีวัดหลวง วัดราษฎร์ สร้างขึ้นใหม่มาก โปรดให้ปฏิสังขรณ์วัดเก่าก็มาก การศึกษาพระปริยัติธรรม ทรงบำรุงขึ้นมาก และทรงมอบหมายให้เป็นพระราชธุระของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่ทรงผนวชอยู่ การเล่าเรียนจึงเจริญมาก

คณะธรรมยุตได้เริ่มขึ้นในรัชกาลนี้ โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งได้ทรงผนวชมาตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๒ และได้ทรงผนวชอยู่ตลอดรัชกาลที่ ๓ มีพระนามฉายาว่า วชิรญาณโณ แต่ยังคงขึ้นอยู่ในคณะกลาง ซึ่งมีกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงเป็นเจ้าของคณะ เดิมเรียกว่า บวรนิเวศาคิคณะสมัยรัชกาลที่ ๔ คณะใหญ่ก็คงแบ่งเป็น ๔ เหมือนรัชกาลที่ ๓ ทรงสถาปนากรมหมื่นนุชิตชิโนรส ขึ้นเป็นกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส เป็นประธานแห่งสงฆ์บริษัททั่วราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๓๙๔ คณะใหญ่ทั้ง ๔ คณะ และเจ้าคณะใหญ่ที่ทรงสถาปนาในต้นรัชกาล คือ

- (๑) คณะเหนือ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อู่) วัดสุทัศน์
- (๒) คณะใต้ สมเด็จพระวันรัตน์(เซ่ง) วัดอรุณราชวราราม
- (๓) คณะกลาง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) วัดโมลีโลก
- (๔) คณะอรัญวาสี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สน) วัดสระเกศ

คณะกลางที่โปรดให้ตั้งขึ้นและขึ้นในกรมสมเด็จพระปรมานุชิต ในรัชกาลที่ ๓ มาในรัชกาลที่ ๔ การบังคับบัญชาว่ากล่าว ก็เห็นจะอยู่ที่วัดพระเชตุพน แม้เมื่อกรมสมเด็จพระปรมานุชิตสิ้นพระชนม์แล้ว(พ.ศ. ๒๓๙๖) คณะกลางก็ยังขึ้นในพระอัฐิกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส มีพระฐานานุกรมพระอัฐิบังคับบัญชาว่ากล่าวมา จนถึงรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสถาปนาพระองค์ฤกษ์ วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นกรมหมื่นบวรรังสีสุริยพันธุ์ พ.ศ. ๒๓๙๔ ตำแหน่งอนุนายกรองแต่ สมเด็จพระกรม

^{๑๖๐} พิฑูร มลิวัลย์, หลักธรรมสำหรับการปกครอง, หน้า ๔๔.

พระปรมาธิบดีชินโรรสเป็นใหญ่ในคณะธรรมยุติการซึ่งเพิ่มสถาปนาขึ้นในรัชกาลที่ ๓ แม้ได้โปรดให้เป็นใหญ่ในคณะธรรมยุติการมาแต่แรก ก็ยังคงขึ้นอยู่ในคณะกลาง ไม่ได้แยกออกเป็นคณะหนึ่งต่างหาก ตลอดรัชกาลที่ ๔ สมัยรัชกาลที่ ๕ ยุคที่ ๑ แต่ พ.ศ. ๒๔๑๑ ทรงสถาปนากรมหมื่นบวรรังสีสุริยพันธุ์ พระบรมราชอุปถยาจารย์ ขึ้นเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ เทียบที่มหาสังฆปริณายก เพราะไม่ได้ทรงตั้งสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ การคณะสงฆ์คงเป็นอย่างเดิม คือ มีคณะใหญ่ ๔ ได้แก่ ๑) คณะเหนือ ๒) คณะใต้ ๓) คณะกลาง ๔) คณะอรัญวาสี ยุคที่ ๒ แต่ พ.ศ. ๒๔๒๔ ทรงสถาปนาพระเจ้านั่งยาเธอพระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ เป็นกกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสโปรดให้มีสมณศักดิ์ เป็นเจ้าคณะรองคณะธรรมยุติการ มีสมณศักดิ์ตำแหน่งนี้ขึ้นเป็นครั้งแรกจึงเข้าใจว่า ยกคณะธรรมยุติการขึ้นเป็นคณะใหญ่เป็นครั้งแรกโดยมีกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นเจ้าคณะใหญ่ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นเจ้าคณะรอง จึงมีคณะใหญ่เป็น ๕ คณะ ๑) คณะเหนือ ๒) คณะใต้ ๓) คณะกลาง ๔) คณะอรัญวาสี ๕) คณะธรรมยุติการ

โปรดให้จัดระเบียบคณะสงฆ์คราวหนึ่ง คือ ให้แยกคณะกลางซึ่งขึ้นพระอัฐิกรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชินโรรสออกมาเป็นคณะหนึ่งต่างหาก ให้หม่อมเจ้าสมเด็จพระพุฒาจารย์(ทัต) วัดพระเชตุพน เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะกลาง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสและคณะสงฆ์ธรรมยุติการตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙

ยุคที่ ๓ แต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๕ โปรดให้ตั้งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) มีรูปแบบการปกครองดังนี้

๑. พระมหาเถระที่ทรงปรึษาในการพระศาสนาและการปกครองบำรุงสังฆมณฑลทั่วไป ได้แก่สมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๔ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ ๑ เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ ๑ เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติการ ๑ เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง ๑ และพระราชาคณะเจ้าคณะรอง คณะเหนือ คณะใต้ คณะธรรมยุติการ คณะกลางทั้ง ๔ ตำแหน่งนั้น ข้อภาระธุระในพระศาสนา เหนือในสังฆมณฑลซึ่งได้โปรดให้พระมหาเถระทั้งนี้ประชุมวินิจฉัยในที่มหาเถรสมาคม ตั้งแต่ ๕ พระองค์ขึ้นไป คำตัดสินของมหาเถรสมาคมนั้นให้เป็นสิทธิขาด ผู้ใดจะอุทธรณ์หรือโต้แย้งต่อไปอีกไม่ได้

๒. เจ้าคณะมณฑล

๓. เจ้าคณะเมือง

๔. เจ้าคณะแขวง เฉพาะในจังหวัดกรุงเทพฯมีพระราชาคณะเป็นผู้กำกับคณะแขวงลระรูป

๕. เจ้าอาวาส

พระราชบัญญัตินี้ไม่เกี่ยวกับนิยายสงฆ์ กิจและลัทธิเฉพาะในนิยายนั้น ๆ ซึ่งเจ้าคณะหรือสังฆนายกในนิยายนั้นได้เคยมีอำนาจกล่าวบังคับมาก่อนประการใดก็ให้คงเป็นไปตามเคยทุกประการ แต่การปกครองอันเป็นสามัญทั่วไปในนิยาย ทั้งปวงให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ข้อยกเว้นนี้ หมายถึงเอาคณะธรรมยุติกา ที่เคยได้พระบรมราชานุญาต ให้ปกครองกันตามลำพังและวัดในกรุงอันยังแยกขึ้นก้ำก่าในคณะนั้นๆ การปกครองสามัญทั่วไปในนิยายทั้งปวงนั้น เช่นหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสเป็นตัวอย่างก่อน แต่พระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ได้มีประกาศพระบรมราชโองการบ้าง ออกกฎหมายพระสงฆ์บ้าง อุตทูนพระพุทธรูปบัญญัติ ให้ผู้ละเมิดต้องโทษทางบ้านเมืองอีกส่วนหนึ่งด้วย และต้องทรงตั้งคฤหัสถ์ให้มีหน้าที่ปกครองสงฆ์ทั้งชำระอธิกรณ์ ทั้งตั้งพระอุปชฌายะ ทั้งถอดถอนมีขุนนางเจ้าหน้าที่ชำระอธิกรณ์ มีชื่อว่า ขุนวินิจฉัยชาญคดี ขุนเมธา วินิจฉัย ส่วนใหญ่รวมอยู่ในกองสังฆการี กรมธรรมการ ซึ่งต่อมาเป็นกระทรวงในรัชกาลที่ ๕ เจ้ากระทรวงปฏิบัติหน้าที่อย่างเจ้าคณะใหญ่โดยพฤตินัย พระเจ้าคณะตามทำเนียบสมณศักดิ์อยู่ในฐานะเป็นที่เคารพนับถือ และปกครองกันภายใน ตลอดถึงเจ้าคณะใหญ่มิได้ปฏิบัติหน้าที่ปกครองเป็นต้นดังกล่าวในส่วนกลางเอง

ต่อมาเมื่อประเทศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ นี้กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส) จึงทรงเริ่มปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมเป็นอันเริ่มสมัยพระปกครองพระโดยตรง พ.ศ. ๒๔๔๙ โปรดให้เลื่อนกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เป็นกรมหลวงวชิรญาณวโรรส

สมัยรัชกาลที่ ๖^{๑๖๑} ยุคที่ ๑ แต่พ.ศ. ๒๔๕๓ โปรดให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตตมาภิเษก ทรงเลื่อนพระเกียรติยศ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส พระบรมราชอุปถัมภ์จารย์ ขึ้นเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และเลื่อนสถาปนา พระสมณศักดิ์เป็น สมเด็จพระมหาสังฆปริณายก (สมเด็จพระสังฆราช) ทว่าพระราชอาณาเขต พ.ศ. ๒๔๕๓ อนึ่ง โปรดให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ได้ทั่วไป

การปกครองคณะสงฆ์ยังคงใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ นั้น แต่เป็นอันงดใช้อำนาจจากมหาเถรสมาคม สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ยังคงทรงเรียกประชุมและบัญชากิจการอันจะพึงทำการสงฆ์ในที่ประชุมนั้น รูปแบบการปกครองจึงเป็นดังนี้

^{๑๖๑} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๙.

๑) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ในที่ประชุมมหาเถรสมาคมโดยปกติ หรือในที่ประชุมพิเศษ หรือโดยพระองค์เอง ยกตัวอย่าง ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ในยุคนี้จึงใช้ว่า พระมหาสมณวินิจฉัย

- ๒) เจ้าคณะมณฑล
- ๓) เจ้าคณะเมืองหรือจังหวัด
- ๔) เจ้าคณะแขวง
- ๕) เจ้าอาวาส

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สิ้นพระชนม์ ๒ สิงหาคม ๒๔๖๔ โปรดสถาปนาพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ (สมณศักดิ์เสมอสมเด็จพระพุฒาจารย์) เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ๒๐ สิงหาคม ๒๔๖๔ การปกครองคณะสงฆ์ กลับมาใช้อำนาจมหาเถรสมาคมตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มีรูปแบบการปกครองดังนี้

- ๑) มหาเถรสมาคม
- ๒) เจ้าคณะมณฑล
- ๓) เจ้าคณะเมืองหรือจังหวัด
- ๔) เจ้าคณะแขวง
- ๕) เจ้าอาวาส

สมัยรัชกาลที่ ๗ การปกครองคณะสงฆ์คงเป็นไปตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑

สมัยรัชกาลที่ ๘ ยุคที่ ๑ แต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ การปกครองคณะสงฆ์คงเป็นไปตามพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์ โปรดให้สถาปนาสมเด็จพระวันรัต (แพ ติสสเทโว) วัดสุทัศนเทพวราราม ขึ้นเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ จัดการปกครองคณะสงฆ์แบบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ดังนี้

๑. สมเด็จพระสังฆราช ทรงบัญญัติสังฆานัติ โดยคำแนะนำของ
๒. สังฆสภา ทรงบริหารการคณะสงฆ์ทาง
๓. คณะสังฆมนตรี ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ทาง
๔. คณะวินัยธร

สังฆสภาประกอบด้วยสมาชิกไม่เกิน ๔๕ รูป ที่เป็น ๑. พระเถระชั้นธรรมขึ้นไป ๒. พระคณาจารย์เอก ๓. พระเปรียญเอก คณะสังฆมนตรี ประกอบด้วยสังฆนายกรูปหนึ่ง และสังฆมนตรีไม่เกิน ๙ รูป จัดระเบียบการบริหารคณะสงฆ์

ก. ส่วนกลาง ๔ องค์การ (๑) องค์การปกครอง (๒) องค์การศึกษา (๓) องค์การเผยแผ่ (๔) องค์การสาธารณูปการ องค์การหนึ่ง มีสังฆมนตรีว่าการรูปหนึ่ง จะมีสังฆมนตรีช่วยว่าการก็ได้

ข. ส่วนภูมิภาค ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในสังฆาณัติ และมีเจ้าคณะตรวจการในภาคต่างๆ ตามที่กำหนดในสังฆาณัติจึงมีเจ้าคณะเป็นลำดับลงไปจนถึงเจ้าอาวาส นับต่อจากคณะสังฆมนตรี ดังนี้

- (๑) เจ้าคณะตรวจการภาค
- (๒) เจ้าคณะจังหวัด
- (๓) เจ้าคณะอำเภอ
- (๔) เจ้าคณะตำบล
- (๕) เจ้าอาวาส

ส่วนคณะวินัยธร เป็นไปตามสังฆาณัติ (ซึ่งแบ่งเป็นคณะวินัยธรชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา) ตามระบอบนี้ มีพระสังฆปริณายก ๔ รูป คือ ๑) สมเด็จพระสังฆราช ๒) ประธานสังฆสภา ๓) สังฆนายก ๔) ประธานคณะวินัยธรชั้นฎีกา

ระเบียบบริหารตามที่กำหนดไว้ในส่วนภูมิภาค มีคณะกรรมการสงฆ์จังหวัด คณะกรรมการสงฆ์อำเภอ(เทียบกับกรรมการจังหวัด กรรมการอำเภอ) มีคณะวินัยธรชั้นฎีกา ๑ คณะ อุทธรณ์ ๑ คณะ ส่วนคณะวินัยธรจังหวัดมีทุกจังหวัด มีวัตถุประสงค์อีกข้อหนึ่ง คือ เพื่อรวมนิกายสงฆ์ (มหานิกาย - ธรรมยุต) ตามแถลงการณ์เรื่องพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ด้วยวิธี

ก. โดยตรง คือ บังคับรวมตามบทเฉพาะกาลว่า ภายหลังทำสังคายนา แต่อย่างช้าไม่เกินแปดปี

ข. โดยอ้อม คือ โดยสังฆสภา ซึ่งตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ สมาชิกฝ่ายมหานิกายมีมากกว่า จึงออกสังฆาณัติบังคับทางการปกครองให้ร่วมกันเลิกล้มอำนาจการปกครองของฝ่ายธรรมยุตเองที่ได้มีมาแต่เดิม ดังที่มีบัญญัติไว้ในมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.

ผลการปฏิบัติ คือ ฝ่ายธรรมยุตเป็นฝ่ายค้านในสังฆสภา^{๑๖๒} เรื่อยมาตั้งแต่ต้นต่อการออกสังฆาณัติ บังคับรวมทางการปกครอง (ทั้งทางบริหารรวมถึงการตั้งอุปัชฌาย์ทั้งทางคณะวินัยธร) แต่ไม่สำเร็จทุกราวเพราะถือว่าออกมาขัดพระธรรมวินัย จึงผิดมาตรา ๒๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๔๘๔ นั้น คณะธรรมยุตคงนับถือปฏิบัติอยู่ในปกครองของเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุตที่มีมาแต่เดิม ได้มีการตั้งกรรมการสังคายนาขึ้นคณะหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ เพื่อดำเนินการตามมาตรา ๖๐ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็เพื่อดำเนินการปรับปรุงรวม ๒ นิิกาย ให้เป็นอันเดียวกัน ตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ปรากฏว่ากรรมการแต่ละนิิกายได้มีความเห็นขัดแย้งกันอย่างมาก ไม่อาจตกลงกันได้

สมเด็จพระสังฆราช(แพ) สิ้นพระชนม์ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๔๘๗ ประกาศสถาปนาสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ วัดบวรนิเวศขึ้นเป็น สมเด็จพระสังฆราช ๓๑ มกราคม ๒๔๘๘ สมัยรัชกาลปัจจุบัน

การใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แต่ความเห็นแตกต่างกันเป็นเหตุให้สมเด็จพระสังฆราชทรงเรียกประชุมพระเถระทั้งสองนิิกาย มาประชุมหารือทำความเข้าใจที่ตึกตึกเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๔๘๔ พระเถระทั้งสองฝ่ายได้ประชุมทำความเข้าใจ ๓ ข้อ ดังนี้ (๑) การปกครองส่วนกลาง คณะสังฆมนตรีคงบริหารร่วมกัน แต่การปกครองบังคับบัญชาให้เป็นไปตามนิิกาย (๒) การปกครองส่วนภูมิภาค ให้แยกตามนิิกาย (๓) ส่วนระเบียบปลีกย่อยอื่นๆ จะได้ปรึกษาภายหลัง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๔๘๔ ไม่อาจใช้ปฏิบัติให้เป็นไปตามความมุ่งหมายได้ ทั้งไม่เหมาะต่อหลักการปกครองคณะสงฆ์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องการให้เคารพเชื่อฟังพระเถระผู้เป็นสังฆบิดร สังฆปริณายก และเป็นธรรมาธิปไตย กิจการที่โปรดให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ตามพระวินัยก็ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ ภิกษุผู้เข้าประชุมค้านขึ้นแต่เพียงรูปเดียวก็ใช้ไม่ได้ และภิกษุทุกรูปผู้เข้าประชุมเป็นสมานสังวาสกะกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงพระผนวช ๒๒ ตุลาคม ๒๔๘๙ ทรงลาผนวช ๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว. ชื่น นพวงศ์ สุจิตโต) ขึ้นทรงกรมเป็น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๔๘๙ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สิ้นพระชนม์ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯสถาปนาสมเด็จพระวันรัต (กิตติโสภโณ ปลด วัดเบญจมบพิตร ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช ๔ พฤษภาคม ๒๕๐๓ ยุคที่ ๒ แต่ พ.ศ. ๒๕๐๕ ตั้งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แต่วันที่ ๒๕

^{๑๖๒} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘๓-๑๘๕.

ธันวาคม ๒๕๐๕ ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๔๘๔ เหตุผลในการประกาศใช้ พ.ร.บ. ฉบับนี้ คือ โดยที่การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจ ดำเนินการด้วย วัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลย์แห่งอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน (ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔) และโดยระบบที่ว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการจึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสีย ใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ทางมหาเถรสมาคม ตาม อำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

การบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ และตามกฎหมายมหาเถรสมาคมที่ ออกตามกฎหมายคณะสงฆ์นี้ ประกอบด้วย

๑ สมเด็จพระสังฆราช ทรงบัญชาการคณะสงฆ์และตราพระบัญชา โดยไม่ขัดหรือแย้งกับ กฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม ทางดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

๒. มหาเถรสมาคม ประกอบด้วย ๒.๑ สมเด็จพระสังฆราช ประธานโดยตำแหน่ง ๒.๒ สมเด็จพระราชาคณะทุกรูป กรรมการฯ โดยตำแหน่ง ๒.๓ พระราชาคณะมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๔ รูป ไม่ เกิน ๘ รูป เป็นกรรมการ โดยสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง

มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยเพื่อการนี้ ให้มี อำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกบังคับ วางระเบียบหรือออกคำสั่งโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย และพระธรรมวินัยใช้บังคับได้

๓. คณะใหญ่ทั้ง ๕ และเจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๕ คือ

๓.๑ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง (ในเขตภาค ๑,๒,๓,๑๓,๑๔,๑๕)

๓.๒ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ(ในเขตภาค ๔,๕,๖,๗)

๓.๓ เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก(ในเขตภาค ๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒)

๓.๔ เจ้าคณะใหญ่หนใต้(ในเขตภาค ๑๖,๑๗,๑๘)

๓.๕ เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต(เขตปกครองธรรมยุตทุกภาค)

เจ้าคณะใหญ่หนทั้ง ๔ ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์มหานิกาย เจ้าคณะใหญ่ ธรรมยุตเฉพาะคณะสงฆ์ธรรมยุต เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ที่บัญญัติให้มีเจ้าคณะสงฆ์ทั้ง สองนิกาย ปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆทุกส่วนทุกชั้น และเพื่อแบ่งเบา ภาระของมหาเถรสมาคม คณะใหญ่ทั้ง ๕ นั้นนับเข้าในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เนื่อง ด้วยมหาเถรสมาคม(ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๐๖ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะ สงฆ์

๔. ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

๕. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

การปกครอง เป็นการใช้อำนาจอธิปไตยตามกฎหมายในการบริหารและจัดการประเทศ การปกครองมีหลายรูปแบบ เช่น การปกครองแบบประชาธิปไตย และการปกครองแบบเผด็จการ นอกจากนี้การปกครองยังมีได้หลายระดับ เช่น การปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนภูมิภาค และการปกครองส่วนท้องถิ่น ในทางพระพุทธศาสนาจะเน้นการปกครองแบบธรรมาธิปไตยเพราะถ้าปกครองธรรมาธิปไตยแล้ว การปกครองประชาธิปไตยก็จะเกิดขึ้นอย่างดีตามมาทำให้บ้านเมืองมีความสุข

๒.๘.๑ แผนยุทธศาสตร์การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา^{๑๖๓} สภาสังคมจังหวัดชัยภูมิในปัจจุบัน มีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เป็นต้น ทำให้ประชาชนมีการดำรงชีวิตที่ค่อนข้างฝืดเคือง ไม่สะดวกเท่าที่ควรจะเป็นจึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านี้ให้ดีขึ้น

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะไม่มีความคลาดเคลื่อนทวนทวนต่อการพิสูจน์ แต่การนำพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันอาจจะมีรูปแบบที่ไม่เหมาะสม ไม่สมควร ได้รับการตำหนิจากคนทั่วไปถึงความไม่ทันต่อเหตุการณ์ สาเหตุหลักของปัญหาดังกล่าว มาจากองค์กรศาสนา โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณร ซึ่งได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ บางรูปได้ประพฤติไม่เหมาะสม ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งศรัทธา มีการดัดแปลงหลักธรรม คำสอนผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ตัวเอง ด้วยเหตุนี้ สภาปฏิรูปแห่งชาติ จึงได้เสนอให้มีการปฏิรูปองค์กรพระพุทธศาสนา ใน ๔ ประเด็นหลักคือ

เรื่องทรัพย์สินของวัดและพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปในจังหวัดชัยภูมิ แสดงความอวดรวยใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ ทำให้เห็นว่าเป็นผู้สะสมมากกว่าเสียสละ และทรัพย์สินของวัดไม่มีการแสดงบัญชีทรัพย์สินให้พุทธศาสนิกชนได้รับรู้ถึงที่มาที่ไปของเงินบริจาค ไม่มีการตรวจสอบความโปร่งใส

^{๑๖๓} คณะทำงานตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ภาค ๑๑, การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ตามแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔, (ม.ป.ท., ๒๕๖๐), หน้า ๒-๑๑. (อัดสำเนา).

เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา เนื่องจากเห็นว่ามีการปฏิบัติที่ประหลาดนอกกลุ่มนอกรทาง ประพฤติไม่เหมาะสม ทั้งนี้ เพราะไม่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน สั่งสอนประชาชนตามความเข้าใจของตัวเองที่คิดว่าถูกต้อง หรือสอนตามแบบอย่างโบราณจารย์ที่เคยสั่งสอนกันมาจากอดีต

เรื่องการทำพระธรรมวินัยให้วิปริตและการประพฤตวิปริตจากพระธรรมวินัย เนื่องจากมีพระภิกษุบางรูปในจังหวัดชัยภูมิที่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพอสมควรแต่ได้ดัดแปลงหลักธรรมคำสั่งสอนนั้นให้เอื้อประโยชน์แก่ตัวเอง สร้างความเข้าใจผิดแก่พุทธศาสนิกชนผู้เคารพนับถือ และปฏิบัติตาม จนเข้าใจว่านั่นคือพระพุทธศาสนาที่แท้จริง

เรื่องฝ่ายอาณาจักรที่จะต้องเข้าไปสนับสนุน ปกป้องคุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา ในจังหวัดชัยภูมิเพราะเห็นว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติไม่สามารถที่จะบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาให้เรียบร้อยดังงามได้ องค์กรทางพระพุทธศาสนาขาดความทันสมัย กำหนดกรอบการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ๖ ด้านตามพันธกิจ คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์โดยเพิ่มการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกเข้าด้วยเป็นกรอบการดำเนินการที่เรียกว่า ๖+๑

กำหนดกรอบการดำเนินงาน

ระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน

ดำเนินงานตามกรอบภารกิจของคณะสงฆ์

ขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ

คณะรัฐมนตรี ในคราวประชุมเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๘ ที่ประชุมมีมติรับทราบผลการพิจารณาหรือผลการดำเนินการตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะที่เป็นสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม เสนอ โดยได้กำหนดระยะเวลาดำเนินการเป็น ๓ ระยะ คือ ๑) การรับรู้บริบทสังคม โดยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน ๒) การนำไปปฏิบัติ โดยนำความคิดเห็นจากที่ได้รับฟังมากำหนดตามภาระงานของคณะสงฆ์ ๖ ด้านแล้วดำเนินการยกร่างแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ๓) การรับรู้ผล โดยนำร่างแผนยุทธศาสตร์เสนอขออนุมัติต่อมหาเถรสมาคม แล้วดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์นั้น พร้อมทั้งติดตามรายงานผลให้มหาเถรสมาคมทราบโดยละเอียด

การดำเนินการในระยะที่ ๑ คณะกรรมการดำเนินการ ได้จัดให้มีการจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นจากพระสงฆ์และผู้แทนพุทธศาสนิกชนจากทั่วประเทศ โดยจัดระดมความคิดเห็น ๓ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ จัดระดมความคิดเห็นจากคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์หนตะวันออกที่มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ครั้งที่ ๒ จัดระดมความคิดเห็นจากคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์หนเหนือที่วัดพระธาตุตอดยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งที่ ๓ จัดระดมความคิดเห็นจากคณะสงฆ์ในเขตปกครองหนกลางและหนใต้ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการจัดระดมความคิดเห็นทั้ง ๓ ครั้ง ที่ประชุมมีความเห็นตรงกันในแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาให้ดีขึ้นในประเด็นหลัก ๓ ประเด็น คือ ๑) การสร้างศรัทธาและการสร้างเอกลักษณ์ของคณะสงฆ์ ๒) การพัฒนาศักยภาพขององค์กรและบุคลากรทางศาสนา ๓) การส่งเสริมและให้ความสำคัญในกิจการพระพุทธศาสนาของรัฐบาล

การดำเนินการในระยะที่ ๒ เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นจากการระดมความคิดเห็นทั่วประเทศแล้ว กรรมการมหาเถรสมาคมที่ได้รับมอบหมายจึงนำข้อมูลดังกล่าวเสนอต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคม ที่ประชุมมหาเถรสมาคม ได้มีคำสั่งมหาเถรสมาคม ที่ ๒/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆของมหาเถรสมาคม เพื่อให้การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ โดยคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย

ฝ่ายปกครอง	มีสมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นประธานกรรมการ
ฝ่ายศาสนศึกษา	มีพระพรหมโมลี เป็นประธานกรรมการ
ฝ่ายศึกษาสงเคราะห์	มีพระพรหมบัณฑิต เป็นประธานกรรมการ
ฝ่ายเผยแผ่	มีสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เป็นประธานกรรมการ
ฝ่ายสาธารณูปการมีพระพรหมมุนี เป็นประธานกรรมการ	

ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ มีพระพรหมมุนี เป็นประธานกรรมการและ คณะกรรมการพัฒนาพุทธมณฑล มีสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เป็นประธานกรรมการ

การดำเนินการในระยะที่ ๓ คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่มหาเถรสมาคมแต่งตั้งได้ประชุมร่วมกันเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ๒๐ ปี การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยอาศัยข้อมูลจากการระดมความคิดเห็นจากพระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการจัดทำแผน เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริงเพราะเป็นข้อมูลจากผู้ปฏิบัติการณ์ในพื้นที่ ถ้าทำอย่างนี้ได้พระพุทธศาสนาในประเทศไทยจะเจริญ เจริญในด้านคุณธรรม และจริยธรรมมากยิ่งขึ้น

๒.๘.๒ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔)

แผนยุทธศาสตร์^{๑๖๔} เป็นทิศทางหรือแนวทางปฏิบัติตามพันธกิจและภารกิจ (Mission) ให้สัมฤทธิ์ผลตามวิสัยทัศน์ (Vision) และเป้าประสงค์ขององค์การ (Corporate) แผนยุทธศาสตร์ที่ดีนั้นจะต้องถูกกำหนดขึ้นตามวิสัยทัศน์ขององค์การ อันเป็นผลผลิตทางความคิดร่วมกันของสมาชิกในองค์การที่ได้ทำงานร่วมกันหรือจะทำงานร่วมกัน โดยวิสัยทัศน์นี้เป็นความเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นจุดหมายปลายทางที่องค์การประสงค์จะไปให้ถึง และวิสัยทัศน์นี้มีการแปลงออกมาเป็นวัตถุประสงค์ (Objective) ที่เป็นรูปธรรม และสามารถวัดได้ทั้งนี้้องค์การสามารถใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นกรอบในการประเมินผลงานประจำปีงบประมาณ ยิ่งไปกว่านั้น้องค์การยังสามารถใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นกรอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) เพื่อการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีได้อีกด้วย

แผนยุทธศาสตร์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กร เพราะกว่าจะมีแผนยุทธศาสตร์นั้นจะต้องมีความเข้าใจในองค์กรของตัวเองอย่างดี จึงจะสามารถกำหนดเป็นวิสัยทัศน์พันธกิจ และค่านิยม คำถามที่จะต้องตอบตัวเองให้ได้ คือ เราเป็นใคร เรากำลังทำอะไร เราทำเพื่อใคร หากเราเข้าใจตัวเองและองค์กรอย่างถ่องแท้แล้วเราจะสามารถกำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลได้ หากเราเข้าใจตัวเองและองค์กรอย่างถ่องแท้แล้วเราจะสามารถกำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลได้ วิสัยทัศน์ (Vision) พุทธศาสน์มั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน พุทธศาสน์มั่นคง เป็นการแสดงถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนา อันเป็น ๑ ใน ๓ สถาบันหลักของชาติ พุทธบริษัทมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นอย่างดีและมีอัตราที่เพิ่มขึ้นของผู้ศึกษาพระปริยัติธรรม มีศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลก ดำรงศีลธรรม แสดงถึงพุทธบริษัทนำหลักธรรมไปใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม อาศัยการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลในการอยู่ร่วมกัน นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน เป็นผลที่เกิดจากการศึกษาในหลักปริยัติ แล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดปฏิเวธ คือ ผลลัพธ์ที่จะนำสังคมให้มีสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยมีเทียบจากอันดับความสันติสุขระดับประเทศ พันธกิจ (Mission) การจะทำให้วิสัยทัศน์บรรลุผลได้ ต้องดำเนินการตามพันธกิจ หรือภาระงานของคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านศาสนศึกษา ๓) ด้านศึกษาสงเคราะห์ ๔) ด้านเผยแผ่ ๕) ด้านสาธารณูปการ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์

^{๑๖๔} คณะทำงานตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ภาค ๑๑, การบริหารกิจคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ตามแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔, (ม.ป.ท.,๒๕๖๐), หน้า ๑๒-๑๕. (อัคราเนนา).

นอกจากนี้ คณะกรรมการฯ ได้เพิ่มฐานะงานพิเศษอีก ๑ ด้าน คือ ด้านการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก เพราะชาวพุทธทั่วโลกมีมติให้พุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก เมื่อวันที่ ๒๐ พ.ศ. ๒๕๔๘ ค่านิยม (Core Value) การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ ต้องอาศัยค่านิยมที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ให้เดินหน้าไปได้ เหมือนน้ำมันเครื่องที่เป็นตัวหล่อลื่นเครื่องยนต์ให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระพุทธศาสนา เป็นสถาบันหลักของสังคมไทย เป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่ มีผู้เคารพนับถือทั่วประเทศและทั่วโลก เพราะฉะนั้น การสนองงานพระพุทธศาสนานั้น ผู้ปฏิบัติต้องเป็นผู้มีจิตสาธารณะ (Service Mind) มีความเชื่อมั่นในองค์กรว่าสามารถนำพาชีวิตให้มีสันติสุขอย่างแท้จริง (ศรัทธา) มีจิตใจที่เสียสละ (จาคะ) มีความพยายามบากบั่น (วิริยะ) มีความอดทน (ขันติ) และมองเห็นเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจน (ปัญญา) จึงจะสามารถขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จได้

มูลเหตุของการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ หากจะมีคำถามว่า เพราะเหตุใด จึงต้องจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปฯ ในเมื่อคณะสงฆ์ได้มีการสนองงานพระพุทธศาสนาตามพันธกิจเป็นประจำ คำตอบก็ปรากฏอยู่ในคำถามอยู่แล้วว่า ถ้าการสนองงานตามพันธกิจซึ่งเป็นงานประจำสามารถแก้ปัญหาได้อย่างทันท่วงที ไม่มีวิกฤตศรัทธาปรากฏให้หนักใจ ก็ไม่จำเป็นต้องทำอะไรอีก แต่ภาวการณ์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น การสนองงานพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน เป็นการทำงานแบบปัจเจกบุคคลอาศัยความรู้ ความสามารถเฉพาะบุคคลในการบริหารงาน ขาดความเป็นเอกภาพ และความเข้าใจ ขาดความเอาใจใส่ดูแล จึงทำให้การพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนาล่าช้า เพราะมองไม่เห็นเป้าหมายร่วมกัน สิ่งที่เราเรียกว่า “สามัคคีธรรมนำสุข” จึงขาดหายไปด้วย ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการขับเคลื่อนฯ จึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาขึ้น เพราะเล็งเห็นความสำคัญ

ความสำคัญของแผนยุทธศาสตร์ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๕ ประการคือ ๑) ช่วยให้องค์กรมีความสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์กับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป ๒) ช่วยให้ผู้บุคลากรตระหนักและเอาใจใส่ถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่เอื้ออำนวยความสำเร็จต่อเป้าประสงค์ขององค์กร ๓) ช่วยส่งเสริมและปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามแนวธรรมาภิบาล (Good Governance) ๔) ช่วยยกระดับการบริหารจัดการทั้งด้านงบประมาณ ด้านระบบการพัฒนาศาสนบุคคลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ๕) ช่วยในการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔) ในขณะนี้ เป็นแผนที่นับว่าเป็นหลักในการปฏิบัติเชิงรุกในแต่ละด้านทั้ง ๖ ด้าน ในการปฏิรูปพระศาสนาถือว่าคณะรัฐบาลเอาใจใส่เพราะว่ายุคสมัยนี้มันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจึงการปฏิรูปพระพุทธศาสนาให้

เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ได้ทำงานอยู่ในกรอบที่แผนได้ตั้งไว้ ทำให้ช่วยยกระดับในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีแนวโน้มให้ดีขึ้นในอนาคต ถ้าปฏิบัติตามกรอบนี้ถือได้ว่าพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองทั้งศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม พุทธบริษัททั้งสี่มีความสามัคคีกัน ปกป้องพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

๒.๘.๓ การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์ในปัจจุบัน^{๑๖๕}

ด้านการปกครอง มีแนวทางการดำเนินการดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรผ่านสื่อ การเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ การบรรพชาอุปสมบทถวายเป็นพระราชกุศล การปฏิบัติธรรม เป็นต้น ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายต่างๆ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย การพัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น พระสังฆาธิการ พระอุปัชฌาย์ พระจริยานิเทศ พระวินยาธิการ ตลอดถึงไวยาวัจกร และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการบริหารจัดการศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา ด้านศาสนศึกษา มีแนวทางการดำเนินการดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านการศึกษา พระปริยัติธรรม ธรรมศึกษา บาลีศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนทายาท ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายตามหลัก “บ ว ร” พัฒนาระบบธรรมาภิบาล ระบบสารสนเทศ พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารศาสนศึกษา ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี พระปริยัตินิเทศ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญา โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่ทุกห้วง ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการ โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายทางการศึกษาตามหลัก “บ ว ร” พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ระบบ

^{๑๖๕} คณะทำงานตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ภาค ๑๑, การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ตามแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา, (ม.ป.ท., ๒๕๖๐), หน้า ๑๕-๒๐. (อัคราเนนา).

สารสนเทศที่ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธ และนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น พัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาเชิงพุทธหลักสูตรพุทธศาสนาวินอาทิตย์ หลักสูตรพระอภิธรรมสำหรับคฤหัสถ์ เป็นต้น ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตย์ ครูสอนโรงเรียนการกุศล เป็นต้น เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา สงเคราะห์ เป็นต้น ๕) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ เป็นต้น ด้านการเผยแผ่ มีแนวทางการดำเนินการดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เช่น จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก การเพิ่มช่องทางสื่อสารเชิงรุกสำหรับกิจการพระพุทธศาสนา พัฒนารูปแบบรายการเชิงพุทธผ่านสถานีวิทยุ โทรทัศน์ทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นต้น เพิ่มศักยภาพทางปัญญาของศาสนบุคคล เช่น พัฒนาพระนักเผยแผ่ ส่งเสริมชมรมทางพระพุทธศาสนาในองค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล คือ พระนักเผยแผ่ พระนักเทศน์ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ ๓) พัฒนางค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง สำหรับสถานที่ปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนา พระนักเผยแผ่ ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาในโครงการวัด เสริมสร้างความสุข ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น เพิ่มศักยภาพของพระนวกกรรมเชิงพุทธ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมให้เข้มแข็ง ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาให้เข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ผู้ได้รับความเดือดร้อน ไร้ที่พึ่ง ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยการพัฒนาระบบธรร

มาภิบาลในการปฏิบัติงานพัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น หลักสูตรพระนักพัฒนา หลักสูตรสัมมาชีพ หลักสูตรสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธ เป็นต้น ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเข้มแข็ง ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหางบประมาณ สนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และการจัดกิจกรรมระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ด้านพัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก มีแนวทางการดำเนินการดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งให้มีความรักและหวงแหนในพุทธมณฑล เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนบุคคล ด้วยการพัฒนาจิตเจริญปัญญา ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการทำงานเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา โดยการจัดทำแหล่งความรู้และสารสนเทศของพุทธมณฑล ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ

จะเห็นได้ว่า แนวทางการดำเนินการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามแผนยุทธศาสตร์นี้จะใช้ ๔ ยุทธศาสตร์ เท่านั้นในการดำเนินการ คือ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ๓) พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา แต่รายละเอียดปลีกย่อยของแต่ละยุทธศาสตร์ หรือที่เรียกว่า “กลยุทธ์” นั้น ขึ้นอยู่กับภาระงานของแต่ละฝ่ายว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องใด โดยยุทธศาสตร์ทั้ง ๔ นั้นจะทำให้ได้ผลลัพธ์องค์กร ๔ อย่าง คือ ๑) อัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมพระพุทธศาสนา ๒) อันดับความสันติสุขระดับประเทศ ๓) ศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลก ๔) มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การปฏิรูปพระพุทธศาสนาจะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จำเป็นต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้วางเอาไว้ โดยแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว มีทั้งแผนระยะสั้น ๕ ปี และแผนระยะยาว ๒๐ ปี แผนปฏิบัติการระยะสั้น ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นการสร้างมาตรฐานกระบวนการทำงาน มาตรการ แผนนโยบาย พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นการปรับปรุงกระบวนการทำงานเข้าสู่มาตรฐานและยกระดับคุณภาพศาสนบุคคลตามเป้าหมาย พ.ศ. ๒๕๖๒ มีการทำงานภายใต้ระบบมาตรฐานและศาสนบุคคลได้รับการพัฒนาตามแผนที่กำหนด พ.ศ. ๒๕๖๓ การบริหารกิจการพระพุทธศาสนามีรูปแบบชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ พ.ศ. ๒๕๖๔ พระพุทธศาสนามีความสงบด้วย ระบบบริหารจัดการที่ทันสมัย ศาสนบุคคลมีความรู้ความสามารถ ประชาชนมีศรัทธา มีผู้เข้ามาศึกษาพระธรรมและนำคำสอนไปปฏิบัติ พุทธศาสนามั่นคง ยั่งยืน และแผนยุทธศาสตร์ ระยะ ๒๐ ปี แบ่งการดำเนินการเป็น ๔ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔) เป็นปีแห่งการเริ่มการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจากการปรับปรุงกระบวนการการทำงานให้โปร่งใส ตามหลักธรรมาภิบาล ได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๕-๒๕๖๙) เป็นการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรพระพุทธศาสนา ด้วยการเรียนรู้และพัฒนายกระดับสังคมให้มีคุณภาพ ระยะที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๗๕-๒๕๗๙) มีเป้าหมายคือ พระพุทธศาสนามีความมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยมีประชาชนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีคุณธรรมนำชีวิต เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ

๒.๘.๔ ยุทธศาสตร์ ๖ ด้านในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

แนวทางและกระบวนการบริหารพระพุทธศาสนา ๖ ด้าน คือ ๑.ด้านการปกครอง ๒.ด้านการศาสนศึกษา ๓.ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔.ด้านการเผยแผ่ ๕.ด้านการสาธารณูปการ ๖.ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการดังนี้^{๑๖๖}

ด้านการปกครอง

สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนาด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรผ่านสื่อ การเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ การบรรพชาอุปสมบทถวายเป็นพระราชกุศล การปฏิบัติธรรม เป็นต้น

ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายต่างๆ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย การพัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น พระสังฆาธิการ พระอุปัชฌาย์ พระจริยานิเทศ พระวินยาธิการ ตลอดถึงไวยาวัจกร และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการบริหารจัดการศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา

ด้านศาสนศึกษา

สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนาด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านการศึกษา พระปริยัติธรรม ธรรมศึกษา บาลีศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนทายาท

^{๑๖๖} คณะทำงานตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ภาค ๑๑, ร่างแผนปฏิบัติงาน การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ตามแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔, (ม.ป.ท.,ม.ป.ป.), หน้า ๗-๑๐. (อัดสำเนา).

ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายตามหลัก “บ ว ร” พัฒนาระบบธรรมาภิบาล ระบบสารสนเทศ พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารศาสนศึกษา ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี พระปริยัตินิเทศ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน

ด้านศึกษาสงเคราะห์

สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญา โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่คฤหัสถ์

ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการ โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายด้านการศึกษาตามหลัก “บ ว ร” พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธ และนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น พัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาเชิงพุทธหลักสูตรพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หลักสูตรพระอภิธรรมสำหรับคฤหัสถ์ เป็นต้น

พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ครูสอนโรงเรียนการกุศล เป็นต้น เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ เป็นต้น

ด้านการเผยแผ่

สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เช่น จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก การเพิ่มช่องทางสื่อสารเชิงรุกสำหรับกิจการพระพุทธศาสนา พัฒนารูปแบบรายการเชิงพุทธผ่านสถานีวิทยุโทรทัศน์ทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นต้น เพิ่มศักยภาพทางปัญญาของศาสนบุคคล เช่น พัฒนาพระนักเผยแผ่ ส่งเสริมชมรมทางพระพุทธศาสนาในองค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนา

หลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล คือ พระนักเผยแผ่ พระนักเทศน์ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์

พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง สำหรับสถานที่ปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ พระนักเผยแผ่

มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่

ด้านสาธารณูปการ

สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาในโครงการวัดเสริมสร้างความสุข

ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น เพิ่มศักยภาพของพระนวกกรรมเชิงพุทธ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมให้เข้มแข็ง

มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

ด้านสาธารณสงเคราะห์

สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาให้เข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ผู้ได้รับความเดือดร้อน ไร้ที่พึ่ง

ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยการพัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น หลักสูตรพระนักพัฒนา หลักสูตรสัมมาชีพ หลักสูตรสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธ เป็นต้น

พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งมีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และการจัดกิจกรรมระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ

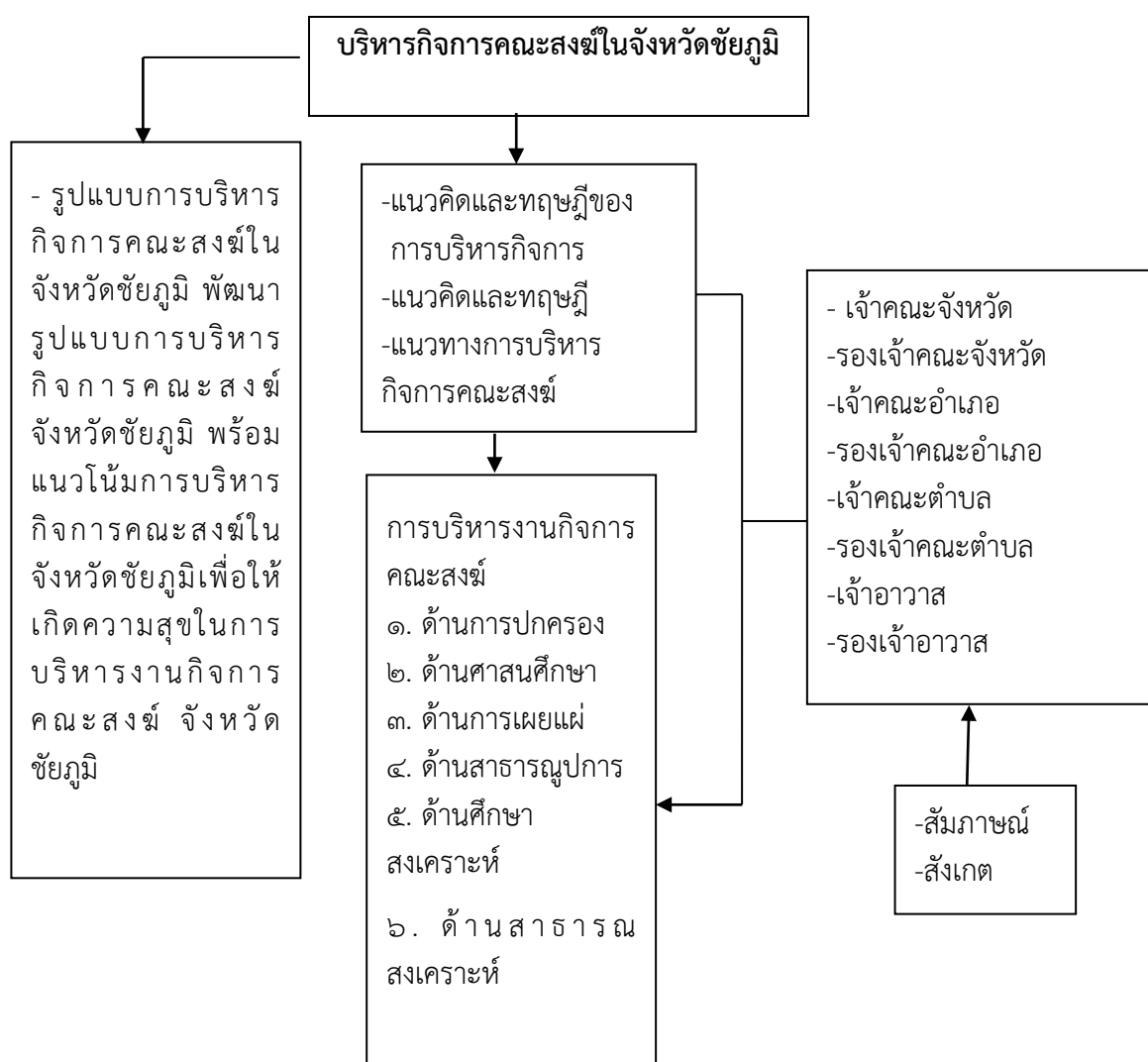
สรุปว่าการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นการปกครองด้วยความเป็นธรรม ความยุติธรรมและยึดกฎระเบียบ พระราชบัญญัติเป็นสำคัญ มีการวางแผน การวางนโยบายให้แก่ละอ้าเภอ ตำบล เจ้าอาวาส หรือ พระสังฆาธิการปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อการปกครองได้ง่ายขึ้น การมีกฎและระเบียบที่ใช้ร่วมกัน ทุกท่านมีบทบาท มีหน้าที่ที่จะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎระเบียบและพระธรรมวินัยเพราะว่าพระสังฆาธิการส่วนมากมีภาระหน้าที่มากมายหลายสถานภาพตามที่ได้รับมอบหมายจึงทำให้ทำงานไม่เต็มที่เหมือนสุภาชิตที่ว่า จับปลาหลายมือ จึงทำให้งานออกมาไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นระดับพระสังฆาธิการควรทำงานให้หนักตามกำลัง สติและปัญญาของแต่ละท่านว่ามีความสามารถแค่ไหนก็ทำให้เต็มที่ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบที่ได้วางเอาไว้ตามบทบาทหน้าที่ของตนๆ แนวคิดเชิงสถานการณ์เป็นแนวคิดที่เน้นสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญเพราะสิ่งแวดล้อมหรือบริบทมีผลต่อพฤติกรรมของแต่ละบุคคลซึ่งผู้บริหารควรรู้จักนิสัยของแต่ละบุคคลที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนพร้อมต้องรู้ความสามารถบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลว่ามีความชำนาญในด้านในบ้างก็ใช้ไปตามความถนัดของแต่ละบุคคล ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องจัดการสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการของตนเองให้เหมาะสมรู้ว่าสิ่งไหนที่จะต้องทำก่อนหลังควรเรียงในสิ่งที่จะเกิดขึ้นก่อน ผู้บริหารต้องรู้จักตนเอง รู้ความสามารถ สามารถใช้คนเป็น บอกคนถูกตามลักษณะของงาน ทำให้งานออกมาถูกต้องน่าพอใจตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้และสอดคล้องกับสภาพที่เกิดขึ้นได้ แนวคิดนี้มีจุดเด่นคือ ไม่เชื่อในหลักการสากล แต่มุ่งเน้นความเป็นสากลของสถานการณ์ เพราะเชื่อว่าไม่มีหลักการใดใช้ได้กับทุกองค์กรได้ เพราะแต่ละองค์กรมีบริบทต่างกัน ประเพณีวัฒนธรรมต่างกันจะเองหลักการที่เป็นหลักสากลมาใช้ไม่ได้ แต่เอาหลักการสากลมาเป็นตัวอย่างเทียบเคียงว่าสิ่งที่จะต้องทำในองค์กรนี้เหมาะสมหรือเป็นประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด ผู้บริหารก็บริหารตามหลักการสากลแต่บริหารตามหลักบริบทของแต่ละองค์กรตามกฎระเบียบที่ได้วางไว้ ดังนั้นการจัดการแต่ละองค์กรจึงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมขององค์กรมันเป็นศาสตร์และศิลป์ของแต่ละองค์กรที่จะสร้างสรรค์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมขององค์กรโดยการดำเนินงานอย่างมีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาศัยบุคคลผู้ร่วมงานที่มีความชำนาญของแต่ละบุคคลพร้อมทั้งกระจายอำนาจอย่างทั่วถึง เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยการใช้หลักการวางแผน จัดการองค์การโดยภาพรวม การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิจึงควรให้ความสำคัญกับจุดแข็ง จุดด้อย อุปสรรค และโอกาส ซึ่งจะเป็ข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการกำหนดทิศทางและกลยุทธ์ขององค์กรที่มีประสิทธิภาพ วิธีดำเนินการทั้ง ๖ ประการดังกล่าวบางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคมแต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยถึงงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและตามพระบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งนี้คำว่าปกครองแปลว่าการควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่าน

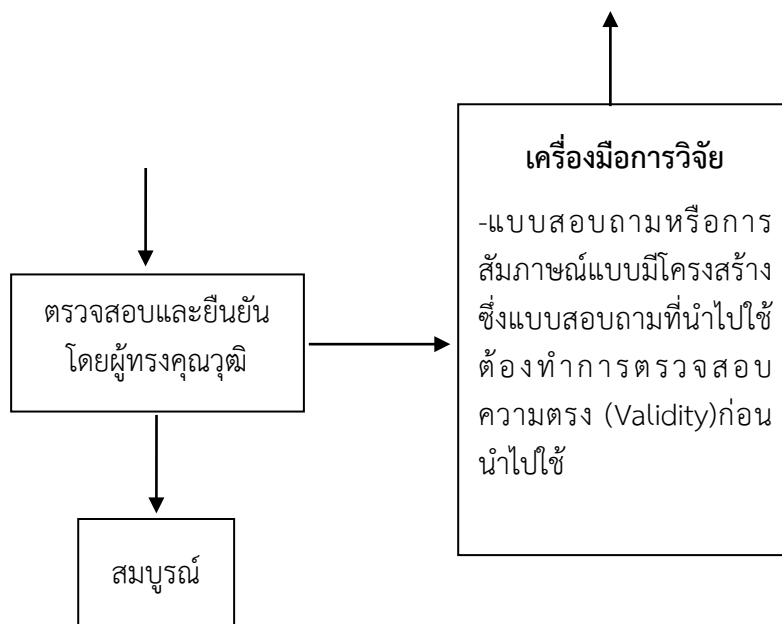
ควรอยู่ด้วยเหตุนี้พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

การพัฒนารูปแบบนั้น การพัฒนารูปแบบแบ่งออกเป็นตอนๆ ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ การปกครองคณะสงฆ์ระดับเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส มีหน้าที่ปกครองแตกต่างกันตามอำนาจและหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิได้ประชุมในระดับพระสังฆาธิการเป็นประจำทุกปีโดยเจ้าคณะภาคเป็นประธานได้กล่าวให้โอวาทและมอบหมายงานให้คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมินำไปปฏิบัติตาม

งานวิจัยส่วนมากมีแนวโน้มที่จะพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงาน ๖ ด้าน การให้ความสนใจในแต่ละด้านไม่เท่ากันเนื่องจากบริบทการเป็นอยู่แตกต่างกัน ส่วนของการทบทวนงานวิจัยผู้วิจัยได้ศึกษาและนำไปใช้เป็นแนวทางเพื่อให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในอนาคต เป็นแนวโน้มเพื่อเดินไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Frame work)

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) พุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ ๒) การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ ๓) แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และภาคสนาม โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยการแบบผสมผสาน ดังนี้

๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ การพัฒนา กระบวนการสร้าง คุณธรรมในการปกครอง และนำเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดชัยภูมิ ดังนี้

(๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้ง หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิด บทบาท คุณลักษณะ คุณธรรมเป็นกรอบในการศึกษา

(๒) ทำการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างและการพัฒนารูปแบบ ทั้งในระดับนโยบาย องค์กร/สถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา

(๓) ศึกษาวิเคราะห์พัฒนารูปแบบ กระบวนการและแนวทางการพัฒนา และความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาในมิติต่างๆ

(๔) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารกิจการ แนวทางพัฒนากิจการคณะสงฆ์และแนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๒) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ การพัฒนา กระบวนการสร้าง คุณธรรมในการ

ปกครอง ทั้งในระดับนโยบาย องค์กร/สถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(๑) ทำการศึกษาและคัดเลือก โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นพระสังฆาธิการระดับการปกครองเท่านั้นมีบทบาทและหน้าที่ในการพัฒนา และหน่วยราชการผู้เกี่ยวข้อง

(๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับคณะสงฆ์ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และส่วนงานที่เกี่ยวข้องทั้ง จำนวน ๑๐ รูป/คน

(๓) ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ บทบาท การพัฒนา กระบวนการสร้าง คุณธรรมในการปกครอง การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวจัย

(๔) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ บทบาท การพัฒนา กระบวนการสร้าง คุณธรรมในการปกครอง เน้นการนำผลการศึกษาวจัยมาเผยแพร่ให้ คณะสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

(๕) สรุปผลการศึกษาวจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ ขอบเขตพื้นที่

การศึกษาวจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาวจัยการพัฒนาแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิและมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการสร้าง การพัฒนา รูปแบบ แนวโน้ม ได้แก่

(๑) ๑๖ อำเภอ ได้แก่

๑) อำเภอเมืองชัยภูมิ ๒) อำเภอจัตุรัส ๓) อำเภอบ้านเขว้า ๔) อำเภอหนองบัวแดง ๕) อำเภอเกษตรสมบูรณ์ ๖) อำเภอแก้งคร้อ ๗) อำเภอเทพสถิต ๘) อำเภอภูเขียว ๙) อำเภอกอนสาร ๑๐) อำเภอบ้านแท่น ๑๑) อำเภอบำเหน็จณรงค์ ๑๒) อำเภอกอนสวรรค์ ๑๓) อำเภอเนินสง่า ๑๔) อำเภอภักดีชุมพล ๑๕) อำเภอหนองบัวระเหว ๑๖) อำเภอซับใหญ่

(๒) พระสังฆาธิการ ข้าราชการ ได้แก่

๑. เจ้าคณะจังหวัด	๑ รูป
๒. รองเจ้าคณะจังหวัด	๑ รูป
๓. เจ้าคณะอำเภอ	๑๖ รูป
๔. เจ้าคณะตำบล	๑๐ รูป
๕. เจ้าอาวาส	๑๐ รูป

๖. นักวิชาการ

๖.๑ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ ๓ คน

๖.๒ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ ๓ คน

รวม ๔๔ รูป/คน

๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ พระสังฆาธิการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ และอาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้เห็นแนวคิดหลักการ ความเป็นมา รูปแบบ บทบาท การพัฒนา กระบวนการสร้าง คุณธรรมในการปกครอง จำนวน ๔๔ รูป/คน ดังนี้

๑. เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ
๒. รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ
๓. เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยภูมิ
๔. เจ้าคณะอำเภอบ้านเขว้า
๕. เจ้าคณะอำเภอจัตุรัส
๖. เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต
๗. เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์
๘. เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง
๙. เจ้าคณะอำเภอคอนสวรรค์
๑๐. เจ้าคณะอำเภอบ้านแท่น
๑๑. เจ้าคณะอำเภอเนินสง่า
๑๒. เจ้าคณะอำเภอคอนสาร
๑๓. เจ้าคณะอำเภอหนองบัวระเหว
๑๔. เจ้าคณะอำเภอภูเขียว
๑๕. เจ้าคณะอำเภอเกษตรสมบูรณ์
๑๖. เจ้าคณะอำเภอแก้งคร้อ
๑๗. เจ้าคณะอำเภอภักดีชุมพล
๑๘. เจ้าคณะอำเภอซับใหญ่
๑๙. เจ้าคณะตำบลโพหนอง
๒๐. เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต ๑ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ

๒๑. เจ้าคณะตำบลท่าหินโงม
๒๒. เจ้าคณะตำบลบ้านขาม
๒๓. เจ้าคณะตำบลบ้านโสก
๒๔. เจ้าคณะตำบล ช่องสามหมอ อ.แก้งคล้อ จ.ชัยภูมิ
๒๕. เจ้าคณะตำบลบ้านแก้ง เขต ๑ อ.ภูเขียว จ.ชัยภูมิ
๒๖. เจ้าคณะตำบลบ้านเพชร อ.ภูเขียว จ.ชัยภูมิ
๒๗. เจ้าคณะตำบลลุ่มลำชี เขต ๒ อ.เขวาสี จ.ชัยภูมิ
๒๘. เจ้าคณะตำบลวังทอง เขต ๒ วัดวังทองสามัคคีธรรม อ.ภักดีชุมพล จ.ชัยภูมิ
๒๙. เจ้าอาวาสศรีชมพู อ.เมือง จ.ชัยภูมิ
๓๐. เจ้าอาวาสวัดละหานค้าย อ.หนองบัวเหว จ.ชัยภูมิ
๓๑. เจ้าอาวาสวัดปรายคอก อ.เมือง จ.ชัยภูมิ
๓๒. เจ้าอาวาสวัดหนองหลอด อ.เมือง จ.ชัยภูมิ
๓๓. เจ้าอาวาสวัดชัยพิบูลย์ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ
๓๔. เจ้าอาวาสศรีวิเศษประชานิมิตร อ.จัตุรัส จ.ชัยภูมิ
๓๕. เจ้าอาวาสวัดป่าโคกสูง อ.แก้งคล้อ จ.ชัยภูมิ
๓๖. เจ้าอาวาสสวรรค์นคร อ.ภูเขียว จ.ชัยภูมิ
๓๗. เจ้าอาวาสพการาม อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ
๓๘. เจ้าอาวาสมงคลศรี อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ
๓๙. ผอ.การกลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม
๔๐. สำนักงานวัฒนธรรม
๔๑. สำนักงานวัฒนธรรม
๔๒. ผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนา
๔๓. นักวิชาการศาสนาชำนาญการ
๔๔. นักวิชาการศาสนาชำนาญการ

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้ง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การจัดเวทีประชุม สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้ง ประเด็นหลักในการศึกษาพัฒนารูปแบบ และการจัดการทางพระพุทธศาสนา โดยดำเนินการและใช้ เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑) แบบสัมภาษณ์ (Inter View) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับพระเถระผู้ใหญ่ นักวิชาการ ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องการพัฒนาธุรกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ เช่น แนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ บทบาท การพัฒนา กระบวนการสร้างคุณธรรมในการปกครอง และแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่

- (๑) ทำแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย
- (๒) นำเสนอแบบสัมภาษณ์แก่อาจารย์ที่ปรึกษา
- (๓) นำแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขตามอาจารย์ที่ปรึกษา
- (๔) นำเสนอแบบสัมภาษณ์แก่ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๔ ท่าน คือ ผศ.ดร.ประยูร แสงใส , ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น, ผศ.ดร.จรัส ลีกา, รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์
- (๕) นำแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
- (๖) นำแบบสัมภาษณ์ลงใช้กับกลุ่มเป้าหมาย

๒) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) โดยดำเนินการร่วมกับพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ของหน่วยงานราชการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ และสัมมนา ร่วมกับนักวิชาการ โดยมีประเด็นสนทนาเช่น แนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ บทบาท การพัฒนา กระบวนการสร้าง คุณธรรมในการปกครองทางพระพุทธศาสนา

๓) การสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกผู้ถูกสัมภาษณ์ พระสังฆาธิการ หน่วยงานราชการและผู้เข้าร่วมกิจกรรมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ดังนั้นจึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

๑) แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Inter view Guideline) และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มสำหรับพระสังฆาธิการ ข้าราชการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง

๒) แบบสังเกต เพื่อการวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

ขั้นตอนของกระบวนการเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยต้องทำการคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ในเรื่องที่จะศึกษาวิจัย ควรมีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ ๑๐ คนขึ้นไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย และตรงตามตัวแปรที่ทำการศึกษา ความซับซ้อนของเรื่องที่ศึกษาเวลาและงบประมาณในการวิจัย

สร้างเครื่องมือการวิจัย โดยทั่วไปเป็นแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างซึ่งแบบสอบถามที่นำไปใช้ ผู้ศึกษาวิจัยต้องทำการตรวจสอบความตรง (Validity) ก่อนนำไปใช้

ทำการสอบถามผู้เชี่ยวชาญด้วยแบบสอบถามหรือสัมภาษณ์ ๓-๔ รอบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของแบบสอบถาม ถ้าแบบสอบถามฉบับแรกเริ่มด้วยการให้ผู้เชี่ยวชาญลงมติหรือจัดลำดับความสำคัญ เมื่อถึงแบบสอบถามฉบับที่ ๒ หรือ ๓ อาจพบว่าคำตอบของกลุ่มไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลง น้อยมาก ก็สามารถยุติการวิจัยได้ ผู้วิจัยจะส่งแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา โดยทั่วไปจะเป็นคำถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างๆ เพื่อรวบรวมจัดประเด็นสร้างเป็นคำถาม จากนั้นเราได้ประเด็นเสร็จเรียบร้อยแล้วก็นำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์นั้นๆ ถือว่าเป็นคำตอบที่เป็นจริง

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) การลงพื้นที่ ๑๖ อำเภอ โดยการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกในการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ ข้าราชการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง

๓) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับพระเถระผู้ใหญ่ นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

๔) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิเพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนาให้ชัดเจนและให้เข้ากับบริบทของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิอย่างถูกต้องทำให้เกิดความสุขในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์

๕) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการสร้างและการใช้องค์ประกอบ ในพัฒนารูปแบบตามหลักพระพุทธศาสนา และเพื่อให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ บทบาท การพัฒนา กระบวนการสร้าง คุณธรรมในการปกครองทางพระพุทธศาสนา การประยุกต์นำรูปแบบพัฒนากิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปกครองอย่างมีความสุข เป็นต้น

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การแจกแบบสอบถาม เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ

(Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

(๑) วิเคราะห์แนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ บทบาท การพัฒนา กระบวนการสร้าง คุณธรรมในการปกครองทางพระพุทธศาสนา และแนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์จากพระสังฆาธิการ และหน่วยราชการ

(๒) ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาารูปแบบและการใช้รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้งหมด ๖ ด้าน ให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงาน

(๓) การนำเสนอรูปแบบและวิธีการพัฒนาบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

(๔) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานกับระดับการปฏิบัติที่มีต่อการสร้างและการพัฒนา เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เกิดการบริหารอย่างมีความสุข

(๕) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ บทบาทและแนวทางการพัฒนารูปแบบเพื่อนำไปใช้การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและการใช้องค์กรประกอบและตัวชี้วัดความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นการพัฒนารูปแบบพร้อมทั้งแนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิให้เกิดความสุขในองค์กร และนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามแนวเดียวกัน

๓.๘ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ ดังนี้

(๑) เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ประถม แสงสว่าง ได้เขียนเรื่อง การบริหารการศึกษาเบื้องต้น คือต้องมีสองแบบ ได้แก่ การบริหารจากศูนย์กลาง (Centralization) หรือที่เรียกว่า การรวมอำนาจ คือ การบริหารที่อำนาจส่วนใหญ่อยู่ที่ส่วนกลาง ให้อำนาจแก่หน่วยงานย่อย^๑

ประธาน คงฤทธิศึกษากร ศึกษาการให้ความหมาย การบริหาร คือ การทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การโดยมีหลักการดังนี้

๑) ต้องมีองค์การ (Organization) และองค์การนั้นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) อันแน่ชัด ต้องมีคนทำงานร่วมกัน คนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือการทำงาน

๒) ต้องมีทรัพยากรในการบริหาร ซึ่งนอกจากคน (Man) แล้วจะต้องมีทรัพยากรอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่เงิน (Money) วัสดุ (Material) ในการทำงาน และต้องมีการ จัดการในการบริหารหรือการทำงานเพื่อให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์^๒

สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา เสนอกระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึงการวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ไว้ล่วงหน้า

๒. การแสวงหา การกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหา กำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึงการบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔. การประสานงาน (Co-Ordination) หมายถึงการจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกัน เพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการทำงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

๕. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึงการตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้

^๑ ประถม แสงสว่าง, การบริหารการศึกษาเบื้องต้น (Introduction to Educational Administration), หน้า ๑๗-๑๘.

^๒ ประธาน คงฤทธิศึกษากร, สุขุมวิทในฐานะปกครองตนเอง, หน้า ๑๗๖.

ทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผล
ขั้น^๓

บรรจบ เนียมมณี ให้ความหมายว่า การบริหารคือ กิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองคน
ขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือ หลายๆอย่างร่วมกัน
โดยประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

- ๑) บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
- ๒) ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
- ๓) ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
- ๔) วัตถุประสงค์นั้นๆต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำ^๔

เสนาะ ตีเยาว์ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ คือ (๑) การบริหารเป็น
การทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัย
กลุ่มคนที่ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัย
ความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สาเหตุสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็น
ว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มี
ความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม
ได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

(๒) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของ
องค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้
ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถ
ทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำไปก็ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่า ประการที่
สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพประการสุดท้าย จะต้อง
ระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

(๓) การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่าประสิทธิผล
หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพหมายความว่า ทำงานโดย
ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้อง
คำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการ
ใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

^๓ วีระรัตน์ กิจจักษ์, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, หน้า ๖๗.

^๔ บรรจบ เนียมมณี, หลักการบริหาร, หน้า ๒๖๑.

(๔) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(๕) การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น^๕

สมพงษ์ เกษมสิน มีความเห็นว่า “การบริหาร” คือ การใช้ศาสตร์และศิลปะการนำเอาทรัพยากรการบริหาร (Administrative Resource) มาประกอบกันตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และเห็นว่าการบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ คือ^๖

- ๑) การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
- ๒) การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
- ๓) การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
- ๔) การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
- ๕) การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล
- ๖) การบริหารอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจของบุคคล ฉะนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือใจ (Collective Mind) เพื่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (Group Cooperation) อันจะนำไปสู่พลังรวมกลุ่ม (Group Effort) ในอันที่จะทำให้ภารกิจบรรลุวัตถุประสงค์
- ๗) การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
- ๘) การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- ๙) การบริหารไม่มีตัวตน (Intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

^๕ เสนาะ ตีเยาว์, การบริหาร, หน้า ๒๓.

^๖ สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, หน้า ๔๑.

สमान รั้งสียกฤษฎ์ และสุธี สุทธิสมบุรณ์ ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ คน เงิน วัสดุ สิ่งของ และวิธีการปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงานหรืออีกนัยหนึ่ง การบริหาร คือ การทำงาน คือ การทำงานสำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่น^๗

กมล รอดคล้าย ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การนำทรัพยากรมาใช้ดำเนินงานตามกระบวนการจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^๘

พระมหาเสริมชัย ชยมงคล ได้เขียนเรื่อง การบริหารวัด สรุปความว่า การบริหารวัด คือ การปกครองดูแลรักษาพระภิกษุสามเณรและฆราวาสที่อยู่ในวัด รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมและการจัดการทรัพย์สินต่าง ๆ ของวัดซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับการบริหารทั่วไป การบริหารวัดยังรวมความไปถึง “การบริหารตน หรือ กายบริหาร” คือ ดูแลรักษา การอบรมตนตามพระธรรมวินัย ได้แก่ ศีลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา หรือเรียกว่า ไตรสิกขา เพื่อสร้างพระในใจตน และเพื่อช่วย สร้างพระในใจคนอื่น ให้แก่พระสงฆ์สามเณรและคนที่อยู่ในวัด^๙

พิฑูร มลิวัลย์ ได้สรุปเรื่องการปกครองเอาไว้ว่า นักปกครองที่ดีต้องปกครองตนเองให้ได้ก่อน โดยต้องมีธรรมประจำใจ ความเป็นธรรมในสังคมเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการปกครอง เป็นสิ่งที่สังคมต้องการและเรียกร้อง แม้ผู้ปกครองจะเป็นผู้เฉลียวฉลาด เป็นผู้ดำเนินงานด้วยความรอบคอบ มีความรับผิดชอบสูง มีความเป็นผู้นำ เป็นผู้มีการศึกษา และเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ แต่ถ้าไม่มีธรรมในใจแล้ว ย่อมไม่สามารถจะนำหมู่คณะไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายได้ การปกครองจะล้มเหลวและเกิดความไม่เป็นธรรมจึงไม่สามารถเป็นนักปกครองที่ดีได้^{๑๐}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึงการบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จ โดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ

^๗ สมาน รั้งสียกฤษฎ์ และสุธี สุทธิสมบุรณ์, **หลักการบริหาร**, หน้า ๑๓๗.

^๘ กมล รอดคล้าย, **คู่มือการบริหารศูนย์ฯ ในวัด**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๙๙.

^๙ พระมหาเสริมชัย ชยมงคล, **การบริหารวัด**, หน้า ๒๕๙.

^{๑๐} พิฑูร มลิวัลย์, **หลักธรรมสำหรับการปกครอง**, หน้า ๑๑๑.

P คือ Planning หมายถึงการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึงการจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของ การปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร^{๑๑}

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวไว้ในหนังสือมณีแห่งปัญญาว่า นักบริหารคือผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นซึ่งเขาบริหารด้วยธรรมาธิปไตย จึงเป็นผู้นำที่น้อมอยู่ในหัวใจของคนร่วมงาน เพราะเขามีธรรมเป็นพลังในการบริหาร ๔ ประการ คือ (๑) ปัญญาพละ กำลังแห่งความรู้เรื่องตนเอง เรื่องคนเรื่องงาน (๒) วิริยะพละ กำลังแห่งความขยันที่ปลุกใจตนเองและคนอื่น ตลอดเวลา (๓) อดวิชชพละกำลังแห่งความสุจริตปราศจากรู้อันเกิดจากอบายมุข (๔) สังคหพละ กำลังแห่งมนุษยสัมพันธ์ที่ประสานใจคนร่วมงานด้วยความโอบอ้อมอารีย์^{๑๒}

(๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในกรพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคม และบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลจากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรธรรมดา แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติก ยึดถืออุดมคติ เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจเป็นพระสงฆ์ นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่าการพัฒนาของท่านมีอยู่ ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้ แก่การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม

^{๑๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีในการบริหาร, หน้า ๓-๕.

^{๑๒} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, มณีแห่งปัญญา, หน้า ๔๕.

คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข และสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๑๓}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิมฐิติสีโล) วัดโนนเมือง ตำบล โนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาพระครูศีลวราภรณ์ ในการนำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจ และใช้ร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิกอบายมุข โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่การศึกษาคือ ชุมชนวัดโนนเมือง ที่มีพระครูศีลวราภรณ์เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน และสมาชิกภายในชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลเป็นตัวประกอบการศึกษา การเลือกบุคคลให้สัมภาษณ์ หรือผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ที่เป็นเป้าหมายในการให้ข้อมูลคือ ๑. พระสงฆ์ ได้แก่ พระครูศีลวราภรณ์ พระภิกษุ-สามเณรในวัดโนนเมือง ๕ รูป ๒.กรรมการวัด มีจำนวน ๘ คน ได้แก่ กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๒ คน ไวยาวัจกร ครูใหญ่ และผู้หญิงกรรมการวัด ๓. ผู้นำชาวบ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ๔. ผู้นำกลุ่มกิจกรรม จำนวน ๔ คน ๕. กรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ สมาชิกภายในหมู่บ้าน ๖. สมาชิกภายในโครงการ หรือตัวแทนกลุ่มทั้ง ๔ กลุ่ม ๗. ชาวบ้านทั่วไปที่อาวุโสชุมชน ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชน ผ่านการสนทนา การบรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือ ชุมชนปลอดอบายมุข โดยขั้นตอนกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ชุมชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกิจกรรมการพัฒนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจากผลสรุปการวิจัยพบว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน^{๑๔}

พระมหาวิมลัญญา ทุยโรตรงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ประชากรกลุ่ม/ตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่กลุ่ม

^{๑๓} พระมหาบุญมี วรณวิเศษ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๖๐.

^{๑๔} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิติสีโล)”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

สัจจะออมทรัพย์ ๑๒ กลุ่ม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตราด ซึ่งมีอายุการก่อตั้งกลุ่ม ๓ ปีขึ้นไป และมีสถานก่อตั้งกลุ่มอยู่ในวัดมีเจ้าอาวาสเป็นประธานกลุ่ม หรือเป็นที่ปรึกษากลุ่ม และผู้เกี่ยวข้องคือ พระสงฆ์ คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เกิดจากพระสงฆ์ที่รับรู้ปัญหาชุมชน จึงมีการประยุกต์หลักธรรมและปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการส่งเสริมระบบการเรียนรู้ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อสร้างทุนชุมชนส่งเสริมการไว้นื้อเชื่อใจและการสื่อสารต่อกันโดยประยุกต์หลัก ฆราวาสธรรม พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมองค์กรชุมชนด้วยการเป็นผู้ปลุกจิตสำนึก ผู้ให้การเรียนรู้ผู้ส่งเสริมคุณธรรมและผู้ให้คำปรึกษา โดยอาศัยบทบาทดังกล่าวในการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มใน ๓ ขั้นตอน คือขั้นแนะนำเตรียมการ ขั้นก่อตั้งกลุ่ม ขั้นดำเนินกิจกรรมด้วยการให้มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยการให้การเรียนรู้ และส่งเสริมคุณธรรมและขั้นดำเนินกิจกรรมมุ่งหมายให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็ง และส่งเสริมคุณธรรมให้คำปรึกษาเกิดสวัสดิการแก่สมาชิก จนเกิดการพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง^{๑๕}

พระมหากษัตริย์ นันทเพชร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ประการแรก เพื่อศึกษาถึงทศนคติของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ผู้รับการศึกษาในปริญญาตรีในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหาวิทยาลัยต่างกัน มีทศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกสังคมวิทยา มีทศนคติเห็นด้วยกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมสูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา วิชาเอกบาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่าปัจจัยอื่น ๆ เช่น พรรษา สถาบัน การศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๑๖}

พระมหาธรรมรัตน์ อริยธมโม (ยศขุน) ได้ศึกษาวิจัยพุทธวิธีในด้านการบริหารและการปกครอง โดยนำมาเปรียบเทียบกับหลักรัฐประศาสนศาสตร์ พบว่าการบริหารของพระพุทธรังค์มี

^{๑๕} พระมหาวิมลญาณ ทูโยสงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๔, หน้า ๒๕.

^{๑๖} พระมหากษัตริย์ นันทเพชร, “ทศนคติพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖.

ความสอดคล้องกับหลักรัฐประศาสนศาสตร์ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งองค์กรรมศาสตร์ ก็ดำรงเป็นปีกแผ่นมั่นคง มาจนตราบเท่าทุกวันนี้ จึงเป็นการยืนยันให้เห็นได้ถึงพระคุณลักษณะของนักปกครอง และนักบริหาร ชั้นยอด ถึงแม้ว่าจะ เป็นศาสตร์ทางโลก เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองโดยตรงส่วนพุทธ ศาสตร์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสงบสุขของมวลมนุษย์ แต่ทั้งสองศาสตร์สามารถศึกษาควบคู่กันได้ อย่างสอดคล้อง เพราะว่าคำสอนในทางพระพุทธศาสนามีสองระดับ คือระดับโลกียะซึ่งเป็นคำสอน ระดับสามัญสำหรับใช้ในชีวิตประจำวันในสังคมทั่วไป ส่วนระดับโลกุตระ อันเป็นคำสอนระดับสูง สำหรับนักบวช หรือผู้มุ่งแสวงหาทางพ้นทุกข์ ด้วยเหตุนี้จึงนำคำสอนในส่วนที่เป็นโลกียะมาศึกษา กับ รัฐศาสตร์ได้อย่างไม่ขัดแย้งกัน^{๑๗}

พระยอุทธนา รมณียธมโม (แก้วกัณฑ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ การจัด องค์กรรมศาสตร์ในสมัยพุทธกาลว่า ๒๕ เมื่อมีการจัดตั้งคณะสงฆ์ใน พระพุทธศาสนาเป็นเหตุให้มีผู้ เลื่อมใสศรัทธาเข้ามาบวชเป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่ จะต้องมีการจัดระบบ วาง ระเบียบ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุขและ สามารถจะบรรลุถึง จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา อาการที่พระพุทธองค์ทรงจัดระบบวาง ระเบียบไว้เป็นแบบ แแผน หรือข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันนี้ เรียกว่าการบัญญัติพระธรรมวินัยเพื่อ เป็นเครื่องมือในการ ปกครองให้การศึกษาแก่สมาชิก ซึ่งเป็นการจัดองค์กรรมศาสตร์ อาจกล่าวได้ว่า เป็นการบริหารจัดการ นั้นเอง

พระสมณิก อนันตรวงค์ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทการบริหารด้านต่างๆ ใน “สถาบัน สงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอนาคตตามพระศนะของพระผู้นำทางด้านวิชาการ” วิทยานิพนธ์สังคม สงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นพระศนะ ของพระสงฆ์นักบริหารและหรือพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในด้านต่างๆ ทั้งหมด ๑๖ รูป บทบาทการบริหาร ด้านต่างๆ ที่กล่าวถึงคือ การบริหารด้านการเผยแผ่ การบริหารด้านการสงเคราะห์ การบริหารด้าน การปกครอง การบริหารด้านการก่อสร้าง และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย^{๑๘}

พระยอุทธนา รมณียธมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจ้องค์กรรมศาสตร์ สงฆ์ในสมัยพุทธกาล” มีประเด็นที่เกี่ยวกับการจ้องค์กร คือ การจัดตั้งองค์กร การจัดการองค์กร และการแบ่งงานในองค์กรกรรมศาสตร์มีจุดมุ่งหมายให้สมาชิกในองค์กรมีการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สูงสุด

^{๑๗} พระมหาธรรมรัต อริยธมโม (ยศขุน) “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗๗-๑๗๘.

^{๑๘} สมณิก อนันตรวงค์, “สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอนาคตตามพระศนะของพระผู้นำทางด้าน วิชาการ”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒.

คือ นิพพาน การมอบหน้าที่ และความรับผิดชอบ เป็นลักษณะการมอบหน้าที่โดยการให้ตำแหน่ง และการสร้างภาระผูกพันต่อหน้าที่ด้วยกระบวนการลงมติของหมู่คณะตามหลักพระธรรมวินัย การประสานงานในองค์กรใช้พระธรรมประสานใจและใช้พระวินัยประสานความเสมอภาคในการอยู่ร่วมกันในการบังคับบัญชา พระองค์ทรงใช้หลักการของความสัมพันธ์ลักษณะบิดากับบุตรและอาจารย์กับศิษย์โดยต่างเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน^{๑๙}

นิตย สัมมาพันธ์ ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับนักบริหารควรมีวินัยรับผิดชอบ ในฐานะผู้นำทางพระพุทธศาสนาวินัยสำหรับฆราวาส คีล ๕ การรักษาคีลได้ผลดีเมื่อมีเบญจธรรม ประกอบหนุนหลักศีล ๕ เอาไว้เป็นค้ำ เช่นทำให้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ได้ง่ายถ้ามีใจเมตตากรุณา เป็นต้น เบญจศีล เบญจธรรมและกุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งเป็นเรื่องของฆราวาส คืออุบาสกอุบาสิกา มีศีล ๕ ธรรม ๕ กรรมบถ ๑๐ โดยสมบูรณ์แล้วก็จะได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” เป็นผู้ประเสริฐเหมาะที่จะเป็นผู้บริหารเพื่อนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาถาวรในระยะยาว^{๒๐}

สยมพร ปุญญาคม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) กับหลักพุทธศาสนา” ได้กล่าวว่า บทพิสูจน์ที่สำคัญของการสร้างระบบการปกครองที่ดี ไม่อาจอาศัยคุณสมบัติเป็นคนดีอย่างเดียวมาเป็นผู้นำบริหารบ้านเมืองได้อีกต่อไป หากคนดีไม่ยึดหลักการปกครองโดยธรรมอย่างเต็มเปี่ยมด้วยศรัทธามั่นคง การปกครองที่ดีไม่ได้อยู่ที่กลไกการปกครองระบบการปกครองหรือวิธีการปกครอง หากแต่เน้นที่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่จะบรรลุ นั่นคือความเป็นธรรมในแผ่นดิน การมีจิตสำนึกของผู้นำผู้มีอำนาจทางคุณธรรม รูปแบบหรือกลไกปกครองจะเป็นอย่างไรก็ได้ แต่กลไกนั้นจะต้องใช้อำนาจโดยมีธรรมะเป็นสรณะ ซึ่งแตกต่างกับตะวันตกที่เป็นระบบการปกครองที่ดีโดยเป็นระบบประชาธิปไตยด้วยวิธีการเน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นหลัก^{๒๑}

จากผลรวมของงานวิจัยดังกล่าว พอจะสรุปโดยรวมความว่า พระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยความต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการทุกระดับเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

^{๑๙} พระยุดธนา รมณียธมโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕

^{๒๐} นิตย สัมมาพันธ์, *กลวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมการบริหารเชิงพุทธ*, หน้า ๔๔-๔๖.

^{๒๑} สยมพร ปุญญาคม, “การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) กับหลักพระพุทธศาสนา”, *สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๒.

ด้วยแล้ว จึงจะต้องปรับบทบาทในด้านต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมให้ได้ พระสังฆาธิการ ต้องมีการพัฒนาตนเองในด้านการศึกษาดูด้วยการชวนช่วยในหน้าที่ของตน และไม่ลืมที่จะพัฒนาคนอื่นหรือคนในชุมชนในสังคมนั้นด้วย ดังนั้นบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงย่อมมีปัญหาอันเนื่องมาจากพื้นฐานความรู้ของพระสังฆาธิการ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในเรื่อง พัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ศึกษาารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ พัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ พร้อมนำเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิและแนวโน้มการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้เกิดความสุขในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนากิจการคณะสงฆ์ บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิควรมี แนวโน้มอย่างไรโดยมีประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีอยู่ ๒ ส่วน เป็นประชากรที่เป็นบรรพชิต ได้แก่ พระสังฆาธิการที่เป็น เจ้าคณะจังหวัด ๑ รูป รองเจ้าคณะจังหวัด ๑ รูป เจ้าคณะอำเภอ ๑๖ รูป เจ้าคณะตำบล ๑๐ รูป เจ้าอาวาส ๑๐ รูป รวมจำนวน ๓๘ รูป ที่เป็นคฤหัสถ์ ได้แก่ สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ ๓ คน สำนักงานพระพุทธศาสนา ๓ คน รวม ๔๔ รูป/คน ผู้วิจัยได้นำเสนอ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๔.๑ พุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

พุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งอยู่ในองค์กรเดียวกัน ก็เหมือนกับการลงไปอยู่ในเรือลำ เดียวกัน เมื่อต้องการไปให้ถึงจุดหมาย สมาชิกทุกคนที่อยู่ในเรือก็ต้องช่วยกันพายเรือ ยิ่งช่วยกันพาย มากเท่าไร เราก็ก็นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานได้เร็วขึ้นเท่านั้น ไม่เหมือนกับการต้องทำงานคนเดียว หากอยากจะไปให้เร็วขึ้นก็ต้องยิ่งทำงานให้มากขึ้น แม้ว่าการทำงานคนเดียวจะทำให้เราได้รับ ความสำเร็จอย่างที่ใจเราคิด ไม่ต้องเสียเวลารอใคร ไม่ต้องกลัวว่าใครจะมาเป็นตัวถ่วงที่จะทำให้การ ทำงานของเราช้า แต่ก็ต้องยอมรับว่าการทำงานคนเดียวนั้น เป็นการทำงานที่เหนื่อยเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังทำให้เราไม่ได้ฝึกทักษะการปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นด้วย หลาย ๆ หน่วยงานเห็นว่าการทำงาน เพียงคนเดียวนั้น ทำให้การทำงานสำเร็จผลช้า คณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิหากยังมัวมานั่งทำงานโดยใช้ กำลังพระสงฆ์เพียงไม่กี่คนในการทำงานหลาย ๆ อย่าง เราคงไปถึงความสำเร็จได้ไม่ทันใจอย่าง แน่นนอนคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิได้นำพุทธบริหารมาบริหารและกฎระเบียบต่างๆตามมหาเถรสมาคม ได้แต่งตั้งขึ้น มหาเถรสมาคมก็อาศัยพุทธบริหารนี้แหละมาบริหารคณะสงฆ์ทั่วประเทศไทย ซึ่งนับว่า ประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมต้องทำให้บริบูรณ์จึงจะทำให้งานนั้นออกมาสำเร็จตาม วัตถุประสงค์ การบริหารงานของพระสังฆาธิการต้องสอดส่องเอาใจใส่ ภาวะ ชูระหน้าที่ของตนอย่า เห็นแต่ยศลาภสักการะ ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง ตามเขตปกครองของตนกิจการบริหารด้านการศึกษา

การสงเคราะห์ ปกครองให้ชัดเจน มอบอำนาจให้เด็ดขาด ปฏิบัติหน้าที่ได้ทันเวลาเหตุการณ์^๑ ดัง พระพุทธเจ้าตรัสว่าบุคคลที่รู้ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่ง ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น พวกหนึ่งปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น บุคคลที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น พึงถูกติเตียนด้วยเหตุ นั้นๆ บุคคลที่ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุ นั้นๆ

คุณภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้รู้จักบุคคลโดยส่วน ๒ ฉะนั้นแล ภิกษุเป็นบุคคลปโรปรัญญูอย่างนี้แล นับว่าเป็นธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วนำมาปฏิบัติทั้งประโยชน์ส่วนตนและผู้อื่น^๒ การบริหารกิจการ คณะสงฆ์ตามหลักพระพุทธศาสนา จะต้องมีความสะดวก รวดเร็ว และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสงฆ์ มีการวางแผน การดำเนินการ ดูแลและรักษา ทุกสิ่งที่เป็นกิจการ ของพระสังฆาธิการต้อง ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน มีความสามัคคีกัน เหมือนกับสุภาวียที่ว่า ความสามัคคีนำมาซึ่งความสุข เป็น หน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์ประกอบด้วย การควบคุมดูแลส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ของภิกษุสามเณรซึ่งเป็นกิจการคณะสงฆ์ตามพระพุทธศาสนาโดยแท้ การตั้งแต่งพระสังฆาธิการที่ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ คือพระภิกษุผู้มีหน้าที่วางแผน ควบคุม ใ้ในงาน ๖ ด้านมาบริหาร คณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย การจะแต่งตั้งถอดถอนมีความสำคัญมากในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์เพราะการ การวางแผน ตัวบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนั้นให้มีประสิทธิภาพ การ มอบหมาย การบังคับบัญชาไปตามลำดับ ตั้งแต่ เจ้าคุณภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้า คณะตำบล เจ้าอาวาส เรียกว่าการบริหารการปกครองคณะสงฆ์จะต้องมีแนวโน้มปฏิบัติร่วมกันใน ปกครองคณะสงฆ์ปรึกษาหารือกันให้บ่อยๆครั้งมีการวางแผนควบคุมดูแลกิจการคณะสงฆ์อย่างสุด ความสามารถตามสติและปัญญา ให้มีประสิทธิภาพ^๓ พุทธบริหารที่สำคัญของผู้บริหาร คือ บริหาร กิจการคณะสงฆ์ให้มีแนวร่วม ที่จะนำไปสู่การร่วมแรงร่วมกันปฏิบัติเพื่อความสำเร็จและบรรลุ วัตถุประสงค์หรือ เป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการใช้คนก็มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน เหมือนพระพุทธเจ้าตั้งสาวกของพระองค์เป็นเอตทัคคะ เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เช่นเดียวกับการ ปกครองมีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ให้ชัดเจน เอาจุดเด่นที่ดีเอามาปฏิบัติในกรอบพระสังฆาธิการ มีแผนงาน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบเพื่อให้งานดำเนินไปตามนโยบาย การบริหารกิจการคณะสงฆ์ก็ปฏิบัติ ตามคุณธรรม และจริยธรรมตามหลักของพระพุทธศาสนานับเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างความเข้ม แข็งและการเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา พระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครองถือเป็นเสา

^๑ สัมภาษณ์ พระราชชายาสีทิสนุทร, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณจันทรังษี, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๓ สัมภาษณ์ พระครูปริยัติโพธิสาร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

หลักและมีบทบาทของการขับเคลื่อนคณะสงฆ์ทั้งงาน ๖ ด้าน^๕ การปกครองคณะสงฆ์อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยปฏิบัติตามพุทธบริหารมีการแก้ปัญหาอย่างมีระบบเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ต้องบริหารตามหลักอริยสัจ ๔ พรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่อาศัยกันและกัน เป็นหลักที่เกื้อกูลกันเป็นการบริหารที่มีหลักธรรมของพระพุทธเจ้าคอยช่วยเหลือเมื่อมีความโลภ ความโกรธ ความหลงเกิดขึ้นก็นำมาใช้ได้ทุกสถานการณ์ เป็นการบริหารหลักการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ การบริหารจะต้องมีจะต้องมีหลายอย่างประกอบขึ้นได้แก่ คน เงิน พัสตุ สิ่งของในยุคปัจจุบัน นำมาประกอบอย่างมีระเบียบเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การดูแลแต่ละสายงานสำหรับพระสังฆาธิการให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จะต้องเอาใจใส่ทั้ง ๖ ด้าน เน้นการมอบหมายงานในหน้าที่พระสังฆาธิการ มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ท่านเหล่านั้นมีขวัญกำลังใจและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ ต้องมีความตื่นอยู่ภายในดังเช่นพระพุทธเจ้า เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานจะทำงานอะไรนั้นก็ย่อมสมบูรณ์ทำให้ทันต่อต่อเวลาและสถานการณ์ในปัจจุบันเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ^๖ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิสร้างเครือข่ายประชาสัมพันธ์ ประสานให้ชัดเจน เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ควบคุมดูแลรักษาตามวัตถุประสงค์ ทำงานตามหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย มั่นตรวจสอบบ่อยๆ และประเมินผลงานในเขตที่รับผิดชอบ มีศีลาจาริยวัตร มีศรัทธา เสื่อมใส มีวิสัยทัศน์ มีวุฒิภาวะของผู้นำมีความเอาใจใส่ในหน้าที่ การแต่งตั้ง ควรพิจารณาให้รอบคอบจะได้ไม่เกิดความเสียหายเป็นบริหารตามหลักพระพุทธเจ้าเพราะมีความตั้งใจเอาใจใส่ดูแลในสิ่งที่ตนเองได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ ในส่วนของภาระหน้าที่ เป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรทุกรูปต้องช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน รูปใดมีความสามารถด้านใดก็ทำหน้าที่ด้านนั้น^๗ การบริหารตามหลักพระพุทธศาสนามีอยู่หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น บริหารตน คน เงิน งาน เวลา ปัญญา และบริหารสถานที่ ท่านมีแนวคิดการบริหาร ๑๐ ประการ คือ ปากเอกร เลขเป็น แผนเหมาะสม เจาะลึก ฝึกจริง ยิ่งเป้า เข้าถึง ตรึงนาน หาญแท้ แก้ปัญหาเป็น ต้องมีในผู้บริหาร เป็นต้นถือว่าบริหารตามพุทธบริหารโดยแท้เพราะธรรมของพระพุทธเจ้ามีอยู่หลายอย่าง ถ้าเอามาใช้ในชีวิตประจำวันก็สามารถเอามาใช้ได้ตามเวลาและโอกาสที่จะเกิดขึ้นทุกสถานการณ์ พระสังฆาธิการกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นของคู่กันเป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อพระพุทธศาสนาเป็นแบบแผนอย่างเป็นระบบ^๘ การปกครองต้องเคราะห้ปัญหาที่แท้จริงของปัญหาต้องใช้หลักอริยสัจ ๔ ค้นหาความทุกข์ เหตุของความทุกข์ เมื่อเจอสาเหตุแล้วก็ต้องแก้ไขให้ถูกต้องตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่พระองค์คอยศึกษาปฏิบัติ

^๕ สัมภาษณ์ พระครูสิริวิจิตราร, เจ้าคณะอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ, ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, วัดไพรีพินาศ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ พระครูชยานันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ, ๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูพินิจสมณวัตร, เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๗ กันยายน ๒๕๖๑.

เอาไว้เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนที่ถูกต้อง การเผยแพร่ ก็เผยแพร่ไปตามโอกาส เวลาไม่เชิงรุกยังไม่หลากหลายที่จะมาปรับความคิดต่อชาวพุทธจะต้องมีความแก้วกล้า ไร้เรง ฟังแล้วสบายหู เกิดสติปัญญาของผู้ฟัง การทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาสำหรับพระสังฆาธิการจะต้องมีการกระตุ้นในการทำงาน ทุกตำแหน่ง พร้อมทั้งช่วยขับเคลื่อนกิจการคณะสงฆ์ให้มีการพัฒนาขับเคลื่อนไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ยิ่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา การแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการมีความจำเป็น เพราะจะเป็นการแก้ไข การปกครองคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ก็จะมีการพัฒนาขึ้น การดูแลและการรับผิดชอบต่อหน้าที่ต้องมีความเรียบร้อยมากกว่านี้ มีประโยชน์ต่อส่วนรวม อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกวันนี้ ทำหน้าที่ของตนเองไม่เต็มที่เหมือนทางโลก จากสาเหตุหลายอย่าง เพราะสังคมชาวพุทธมีความอ่อนแอ หัวใจไหวง่ายจึงลำบากต่อการใช้อำนาจหน้าที่ การปฏิบัติงานของคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิเป็นไปตามบทบาทอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่สอดคล้องกับพุทธบริหาร พร้อมกำหนดนโยบาย การวางแผน กิจกรรมที่สอดคล้องกับคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองตามบริบทของแต่ละวัด ชุมชนหมู่บ้านนั้นๆ มีแนวความคิดกับการบริหารในปัจจุบัน บริหารงานต่างๆให้สำเร็จผลตามที่ตั้งไว้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๔.๒ การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ด้านการปกครอง^๙

การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิมีคณะกรรมการเครือข่ายประชาสัมพันธื รวดเร็วและถูกต้อง มีการจัดกิจกรรมอยู่เสมอ มอบหมายตามความสามารถของแต่ละรูป และมอบโครงการให้ทำแต่ละโครงการ การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมียึดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราช ในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกเป็นพระประมุขสงฆ์ไทยและสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยและทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายมิได้ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด คณะสงฆ์และสามเณรต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการโดยแต่งตั้ง ในการปกครองคณะสงฆ์ แบบแผนการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลักกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงานหรือคณะผู้รับมอบงาน ในการปฏิบัติงานการ

^๙ สัมภาษณ์ พระครูสุตชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ พระราชชยสิทธิสุนทร, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ปกครองคณะสงฆ์ และส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน การตั้งผู้รักษาการแทน และการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่น ๆ เป็นการพัฒนารูปแบบอยู่เรื่อยๆ ของคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ^{๑๐} รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมียังยึดการสั่งการของมหาเถรสมาคมอยู่^{๑๑} การปกครองคณะสงฆ์ถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ให้อยู่ตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมาย ระเบียบ มหาเถรสมาคม คำสั่งได้ผู้บังคับบัญชา เหมือนกับเชื่อฟังคำสั่งสอนได้บังคับบัญชา มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเชื่อฟังต่อผู้อาวุโส ถ้าเราไม่เชื่อฟังก็จะทำให้การปกครองพัฒนากิจการคณะสงฆ์ไม่เป็นไปตามเป้าที่วางเอาไว้คณะสงฆ์มุ่งเน้นการส่งเสริมให้อยู่ในกรอบของพุทธบริหาร การดำเนินงานให้สามารถทำหน้าที่ที่เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย กฎระเบียบ แก่พระสังฆาธิการทุกระดับในจังหวัดชัยภูมิให้สามารถดูแลการปกครองอย่างมีระเบียบ^{๑๒} การบริหารคณะสงฆ์มีรูปแบบที่เป็นไปตามบทบาทอำนาจหน้าที่ในตำแหน่งตามพระราชบัญญัติหรือกฎหมายคณะสงฆ์ได้กำหนดไว้ให้เป็นไปตามบทพระราชบัญญัติหรือกฎหมายมหาเถรสมาคม เหมือนพระธรรมโกศาจารย์กล่าวว่า^{๑๓} “พระสงฆ์มีหน้าที่สั่งสอนอบรมคนทั่วไปให้รู้จักพระพุทธศาสนา ให้ปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้นำคนไม่หลง ไม่มกมาย ไม่ออกไปนอกกลุ่มนอกรทาง แต่จะต้องชวนคนให้เดินตรงตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า”

การปกครองคณะสงฆ์ระดับเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและเจ้าเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส มีหน้าที่ปกครองแตกต่างกันตามอำนาจและหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิได้ประชุมในระดับพระสังฆาธิการเป็นประจำทุกปีโดยเจ้าคณะภาคเป็นประธานได้กล่าวให้โอวาทและมอบหมายงานให้คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมินำไปปฏิบัติตาม ตามบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมาย

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณจันทรังษี, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติโพธิสาร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสุตชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓} วุฒินันท์ กันทะเตียน, “พระสงฆ์กับการเมือง:แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๙-๑๔๐.

ด้านการศาสนศึกษา

การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา^{๑๔}เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาล และบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑล^{๑๕}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นศูนย์การศึกษาที่มาพัฒนาขบวนการองค์ความรู้แก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปมีการพัฒนาระบบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยให้ทันยุคสมัย ได้สร้างภาพลักษณ์เชิงบวกแก่สังคมไทยผ่านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและวิถีชีวิตส่งผลให้การศึกษาของชาวพุทธได้พัฒนาดีขึ้น^{๑๖}ในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่า เรียบจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ

๑. คัมภีร์ คือ ฐานะจตุระ คือ ฐานะฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาธุระ คือ ฐานะฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมยอด ครั้นพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกได้ประชุมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสั่งสอนไว้ให้เข้าเป็นหมวดหมู่ โดยกำหนดจำนวนรวม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าจัดแบ่งเป็น ๓ หมวดคือ

๑. หมวดพระสูตร มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระสูตรปิฎก

๒. หมวดพระวินัย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระวินัยปิฎก

๓. หมวดพระอภิธรรม มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระอภิธรรมปิฎก รวมทั้งหมดเรียกว่า พระไตรปิฎก พระไตรปิฎกจึงเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบต่อมาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วนคือ^{๑๗} (๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น ๓ ชั้นคือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอกการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสูตร

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระราชชายาสีทิศนุทร, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า, (พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๘๒.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระปริยัติกวีจิธาณ, เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ, ๖ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวิมลพุทธินทร, เจ้าคณะอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

แบ่งออกเป็น ๘ ชั้นคือ บาลี ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๙^{๑๘}(๒) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการโดยกระทรวง ประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญการศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีตั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในหลักธรรมนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้และหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้ (๓)^{๑๙} การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แผนกนักธรรมและแผนกบาลี ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักในพระพุทธศาสนา เป็นการจัดการศึกษาให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และมหาวิทยาลัยด้วย(มมร.)ด้วย

ในจังหวัดชัยภูมิด้านการศึกษาก็มีรูปแบบเดียวกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีฝ่ายคันธธุระ และวิปัสสนาธุระ แต่ในปัจจุบันนี้พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาส่วนมากจะเรียนตอนบ่าย แผนกนักธรรมและบาลีจะเรียนตอนเช้า การศึกษาบาลีอย่างเดียวหายากมาก มีอยู่วัดห้วยหินฝน อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ เป็นสำนักที่เรียนแต่ภาษาบาลี เข้า-บ่าย มีการสอบได้ทุกประโยค ๑-๙ เป็นประจำทุกปี นับได้ว่าเป็นสำนักหนึ่งเดียวที่เรียนศึกษาค้นคว้าแต่ภาษาบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมมีอยู่ ๖ โรง ได้แก่ โรงเรียนวัดกลางเมืองเก่าวิทยา โรงเรียนวัดชัยภูมิวนารามวิทยา โรงเรียนวัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก็ง) โรงเรียนพุทธธรรมวิทยา โรงเรียนวัดป่าหนองดินคำวิทยาลัย โรงเรียนประจักษ์วิทยา นุสรณ์^{๒๐} การศึกษาต้องมีหลักอิทธิบาท ๔ ฉันทะ มีแผนงานชัดเจน วิริยะ ลงมือทำงาน จิตตะ พิจารณาตรวจสอบ วิมังสา มั่นประเมินผล

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดชัยภูมิก็ได้^{๒๑} การศึกษาสงเคราะห์เป็นสถานที่เปิดโอกาสให้ลูกหลานได้เข้ามาแสวงหาองค์ความรู้เพื่อให้ชีวิตมีความสุขพร้อมช่วยเหลือเกื้อกูลทางการศึกษาอย่าง

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูจันทโพธารนุวัตร, เจ้าคณะอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตวิหารการ, เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, วัดไพรีพินาศ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูพินิจสมณวัตร, เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

เต็มหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากสาธณะศึกษาหรือบุคคลผู้มีกำลังศึกษาหรือกระบวนการ สงเคราะห์ปวงชนทั้งก่อนวัยเรียนและในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ ตามสมควร^{๒๒} การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันดำเนินการตั้งนี้เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด พร้อมมีรูปแบบฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เน้นทางการปฏิบัติให้มากเพื่อให้เกิดธรรมะเรียนรู้ได้เร็วและเข้าใจให้อยู่ภายใต้จิตใจได้สำนึก ถ้ามีปัญหาอะไรเกิดขึ้นธรรมะที่ปฏิบัตินี้แหละจะมาช่วยไว้ได้ และ^{๒๓} เป็นสถานที่ปลูกฝังประเพณีอันดีงาม ให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาถือว่าเป็นรูปแบบที่ให้อยู่กับสังคมไทยไปตลอด^{๒๔} ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน เช่น ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์อยู่ในวัดชัยภูมิวนาราม เป็นต้นสร้างศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิธีการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนาถือว่าวัดก็มีบทบาทในการสงเคราะห์ทางด้านศึกษาอย่างมาก หรือเป็นจุดเด่นก็ว่าได้^{๒๕} มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนาปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอบก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา การจัดการศึกษาและการจัดการอบรมทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติ บ้านเมืองโดยแท้ และภายในบริเวณวัดจังหวัดชัยภูมิบ้างวัดก็มีการเอื้อกูลให้ศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยมาเปิดศูนย์การเรียนการสอนภายในวัดได้ก็ถือได้ว่าเป็นการศึกษาสงเคราะห์ให้กับหน่วยงานราชการได้

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณจันทรังษี, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรธรรมาวุธ, เจ้าคณะอำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระปริยัติกัจฉิธาน, เจ้าคณะอำเภอมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูสุตชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

ด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่^{๒๖} ในจังหวัดชัยภูมิเป็นการทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ขยายกว้างขวางออกไป ทำให้เป็นที่เผยแผ่หลายต่อสาธารณชนเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคล ทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงต่อพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัติ^{๒๗} สม ดังพระดำริที่พระพุทธองค์ส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกรับรู้จึงได้ ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า จรธ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนฺหิตาย พุทฺชนฺสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุ ขาย เทวมนุสฺสานิ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กกุล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิด ประโยชน์สูงสุด การที่พระองค์ประสงค์ว่า ๓ ประการ คือ ๑. ทิฏฐธรรมมิกัตถะ คือประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์โลกนี้ ประโยชน์ขั้นต้น ๒. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือภพหน้า หรือ ประโยชน์สูงขึ้นไป ๓. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด คือนิพพาน วิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ ในปัจจุบันได้แก่ การเทศนา ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอน สมณะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน^{๒๘} การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ ดังนั้น แนวทางรูปแบบการเผยแผ่ในจังหวัดชัยภูมิเป็นรูปแบบที่มีความเอื้อกูลต่อกัน เช่น เทศน์ในเทศกาล เข้าพรรษาก็ได้เทศน์โปรดโยมที่มวัด จำศีลภาวนา สลับเปลี่ยนกันไปในเวลาทีเทศน์ทุกวัด หรือ เวลา สอนศีลธรรมในโรงเรียนก็การแทรกธรรมะน้อมนำธรรมะให้เด็กปฏิบัติตาม นี่ก็นับได้ว่าเป็นรูปแบบ การในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นต้น^{๒๙} ปัจจุบันการเผยแผ่ยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร จะต้อง ยกกระตือรือร้นในการทำงานให้เข้มข้นหลายเรื่อง เพื่อพัฒนากิจการพระศาสนาให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ พร้อม ดึงศรัทธาให้ชาวพุทธตระหนักถึงเหตุผลในเรื่องที่เกิดขึ้นกับพระศาสนาทุกๆเรื่อง

ด้านการศึกษา

การศึกษา ในจังหวัดชัยภูมิก็มีการประชุมบ่อยครั้งเกี่ยวกับเรื่องนี้^{๓๐} เป็นรูปแบบ ในการช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและ จัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อยเป็นงานเกี่ยวการพัฒนาอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมของวัด

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรธรรมาวุธ, เจ้าคณะอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริวิจิตร, เจ้าคณะอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติเขตตณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูพินิจสมณวัตร, เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๗ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูอนุรักษชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ, ๕ กันยายน

ได้แก่ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานให้อยู่เรียบร้อยดีงาม^{๓๑} การพัฒนา วัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนโดยมีพระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้าน จิตใจ ผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลและรักษา และจัดการวัดของประชาชนถือเป็นการ ช่วยเหลือประชาชนและกิจการอื่นๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่ให้การช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูล ประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัด หรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการจัดการ วัดว่าสาธารณูปการในมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ.๒๕๓๕ ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ข้อแรกว่า บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และ^{๓๒} ศาสนสมบัติ ของวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยดีการสาธารณูปการจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสและ เป็นกิจการของวัดและคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์^{๓๓} ในจังหวัดชัยภูมิได้สอดส่องดูแลให้ ความสำคัญเหมือนกันเกี่ยวกับการสร้างวัด บูรณปฏิสังขรณ์ภายในวัด อนุรักษ์ด้านสาธารณูปการ เมื่อ แยกเป็นข้อย่อยแล้วจะได้ดังนี้

๑. ขออนุญาตรื้อถอนและก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่
๒. ขอสถ้างวัดตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
๓. ขอยกวัดร้างเป็นวัดมีภิกษุจำพรรษา
๔. ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง
๕. ขอยุบวัดรวมวัด
๖. การประกันอัครีภิกษุ วินาศภัย
๗. การประชุมตรวจการคณะสงฆ์
๘. การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด
๙. ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวกับสาธารณูปการ
๑๐. ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา
๑๑. งานของงบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์รูปแบบของจังหวัดชัยภูมิ^{๓๔} เป็นการช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูนิลบรรพตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูชยอนันตคุณ, เจ้าคณะอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูสุตชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูภัทรญาณกิจจานุกุล, เจ้าคณะอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคล^{๓๕} และสาธารณะสงเคราะห์ โดยแยกลักษณะมี ๔ ประการ คือ ๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดและคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำชุมชน เป็นสถานที่จัดวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับหน่วยงานราชการ หอสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น ๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น ช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนให้ไปเพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบลและการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ๓. การเกื้อกูลสาธารณะสมบัติ สถานที่อันเป็นสาธารณะสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง ก่อสร้างโรงพยาบาลและปลูกต้นไม้ เป็นต้น ๔. การเกื้อกูลแก่ประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชน เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทางด้านไฟไหม้และน้ำท่วมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย และสาธารณภัย ซึ่งได้แก่ ความยากจน ความเจ็บไข้ เป็นต้น

การพัฒนาบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมินั้น ถือว่าเป็นภาระหน้าที่หลักของเจ้าอาวาสทุกวัดจะต้องนำนโยบายของคณะสงฆ์ และปฏิบัติมติคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรที่ปฏิบัติสำหรับเจ้าอาวาส เพื่อเป็นการทำเพื่อสังคม นอกจากจะบริหารจัดการภายในวัดแล้วให้เป็นระเบียบเรียบร้อยแล้วยังจะต้องมีความรับผิดชอบต่อความสงบสุขของประชาชนด้วย และคณะสงฆ์ต้องการให้พระสงฆ์โดยเฉพาะระดับเจ้าอาวาส จะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ประเทศชาติ จะต้องช่วยเหลือสังคมด้วยการบริหารพัฒนาให้สอดคล้องกับกฎหมายและระบอบการปกครองที่บัญญัติขึ้นในด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

๔.๓ แนวโน้มการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ด้านการปกครอง

คณะสงฆ์ เป็นบุคคลสำคัญในพระพุทธศาสนาซึ่งทำหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์^{๓๖} ซึ่งเป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์ที่คณะสงฆ์ต้องทำพร้อมเป็นตัวอย่างในการปกครองอย่างจริงจัง^{๓๗} คณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิจะต้องถือเป็นฐานะหน้าที่ของตนควรดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึงต้องมีการวางแผนอย่าง

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลย์คุณากร, เจ้าคณะอำเภอชัยใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระราชชัยสิทธิสุนทร, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระปริยัติกิจวิธาน, เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยภูมิ, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

จริงจังพร้อมปฏิบัติตามแผน ดังพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)กล่าวว่า^{๓๘} ในการวางแผนนั้น เราคิดหลายชั้น ไม่ใช่คิดชั้นเดียวเหมือนการเล่นหมากรุกที่ต้องคิดล่วงหน้าหลายตา จากนั้นก็เดินไปตามแผนที่วางไว้ เมื่อเจอปัญหาที่ต้องรู้จักยืดหยุ่นพลิกแพลงไปตามสถานการณ์ ไม่ใช่เดินเอาหัวชนกำแพง มีการถอยตั้งหลักหรือเปลี่ยนเส้นทางเดิน แต่ไม่เคยลืมหายใจ เป้าหมาย เราต้องเอาชนะปัญหาอุปสรรคให้ได้ และไปให้ถึงเป้าหมายที่วางไว้ ดังคำกล่าวของประธานาธิบดีธีโอดอร์ รูสเวลต์ (Theodore Roosevelt) ที่ว่า “ตาจดดาว เท้าติดดิน (Keep your eyes on the stars and your feet on the ground)” สองตามองที่ดาวดาวคือเป้าหมาย ส่วนสองเท้าก็เดินไปตามแผนเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายนั้น^{๓๙} เพราะการปกครองคณะสงฆ์จะต้องดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้อง ตามกฎระเบียบและมีคุณภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะและให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนในสังคมไทยปัจจุบัน

พระสังฆาธิการ เป็นผู้นำพร้อมทำหน้าที่ตามปกติของพระสงฆ์^{๔๐} คือ การสอนธรรมนำปฏิบัติแก่พุทธบริษัท ยังมีภารกิจด้านการบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาอีก ๖ ด้าน ได้แก่ งานการปกครอง งานการศึกษา งานการศึกษาระดับสูง งานการเผยแผ่ งานการสาธารณูปการ ควบคุมดูแลเอาใจใส่มากยิ่งขึ้น และงานปกครองที่นำมาบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ในด้านนั้น ๆ^{๔๑} โดยเฉพาะการบริหารด้านปกครองของคณะสงฆ์ เป็นหน้าที่หลักของคณะสงฆ์ที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ พร้อมดำเนินการตามนโยบายของคณะสงฆ์ให้ถูกต้อง เพื่อเป็นการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์และการปกครองให้เป็นไปตามระเบียบและกฎของมหาเถรสมาคมและกฎหมายด้วย

พระสงฆ์ผู้มีบทบาทต่อวัดมีองค์ความรู้มีความบริสุทธิ์มีความสันโดษมีขันติธรรม^{๔๒} มีความเป็นผู้นำทางปัญญา มีจริยธรรมและการใช้ชีวิตที่ประเสริฐกว่า ย่อมให้คำแนะนำหรือการให้คำปรึกษาต่อรองกับทางบ้านเมืองได้ดี ที่เห็นว่าบ้านเมืองทำอะไรไม่ถูกต้อง เป็นการย้ายต่อศาสนธรรมก็หาผู้ใดกล้าคัดค้านคว่ำบาตรอย่างจริงจัง ซึ่งรวมทั้งปัญหาศีลธรรมที่ซับซ้อนด้วยก็จะต้อง

^{๓๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทำไมเรารักพระเจ้าอยู่หัว*, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูวิมลพุทธินทร, เจ้าคณะอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูจันทโพธิ์นวัต, เจ้าคณะอำเภोजัตร์ส จังหวัดชัยภูมิ, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตวิหารการ, เจ้าคณะอำเภเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูพินิจสมณวัตร, เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

อาศัยผู้ปกครองที่มีภูมิรัฐภูมิธรรมมาช่วยชี้แนะให้^{๔๓} เพราะการปกครองของคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ อาจจะไม่ทั่วถึงเพราะเหตุปัจจัยหลายอย่าง^{๔๔} เช่น วัดอยู่ไกลกัน ค่าใช้จ่ายก็เยอะ จึงได้มอบหมายให้เจ้าอาวาสแต่ละวัดช่วยดูแลปกครองภายในวัดให้เรียบร้อยสมบูรณ์ และบทบาทของวัดในสังคมเมือง เพราะเหตุนี้พระสงฆ์รุ่นใหม่^{๔๕} จะต้องมองปัญหาของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันว่ามีอะไรที่อยู่ในสภาพที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการปกครองบ้างควรที่จะหาวัดที่ไม่มีพระสงฆ์อยู่ให้พระสงฆ์รุ่นใหม่มาปกครองเป็นเจ้าอาวาสมีความรู้สติและปัญญาคอยดำเนินชีวิต^{๔๖} นอกจากนั้นก็ต้องพยายามศึกษาปัญหาต่างๆ ของการปกครองคณะสงฆ์ พร้อมหาแนวทางแก้ไขร่วมกันทั้งญาติโยมและพระภิกษุสงฆ์ด้วยจึงจะแก้ปัญหาที่ได้ถูกต้อง

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่เราได้ศึกษาเรียนรู้อยู่ทุกวันนี้^{๔๗} เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาล สมัยนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศ เพื่อดำเนินกิจการคณะสงฆ์ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา^{๔๘} ดังนี้

๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม ๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร ๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ โดยภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์อยู่ภายใต้การปกครองโดย^{๔๙} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณจันทรังษี, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรธรรมาวุธ, เจ้าคณะอำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระครูสิริวัชราร, เจ้าคณะอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระครูอรุณธรรมโกศล, เจ้าคณะอำเภอนีนสง่า จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติเขตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูนิลบรรพตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระครูสุตชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ปัจจุบันมหาเถรสมาคมมีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภท^{๕๐} คือ

๑. การปกครอง
๒. การศึกษา
๓. การศึกษาสงเคราะห์
๔. การเผยแผ่
๕. การสาธารณูปการ
๖. การสาธารณสงเคราะห์

การปกครองของคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมินั้นเป็นหลักสำคัญเป็นอย่างมากในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์ก็ปฏิบัติไปตามบทบาทหน้าที่ตามหลักคำสอนตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสเอาไว้เมื่อ ๒๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว แล้วก็เอากลัทธิธรรมวินัยมานำมาประยุกต์ปฏิบัติให้เกิดกฎระเบียบถูกต้อง คณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิจึงปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยพร้อมปฏิบัติตามกฎระเบียบของมหาเถรสมาคมอย่างเคร่งครัดแน่วแน่ที่พระสงฆ์จะต้องทำในการปกครองให้ดีขึ้นก็คือ ควบคุมดูแลเอาใจใส่ตนเองก่อนมีศีลบริสุทธิ์ เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติที่ดีอยู่เสมอ เป็นแบบอย่างที่ดี

ด้านการศาสนศึกษา

การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม^{๕๑} ๒ ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์ เป็น ๒ ส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี^{๕๒} การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ด้านปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สีลสิกขาการอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจด้วยปัญญา การเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้^{๕๓} สร้างสรรค์ในสังคม เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ การบวชเรียนคือ การศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระครูกัลป์ยาน์กิจจานุกูล, เจ้าคณะอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลย์คุณากร, เจ้าคณะอำเภอชัยใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระอธิการสนั่น โอภาโส, เจ้าคณะตำบลโพหนอง จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระครูโสภณภัทรกิจ, เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต ๑ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

สถานภาพของการศึกษาคณะสงฆ์สมัยปัจจุบัน เปิดกว้างทางด้านการศึกษา ทั้ง การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาทางโลก มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค อันควรแก่สมณะที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการ การควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษา ให้ดำเนินไปด้วยดี การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ^{๕๔}

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตร แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักเรียนชั้นตรี นักเรียนชั้นโท นักเรียนชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสมี อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี ที่ศึกษาเล่าเรียนเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตร แบ่งออกเป็น ๘ ชั้น คือ ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๙

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กัน

ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา^{๕๕} ระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริง^{๕๖} ทั้งทางโลกและทางธรรมแต่วิชาการพระพุทธศาสนายังเป็นแกนหลักในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ถือเป็นการศึกษาสมัยใหม่ที่ผสมผสานทั้งทางด้านศาสนาและวิชาสามัญศึกษาเข้าด้วยกันการจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ หรือสังคมแห่งการเรียนรู้^{๕๗} จะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพหุมีพอกิน จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อสภาวการณ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน^{๕๘} สามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจมองเห็นคุณค่า และใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ และในแง่ขอบเขตของการศึกษา

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระครูพิสิษฐ์รัตนภาส, เจ้าคณะตำบลท่าหินโงม จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติวิภูสิต (ถนอม ป.ธ.๖), เจ้าคณะตำบลบ้านขาม จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระครูเกษมบุญศิริ, เจ้าคณะตำบลบ้านโสก จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์ธรรมาวุธ, เจ้าคณะตำบลช่องสามหมอ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๑๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระครูวรเจตยาภิรักษ์, เจ้าคณะตำบลบ้านแก้ง เขต ๑ อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

การศึกษาของคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้^{๕๙} ควรส่งเสริมให้พระภิกษุ ได้เข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและพัฒนาศักยภาพด้านการศึกษาเช่น แนะนำให้ไปเรียนวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ^{๖๐} เพื่อนำความรู้เสริม ความสามารถที่ได้รับจากการศึกษาอบรมมานำมาประยุกต์ใช้พัฒนาวัดหรือพัฒนาด้านศึกษาที่ทางวัดจัดขึ้น^{๖๑} และเป็นการพัฒนาพระสงฆ์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตอีกด้วย เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษานำความสุขมาให้ทำให้เกิดปัญญาถือว่ามามีออรุณจิตตัวไปจนตลอดชีวิตเหมือนสุภาชิตที่ว่าปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก^{๖๒} โดยเฉพาะการศึกษาคณะสงฆ์ จะต้องเร่งรีบพัฒนาให้เจริญมากกว่าการศึกษาที่ทั่วโลกที่จัดอยู่ในขณะนี้ สร้างเอกลักษณ์ของการศึกษาคณะสงฆ์ให้โดดเด่น เน้นการปฏิบัติให้เยอะๆ เพราะการปฏิบัติเป็นจุดขายที่ดี เป็นหลักที่ดีผู้ส่วนมากที่กสิณแล้วก็อยากมีความสนใจในหลักคำสอนเหมือนกัน และประกอบด้วย ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ และมีนิสัยแห่งการพัฒนา และการทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักพัฒนาตนเองด้วยการศึกษา เป็นการกระบวนที่เป็นแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของระบบการศึกษาพระสงฆ์ของจังหวัดชัยภูมิ^{๖๓} การศึกษาที่ดีย่อมจะดำเนินชีวิตมีคุณภาพชีวิต ทำให้รู้จักวางแผน ในการดำเนิน ชีวิตในการทำงาน ปรับเปลี่ยนอารมณ์และทัศนคติ จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ สามารถเข้ากับคนทุกคนได้ เป็นพระสงฆ์ที่ทุกคนเข้าหาได้แก้ปัญหาได้ตามสติและกำลังของแต่ละพระสงฆ์เอง

การศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิควรมีแนวโน้ม เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม ให้เข้าสู่ระบบราชการอย่างเต็มตัว มีศักดิ์และสิทธิ์เหมือนโรงเรียนทั่วไป มีสวัสดิการ ใช้สิทธิ์เหมือนราชการ เป็นต้น ฝ่ายบ้านเมืองควรเอาใจใส่ในการศึกษาคณะสงฆ์อย่างแท้จริง เน้นคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้นมีระบบกฎหมายเกณฑ์ในการเอากุลบุตรเข้ามาบวชให้ได้มากที่สุดแล้วมีความรับผิดชอบ การดูแลใกล้ชิดให้อยู่ดีกินดีเป็นต้น และคณะสงฆ์เองควรร่วมมือมีทีมปรึกษาที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนให้เป็นระบบตามวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของพระพุทธศาสนา

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระครูโสภณกิตติยากร, เจ้าคณะตำบลบ้านเพชร อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระครูพิชญชัยกิจ, เจ้าคณะตำบลลุ่มลำชี เขต ๒ อำเภอเขาวัว จังหวัดชัยภูมิ, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระครูปลัดพิระพันธ์ ธมฺมวฑฺฒโฒ เจ้าคณะตำบลวังทอง เขต ๒ วัดวังทองสามัคคีธรรม อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระอธิการอนุรักษ์ สุทธิปัญญา เจ้าอาวาส อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติสีลโสภณ, เจ้าอาวาสวัดปรางค์กู๋ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนา^{๖๔} ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนา เผยแผ่หลักธรรม คำสั่งสอนให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้ปฏิบัติตามจนได้บรรลุผลานิพพาน ปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำได้หลายช่องทางและสื่อต่างๆ โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ทุกชนิด และอินเทอร์เน็ต^{๖๕} ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้น ให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม^{๖๖} แล้วน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ ที่จะต้องปฏิบัติ และช่วยกันประกาศเสริมสร้างปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ^{๖๗} เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และตั้งตนให้อยู่ในสัมมาปฏิบัติ^{๖๘} เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุข ให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดถึงการปฏิบัติ การทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม^{๖๙} จัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระครูอนุกุลภัทรกิจ, เจ้าอาวาสวัดหนองหลอด อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระครูพิบูลกิตติสาร, เจ้าอาวาสวัดชัยพิบูลย์ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูสุตภัทรธรรม, เจ้าอาวาสศรีวิเศษประชานิมิตร อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดป่าโคกกุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชัยวัฒน์, เจ้าอาวาสสวรรค์นคร อำเภอภูมิจังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

^{๖๙} สัมภาษณ์ นายธนนท์ เชื้อสามารถ, ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

การช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์ งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน^{๗๐} เช่นงานพระธรรมทูต ดำเนินการโดยใช้มติมหาเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ^{๗๑} โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา^{๗๒} ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนในต่างประเทศ ผ่านการอบรมเป็นเวลาสามเดือน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ^{๗๓} เพื่อให้ได้พระนักเผยแผ่ที่มีคุณภาพสามารถนำธรรมะ ไปอบรมสั่งสอนประชาชนทั่วไปได้ และนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธี การใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม^{๗๔} การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนได้รับการพัฒนา และยังมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ^{๗๕} จำเป็นจะต้องมีกลยุทธ์ รูปแบบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการเผยแผ่ โดยบูรณาการจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งพุทธกาล เช่น การแสดงธรรม จะต้องมียุทธวิธีใหม่ๆ ประยุกต์การแสดงธรรม^{๗๖} ให้เกิดอรรถรสในการฟัง สำหรับทุกเพศทุกวัย ให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ มีสื่อประกอบบ้าง และลีลาการแสดงธรรมด้วย จะทำให้ผู้ฟังเกิด

^{๗๐} สัมภาษณ์ นายทวีศักดิ์ เจือจารย์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๑} สัมภาษณ์ นายณรงค์ศักดิ์ อ้อชัยภูมิ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชัยภูมิ, ๑๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นายสุนันท์ ศรีสุข, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, วัดด่านสำโรง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๓} สัมภาษณ์ นางนลินรัตน์ ศิริดิถลภัทร์, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ จังหวัดชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระครูสุตสารมงคล, เจ้าอาวาสมงคลศรี อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระครูพิพิธสถิตธรรม, เจ้าอาวาสพการาม อำเภอกษัตริย์บุรณ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๖} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชัยวัฒน์, เจ้าอาวาสสุวรรณคร อำเภอกุมิเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ความสนใจ ใคร่จะฟังธรรมด้วยความตั้งใจ^{๗๗} เนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาวะความเป็นจริง ทันท่องเหตุการณ์โลกและธรรม ผสมผสานวิธีการ การแนะนำสั่งสอน และกาปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย มีเหตุผลต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ^{๗๘} เชื่อมโยงเข้ากับการดำรงชีวิต และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำได้ มุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง^{๗๙} เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนมุ่งประโยชน์ต่อมหาชนเพื่อศึกษาให้รู้ถึงไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวเรื่องเผยแผ่ไว้ว่า^{๘๐} การเผยแผ่ ก็คือการแผ่ขยายการศึกษาแห่งสิกขาออกไปในวงกว้างให้ถึงมวลประชาชน หรือพัฒนามนุษย์ทั่วทั้งโลก พัฒนาอารยธรรมของมนุษยชาติ ซึ่งก็ยิ่งเป็นเรื่องที่ย้ำเตือนให้ต้องหนักแน่นจริงจังในงานการศึกษา ต้องเอาใจใส่ทำงาน อุทิศ ปรึพจณา โวหาท และอนุสาสนี ให้เชี่ยวชาญ จะแจ้งแสดงสาระ ความจริงคุณค่า ประโยชน์ของธรรมวินัยให้ประจักษ์ที่จะใช้ได้ผลจริง สอนด้วยเหตุผล อีกทั้งการเผยแผ่นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคง งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ จะต้องเพิ่มบทบาท กลยุทธ์ หลักการและเหตุผลด้วยการประยุกต์รูปแบบใหม่ ให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

รูปแบบการเผยแผ่ที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบัน มีหลากหลายวิธี การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สันทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐานและ การจัดกิจกรรมภายในวัดหรือโรงเรียนและตามสถานที่ต่าง ๆ ที่กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การใช้สื่อประกอบ จะเลือกใช้วิธีใด ขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้ฟัง พระสงฆ์ควรยึดเป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เข้ากับสภาพแวดล้อมแต่จุดหมายคือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรธรรม เจ้าอาวาสศรีวิเศษประชานิมิตร อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดป่าโคกกุ้ง อำเภอแก้งคล้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระครูอนุกุลภทฺธิกิจ, เจ้าอาวาสวัดหนองหลอด อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๐} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, **ตอบเรื่อง พ.ร.บ. คณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ลิธัมม์, ๒๕๖๑), หน้า ๙.

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัจจุบันทางคณะสงฆ์^{๘๑} โดยมติคณะกรรมการมหาเถรสมาคม จะเน้นเรื่องการศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษาต่างๆ ให้ได้รับทุนอุดหนุนด้านการศึกษาสงเคราะห์ซึ่งทางวัดจะต้องถือเป็นกิจของสงฆ์^{๘๒} เพื่อส่งเสริมด้านการศึกษาให้ทุนการศึกษาหรือถ้าวัดไหนมีกำลังหรือมีโรงเรียน ก็จะจัดตั้งเป็นโรงเรียนการกุศล โดยจัดการเรียนการสอน^{๘๓} ทางวัดจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทุกอย่าง นักเรียนก็จะเรียนฟรีตลอด การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลก็เพื่อให้พระสงฆ์ได้ทำกิจกรรมคืนสู่สังคม^{๘๔} ให้สังคมได้รับประโยชน์ทางการบริหารงานของทางวัด เพราะวัดเป็นสถานที่สำคัญ เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวพุทธ ฉะนั้นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ก็คือว่า พระพุทธศาสนาได้คืนความสุขสู่สังคม โดยให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของทางวัด^{๘๕} โดยพระสงฆ์เป็นผู้บริหารซึ่งปัจจุบันก็มีหลายวัดที่จัดการศึกษาสงเคราะห์ โรงเรียนก็จะตั้งอยู่ภายในวัดเสียส่วนมาก

พระสงฆ์จัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วิชาการทางโลก ให้เป็นไปตามกฎของกระทรวง เด็กก็จะได้รับการศึกษาทางพระพุทธศาสนาและทางโลกควบคู่กัน จะทำให้เด็กได้รับกล่อมเกลาจิตใจด้วยและ^{๘๖} การจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย เช่น ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด^{๘๗} การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักเรียน ที่ดำเนินการอยู่ในสังคมไทยนี้^{๘๘} คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ แบ่งเป็น ๒ ประการ คือ

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลย์คุณากร, เจ้าคณะอำเภอชัยใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระปริยัติกิจวิธาน, เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๓} สัมภาษณ์ พระครูนิลบรรพตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๘๔} สัมภาษณ์ พระครูวิมลพุทธิสาร, เจ้าคณะอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๕} สัมภาษณ์ พระครูสิริวิจิตรกร, เจ้าคณะอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๖} สัมภาษณ์ พระครูพินิจสมณวัตร, เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระครูกัลป์ยาน์กิจจานุกุล, เจ้าคณะอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๘๘} สัมภาษณ์ พระครูอนรรักษ์ชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

๑. การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร และในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ จัดได้ถึง ๔ ประเภท (๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา (๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ในสังกัดของคณะกรรมการศึกษาเอกชน (๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะ (๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์สังคมและสติปัญญาส่งเสริมให้ ฝึกปฏิบัติบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา^{๙๙} “สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์บุคคลผู้ กำลังศึกษา^{๑๐} พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะ ตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัว หรือเป็นการ คณะสงฆ์ได้ ซึ่งถือว่าการศึกษาเป็นผลดี แก่ประเทศชาติ^{๑๑} และผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์โดยตรง การสงเคราะห์การศึกษาสามารถดำเนินการได้ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียน หนังสือแล้ว^{๑๒} ภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่กำลังศึกษาในสถานที่ ศึกษาทั่วประเทศ ช่วยพัฒนาสถานศึกษาช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษาแก่เยาวชน

การศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญ^{๑๓} ประการหนึ่ง เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตใน สังคมได้อย่างมีความสุข^{๑๔} การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยวัดและพระสงฆ์จึง เป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษา^{๑๕} โดยเฉพาะเด็กที่ ยากจนขาดคนดูแล และกำพร้าบิดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชน

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดป่าโคกกุ้ง อำเภอแก่งคล้า จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูอรุณธรรมโกศล, เจ้าคณะอำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ดร.สิริกร กำพลังฤทธิ์, สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูอนุรักษชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูพิบูลกิตติสาร, เจ้าอาวาสวัดชัยพิบูลย์ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูวิมลพุทธิสาร, เจ้าคณะอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูเกษมบุญสิริ, เจ้าคณะตำบลบ้านโสก จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ได้ใกล้ชิด^{๙๖} พระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคม^{๙๗} วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย การศึกษาเล่าเรียนควรให้เด็กมีปัญญาสามารถระดับทุกข์ได้ ดังหลวงพ่พุทธทาสกล่าวไว้ว่า^{๙๘} “แม้ว่าการศึกษาเล่าเรียนของเราในโรงเรียนที่จะช่วยให้เราดับทุกข์ได้ นี่ก็เป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธเจ้า ซึ่งจะเป็นพระพุทธเจ้าเต็มรูปแบบในที่สุด ขอให้เด็กเตรียมตัวที่จะมีพระพุทธเจ้าที่ถูกต้องกันแบบนี้ไปตั้งแต่เล็กๆเถิด การที่เด็กจะสร้างโลกในอนาคตเป็นสิ่งหวังได้ เด็กๆ จะสร้างโลกในอนาคตได้ ถ้าเขารู้จักพระพุทธเจ้าอย่างถูกต้องกันในลักษณะเช่นนี้”^{๙๙} ก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนา และเป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป

การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันหน่วยงานทางราชการ ก็ควรจะให้การสนับสนุนด้านงบประมาณด้วย ไม่ใช่ให้ทางวัดรับผิดชอบ บางครั้งก็เป็นภาระกับทางวัดมากเกินไป หรืออาจจะขาดแคลนทุนทรัพย์ อุปกรณ์การศึกษา ไม่เพียงพอ จึงทำให้การจัดการศึกษา ไม่มีประสิทธิภาพได้ ฉะนั้นก็ควรทางราชการจะต้องจัดงบประมาณมาสนับสนุนการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เพราะบางวัดอาจจะมีการก้ำกึ่งทางด้านทุนทรัพย์มาก แต่บางวัดอาจจะมีน้อย เพราะแต่ละวัดจะแหล่งเงินทุนไม่เหมือนกัน การจัดการศึกษาสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติ ทั้งด้านการศึกษาการอบรมสั่งสอนการให้ที่อยู่อาศัยอาหาร รวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่น และมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ ได้รับการศึกษาที่อยู่ใกล้บ้าน ไม่ต้องเดินทางไกล

ด้านการสาธารณสุข

การก่อสร้างภายใน ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก^{๑๐๐} เนื่องจากก่อสร้าง ที่ได้ก่อสร้างมาเป็น ๒๐ หรือ ๓๐ ปี ที่ผ่าน เก่าโทรม ใช้ประโยชน์ไม่ได้ หรือก่อให้เกิดอันตรายได้ ก็ต้องมีมีการ

^{๙๖} สัมภาษณ์ พระครูนิลบรรพตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๙๗} สัมภาษณ์ พระครูชยानันท์คุณ, เจ้าคณะอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๘} พุทธทาสภิกขุ, เด็กจะเป็นผู้สร้างโลกในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมไทย-อิสราเอล, ๒๕๔๔), หน้า ๔๓.

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติเขตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณจันทรังษี, เจ้าคณะอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

บูรณปฏิสังขรณ์ใหม่เพื่อกลับมาใช้งานได้เหมือนเดิม^{๑๐๑} หรืออาจจะลื้อเพื่อสร้างทดแทนของเก่าที่มี เนื่องจากไม่สามารถที่จะบูรณะได้แล้ว ก็จำเป็นต้องทุ้มทำลายไป ก็เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์หรือผู้ที่ เป็นเจ้าอาวาส จะต้องทำนุบำรุงสิ่งก่อสร้างภายในวัดให้สวยงาม ปรับภูมิทัศน์ให้สวย^{๑๐๒} และคงทนถาวร มั่นคง แต่การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๔๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบัน บทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ”^{๑๐๓} ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวม กิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน^{๑๐๔} แต่เป็นสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนให้ความสนใจว่า เจ้าอาวาสเป็น นักพัฒนาที่มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาวัด พร้อมจะยกกระวัดให้เป็นแหล่งการศึกษา และการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ก็ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสจะสร้างสิ่งแวดล้อมอย่างไรโดยยึดหลักธรรมะกับธรรมชาติ ทำให้เห็น ว่าธรรมกับธรรมชาติเหมือนกันทุกอย่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน

วัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด^{๑๐๕} บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ ไม้ประดับ ไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติ ทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา^{๑๐๖} สถานที่รื่นรมย์ ลานวัดสะอาด ปราศจากมูลฝอย สิ่งปฏิกูล มีถังรองรับขยะ มีถนนทางเดินเท้า วัดควรมีประตูปิดเปิดตามวันเวลา^{๑๐๗} เพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สิน มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญ ๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตาม สมควร^{๑๐๘} ก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน การ บริหารกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบัน ๑. การบูรณะและ พัฒนาวัด ๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ๓. การดูแลรักษาและจัดการ ศาสนสมบัติ

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ พระราชชัยสิทธิสุนทร, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ พระครูโสภณภัทรกิจ, เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต ๑ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดป่าโคกสูง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ พระครูวรเจตยาภิรักษ์, เจ้าคณะตำบลบ้านแก้ง เขต ๑ อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ พระครูโสภณกิตยากร, เจ้าคณะตำบลบ้านเพชร อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดป่าโคกสูง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติเขตคนารักษ์, เจ้าคณะอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ นายสุนันท์ ศรีสุข, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, วัดด่านสำโรง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.

ของวัด และการบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุขในการบำเพ็ญสมณธรรม วัดควรจัดบริเวณและอาคารสถานที่ให้ร่มรื่นสวยงาม สะอาด สงบและมีสภาพป่าที่มีความร่มรื่นและเป็นธรรมชาติมากที่สุดเป็นสถานที่ในการศึกษาดังสมเด็จพระพุฒาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า^{๑๐๙} ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเสนาสนะ งานก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ ตลอดจนจำพวกสถาปัตยกรรม จะเรียกว่า สาธารณูปการหรืออะไร ก็เพื่อมารองรับ หรือมาหนุนมาเสริมกิจกรรมและการปฏิบัติทั้งหลายในการศึกษานั้นเอง จะสร้างจะเสริมเติมแต่งบูรณะอะไร ก็ดูว่าจะมุ่งให้ไปใช้ประโยชน์ที่จะก่อไตรสิกขาอย่างไร โดยให้หนุนการปฏิบัติในศีล คือการอยู่ร่วมทำต่อกันให้สมที่จะเป็นสังคมที่ดีงาม สมาน การมีจิตใจของตนที่สุขสันต์มีคุณภาพสูง และปัญญา รวมทั้งบุญกิริยาที่เป็นบุพภาคทั้งหลาย^{๑๑๐} จัดให้มีหอกระจายข่าวเพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ชุมชนและประชาชนหรือคนในท้องถิ่น

สาธารณูปการ คือ กระบวนการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์^{๑๑๑} เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก^{๑๑๒} การบูรณะและพัฒนาวัด การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ^{๑๑๓} การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม^{๑๑๔} การทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ

การสร้างสาธารณูปการ เรียกว่าจำเป็นมากในการพัฒนาวัด^{๑๑๕} แต่สิ่งที่สำคัญกว่าการสร้าง คือการวางแผนบริหารจัดการวัดให้เป็นระบบ^{๑๑๖} เริ่มตั้งแต่สำรวจข้อมูลเนื้อที่ของวัด และ

^{๑๐๙} สมเด็จพระพุฒาจารย์, **ตอบเรื่อง พ.ร.บ. คณะสงฆ์**, หน้า ๙.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระครูพิสิษฐ์รัตโนภาส, เจ้าคณะตำบลท่าหินโงม จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติวิภูสิต (ถนอม ป.ธ.๖), เจ้าคณะตำบลบ้านขาม จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสุตชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรธรรมาวุธ, เจ้าคณะอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตวิหารการ, เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระครูพิบูลกิตติสาร, เจ้าอาวาสวัดชัยพิบูลย์ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติวิภูสิต (ถนอม ป.ธ.๖), เจ้าคณะตำบลบ้านขาม จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

บริเวณวัดก่อน จัดการแผนผัง ระบบนิเวศวิทยา^{๑๑๗} และการจัดหมวดหมู่ว่า จะสร้างตรงไหนเพิ่มเติม ปรับภูมิทัศน์ให้เรียบร้อยก่อน แบ่งสัดส่วนที่อยู่ของสงฆ์^{๑๑๘} และสถานที่เรียนหรือแหล่งการศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของวัดและชุมชน แหล่งการเรียนรู้ของทางวัด

ประวัติศาสตร์ของประเทศไทย คนไทยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด เมื่อรวมกันขึ้นเป็นชุมชน ก็เกิดความต้องการมีการสร้างวัดไว้เป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวพุทธ ให้มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างวัดและชุมชน เมื่อมีเทศกาลต่าง ๆ ก็จะไปวัดกันที่วัด และมีพระสงฆ์ไว้สำหรับเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณี และเป็นที่ยศเรียนศึกษาของกุลบุตร จึงได้ช่วยกันสร้างวัดของตนหรือของชุมชนขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็อาราธนาพระสงฆ์มาอยู่ประจำเป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดของประชาชน พระสงฆ์รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัด ถือเป็นความช่วยเหลือประชาชน หรือถือกุศลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นหรือประชาชนทั่วไป จึงเรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดว่าการสาธารณูปการ

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

สาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่ต้องทำเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของวัดเอง^{๑๑๙} และเป็นประโยชน์ของพระศาสนาพร้อมทั้งเป็นประโยชน์ของพุทธศาสนิกชนเป็นสิ่งที่ถือกุศลให้อยู่ดีมีความสุข เพราะมีสาธารณสงเคราะห์คอยเป็นที่พึ่งอาศัยซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของวัดได้ช่วยเหลือประชาชนทั่วไป^{๑๒๐} สาธารณสงเคราะห์เป็นการถือกุศลทำประโยชน์ร่วมกัน มีงานอะไรเกิดขึ้นต้องมีการประชุมปรึกษาหารือแสดงความคิดเห็นร่วมกันโดยแบ่งออกเป็น ๕ ประการดังนี้คือ

๑. การช่วยเหลือถือกุศลในปัจจุบันที่เป็นองค์ความรู้และเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เช่น ห้องสมุดเพื่อประชาชน เปิดวัดให้พ่อค้าแม่ค้ามาอนตอนกลางคืน เป็นต้น
๒. การช่วยเหลือถือกุศลให้ชาวบ้านมีความสุขในการทำงานเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน
๓. การช่วยเหลือถือกุศลสถานที่ เช่น การสร้างถนน ขุดคลอง การก่อสร้างวัด พัฒนาโรงเรียน พร้อมทั้งการช่วยเหลือประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยากจากภัย

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรธรรมาวุธ, เจ้าคณะอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชัยวัฒน์, เจ้าอาวาสสวรรค์นคร อำเภอภูมิจังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ พระปริยัติกิจวิธาน, เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ พระราชชัยสิทธิสุนทร, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

ธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เป็นต้น เหล่านี้ถือว่าการสงเคราะห์เป็นประโยชน์แก่ผู้ลี้ภัยทั้งบุคคลและวัตถุตามกำลังที่มีอยู่หรือตามเหตุปัจจัย

บทบาทพระสงฆ์เกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์^{๑๒๑} เป็นการสงเคราะห์ประชาชนและการสาธารณสงเคราะห์ทั้งบุคคลและวัตถุ^{๑๒๒} สาธารณสงเคราะห์พระสงฆ์มีหน้าที่ช่วยเหลือทุกคนทั้งคนรวยและคนจนตามเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น เช่น คนจนไม่มีข้าวกินก็ช่วยเหลือแบ่งอาหารให้พร้อมแนะนำสิ่งที่ดีงามในการทำมาหากิน ส่วนคนที่มั่งมีก็ช่วยแนะนำในเรื่องการเป็นอยู่ อยู่อย่างไม่ประมาท มีสติและปัญญาในการครองเรือน^{๑๒๓} เงินที่ได้รับภิกษุนิมนต์มาก็ได้สะสมนำไปฝากไว้เพื่อจะได้ให้นำแก่ประชาชนทั่วไปและนิสิต นักศึกษา นักเรียน ก็ถือว่าได้ให้ทุนการศึกษาเป็นประจำทุกปีตามโอกาส

การสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องกระทำเพื่อส่วนร่วมทั้งบ้าน โรงเรียน วัด^{๑๒๔} ควรเอาใจใส่ดูแลเต็มที่ในบทบาทหน้าที่ของตน^{๑๒๕} พระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในวัดหรือพระพุทธศาสนาเวลาญาติโยมเดือดร้อนก็ต้องช่วยเหลือตามเหตุปัจจัย เช่น งานศพบางครั้งเอามาอยู่ในวัดตั้งบำเพ็ญไว้หลายคืน พระสงฆ์ก็เป็นที่พักที่อาศัยให้ความสะดวกทั้งวัตถุและให้กำลังใจให้กับญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือมีงานศพอยู่ที่บ้านพระสงฆ์ก็ช่วยเหลือ เช่น ทำบุญร่วมด้วยตามกำลังที่มีอยู่ เป็นต้น สังคมสงเคราะห์เป็นบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์เป็นทั้งทางตรงทั้งทางล้อม จะไม่เพิกเฉยนิ่งนอนใจไปตามอารมณ์ของตนบางครั้งไม่ถูกใจก็ต้องฝืนทำเพราะทำแล้วเป็นประโยชน์แก่สังคมก็จะทำโดยกระทำอย่างมีสติและปัญญา^{๑๒๖} ดังนี้ ๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือผู้ลี้ภัย เป็นที่ประชุมของหมู่บ้านและชุมชนกิจการหน่วยอบรมประจำตำบลกิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ๒. การช่วยเหลือ เพื่อสาธารณประโยชน์ แก่ประชาชนหมู่บ้าน เช่น การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน ขุดสระน้ำขนาดใหญ่ การทำสะพาน ศาลาริมทาง อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่นๆ ๓. การสร้างถนน ขุดลอก สร้าง

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ พระครูวิมลพุทธิสาร, เจ้าคณะอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ พระครูพิพิธสถิตธรรม,เจ้าอาวาสพการาม อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระครูพิชาญชัยกิจ, เจ้าคณะตำบลกลุ่มลำชี เขต ๒ อำเภอเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติพิมล, เจ้าอาวาสวัดสะพานค่าย อำเภอหนองบัวเหว จังหวัดชัยภูมิ, ๓ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นางนลินรัตน์ ศิริดิถกภัทร์, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ จังหวัดชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระครูกัลป์ญาณกิจจานุกูล, เจ้าคณะอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

โรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์โดยให้ปัจจัยตามกำลังของเรา การปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มบรรยากาศดียิ่งขึ้นเช่นปลูกป่าที่โล่งใหญ่ชัยภูมิเป็นต้น ปลูกป่าก็ถือว่าเป็นสาธารณประโยชน์เพื่อลดภาวะโลกร้อนอีกด้วย

สรุปว่า แนวโน้มในเรื่องการสาธารณสงเคราะห์ พระสงฆ์ควรเป็นบทบาทและหน้าที่ที่จะต้องทำพร้อมเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนเอาใจใส่ให้เต็มที่ในหน้าที่ของตนเองให้มากยิ่งขึ้น เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลืออย่างเต็มที่เต็มความสามารถที่มีอยู่ไม่ควรปล่อยประหละเลย บทบาทของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันควรมีเพิ่มกำลังใจเพิ่มเป้าหมายให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการช่วยเหลือคนจนหรือคนรวย ก็ควรช่วยเหลืออย่างเต็มที่ไม่ว่าเลือกที่รักมักที่ชัง โครงการต่างๆที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็โครงการอุปสมบทพระสงฆ์ บวชสามเณรภาคฤดูร้อน พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้ พร้อมทั้งให้คำปรึกษาการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ให้สถานที่เป็แหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้อย่างจริงจัง พระสงฆ์ก็ควรจัดการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อความสงบสุขของชาวบ้าน เพราะพุทธบริษัททั้งสี่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในการครองชีวิต

นอกจากการบริหารงานของพระสังฆาธิการด้านอื่นๆแล้ว ที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ไม่ว่าการพัฒนาด้านวัตถุและด้านจิตใจแล้วยังมีการจัดเตรียมสถานที่แหล่งการศึกษาเช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ โรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นต้น หรือการส่งกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญต่างๆ สิ่งประชาชนคาดหวังจากผู้นำวัด เมื่อเข้ามาสู่บริเวณวัดแล้ว ก็อยากให้เห็นเรื่องการศึกษาสงเคราะห์ ถือว่าเป็นการช่วยเหลือสังคม เพราะบางแห่งหรือบางโรงเรียน ยังขาดแคลนงบประมาณอย่างมาก โดยเฉพาะโรงเรียนที่อยู่ตามต่างจังหวัดห่างจากเมือง ก็ทางวัดก็ควรจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการสงเคราะห์ประชาชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ ตามสมควร เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนด้วย สิ่งทีกล่าวถึงนี้เป็นแนวโน้มที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เช่น เพิ่มคนบวช โดยการบวชสามเณรและพระสงฆ์ให้มากขึ้นพร้อมอบรมสั่งสอน รู้ถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ คุณค่าของพระพุทธศาสนา เป็นต้น จึงจะทำให้การบวชเพิ่มขึ้นหรือบวชได้นาน

ปัจจุบัน ส่วนมากก็จะเน้นสร้างและพัฒนาสิ่งก่อสร้างมากเกินความจำเป็น หรือพัฒนาวัดให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแล้ว ก็ควรที่จะตั้งกองทุนการศึกษา ให้เป็นรูปธรรม เช่น ควรมีกองพลาศติภีเหลี่ยมขนาดกลางเอาไปตั้งไว้ที่บริษัทต่างๆ หรือ สถานที่ท่องเที่ยว เม็คโค โลตัส เป็นต้น เพื่อเป็นการศึกษาหรือทุนช่วยเหลือกิจการของวัดเป็นต้น จัดการศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาท

และภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขเพราะมีการช่วยเหลือกัน โดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทคือ ๑.โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๒. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ๔. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๕.โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเหล่านี้เป็นโรงเรียนที่สงเคราะห์เพิ่มพูนองค์ความรู้ให้กับลูกหลานของเรา ท่านเหล่านี้เมื่อได้ตำแหน่งหน้าที่แล้วมีชีวิตที่ดีขึ้นก็นำความรู้ประสบการณ์มาพัฒนาโรงเรียนที่เคยเรียนมา ก็ถือว่ามีความกตัญญูตอบแทนบุญคุณที่ตนเองเคยเรียนมาได้ประสบความสำเร็จในชีวิต

บทที่ ๕

สรุป ผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลของการศึกษา

จากศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ คือ ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ ได้การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ และได้แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ พร้อมเสนอแนะ สรุปผลตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ พุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่คณะสงฆ์จะต้องแสวงหาแนวการแก้ไขที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณูปการ ก็คืองานในความรับผิดชอบของสังฆมนตรีแห่งองค์การทั้งสี่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ นั่นเอง

การบริหารเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้า คณะสงฆ์ ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ การบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคล ในองค์การซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การใด ย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ก็ยังยึดหลักพุทธบริหาร จึงเป็นความคาดหวังของสังคม อีกประการหนึ่ง นอกจากการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในธรรมวินัยเพื่อเป็นแบบอย่างของจริยธรรม ความดีงามให้แก่คนในสังคมได้เชื่อถือได้ว่า คุณงามความดีในสังคมนั้นยังมีอยู่จริง ดังนั้น งานวิจัยในครั้งนี้ จึงเกี่ยวข้องกับประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ฯลฯ เพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในทางที่ดีเพิ่มขึ้นได้ต่อไป

ภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์ อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ปัจจุบัน มหาเถรสมาคมมีอำนาจที่ เกี่ยวข้องกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภท คือ ๑. การปกครอง ๒. การศาสนศึกษา ๓. การศึกษาสงเคราะห์ ๔. การเผยแผ่ ๕. การสาธารณูปการ ๖. การสาธารณสงเคราะห์ พระพุทธเจ้าทรงกำหนด วัตถุประสงค์ส่วนบุคคล เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ทรง ประทานการอุปสมบทแก่อัญญาโกณฑัญญะพระภิกษุรูปแรกในทางพระพุทธศาสนาด้วยพระดำรัส ว่า “เธอจงเป็นพระภิกษุมาเถิดธรรมอันเรากล้าดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ โดยชอบเถิด” จะเห็นได้ว่า พระพุทธดำรัสนี้มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทชัดเจน ว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นหมายถึงว่า ให้สมาชิกให้ปฏิบัติให้ หลุดจากทุกข์ส่วนตัว หรือแนะนำคนอื่นให้หลุดพ้นจากทุกข์ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินชีวิต เหมือนกับคณะสงฆ์พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุเคารพกันตามลำดับอาวุโส หรืออายุพรรษา ผู้ บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้ที่บวชก่อน คณะสงฆ์ได้มีการบริหารกันมาในรูปแบบอาจารย์ ปกครองศิษย์ หรือพ่อปกครองลูก โดยปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ในการจัดระเบียบการ บริหาร โดยให้อำนาจการบัญญัติหลักเกณฑ์ และวิธีการดำเนินงานของคณะสงฆ์ตามความเหมาะสม ต่อมาฝ่ายบ้านเมืองจึงได้เข้ามามีบทบาทช่วยอุปถัมภ์ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

สำหรับการบริหารบุคลากรของคณะสงฆ์ เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่พระ สังฆาธิการผู้หวังความสำเร็จในการบริหาร ต้องปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยในการบริหารภารกิจ และจำเป็นที่จะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการ บริหารคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งขึ้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในการตัดสินใจด้านการบริหารของพระสังฆาธิการที่ยึดการบริหารตามหลักของ พระพุทธเจ้าคือการอาศัยพระธรรมวินัย ตัวยกกฎหมายระเบียบ กฎ และข้อบังคับ ตลอดทั้ง แนวนโยบาย และระเบียบประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ฉะนั้น การตัดสินใจ หมายถึง การอำนวยการ เลือกลง การชี้แนะงาน ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และ

ประสิทธิผลตลอดทั้งติดตามคำสั่งชี้แนะนั้น และในการสั่งงานซึ่งติดสินใจสั่งการลงไป พระสังฆาธิการจะต้องอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริงตลอดจนความคิดเห็นของบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการพิจารณา การสั่งการจะดำเนินไปในทิศทางอันเป็นจุดหมายของหน่วยงานนั้นๆ ต้องใช้เทคนิคกลวิธีให้เกิดแรงจูงใจ การติดต่อสื่อสารความคิด และการทำงานให้เกิดขึ้นนั้น จึงจะทำให้การปฏิบัติงานของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่ง

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กร ให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างดีดังที่พระพุทธเจ้าบัญญัติพระวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ใช้มาตรฐานการควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกันพระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อช่อมบุคคลผู้ไม่มีความละอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระศาสนา

๕.๑.๒ การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ด้านการปกครอง

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมียึดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกเป็นพระประมุขสงฆ์ไทยและสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยและทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายมิได้ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด คณะสงฆ์และสามเณรต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการโดยแต่งตั้ง ในการปกครองคณะสงฆ์ แบบแผนการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลักกำหนดหน่วยงานเขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงานหรือคณะผู้รับมอบงาน ในการปฏิบัติงานการปกครองคณะสงฆ์ และส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน การตั้งผู้รักษาการแทน และการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่นๆ

การปกครองคณะสงฆ์ระดับเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและเจ้าเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส มีหน้าที่ปกครองแตกต่างกันตามอำนาจและหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิได้ประชุมในระดับพระสังฆาธิการเป็นประจำทุกปีโดยเจ้าคณะภาคเป็นประธานได้กล่าวให้อิโวาทและมอบหมายงานให้คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมินำไปปฏิบัติตาม

ด้านการศาสนศึกษา

การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาล และบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคดีทางโลกและคดีทางธรรมมาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่า เรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ

๑. คันถะธูระ คือ ธูระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาธูระ คือ ธูระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมยอด ครั้นพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกได้ประชุมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสั่งสอนไว้ให้เข้าเป็นหมวดหมู่ โดยกำหนดจำนวนรวม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าจัดแบ่งเป็น ๓ หมวดคือ

๑. หมวดพระสูตร มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระสูตรปิฎก

๒. หมวดพระวินัย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระวินัยปิฎก

๓. หมวดพระอภิธรรม มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระอภิธรรมปิฎก รวม

ทั้งหมดเรียกว่า พระไตรปิฎก พระไตรปิฎกจึงเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบต่อมาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น ๓ ชั้นคือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสูตรแบ่งออกเป็น ๘ ชั้นคือ บาลี ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๘

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการโดยกระทรวง ประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญการศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีตั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในหลักธรรมและหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แผนกนักธรรมและแผนกบาลี ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักในพระพุทธศาสนา เป็นการจัดการศึกษาให้มีการศึกษาพระธรรมวินัย

ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และมหามกุฏราชวิทยาลัยด้วย(มมร.)ด้วย

ในจังหวัดชัยภูมิด้านการศึกษาก็มีรูปแบบเดียวกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีฝ่ายคันธธุระและวิปัสสนาธุระ แต่ในปัจจุบันนี้พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาส่วนมากจะเรียนตอนบ่าย แผนกนักธรรมและบาลีจะเรียนตอนเช้า การศึกษาบาลีอย่างเดียวหายากมาก มีอยู่วัดห้วยหินฝน อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ เป็นสำนักที่เรียนแต่ภาษาบาลี เข้า-บ่าย มีการสอบได้ทุกประโยค ๑-๙ เป็นประจำทุกปี นับได้ว่าเป็นสำนักหนึ่งเดียวที่เรียนศึกษาค้นคว้าแต่ภาษาบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมมีอยู่ ๖ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดกลางเมืองเก่าวิทยา โรงเรียนวัดชัยภูมิวนารามวิทยา โรงเรียนวัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) โรงเรียนพุทธธรรมวิทยา โรงเรียนวัดป่าหนองดินคำวิทยาลัย โรงเรียนประจักษ์วิทยา นุสรณ์

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ในจังหวัดชัยภูมิก็ได้จัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากสาธารณะศึกษาหรือบุคคลผู้มีกำลังศึกษาหรือกระบวนการศึกษาสงเคราะห์ ปวงชนทั้งก่อนวัยเรียนและในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ ตามสมควร การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันดำเนินการดังนี้เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม ให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน เช่น ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์อยู่ในวัดชัยภูมิวนาราม เป็นต้น สร้างศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิธีการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนาปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์เพราะภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอบก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา การจัดการศึกษาและการจัดการอบรมทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติ

บ้านเมืองโดยแท้ และภายในบริเวณวัดจังหวัดชัยภูมิบ้างวัดก็มีการเอื้อกูลให้ศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยมาเปิดศูนย์การเรียนการสอนภายในวัดได้ก็ถือได้ว่าเป็นการศึกษา สงเคราะห์ให้กับหน่วยงานราชการได้

ด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่ ในจังหวัดชัยภูมิเป็นการทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาขยาย กว้างขวางออกไป ทำให้เป็นที่เผยแผ่หลายต่อสาธารณชนเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคล ทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงต่อพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัติ นั้น สมดัง พระดำริที่พระพุทธองค์ส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกรับรู้จึงได้ตรัส กับภิกษุทั้งหลายว่า จรณภิกขเว จาริกัม พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปายอตถายหิตาย สุขาย เทวมนุสสานัม แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อ อนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์ สูงสุด การที่พระองค์ประสงค์ว่า ๓ ประการ คือ ๑. ติฏฐธรรมมิกัตถะ คือประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ โลกนี้ ประโยชน์ขั้นต้น ๒. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือภพหน้า หรือประโยชน์สูงขึ้น ไป ๓. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด คือนิพพาน วิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ ในปัจจุบันได้แก่ การเทศนา ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนสมณะกรรมฐานและ วิปัสสนากรรมฐาน การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ ดังนั้นแนวทางรูปแบบการเผยแผ่ ในจังหวัดชัยภูมิเป็นรูปแบบที่มีความเอื้อกูลต่อกัน เช่น เทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาก็ได้เทศน์โปรดโยม ที่ม้าวัด จำศีลภาวนา สลับเปลี่ยนกันไปในเวลาทีเทศน์ทุกวัด หรือ เวลาสอนศีลธรรมในโรงเรียนก็การ แทรกธรรมะให้น้อมนำธรรมะให้เด็กปฏิบัติตาม นี่ก็นับได้ว่าเป็นรูปแบบการในการเผยแผ่คำสอนของ พระพุทธเจ้าเป็นต้น

ด้านการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ ในจังหวัดชัยภูมิก้มีการประชุมบ่อยครั้งเกี่ยวกับเรื่องนี้ เป็นรูปแบบใน การช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและ จัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อยเป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานให้อยู่เรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่ การ พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนโดยมีพระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุ และด้านจิตใจ ผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลและรักษา และจัดการวัดของประชาชนถือเป็นการช่วยเหลือประชาชนชนและกิจการอื่นๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่ให้การช่วยเหลืออุดหนุนหรือ เกื้อกูลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัด หรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการ

จัดการวัดว่าสาธารณูปการในมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ.๒๕๓๕ ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ข้อแรกว่า บำรุงรักษา วัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีการสาธารณูปการจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสและเป็นกิจการของวัดและคณะสงฆ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิได้สอดส่องดูแลให้ความสำคัญเหมือนกันเกี่ยวกับการสร้างวัด บูรณปฏิสังขรณ์ภายในวัด หนึ่งงานด้านสาธารณูปการ เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้วจะได้ดังนี้

๑. ขออนุญาตรื้อถอนและก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่
๒. ขอสถสร้างวัดตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
๓. ขอยกวัดร้างเป็นวัดมีภิกษุจำพรรษา
๔. ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง
๕. ขอยุบวัดรวมวัด
๖. การประกันอัครศิษย์ วินาศภัย
๗. การประชุมตรวจการคณะสงฆ์
๘. การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด
๙. ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวกับสาธารณูปการ
๑๐. ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา
๑๑. งานของงบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์รูปแบบของจังหวัดชัยภูมิ เป็นการช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์โดยแยกลักษณะมี ๔ ประการ คือ ๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดและคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำชุมชน เป็นสถานที่จัดวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาพร้อมกับหน่วยงานราชการ หอสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น ๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น ช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนให้เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบลและการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ๓. การเกื้อกูลสาธารณะสมบัติ สถานที่อันเป็นสาธารณะสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง ก่อสร้างโรงพยาบาลและปลูกต้นไม้ เป็นต้น ๔. การเกื้อกูลแก่ประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชน เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัยช่วยเหลือประชาชนทางด้านไฟไหม้และน้ำท่วมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย และสาธารณภัย ซึ่งได้แก่ ความยากจน ความเจ็บไข้ เป็นต้น

การพัฒนาบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ นั้น ถือว่าเป็นภาระหน้าที่หลักของเจ้าอาวาสทุกวัดจะต้องนำนโยบายของคณะสงฆ์ และปฏิบัติมติคณะสงฆ์อย่างตั้งใจเอาใจใส่ดูแลในการบริหารงานทุกด้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรที่ปฏิบัติสำหรับเจ้าอาวาส เพื่อเป็นการทำเพื่อสังคม นอกจากนี้การบริหารจัดการภายในวัดแล้วให้เป็นระเบียบเรียบร้อยแล้วยังจะต้องมีความรับผิดชอบต่อความสงบสุขของประชาชนด้วย และคณะสงฆ์ต้องการให้พระสงฆ์ โดยเฉพาะระดับเจ้าอาวาส จะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ประเทศชาติ จะต้องช่วยเหลือสังคมด้วยการบริหารพัฒนาให้สอดคล้องกับกฎหมายพระสงฆ์ที่บัญญัติขึ้นในด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

๕.๑.๓ แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ด้านการปกครอง

พระสังฆาธิการ เป็นบุคคลสำคัญของพระพุทธศาสนา ได้รับมอบหมายคณะสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นหน้าที่ธุระของคณะสงฆ์ที่คณะสงฆ์ต้องทำ โดยตรง กิจการที่เป็นงานของคณะสงฆ์กิจการที่คณะสงฆ์ต้องถือหรือควรถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นกิจการขององค์กรปกครองคณะสงฆ์จะต้องดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะสงฆ์และให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน

พระสังฆาธิการ เป็นผู้นำของพระภิกษุสงฆ์ภายในวัด นอกจากหน้าที่ตามปกติของพระสงฆ์ คือ การสอนธรรมนำปฏิบัติแก่พุทธบริษัท ยังมีภารกิจด้านการบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาอีก ๖ ด้าน ได้แก่ งานการปกครอง งานการศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ งานการสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ การบริหารจัดการภาระงานด้านต่าง ๆ ต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ในด้านนั้น ๆ โดยเฉพาะการบริหารด้านปกครองของคณะสงฆ์ เป็นภาระหน้าที่หลักของคณะสงฆ์ จะต้องดำเนินการตามนโยบายของคณะสงฆ์ เพื่อเป็นการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์และการปกครองให้เป็นไปตามระเบียบและกฎหมายของมหาเถรสมาคมและกฎหมายด้วย

พระสงฆ์ควรมีบทบาทต่อวัดมีความบริสุทธิ์มีความสันโดษ มีความเป็นผู้นำทางปัญญา มีจริยธรรมและวิถีชีวิตที่ประเสริฐกว่า ย่อมให้คำแนะนำต่อรองกับทางบ้านเมืองได้ ในเมื่อเห็นว่าบ้านเมืองกระทำอะไรไม่ถูกต้อง เป็นการย้ายต่อศาสนธรรม ก็หาว่ามีผู้ใดกล้าคัดค้านว่าบาตร ซึ่งรวมทั้งปัญหาศีลธรรมที่ซับซ้อนด้วย เพราะการปกครองของคณะอาจจะดูแลไม่ทั่วถึง จึงได้มอบหมายให้ผู้เป็นใหญ่ในวัด คือ ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส เป็นปกครองดูแลภายในวัด และบทบาทของวัดในสังคมเมือง เพราะเหตุนี้พระสงฆ์รุ่นใหม่ จะต้องมองปัญหาของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันว่ามีอะไรที่

อยู่ในสภาพที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการปกครองบ้าง นอกจากนั้นก็ต้องพยายามศึกษาปัญหาต่างๆ ของการปกครอง พร้อมหาแนวทางแก้ไข โดยเริ่มจากตัวพระองค์เอง

ด้านการสาธารณสุขศึกษา

การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม ๒ ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์ เป็น ๒ ส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ด้านปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สीलสิกขาการอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจด้วยปัญญา การเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ และสร้างสรรค์ในสังคม เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ การบวชเรียนคือ การศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า

สถานภาพของการศึกษาคณะสงฆ์สมัยปัจจุบัน เปิดกว้างทางด้านการศึกษา ทั้งการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาทางโลก มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค อันควรแก่สมณะที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการ การควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษา ให้ดำเนินไปด้วยดี การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตร แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสมี อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี ที่ศึกษาเล่าเรียนเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตร แบ่งออกเป็น ๘ ชั้น คือ ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๙

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กัน

ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริง ทั้งทางโลกและทางธรรม แต่วิชาการพระพุทธศาสนายังเป็นแกนหลักในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ถือเป็นการศึกษาสมัยใหม่ที่ผสมผสานทั้งทางด้านศาสนาและวิชาสามัญศึกษาเข้าด้วยกัน การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ จะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อสภาวการณ์

เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจมองเห็นคุณค่า และใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ และในแง่ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาของคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ เพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุ ได้เข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และพัฒนาศักยภาพด้านการศึกษา เพื่อนำความรู้ ความสามารถที่ได้รับจากการศึกษามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาวัดหรือพัฒนาด้านศึกษาที่ทางวัดจัดขึ้น และเป็นการพัฒนาตัวบุคคลและการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วย เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การพัฒนามนุษย์ต้องอาศัยการศึกษาเป็นมือในการพัฒนา โดยเฉพาะการศึกษาคณะสงฆ์ จะต้องเร่งรีบพัฒนาให้เจริญมากกว่า การศึกษาที่ทั่วโลกจัดอยู่ในขณะนี้ สร้างเอกลักษณ์ของการศึกษาคณะสงฆ์ให้โดดเด่น ด้วยความเชื่อมั่นความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด และทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักพัฒนาตนเองด้วยการศึกษา เป็นการกระบวนทัศน์ในรูปแบบการจัดการศึกษาของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้ที่ได้รับการศึกษา ย่อมจะดำเนินชีวิตด้วยคุณภาพชีวิต รู้จักวางแผน การดำเนิน กระบวนทัศน์ในการทำงาน ปรับเปลี่ยนทัศนคติ จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ

ด้านการเผยแผ่

การดำเนินการประกาศพระพุทธานุศาสน์ ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธานุศาสน์ เผยแผ่หลักธรรม คำสั่งสอนให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้ปฏิบัติตามจนได้บรรลุมรรคผลนิพพาน ปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธานุศาสน์ ทำได้หลายช่องทางและสื่อต่างๆ โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ทุกชนิด และอินเทอร์เน็ต ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้น ให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ ที่จะต้องปฏิบัติ และช่วยกันประกาศเสริมสร้างปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และตั้งตนให้อยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธานุศาสน์เป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุข ให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดถึงการปฏิบัติ การทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม จัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน

การช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์ งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน เช่นงานพระธรรมทูต ดำเนินการโดยใช้มหาเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนในต่างประเทศ ผ่านการอบรมเป็นเวลาสามเดือน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้ได้พระนักเผยแผ่ที่มีคุณภาพสามารถนำธรรมะ ไปอบรมสั่งสอนประชาชนทั่วไปได้ และนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธี การใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนได้รับการพัฒนา และยังมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัจจุบันทางคณะสงฆ์ โดยมติดิฉะกรรมมหาเถรสมาคม จะเน้นเรื่องการศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษาต่างๆ ให้ได้รับทุนอุดหนุนด้านการศึกษาสงเคราะห์ซึ่งทางวัดจะต้องถือเป็นกิจของสงฆ์ เพื่อส่งเสริมด้านการศึกษาให้ทุนการศึกษาหรือถ้าวัดไหนมีกำลังหรือมีโรงเรียน ก็จะจัดตั้งเป็นโรงเรียนการกุศล โดยจัดการเรียนการสอน ทางวัดจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทุกอย่าง นักเรียนก็จะเรียนฟรีตลอด การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลก็เพื่อให้พระสงฆ์ได้ทำกิจกรรมคืนสู่สังคม ให้สังคมได้รับประโยชน์ทางการบริหารงานของทางวัด เพราะวัดเป็นสถานที่สำคัญ เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวพุทธ ฉะนั้นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ก็คือว่า พระพุทธศาสนาได้คืนความสุขสู่สังคม โดยให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของทางวัด โดยพระสงฆ์เป็นผู้บริหาร ซึ่งปัจจุบันก็มีหลายวัดที่จัดการศึกษาสงเคราะห์ โรงเรียนก็จะตั้งอยู่ภายในวัดเสียส่วนมาก

พระสงฆ์จัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วิชาการทางโลก ให้เป็นไปตามกฎของกระทรวง เด็กก็จะได้รับการศึกษาทางพระพุทธศาสนาและทางโลกควบคู่กัน จะทำให้เด็กได้รับกลม่อมเกาจิตใจด้วยและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย เช่น ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักเรียน ที่ดำเนินการอยู่ในสังคมไทยนี้ คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ แบ่งเป็น ๒ ประการ คือ

๑. การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร และในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ จัดได้ถึง ๔ ประเภท (๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา (๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ในสังกัดของคณะกรรมการศึกษาเอกชน (๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะ (๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์สังคมและสติปัญญาส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัว หรือเป็นการคณะสงฆ์ได้ ซึ่งถือว่าการศึกษาเป็นผลดี แก่ประเทศชาติ และผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์โดยตรง การสงเคราะห์การศึกษาสามารถดำเนินการได้ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานที่ศึกษาทั่วประเทศ ช่วยพัฒนาสถานศึกษาช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษาแก่เยาวชน

การศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่งเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยวัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษา โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดคนดูแล และกำพร้าบิดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิด พระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึ่งปรารถนาของสังคม วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมป้อนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย ก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนา และเป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึ่งปรารถนาของสังคมต่อไป

ด้านสาธารณูปการ

การก่อสร้างภายใน ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก เนื่องจากสิ่งก่อสร้าง ที่ได้ก่อสร้างมาเป็น ๒๐ หรือ ๓๐ ปี ที่ผ่าน เก่าโทรม ใช้ประโยชน์ไม่ได้ หรือก่อให้เกิดอันตรายได้ ก็ต้องมีมีการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ เพื่อกลับมาใช้งานได้เหมือนเดิม หรืออาจจะถือเพื่อสร้างทดแทนของเก่าที่มีอยู่

เนื่องจากไม่สามารถที่จะบูรณะได้แล้วแล้ว ก็จำเป็นต้องทุ้มทำลายไป ก็เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์หรือผู้ที่ เป็นเจ้าอาวาส จะต้องทำนุบำรุงสิ่งก่อสร้างภายในวัดให้สวยงาม ปรับภูมิทัศน์ให้สวย และคงทนถาวร มั่นคง แต่การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบัน บทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวม กิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน แต่เป็นสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนให้ความสนใจว่า เจ้าอาวาสเป็น นักพัฒนาที่มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาวัด พร้อมจะยกกระวัดให้เป็นแหล่งการศึกษา และการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ก็ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสจะสร้างสิ่งแวดล้อมอย่างไร

วัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติ ทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา สถานที่ที่รื่นรมย์ ลานวัดสะอาด ปราศจากมูลฝอย สิ่ง ปฏิกูล มีถังรองรับขยะ มีถนนทางเดินเท้า วัดควรมีประตูเปิดปิดตามวันเวลา เพื่อความปลอดภัยใน ทรัพย์สิน มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญ ๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร ก็เพื่อบำรุงรักษา วัดและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชน การบริหารกิจการคณะสงฆ์และพระ ศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบัน ๑. การบูรณะและพัฒนาวัด ๒. การก่อสร้างและ บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ๓. การดูแลรักษาและจัดการ ศาสนสมบัติของวัด และการบริหารงาน สาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข ในการบำเพ็ญสมณธรรม วัดควรจัดบริเวณและอาคารสถานที่ให้ ร่มรื่นสวยงาม สะอาด สงบและมีสภาพป่าที่มีความร่มรื่นและ เป็นธรรมชาติมากที่สุด จัดให้มีหอกระจายข่าวเพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ ชุมชน และประชาชนหรือคนในท้องถิ่น

สาธารณูปการเป็นกระบวนการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายใน วัดเป็นงานหลัก การบูรณะและพัฒนาวัด การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ การดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติของวัด การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และ สิ่งแวดล้อม การทำนุบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัด งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือ พระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ

ด้านสาธารณสงเคราะห์

การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานที่ทางวัดดำเนินการอยู่ใน ขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุน ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป การเกื้อกูลทำประโยชน์

ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำคำสอนความคิดและวัตถุประสงค์ของตามแนวคิทางพระพุทธศาสนา การสาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะ คือ

๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น ห้างสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยากเพราะภัยทางธรรมชาติ ชาติภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า

บทบาทพระสงฆ์เกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและการสาธารณสงเคราะห์ทั่วไป พระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ทางวัดจัดตั้งเป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับ คนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมมา ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคล ผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส

การสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด หรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน วัดจึงเป็นศูนย์กลางของสังคม เมื่อประชาชนเดือดร้อน ก็เป็นหน้าที่ทางวัด การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาส จะต้องดำเนินการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ ในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัดแก่ประชาชน การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์

๕.๒ อภิปรายผล

พุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ รวมศูนย์อยู่ที่จังหวัด โดยมีเจ้าคณะจังหวัดและคณะทีมงานเป็นผู้รับผิดชอบกิจการทั้งหลาย ในขณะที่เดียวกันมีคณะทำงานไม่พอ หรือมีองค์กรมารองรับเพื่อการสนับสนุนงาน ไม่มีองค์กรที่จะตรวจสอบการทำงานอย่างจริงจัง พระสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิขาดความรู้ความเข้าใจในการปกครอง ในบางอำเภอไม่กระจายอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ พร้อมขาดความรู้ทางพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง กฎระเบียบของมหาเถรสมาคม การศึกษายังการพัฒนาบริหารจัดการในการศึกษาบาลี นักธรรม ธรรมศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกสามัญ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และการศึกษาตามอัธยาศัย บูรณาการกันยังไม่เป็นระบบ ขาด ยุทธศาสตร์ส่งเสริมและพัฒนาระบบและกลไกในการสร้างและพัฒนาศาสนทายาทการศึกษา สงเคราะห์ยังขาดทุนสนับสนุนการศึกษาพระภิกษุสามเณร การเผยแพร่ ขาดแผนพัฒนาบุคลากรเพื่อ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ ทักษะด้านภาษาเพื่อการสื่อสาร การใช้สื่อ เช่น พระนักเผยแผ่ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระธรรมทูตสายต่างประเทศ พระวิปัสสนาจารย์ พร้อมทั้งขาดการ สร้างเครือข่ายการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข่าวสารกิจการงานพระพุทธศาสนาและศาสนสัมพันธ์ อย่างสร้างสรรค์และต่อเนื่อง สาธารณูปการยังขาดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารการจัดการศาสน สมบัติของวัดเสนอให้รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณเพื่อการก่อสร้าง พระสังฆาธิการขาดความรู้และ ความสามารถในการสาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ ยังขาดระบบและกลไกเพื่อกำกับ ดูแล และบริหารภารกิจให้เป็นรูปธรรมโดยสามารถวัดและประเมินผลได้ ในเรื่องเดียวกันนี้ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส มีอำนาจสูงสุดในการปกครองวัดของตนเพียงผู้เดียว การรวมศูนย์ อำนาจของการบริหารเช่นนี้ จึงจำเป็นที่พระสังฆาธิการต้องมีการบริหารให้กิจการคณะสงฆ์เป็นไป ได้ด้วยดี มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความบริสุทธิ์ มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และเป็นไป ตามหลักธรรม ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยหลักการพระสังฆาธิการ มีหน้าที่ ในการปกครองคณะสงฆ์หรือบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไข สำคัญในการบ่งชี้ในความสำเร็จในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป สอดคล้องกับ หนังสือที่ กองแผนงาน กรมศาสนา ได้เขียนไว้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะ เจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการทุกระดับ ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน แต่เวลานี้ การ ทำงานไม่ต่อเนื่องเป็นผลให้กิจการคณะสงฆ์ไร้ประสิทธิภาพ เพราะขาดเครื่องมือ หรือกลไก ยุทธศาสตร์ที่จะสนองงานอื่นให้ได้ผลนั้นยิ่งยาก ทั้งในการบริหารงานแล้วยังขาดการร่วมมือ ร่วมคิด และรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย จึงทำให้พระสังฆาธิการมีงานล้นมือ และเนื่องจากไม่มีการปฏิรูป โครงสร้างคณะสงฆ์จึงทำให้เกิดปัญหาความประทุษร้ายเสื่อมเสียของพระภิกษุ สามเณรตามมาอีกด้วย ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่าเพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคล ควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” ดังนั้น ตรงกับหลักกอธิปธานียธรรม ๗ ประการตามว่ พระภิกษุภิกษุณี ได้กล่าวไว้ว่า “ตราบใดที่บ้านเมืองใดที่ยังรักษาธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ไว้ได้ครบถ้วน บ้านเมืองนั้นก็จะมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว จะไม่มีความเสื่อมเลย ไม่ว่าแคว้น ไคว้นใด ๆ จะมีแสนยานุภาพมากมายอย่างไร ก็ไม่อาจรุกรานล่วงล้ำเข้ามาอย่ายี่ปีหาได้...”การบริหาร กิจการคณะสงฆ์ จึงต้องเห็นพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นทั้งโครงสร้างและการจัด สภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย และเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วย ทุกคนจะรู้จักหน้าที่ ของตนเอง กิจการหรืองานที่คณะสงฆ์หรือพระสังฆาธิการได้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ มีความสำเร็จ

เรียบริ้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมายและระเบียบคำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถรสมาคม และตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชหรือไม่ ซึ่งขอข่ายงานคณะสงฆ์ของจังหวัดชัยภูมิ มีภาระกิจที่จะต้องบริหารจัดการให้ได้ แต่เมื่อมาศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายหรือกฎระเบียบอื่น ๆ ที่จะส่งเสริมให้พระสงฆ์ทำงานให้สะดวกยิ่งขึ้นนั้นมึ้น้อยมาก เพราะมีปัญหาจากโครงสร้างการบริหารไม่ได้มาจากสิ่งอื่น และโครงสร้างการบริหารไม่มีการแก้ไขให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้การบริหารไม่สอดคล้องกับสภาวะของสังคมปัจจุบัน

การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

การบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิปัจจุบัน/เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำมาซึ่งความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในบางอำเภอ สอดคล้องกับ (พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). ๒๕๔๘, หน้า ๔๕-๖๙) การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาโดยการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้ อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความหมายกว้างขวางมากเพราะถ้าพิจารณาเทียบเคียงกับอำนาจหน้าที่ของสังฆสภาคณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรตามที่บัญญัติแยกอำนาจกันไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้วจะพบว่าอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งสามส่วนนั้นได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระราชบัญญัติคณะ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว และพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ และกรรมการมหาเถรสมาคมมี ๒๑ รูปเหมือนเดิม แต่ว่าอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่างชัดเจนกว่าฉบับ ๒๕๐๕ คือ ๑. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบริ้อยดีงาม ๒. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร ๓. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ๔. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ๕. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับ

กฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ ตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

ภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ก็อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๘๔ ปัจจุบัน มหาเถรสมาคมมีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภท คือ ๑. การปกครอง ๒. การศาสนศึกษา ๓. การศึกษาสงเคราะห์ ๔. การเผยแผ่ ๕. การสาธารณูปการ ๖. การสาธารณสงเคราะห์

ปัจจุบัน จัดการศึกษาของสงฆ์ เป็น ๒ ส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี และการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา เป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ระดับต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นสู่สังฆธรรม เมื่อรู้แล้วจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ในตัวเองในคนอื่นและสังคม การศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การบวชเรียนคือ การศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือพระพุทธศาสนานั้นเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดอาทิตย์ อดตเวที (ชองดี) การศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สीलสิกขา การอบรมกาย วาจา จิต สิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจ ด้วยปัญญา ทำให้เกิดการเรียนรู้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า การศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ได้สอดคล้องกับหนังสือของ แสวง อุดมศรี ที่ได้กล่าวไว้ว่า ในสมัยปัจจุบันการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการ ดังที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” และในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษา ให้ดำเนินไปด้วยดี”

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยสงฆ์) ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริง ทั้งทางโลกและทางธรรมผสมผสานกันไปและเพื่ออนุวัตน์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่วิชาการพระพุทธศาสนายังเป็นแกนหลักในการศึกษา ถือเป็นการศึกษาสมัยใหม่ที่ผสมผสานทั้งทางด้านศาสนาและวิชาสามัญศึกษาเข้าด้วยกัน การศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนคันถธุระ และวิปัสสนาธุระจึงถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เป็นการศึกษาเล่าเรียน เพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้เกิด หลักปริยัติปฏิบัติ และปฏิเวธ สอดคล้องกับ สุเทพ สิริวัฒนานนท์ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้

ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคล การบรรลุนิพพานขั้นนั้นๆ ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัติ นั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ แต่การยกฐานะดังกล่าวเป็นโดยอัตโนมัติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ฐานะหรือตำแหน่งแห่งพระอริยเจ้านั้นไม่มีการแต่งตั้งให้จะรู้ได้ด้วยตนเอง คือ เป็นปัจจัยตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เรียกว่า ปฏิเวธ

การศึกษาสงเคราะห์ การเกื้อกูลหรืออุดหนุน จุนเจือการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษา หรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน การศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อม แก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ นอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร และในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาส่วนการจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยวิธีอื่น จากการศาสนศึกษาหรือการสงเคราะห์ สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษาก็ถือว่าการสงเคราะห์ทำให้เกิดผลดีช่วยกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาธุดิ วิโรจนโน ที่กล่าวไว้ว่าการช่วยเหลือกันซึ่งเหมาะสมกับการพัฒนาพระสังฆาธิการที่มุ่งเน้นการสงเคราะห์เพื่อการศึกษาจึงจะทำให้การพัฒนาพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัว หรือเป็นการคณะสงฆ์ได้ ซึ่งถือว่า การศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ และผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์โดยตรง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้้อย่างแท้จริง การเผยแผ่ศาสนธรรม เป็นการประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุกๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในชีวิตรประจำวัน การเผยแผ่พระพุทธธรรมคำสั่งสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ใน สัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิด

ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะวาทะพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุข ให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ การพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุทนต์ อากาศโร ได้กล่าวไว้ว่าความมุ่งมั่นในการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยการสื่อสารที่เหมาะสมสอดคล้องกับบุคคลและสภาพการณ์ทางสังคม โดยนำหลักพุทธธรรมไปบูรณาการกับแนวคิดต่างๆ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รับฟังธรรมะที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การสาธารณูปการการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ ส่วนกลางพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๔๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้างการตั้งการรวมการย้ายการยุบเลิกการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษาและการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร การศาสนสมบัติของวัด เหมือนกับงานวิจัยของ พระมหาธฤติ วิโรจนโน ที่กล่าวไว้ว่า การบริหารเกี่ยวกับสาธารณูปการ การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้คำแนะนำในการก่อสร้างแก่ผู้นำสงฆ์ทั้งหลายที่มีความรู้ไม่เพียงพอในการก่อสร้าง เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและศูนย์กลางทางการศึกษาการพัฒนาชุมชนเป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์ในจังหวัดชัยภูมิมีดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือ เกื้อกูลอุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทาประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวงฉะนั้นการสอนหนังสือก็ตีการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดี จัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อปต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน ช่วยเหลือผู้อื่น เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น การช่วยเหลือสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนน หนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัด พัฒนาโรงเรียน เป็นต้น พร้อมการช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยากเพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น งานสาธารณสงเคราะห์ถือเป็นภาวะผู้นำที่คอยช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากซึ่งได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาศรณชัย มหาบุญโญ (การะเวก) ที่กล่าวไว้ว่า พระสังฆาธิการควรเป็นผู้นำในการเสียสละ รวมถึงการพัฒนาความสามารถของผู้นำสงฆ์ในเรื่องการสื่อสารที่ถือ

ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำสงฆ์ในระดับต่างๆ ต้องมีอยู่ในตนเอง พระสังฆาธิการต้องแสดงภาวะในการเป็นผู้นำที่มีอยู่ให้ประจักษ์แก่คณะสงฆ์และประชาชน ด้วยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์

แนวโน้มนโยบายบริหารงานกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

ด้านการปกครอง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ชัยภูมิ พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองในเรื่องของการบริหารวัดบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าเป็นศาสนาสถานที่สัปปายะและน่าเลื่อมใสศรัทธา ใส่ใจเรื่องความสะอาด การปกครองคณะสงฆ์ด้วยความมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ยึดตามหลักพระธรรมวินัยและมีระเบียบแบบแผนเหมาะสมดีงาม สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะในเรื่องการปกครองหรือการบริหารตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่าการปกครองในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษาการปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีใจจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช้การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว ดังนั้นในเรื่องนี้เน้น เอาใจใส่เรื่องความสะอาดให้มาก พร้อมเรื่องการศึกษา การปกครองสงฆ์จึงจะประสบความสำเร็จ

ด้านการศึกษา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ชัยภูมิ อยากเห็นแนวโน้มเรื่องการควบคุมดูแลตรวจสอบการปฏิบัติงานการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม, บาลีและธรรมศึกษาให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม พร้อมเรื่องส่งเสริมและการพัฒนาครูสอนนักธรรม, บาลีและธรรมศึกษา สอดคล้องกับพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ยังไม่เพียงพอที่จะเตรียมบุคคลในพระพุทธศาสนาให้มีความพร้อมที่จะรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้ หลักสูตรที่มีอยู่ก็มีขอบเขตคับแคบและจำกัดอย่างเดิวนั้น จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อสภาวการณ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจมองเห็นคุณค่า และใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ และในแง่ขอบเขตของการศึกษา นอกจากปรับปรุงเนื้อหาของวิชาแล้ว จะต้องขยายขอบเขตวิชาให้กว้างออกไปอีก เพราะการศึกษาศาสนานั้น จะศึกษาเฉพาะตัวศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาการอื่นๆ เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นบูรพภาคของผู้ที่จะศึกษาธรรมขั้นสูงต่อไป

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ชัยภูมิ ให้นั้นในเรื่องตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในทุกระดับชั้น การจัดตั้งและส่งเสริมโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง ส่วนในด้านการศึกษาสงเคราะห์ การจัดตั้งและส่งเสริมศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชนทุกหมู่บ้าน ทุกชุมชน สอดคล้องกับพระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจจวาทิ) กล่าวว่าการศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการศึกษาสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควร และการศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าว คือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการ ศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทคือ ๑.โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๒. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ๔. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๕.โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ชัยภูมิ มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นคือจัดเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในวันสำคัญและเทศกาลสำคัญอย่างจริงจังเอาใจใส่เป็นพิเศษ อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความเข้าใจในศีลจรรยาวัตร มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีทางพระพุทธศาสนาและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม ส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ การส่งเสริมสนับสนุนและการให้การศึกษอบรมบุคลากรพระภิกษุสามเณรอบรมในพรรษาทุกๆปี เพื่อให้เกิดเทคนิคในการสอนหลักธรรมเข้าใจง่ายและมีสติในการใช้ชีวิต สอดคล้องกับ พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) การเผยแผ่เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริที่จะส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรธ ภิกขเว จาริกัม พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกา นุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานัม” แปลว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ชนหมู่มากร เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ว่า ๓ ประการ คือ ๑) ติฎฐธรรมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น๒) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้อง

หน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้นไป ๓) ประมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

ด้านการสาธารณูปการ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ชัยภูมิ มีแนวโน้มควบคุมหรือวางแผนผังในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน มีการดูแลซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมและสาธารณูปโภคต่าง ๆ สอดคล้องกับ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) ได้กล่าวไว้ว่า การช่วยเหลือ อุทหนุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือคนทั่วไป หรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัดได้แก่ การก่อสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถานให้วัดเรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ชัยภูมิ มีแนวโน้มในเรื่องการอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศลงานต่าง ๆ การช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ มีการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน สอดคล้องกับ พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปณฺณาสิริ) กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

๑. ควรมีความรู้การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในมิติต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างข้อมูลและหลักฐานให้เป็นไปอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กัน ทั้งนี้ อาจต้องอาศัยข้อมูลทางพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ และกฎหมายบ้านเมืองควบคู่กันไป

๒. ควรมีการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่เกี่ยวกับงานพระศาสนา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพราะจะได้ร่วมกันรักษาพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

๕.๓.๒ การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ

๑) การศึกษาเชิงวิเคราะห์การบริหารงานคณะสงฆ์ในระดับเจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

๒) การศึกษาเชิงวิเคราะห์การบริหารงานคณะสงฆ์ในด้านการเผยแผ่และศึกษาของพระสงฆ์ สามเณรในจังหวัดอื่น ๆ

๓) ส่งเสริมการศึกษาเชิงวิเคราะห์การบริหารงานการศึกษาคณะสงฆ์ของจังหวัดชัยภูมิในเชิงสำรวจและปริมาณ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กมล รอดคล้าย. **คู่มือการบริหารศูนย์ฯ ในวัด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๗.

กรมการศาสนา. **คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กรมการศาสนา. **คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.

กรมการศาสนา. **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘.

กระทรวงศึกษาธิการ. **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกระทรวงการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

ชนิษฐา วิเศษสาธิต และมุกดา ศรียงค์. **จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖.

งามพิศ สัตย์สงวน. **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

จันทร์ธานี สงวนนาม. **เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารศึกษาระดับสูง**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๓๖.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. **การจัดระบบการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๖.

ติน ปรัชญพฤทธิ. **หลักการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

- ทิตยา สุวรรณชญ. พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและ
เจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๒๗.
- ธีระรัตน์ กิจจักษ์. เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: คณะครุศาสตร์
สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒.
- นำทรัพย์ จันทร์หอม. การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบท
พระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๒๖.
- นิตย สัมมาพันธ์. กลวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมการบริหารเชิงพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. ๒๕๒๙.
- บรรจบ เนียมมณี. หลักการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ. ๒๕๒๓.
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยทางการวัดผลและประเมินผล. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒมหาสารคาม. ๒๕๔๓.
- บุญทัน ดอกไธสง. การจัดองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- ประถม แสงสว่าง. การบริหารการศึกษาเบื้องต้น Introduction to Educational
Administration. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์ จำกัด, ๒๕๒๕.
- ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร. สุขาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสน
ศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙.
- ประภาพิศ สัญชาติเจตน. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๒๔.
- ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการเรียนรู้เท่าทันสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ,
๒๕๓๙.
- ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟ้า. สถานภาพและบทบาท. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.
- ปราชญา กล้าจัญ. พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๔๐
- พระเทพปริยัติสุธี วรวิทย์ คงคปญโญ. การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระธรรมโกศาจารย์ ประยูร ธรรมจิตโต. ทำไมเรารักพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระธรรมโกศาจารย์ ประยูร ธรรมจิตโต. พุทธวิธีการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมญาณมุนี ทองย้อย กิตติทินโน. “วัดจะช่วยชาวบ้านได้อย่างไร”. ในการแสวงหาเส้นทาง
การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน กรมการศาสนา,
๒๕๒๖.
- พระธรรมโมลี สมศักดิ์ อุปสโม. ธรรมบทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวัน, ๒๕๓๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. **ข้อคิดเพื่อการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้ว
เจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๘๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์
สวย จำกัด, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. **ภูมิธรรมชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสถาบันสื่อธรรม,
๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์. **อมฤตพจนา พุทธศาสนสุภาษิต ภาพพุทธประวัติ จากปฐมสมโพธิกถา**.
กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. **ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ**.
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๙.

พระพุทธรญาณ ทองย้อย กิตติทินโน. **ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ปี พระพุทธรญาณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระภวานาวิริยคุณ. **รัฐศาสตร์เชิงพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้ากรุ๊ป, ๒๕๔๙.

พระมหากวีพัฒน์ สุขเมธี. **การบริหารกิจการคณะสงฆ์**. ขอนแก่น: หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา,
๒๕๕๗.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). **คนสำราญงานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๐.

พระมหาสมทรง สิริธโร และคณะ. **บาทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร:
บริษัทเกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕.

พระมหาเสริมชัย ชยมงคล. **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอช ที พี เพรส
จำกัด, ๒๕๓๙.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. **แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า**.
พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระเมธีธรรมมาภรณ์ ประยูร ธมฺมจิตโต. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙.
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระเมธีธรรมาภรณ์ ประยูร ธมฺมจิตโต. **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธ
ธรรม, ๒๕๓๙.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕. **เอกสารสัมมนาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์: ผู้นำ
สังคมในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
, ๒๕๔๔.

พระราชภาวนาวราจารย์. **อีก ๑ แง่มุมแห่งธรรมลิขิต**. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๕.

พะยอม วงศ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: พรวานนการพิมพ์, ๒๕๔๒.

พีชนี วรกวิน. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖.

พิทยา สายหู. **กลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พิฑูร มลิวัลย์. **หลักธรรมสำหรับการปกครอง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕.

พุทธทาสภิกขุ. **เด็กจะเป็นผู้สร้างโลกในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร: มุลนิธิชมรมไทย-อิสราเอล, ๒๕๔๔.

ไพบูลย์ ช่างเรียน. **วัฒนธรรมการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

ไพบูลย์ ช่างเรียน. **สารานุกรมศัพท์ทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร: แพรววิทยา, ๒๕๑๖.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

มานพ พลไพรินทร์. **คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔**. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

ลือชา ธรรมวินัยสถิต. **มนุษย์กับสังคม**. เพชรบุรี: ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๙.

วราคม ทีสุภะ. **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๔.

วไลลักษณ์ เวชุนุเคราะห์. **ระบบการเงินของสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘.

ศิริชัย กาญจนวาสี. **ทฤษฎีการประเมิน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๕.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: เกรียงศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๒๕.

สมคิด บางโม. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **ลักษณะปกครองสงฆ์โดยสังเขปในการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. **ตอบเรื่อง พ.ร.บ. คณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธรรม, ๒๕๖๑ สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สมยศ นาวิการ. **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔.

สมาน รังสิโยภุชฌ์ และสุธี สุทธิสมบุรณ์. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สวัสดิการสำนักงาน, ๒๕๒๗.

สมาน รังสิโยภุชฌ์. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

สมาน อัครภูมิ. **การศึกษาและการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษา การพัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษา และสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ รุ่นที่ ๑**. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๙.

- สัมพันธ์ ภูโพนบูลย์. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๒.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ. **การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุม พระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.
- สิรภพ เหล่าลาภะ. **พุทธศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕.
- สุชา จันท์เอม. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: แพรววิทยา, ๒๕๒๐.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **มณีแห่งปัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเพชรรุ่งเรืองพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐.
- เสนาะ ตีเยาว์. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.
- เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.
- โสภณ ชูพิกุลชัย. **จิตวิทยาสังคมประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.
- อคิน รพีพัฒน์ ม.ร.ว.. **พุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๒.
- อุทัย ธรรมเตโช. **คู่มือการสอบเลื่อนระดับข้าราชการ**. กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์, ๒๕๒๘.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์

- กฤษดา มมตะขบ. “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓.
- ชาญณรงค์ หินเกิด. “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.
- โชติ บดีรัฐ. “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคง แห่งพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๔.
- ดิเรก วรรณเศียร. “การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สำหรับ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- บัญชายุทธ นาคมุจลินท์. “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานีวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- บุญศรี พานะจิตต์. “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสาวนแก้ว อำเภอ บางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ประกอบมี โคตรกอง. “บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น”.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑.

พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที ขงดี. “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ ประยูร ธรรมจิตโต : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระครูสันติธรรมาภิรต บุญชัย สุนติกโร. “การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหากมล โปร่งใจ ขนดีโร. “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน”.

วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

พระมหาภุชญา นันทเพชร. “ทัศนคติพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐.

พระมหาชวลิตชาติเมธี คงแก้ว. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาธรรมรัตน์ อริยธมโม ยศขุน. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสูตรที่มีในพระไตรปิฎก”.

วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล บัว ญาณสมปนฺโน”.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ เฉลิม ฐิติสีโล”.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

พระมหาวิมลญาณ ทุยไธสงค์. “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี : กลุ่มสังฆะสมทรัพย์จังหวัดตราด”.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

พระยุทธนา รมณียธมโม. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระราชปรีดี สฤกษ์ ประธาตุ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรภรณ์. “การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒”.

วิทยานิพนธ์ปริญญา

ดุขฎฐึบับัฒนิตสาขาวิชการบริหารการศึศึกษา. บับัฒนิตวึทยาลัทย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

วุฒินันท์ กัันทะเตียน. “พระสงฆ์กับการเมือง:แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน”. **วึทยานิพนธ์**

อักษรสาสตรมหาบับัฒนิต. บับัฒนิตวึทยาลัทย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

สมคิต เฟ็งอุตม. “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงหลักระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม”. **ปริญญานิพนธ์การศึกษา มหาบับัฒนิต.** บับัฒนิตวึทยาลัทย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕.

สมนึก อนันตรวงค์. “สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอนาคตตามทฤษฎีของพระผู้นำทางด้านวิชาการ”. **วึทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบับัฒนิต.** บับัฒนิตวึทยาลัทย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

สยุมพร ปุญญาคม. “การบริหารจัดการที่ดี Good Governance กับหลักพระพุทธศาสนา”. **สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบับัฒนิต.** บับัฒนิตวึทยาลัทย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

(๓) รายงานวิจัย

เฉียบ ไทยยั้ง. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน กรณีศึกษา : ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **รายงานการวิจัย.** กองแผนงาน: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ., ๒๕๔๑.

บวร แก้วราช. “การใช้อิทธิบาท ๔ ในงานที่ทำของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พ.ศ. ๒๕๔๘”. **รายงานวิจัย.** สถาบันวิจัยญาณสังวร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ดรุณี ญาณวัฒนา และคณะ. “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”. **รายงานวิจัย.** สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

มนัส ภาคภูมิ และคณะ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน”. **รายงานการวิจัย.** กองแผนงาน: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.

(๔) เอกสารอื่น ๆ ที่ไม่ได้ตีพิมพ์

คณะทำงานตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ภาค ๑๑. **การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ตามแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔.** ม.ป.ท., ๒๕๖๐. (อัตสำเนา).

สถาบันวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อยอุตสาหกรรมการผลิต. **โครงการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้ SMEs ภาคการผลิต เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ปี ๒๕๕๔.** กลุ่มอุตสาหกรรมพิมพ์และบรรจุภัณฑ์, ๒๕๕๔. (อัตสำเนา).

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กนก แสนประเสริฐ. หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www1.onab.go.th/index>. [ม.ป.ป.].

(๖) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ ดร.สิริกร กำพลังฤทธิ์, สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางนลินรัตน์ ศิริติลภภัทร์, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ จังหวัดชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายณรงค์ศักดิ์ อ้อชัยภูมิ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชัยภูมิ, ๑๒ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายทวีศักดิ์ เจือจารย์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายรฐนนท์ เชื้อสามารถ, ผอ.การกลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสุนันท์ ศรีสุข, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, วัดด่านสำโรง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูกัลป์ยานกิจจานุกุล, เจ้าคณะอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูเกษมบุญศิริ, เจ้าคณะตำบลบ้านโสก จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูจันทโพธารนุวัตร, เจ้าคณะอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูชยานันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูนิลบรรพตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูบรรพตวิหารการ, เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์ธรรมาวุธ, เจ้าคณะตำบลช่องสามหมอ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๑๒ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูปริยัติเขตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูปริยัติโพธิสาร, รักษาการเจ้าคณะอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูปริยัติสีลโสภณ, เจ้าอาวาสวัดปรางค์ภู อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูปลัดพีระพันธ์ ธมมวฑฒโฒ เจ้าคณะตำบลวังทอง เขต ๒ วัดวังทองสามัคคีธรรม อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูปัญญาชัยวัฒน์, เจ้าอาวาสสวรรค์นคร อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูพิชาญชัยกิจ, เจ้าคณะตำบลกลุ่มลำชี เขต ๒ อำเภอเขาวัว จังหวัดชัยภูมิ, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

- สัมภาษณ์ พระครูพินิจสมณวัตร, เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๗ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูพิบูลกิตติสาร, เจ้าอาวาสวัดชัยพิบูลย์ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูพิพิธสถิตธรรม,เจ้าอาวาสพการาม อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูพิสิษฐ์รัตนภาส, เจ้าคณะตำบลท่าหินโงม จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูวรเจตยาภิรักษ์, เจ้าคณะตำบลบ้านแก้ง เขต ๑ อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูวิบูลย์คุณากร, เจ้าคณะอำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูวิมลพุทธิสาร, เจ้าคณะอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูวิมลพุทธิสาร, เจ้าคณะอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดป่าโคกกุง อำเภอแก้งคล้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติพิมล, เจ้าอาวาสวัดสะพานค้าย อำเภอหนองบัวเหว จังหวัดชัยภูมิ, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติพิมล, เจ้าอาวาสวัดสะพานค้าย อำเภอหนองบัวเหว จังหวัดชัยภูมิ, ๓ ตุลาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูสิริวัชราร, เจ้าคณะอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ, ๗ มิถุนายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูสุตชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูสุตภัทรธรรม, เจ้าอาวาสศรีวิเศษประชานิมิตร อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูสุตสารมงคล, เจ้าอาวาสมงคลศรี อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูสุนทรธรรมาวุธ, เจ้าคณะอำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณจันทรังษี, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูโสภณกิตยากร, เจ้าคณะตำบลบ้านเพชร อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูโสภณภัทรกิจ, เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต ๑ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูอนุกุลภัทรกิจ, เจ้าอาวาสวัดหนองหลอด อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูอนุรักษ์ชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูอรุณธรรมโกศล, เจ้าคณะอำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ, ๒๒ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระปริยัติกวีจิราน, เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, วัดไพร่พินาศ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระราชชัยสิทธิสุนทร, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ, ๒ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระอธิการสนั่น โอภาโส, เจ้าคณะตำบลโพนทอง จังหวัดชัยภูมิ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระอธิการอนุรักษ์ สุทธิปัญญา เจ้าอาวาส อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

2. Secondary Sources

Bown, W.B. and Mobery, D.J.. **Organization theory and management : A macro approach**. New York: John Wiley and Sons, 1980.

Herbert A, Simon. **Administrative Behavior**. New York: The Macmillan Company, 1947.

Keeves P,J.. **Educational research methodology and measurement : An international handbook**. Oxford: Pergamon Press, 1988.

Kendall.,K.E. and Kendall, J.E.. **Systems analysis and design**. New York: Prentice Hall, 2005.

L. Gulick and J. Urwick . **Papers on the Science of Administration**. New York: Institute of Public Administration, 1973.

Price, Alan. **Human Resource Management in a Business Context : 2 edition**. London: Thomson Learning, 2004.

Robbins, Stephen P. and Coulter. **M. Management 7thed**. New Jersey: prentice Hall International. Lnc, 2002.

William Ouchi. **Organization And Management**. Eaglewood Cliffs: Prentice Hill, 1971.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ

.....

แบบสัมภาษณ์สัมภาษณ์พระสังฆาธิการเรื่องพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิซึ่งงานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น แบบสัมภาษณ์แบ่งรายละเอียดเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ ๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๓ แนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๔ นำเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของพระสังฆาธิการ

๑.๑ ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

๑.๒ อายุ.....ปี พรรษา.....พรรษา

๑.๓ การศึกษาทางธรรม (น.ธ.).....เปรียญธรรม.....

๑.๔ การศึกษาทางโลก

.....

๑.๕ ที่อยู่..... ตำบล.....

อำเภอ..... จังหวัด.....

๑.๖ ตำแหน่ง..... อาชีพ.....

๑.๗ มีความรู้ความสามารถด้าน.....

๑.๘ มีประสบการณ์เรียนรู้การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์.....ปี

๑.๙ มีความรู้การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ที่ด้าน.....ด้าน..

๑.๑๐ มีความคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ที่ด้าน.....ด้าน

๑.๑๑ เคยนำเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิกี่.....ครั้ง

ตอนที่ ๒ ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิในประเด็น
ต่อไปนี้อย่างไร

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์

(๑) ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร

.....
.....
.....

(๒) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

.....
.....
.....

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบริหารงานของพระสังฆาธิการ

(๑) ความหมายของการบริหารงานพระสังฆาธิการ

.....
.....
.....

(๒) ความสำคัญของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์

.....
.....

(๓) การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการมีความสำคัญต่อการบริหารงานกิจการคณะ
สงฆ์อย่างไรบ้าง

.....
.....

๒.๓ ความหมายของการบริหารโดยทั่วไป

.....
.....

๒.๔ บทบาทอำนาจหน้าที่พระสังฆาธิการกับการบริหารงานคณะสงฆ์

.....
.....

๒.๕ รูปแบบของการบริหารคณะสงฆ์มีลักษณะอย่างไร

.....
.....

๒.๖ ความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือข้อเสนอแนะทั่วไปในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

.....
.....

ตอนที่ ๓ แนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ท่านมีความเห็นประเด็นที่ให้ไว้ดังต่อไปนี้อย่างไร

๓.๑ บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๓.๑.๑ ด้านการปกครอง

.....
.....

๓.๑.๒ ด้านศาสนศึกษา

.....
.....

๓.๑.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....
.....

๓.๑.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....
.....

๓.๑.๕ ด้านสาธารณูปการ

.....
.....

๓.๑.๖ ด้านสาธารณสงเคราะห์

.....
.....

๓.๒ หลักคุณธรรมที่ปรากฏในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิในแต่ละด้านมีอะไรบ้าง

๓.๒.๑ คุณธรรมด้านการปกครอง

.....
.....

๓.๒.๒ คุณธรรมด้านศาสนศึกษา

.....
.....

๓.๒.๓ คุณธรรมด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....
.....

๓.๒.๔ คุณธรรมด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....
.....

๓.๒.๕ คุณธรรมด้านสาธารณูปการ

.....
.....

๓.๒.๖ คุณธรรมด้านสาธารณสงเคราะห์

.....
.....

๓.๓ ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิควรเป็นอย่างไร

ท่านมีความเห็นประเด็นที่ให้ไว้ดังต่อไปนี้อย่างไร

๔.๑ การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

๔.๑.๑ ด้านการปกครอง

.....

.....

.....

๔.๑.๒ ด้านศาสนศึกษา

.....

.....

๔.๑.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....

.....

๔.๑.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....

.....

๔.๑.๕ ด้านสาธารณูปการ

.....

.....

๔.๑.๖ ด้านสาธารณสงเคราะห์

.....

.....

๔.๒ ความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือข้อเสนอแนะ

.....
.....

ผู้สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา
.....น.

สถานที่ให้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์
แบบสัมภาษณ์นักวิชาการ

.....

แบบสัมภาษณ์สัมภาษณ์นักวิชาการเรื่องพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิซึ่งงานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น แบบสัมภาษณ์แบ่งรายละเอียดเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ ๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๓ แนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๔ นำเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของนักวิชาการ

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....

๑.๒ อายุ.....ปี

๑.๓ การศึกษาทางธรรม (น.ธ.).....เปรียญธรรม.....

๑.๔ การศึกษาทางโลก

.....

๑.๕ ที่อยู่.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

๑.๖ ตำแหน่ง.....อาชีพ.....

๑.๗ มีความรู้ความสามารถด้าน.....

๑.๘ มีประสบการณ์เรียนรู้การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์.....ปี

๑.๙ มีความรู้การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ที่ด้าน.....ด้าน..

๑.๑๐ มีความคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ที่ด้าน.....ด้าน

๑.๑๑ เคยนำเสนอรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิกี่.....ครั้ง

ตอนที่ ๒ ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิในประเด็นต่อไปนี้อย่างไร

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์

(๑) ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร

.....

.....

.....

(๒) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

.....

.....

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบริหารงานของพระสังฆาธิการ

(๑) ความหมายของการบริหารงานพระสังฆาธิการ

.....

.....

.....

(๒) ความสำคัญของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์

.....

.....

.....

(๓) การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการมีความสำคัญต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๓ ความหมายของการบริหารโดยทั่วไป

.....

.....

.....

๒.๔ บทบาทอำนาจหน้าที่พระสงฆ์ในการกำกับการบริหารงานคณะสงฆ์

.....

.....

.....

๒.๕ รูปแบบของการบริหารคณะสงฆ์มีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๖ ความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือข้อเสนอแนะทั่วไปในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ แนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

ท่านมีความเห็นประเด็นที่ให้ไว้ดังต่อไปนี้

๓.๑ บทบาทพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๓.๑.๑ ด้านการปกครอง

.....

.....

.....

๓.๑.๒ ด้านศาสนศึกษา

.....

.....

.....

๓.๑.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....

.....

.....

๓.๑.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....
.....

๓.๑.๕ ด้านสาธารณูปการ

.....
.....

๓.๑.๖ ด้านสาธารณสงเคราะห์

.....
.....

๓.๒ หลักคุณธรรมที่ปรากฏในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิในแต่ละด้านมีอะไรบ้าง

๓.๒.๑ คุณธรรมด้านการปกครอง

.....
.....

๓.๒.๒ คุณธรรมด้านศาสนศึกษา

.....
.....

๓.๒.๓ คุณธรรมด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....
.....

๓.๒.๔ คุณธรรมด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....
.....

.....

๓.๒.๕ คุณธรรมด้านสาธารณูปการ

.....
.....

๓.๒.๖ คุณธรรมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

.....
.....

๓.๓ ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นเพิ่มเติม

.....
.....
.....

ตอนที่ ๔ รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิควรเป็นอย่างไร
ท่านมีความเห็นประเด็นที่ให้ไว้ดังต่อไปนี้อย่างไร

๔.๑ การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ

๔.๑.๑ ด้านการปกครอง

.....
.....
.....

๔.๑.๒ ด้านศาสนศึกษา

.....
.....
.....

๔.๑.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....
.....
.....

๔.๑.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....
.....
.....

๔.๑.๕ ด้านสาธารณูปการ

.....
.....
.....

๔.๑.๖ ด้านสาธารณสงเคราะห์

.....
.....
.....

๔.๒ ความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

ผู้สัมภาษณ์

.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา

.....น.

สถานที่ให้สัมภาษณ์

.....

ภาคผนวก ข.

หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น (บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น) โทร ๐๘๘-๗๖๐-๐๓๓๐

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/๑๖

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น

ด้วย พระคริสตังญาณมณี /ยติกร /กอบุญ รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๑๑ แบบ ๒.๑ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ ๑) พระมหามิตร รุติปณโณ,ผศ.ดร. ๒) พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร.

เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ตรวจและลงนามในซองได้

(๑๗.๑๖.๒๕๖๑)
(๑๗.๑๖.๒๕๖๑)
(๑๗.๑๖.๒๕๖๑)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น (บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น) โทร ๐๘๘-๗๖๐-๐๓๓๐

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว๑๖

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ผศ.ดร.ประยูร แสงใส

ด้วย พระศรีสังฆาณมณี /ยติโกโร /กอบุญ รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๑๑ แบบ ๒.๑ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำดุซกฏินิพนธ์เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ" โดยมีคณะกรรมการควบคุมดุซกฏินิพนธ์ ดังนี้ ๑) พระมหามิตร รัฐปฎิบัติ.ศศ.ดร. ๒) พระครูสุศีลัมภีร์ญาณ,ศศ.ดร.

เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ได้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยแล้ว
เรียบร้อยแล้ว ส่งมาคืนในมือ

๒๑ ก.พ. ๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น (บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น) โทร ๐๘๘-๗๖๐-๐๓๓๐

ที่ ศก ๖๑๓๒.๑/๖๑๖

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงศักดิ์

ด้วย พระศรีสังฆญาณมุนี /ยติโกโร /ก่อบุญ รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๑๑ แบบ ๒.๑ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำதுขงฎินิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมผู้นิพนธ์ ดังนี้ ๑) พระมหามิตร วุฒิปญโญ,ผศ.ดร. ๒) พระครูสุธีศัมภีร์ญาณ,ผศ.ดร.

เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ททว

ได้ส่งเอกสารฉบับนี้ไปให้ท่านแล้ว
เห็นควรส่งไปรับแบบที่คู่แบบส่งมาให้ และส่งไป
ประกอบที่อยู่มุ่งไปรับไว้

(นางสาววิจิตร วัฒนกุล)
๒๐ ธ.ค. ๕๖

ภาคผนวก ค.
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

๑ พระเทพภาวนาวิกรม	เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ
๒ พระราชชัยสิทธิสุนทร	รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ
๓. พระปริยัติกิจวิธาน	เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยภูมิ
๔. พระครูวิมลพุทธิสาร	เจ้าคณะอำเภอบ้านเขว้า
๕. พระครูจันทโพธานวัตร	เจ้าคณะอำเภอจัตุรัส
๖. พระครูบรรพตวิหารการ	เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต
๗. พระครูพินิจสมณวัตร	เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์
๘. พระครูสุวรรณจันทรังษี	เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง
๙. พระครูสุนทรธรรมมาวุธ	เจ้าคณะอำเภอคอนสวรรค์
๑๐. พระครูสิริวัชรการ	เจ้าคณะอำเภอบ้านแท่น
๑๑. พระครูอรุณธรรมโกศล	เจ้าคณะอำเภอเนินสง่า
๑๒. พระครูปริยัติเขตคณารักษ์	เจ้าคณะอำเภอคอนสาร
๑๓. พระครูอนุรักษชัยคุณ	เจ้าคณะอำเภอหนองบัวระเหว
๑๔. พระครูนิลบรรพตคณารักษ์	เจ้าคณะอำเภอภูเขียว
๑๕. พระครูชยานันทคุณ	เจ้าคณะอำเภอเกษตรสมบูรณ์
๑๖. พระครูสุตชัยคุณ	เจ้าคณะอำเภอแก้งคร้อ
๑๗. พระครูกัลยาณกิจจานุกูล	เจ้าคณะอำเภอภักดีชุมพล
๑๘ พระครูวิบูลย์คุณากร	เจ้าคณะอำเภอซับใหญ่
๑๙ พระอธิการสนั่น โอภาโส	เจ้าคณะตำบลโพหนอง
๒๐ พระครูโสภณภัทรกิจ	เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต๑ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ
๒๑ พระครูพิสิษฐ์รัตนภาส	เจ้าคณะตำบลท่าหินโงม
๒๒ พระครูศรีปริยัติวิภูสิต (ถนอม ป.ธ.๖)	เจ้าคณะตำบลบ้านขาม เขต
๒๓ พระครูเกษมบุญศิริ	เจ้าคณะตำบลบ้านโสก
๒๔ พระครูประจักษ์ธรรมมาวุธ	เจ้าคณะตำบล ช่องสามหมอ อ.แก้งคร้อ จ.ชัยภูมิ
๒๕ พระครูวรเจติยาภิรักษ์	เจ้าคณะตำบลบ้านแก้ง เขต ๑ อ.ภูเขียว จ.ชัยภูมิ
๒๖ พระครูโสภณกิตยากร	เจ้าคณะตำบลบ้านเพชร อ.ภูเขียว จ.ชัยภูมิ
๒๗ พระครูพิชาญชัยกิจ	เจ้าคณะตำบลลุ่มลำชี เขต ๒ อ.เขว้า จ.ชัยภูมิ
๒๘ พระครูปลัดพีระพันธ์ ธรรมวุฑโฒ	เจ้าคณะตำบลวังทอง เขต ๒ วัดวังทองสามัคคีธรรม อ.ภักดีชุมพล จ.ชัยภูมิ

- ๒๙ พระอธิการอนรรักษ์ สุทธิปัญญา เจ้าอาวาส อ.เมือง จ.ชัยภูมิ
- ๓๐ พระครูศรีปริยัติพิมล เจ้าอาวาสวัดละหานค้าย อ.หนองบัวเหว จ.ชัยภูมิ
- ๓๑ พระครูปริยัติสีลโสภณ เจ้าอาวาสวัดปรางค์กู่ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ
- ๓๒ พระครูอนุกุลภัทรกิจ เจ้าอาวาสวัดหนองหลอด อ.เมือง จ.ชัยภูมิ
- ๓๓ พระครูพิบูลกิตติสาร เจ้าอาวาสวัดชัยพิบูลย์ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ
- ๓๔ พระครูสุตภัทรธรรม เจ้าอาวาสศรีวิเศษประชานิมิตร อ.จัตุรัส จ.ชัยภูมิ
- ๓๕ พระครูศรีปริยัติคุณาธาร เจ้าอาวาสวัดป่าโคกกุง อ.แก้งคร้อ จ.ชัยภูมิ
- ๓๖ พระครูปัญญาชัยวัฒน์ เจ้าอาวาสวรรณคร อ.ภูมิจังหวัด จ.ชัยภูมิ
- ๓๗ พระครูพิพิธสถิตธรรม เจ้าอาวาสพการาม อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ
- ๓๘ พระครูสุตสารมงคล เจ้าอาวาสมงคลศรี อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ
- ๓๙ นายธรรณนที เชื้อสามารถ ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม
- ๔๐ ดร.สิริกร กำปลังฤทธิ์ สำนักงานวัฒนธรรม
- ๔๑ นายทวีศักดิ์ เจือจารย์ สำนักงานวัฒนธรรม
- ๔๒ นายณรงค์ศักดิ์ อ้อชัยภูมิ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา
- ๔๓ นายสุนันท์ ศรีสุข นักวิชาการศาสนาชำนาญการ
- ๔๔ นางนลินรัตน์ ศิริติลภภัทร์ นักวิชาการศาสนาชำนาญการ

ภาคผนวก ง.
ภาพประกอบการวิจัย

รูปภาพการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion)

รูปภาพสอบป๋องกันดุษฎีนิพนธ์

สัมภาษณ์ พระเทพภาวนาวิกรม เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พระราชชัยสิทธิสุนทร รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พระปริยัติกิจวิธาน เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พระครูชยानันทคุณ เจ้าคณะอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พระครูสิริวิชิรากร เจ้าคณะอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พระครูวิมลพุทธิสาร เจ้าคณะอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

สัมภาษณ์ พระครูสุตชัยคุณ เจ้าคณะอำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ

พระครูจันทโพธานุวัตร เจ้าคณะอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

สัมภาษณ์ นายณรงค์ศักดิ์ อ้อชัยภูมิ ผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชัยภูมิ

โครงการที่คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิที่เป็นจุดเด่นในการบริหารงาน

โครงการปลูกป่า โสใหญ่ชัยภูมิ

๑. หลักการและเหตุผล

เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดีความสามัคคีของประชาชนทุกหมู่เหล่าและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ จังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร พระชนมพรรษาครบ 65 รอบ โดยกำหนดให้บุคลากรในสังกัดร่วมกับ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ โรงเรียน และประชาชนในพื้นที่ พระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๑๐๐๐ รูป/คน ปลูกต้นไม้ในทีโสใหญ่ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล และเป็นการป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ที่เหลือให้คงอยู่ และการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ที่เสื่อมโทรมให้ฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์สร้างความชุ่มชื้น เพิ่มออกซิเจนในอากาศ และลดสภาวะโลกร้อน

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร พระชนมพรรษาครบ

๒.๒ เพื่อส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการปลูกป่าถวายเป็นพระราชกุศล

๒.๓ เพื่อร่วมกันฟื้นฟูป่าไม้ให้อุดมสมบูรณ์ ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากไม้ที่ปลูกได้

๒.๔ เพื่อสร้างความชุ่มชื้น เพิ่มออกซิเจนในอากาศ และลดสภาวะโลกร้อน

๒.๕ เพื่อสร้างระบบนิเวศน์เกิดความสมดุลธรรมชาติ และให้ประชาชนตระหนักในการรักษา
สิ่งแวดล้อม

๒.๖ เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนมีความรักน้ำ รักป่า รักษาแผ่นดิน

๓. เป้าหมาย

ผู้บริหาร สมาชิกสภาฯ บุคลากรในสังกัด ผู้นำชุมชน ครู นักเรียนในพื้นที่ตำบลหนองขาม และพระภิกษุสงฆ์ ประชาชนในพื้นที่ปลูกต้นไม้ จำนวน ๑๐๐๐ รูป/คน พร้อมต้นไม้

๔. วิธีดำเนินการ

- ๔.๑ จัดทำโครงการและแผนงานเพื่อดำเนินการ
มุ่งเน้นให้บุคลากรในสังกัด ผู้นำชุมชน ครู นักเรียนในพื้นที่ตำบล อำเภอ และประชาชนในพื้นที่
ร่วมกันปลูกและดูแลรักษาต้นไม้ ซึ่งทำให้เกิดการมีส่วนร่วม
- ๔.๒ ปลูกต้นไม้ตามโครงการฯ
- ๔.๓ รายงานผลการดำเนินการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

๕. ระยะเวลาดำเนินการ

เดือนมิถุนายน – ธันวาคม 256๑

๖. สถานที่ดำเนินการ

ป่าโล่ใหญ่บ้านวังโพน ตำบลท่าหินโงม อำเภอเมืองชัยภูมิ

๗. งบประมาณ

๗.๑ ตามข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ แผนงานการเกษตร งานอนุรักษ์
แหล่งน้ำและป่าไม้ งบดำเนินการ หมวดค่าใช้สอย ประเภทรายจ่ายเกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติราชการที่ไม่
เข้าลักษณะรายจ่ายหมวดอื่นๆ เพื่อจ่ายเป็นค่าใช้จ่ายโครงการจัดหาต้นไม้ พันธุ์กล้าไม้ เพื่อปลูกในวัน
สำคัญ

๘. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ๘.๑ เป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวราง
กูร
- ๘.๒ ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการปลูกป่าถวายเป็นพระราชกุศล
- ๘.๓ พื้นฟูป่าไม้ให้อุดมสมบูรณ์ ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากไม้ที่ปลูกได้
- ๘.๔ ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์มีแหล่งน้ำเพิ่มขึ้น
- ๘.๕ สร้างระบบนิเวศน์เกิดความสมดุลธรรมชาติ
- ๘.๖ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีความรักน้ำ รักป่า รักษาแผ่นดิน

โครงการจาริกธุดงค์
คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

ชื่อโครงการ โครงการจาริกธุดงค์

ความเชื่อมโยงของโครงการ

สนองยุทธศาสตร์ มจร : พัฒนางานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

เป้าประสงค์ที่ ๒	ยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ
กลยุทธ์ที่ ๑	เสริมสร้างศรัทธาและความร่วมมือในพื้นที่
กลยุทธ์ที่ ๒	พัฒนาระบบบริหารจัดการให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

หลักการและเหตุผล

บนเส้นทางสายธรรมของหลวงพ่ोज้าคุณ พระเทพภาวนาวิกรม (บุญมา ปุณฺณภิกฺขโ) นับตั้งแต่บรรพชาเป็นสามเณร จนกระทั่งอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ท่านได้มีปฏิบัติอย่างแรงกล้าในการศึกษาเล่าเรียนทั้งปฏิบัติ และ ปรียัติ เรียนรู้ต่อสู้กับอุปสรรคมากมายนานปีการ มุ่งมั่นปฏิบัติศาสนกิจจนสัมฤทธิ์ผล เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนต่อเนื่องกันมายาวนาน ท่านได้เอาใจใส่ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ชักนำให้พุทธบริษัทได้ศึกษาเรียนรู้ถึงแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้นำในการสร้างถาวรวัตถุ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา อาทิ ศาลาปฏิบัติธรรม อุโบสถ พระบรมธาตุผาเง็ง พิพิธภัณฑ์ และกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา อันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการจาริกธุดงค์เฉลิมพระเกียรติ ๕ ธันวาคมหาราช เป็นอีกหนึ่งโครงการที่พระเดชพระคุณหลวงพ่oja ได้เริ่มมาตั้งแต่ ปี ๒๕๓๙ อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี และได้จัดเป็นโครงการต่อเนื่องเป็นประจำทุก ๆ ปี จนกระทั่งปัจจุบันนี้ เพื่อน้อมถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่พระองค์เสด็จเถลิงถวัลยครองสิริราชสมบัติ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทั้งแผ่นดินด้วยความห่วงใย ทรงขจัดความเดือดร้อนและความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏให้สิ้นไป ทรงชักนำให้ราษฎรตั้งอยู่ในศีลธรรม โดยปฏิบัติพระองค์ให้เป็นแบบอย่าง และทรงสั่งสอนความรู้ตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนถึงวิธีการแก้ไขปัญหาอุปสรรคให้แก่ราษฎรในทุกโอกาส พระเทพภาวนาวิกรม (หลวงพ่อบุญมา) พร้อมด้วยคณะสงฆ์วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ง) จึงได้จัดโครงการปฏิบัติธรรมจาริกธุดงค์เฉลิมพระเกียรติฯ นี้ขึ้นมา โดยมีท่านเจ้าคุณ พระศรีสังฆญาณมุนีได้ถ่ายทอด และสานต่อธรรมเนียมปฏิบัติของหลวงพ่ojaพระเทพภาวนาวิกรม จนถึงปัจจุบันนี้

วัตถุประสงค์

- ๑ เพื่อเผยแพร่ธรรมเนียมปฏิบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
- ๒ เพื่อส่งเสริมพลังศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนอย่างยั่งยืน
- ๓ เพื่อให้พุทธบริษัท ได้ศึกษาเรียนรู้และเข้าถึงหลักการปฏิบัติตามปฏิปทาของพระอริยะเจ้าอย่างแท้จริง
- ๔ เพื่อเผยแพร่ส่งเสริมความเข้าใจประชาสัมพันธ์ในบทบาทของวิทยาลัยชัยภูมิต่อสาธารณชน

ลักษณะกิจกรรม

- ๗.๑ เผยแพร่หลักคำสอนและส่งเสริมการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา ในพื้นที่ตามระยะทางที่กำหนดผ่านชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ ตลอดระยะเวลา ๘ คืน ๙ วัน
- ๗.๒ ส่งเสริมความสามัคคีและฝึกพัฒนาจิตใจของผู้เข้าร่วมโครงการให้รู้จักอดทน
- ๗.๓ ฝึกความอดทนและสร้างความสามัคคีในชุมชน

เป้าหมาย

๘.๑ เชิงปริมาณ

- ๑) พระภิกษุ นิสิต สามเณร เข้าร่วมธุดงค์ปฏิบัติธรรม จำนวนไม่ต่ำกว่า ๑๕๐ รูป
- ๒) อุบาสก อุบาสิกา เข้าร่วมปฏิบัติธรรมจาริกธุดงค์ จำนวนไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ คน
- ๓) นักเรียน นักศึกษา พ่อค้า ประชาชน หน่วยงานราชการ จำนวนไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ คน

๘.๒ เชิงคุณภาพ

- ๑) พัฒนาศักยภาพพระภิกษุ นิสิต สามเณร และประชาชนทั่วไปในการเรียนรู้หลักธรรมและแนวทางธรรมปฏิบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างลึกซึ้ง เป็นพุทธบริษัทที่พึงประสงค์ในทางพระพุทธศาสนา
- ๒) เสริมสร้างพลังศรัทธาให้แก่ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นต่อพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืน และเป็นพุทธศาสนิกชนที่มั่นคงมีคุณภาพ

วิธีการดำเนินงาน

- ๘.๑ กำหนดวันและสถานที่แต่ละจุดตามระยะเวลาของโครงการ
- ๘.๒ ตรวจสอบสถานที่ที่เหมาะสมในการพักปักกลดปฏิบัติธรรมของคณะธุดงค์
- ๘.๓ ส่งหนังสือขอความอุปถัมภ์ใช้สถานที่สำหรับปักกลดบำเพ็ญจิตภาวนา ถึงเจ้าอาวาส กำนันผู้ใหญ่บ้าน อบต. เทศบาล เจ้าของพื้นที่ ณ หมู่บ้านที่คณะธุดงค์ไปปักกลดปฏิบัติธรรม

๙.๔ ประชาสัมพันธ์ข่าวบุญเกี่ยวกับโครงการให้ประชาชนผู้สนใจได้รับทราบเพื่อเตรียมตัวเข้าร่วมอย่างทั่วถึง ผ่านทางสื่อต่าง ๆ เช่น สถานีวิทยุ อสมท.ชัยภูมิ, สวท.ชัยภูมิ, และตชด. เป็นต้น

๙.๖ จัดเตรียมแผนการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องให้เกิดความคล่องตัวและพร้อมเพรียง

๙.๗ ดำเนินการตามโครงการที่กำหนดไว้จนแล้วเสร็จ

กิจกรรมการดำเนินงาน

กิจกรรมหลัก	ตุลาคม ๒๕๖๑	พฤศจิกายน ๒๕๖๑	ธันวาคม ๒๕๖๑
๑. สำรวจพื้นที่ ประสานงาน ประชุมผู้เกี่ยวข้อง	↔		
๒. นำเสนอเพื่อพิจารณาอนุมัติ		↔	
๓. ดำเนินงานตามโครงการ			↔
๔. สรุปผลการดำเนินโครงการ			↔

ระยะเวลาดำเนินงาน

ระหว่างวันที่ ๓-๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

สถานที่ดำเนินการ

เริ่มต้นที่วัดป่าเรไร อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดตามความเหมาะสมจนถึงวัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก็ง) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดชัยภูมิ แห่งที่ ๑ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ รวมระยะเวลา ๘ คืน ๙ วัน ระยะทางทั้งสิ้น ๘๓ กม.

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑๔.๑ คณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

๑๔.๒ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ

๑๔.๓ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. เจ้าอาวาสวัดที่คณะผู้จัดตั้งขอใช้สถานที่ปักกลดปฏิบัติธรรม

๑๔.๔ พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่า/หน่วยงานภาครัฐและเอกชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑๕.๑ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้รับการเผยแผ่เข้าถึงพุทธบริษัททุกหมู่เหล่าได้อย่างกว้างขวาง

๑๕.๒ พุทธบริษัทได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน พร้อมทั้งได้ส่งมอบบรมบารมีให้พอกพูนยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๑๕.๓ พุทธบริษัทได้ศึกษาเรียนรู้และเข้าถึงหลักการปฏิบัติตามปฏิปทาของพระอริยเจ้าอย่างแท้จริง
๑๕.๔ ได้ประชาสัมพันธ์บทบาทของวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิต่อสาธารณชนอย่างแพร่หลายและเข้าถึง
ชุมชนอย่างแท้จริง

จุดเด่นอีกที่เกี่ยวกับศึกษาสงเคราะห์ คือ

- ๑) โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่คฤหัสถ์
- ๒) โครงการส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่ายด้านศึกษาสงเคราะห์

จุดเด่นอีกที่เกี่ยวกับศาสนาศึกษา คือ

- ๑ โครงการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม
- ๒ โครงการธรรมศึกษาและบาลีศึกษาพัฒนาคนพัฒนาชาติ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	: พระศรีสัจญาณมุนี
วัน เดือน ปีเกิด	: ๔ กันยายน ๒๕๐๖
ภูมิลำเนาที่เกิด	: บ้านเลขที่ ๒ หมู่ ๕ บ้างคลองเจริญ ต.นางแดด อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ
การศึกษา	: เปรียญธรรม ๙ ประโยค พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) รุ่น ๕๐ สาขาพระพุทธศาสนา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาพระพุทธศาสนา
ประสบการณ์การทำงาน	: ปัจจุบันเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ
อุปสมบท	: ๒๗ มีนาคม ๒๕๓๒
ตำแหน่ง	: ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ปีที่เข้าศึกษา	: ปีการศึกษา
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ปีการศึกษา
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดห้วยหินฝน เลขที่ ๒๔๗ หมู่ที่ ๘ บ้านห้วยหินฝน ต.วังทอง อ.ภักดี ชุมพล จ.ชัยภูมิ ๐๘๒-๑๓๔-๑๐๔๙